
EX-LIBRIS
Art is man's nature, Nature is God's art.
P.J. Bailey
A. BERNARDES DE OLIVEIRA

Ed. latin
1592
Von Staden's Voyages to Bra
in 1546-1
Lery Voyage to Brazil 1556
Francfurt am Main

58

AMERICAE TERTIA PARS

Memorabilē provinciæ Braſiliæ Hiſtoriam continēs, germanico primum ſermone ſcriptam à Ioāne Stadio Homburgenſi Heſso, nunc autem latinitate donatam à Teucrio Annæo Priuato Colchanthe Po: & Med: Addita eſt Narratio profectionis Ioannis Lerij in eamdem Provinciam, quā ille initio gallicè conſcripſit, poſtea verò Latinam fecit. His acceſsit Deſcriptio Morum & Ferocitatis incolarum illius Regionis, atque Colloquium ipſorum idiomate conſcriptum.

Omnia recens evulgata, & eiconibus in æs inciſis ac ad vivum expreſsis illuſtrata, ad normam exemplaris prædictorum Autorum: ſtudio & diligentia Theodori de Bry Leodienſis, atque civis Francofurtenſis anno MDXCII.

Venales reperiūtur in officina Sigiſmundi Feirabendii.

SERENISSIMO PRINCIPI AC DOMINO, DOMINO GVILLELMO, COMITI PALATINO AD RHENVM, ET VTRIVSQVE BAVARIÆ Duci, &c. Domino ſuo Clementiſſimo.

VIDIT Ser^{ma} V. C. Virginiæ Hiſtoriam, vidit & Floridæ, vtramque ipſius nomini conſecratam; priorem Gallico, alteram Germanico idiomate ſcriptam: nunc tertiam adfero BRASILIAM, *Latino ſermone loquentem, quam non minus gratam Ser^{ma} V. C. fu-*

turam confido, quam duæ ſuperiores, quas adeo benigne excipere dignata eſt, quandoquidem illis auctior hæc eſt, & rerum varietate vtramque aliam longe ſuperat.

Conſcripta eſt autem a diuerſæ nationis hominibus; priore Germano, qui ante quadraginta annos in ea regione captus, multas ærumnas paſſus eſt: altero Gallo, qui aliquot poſt annos in eandem regionem vectus, plurima incommoda, præſertim in reditu, pertulit. Vtrumque tamen Deus pro ſua immenſa benignitate è tantis periculis eripuit.

Magnum porro inter incolas iſtarum Regionum eſt diſcrimen, cum in cultu, tum in moribus & Religione. Nam priores verecundi magnam corporis partem tegunt, pacis amantes ſunt & proni ad veram Religionem (ſi monitorem nanciſcantur) amplectendam, quandoquidem animorum immortalitatem credunt: Alii verenda quidem tegunt, ſed reliqua parte corporis nudi incedunt, vafri & vindictæ cupidi Solem adorant. Hi vero abiecto omni pudore, omnino nudi ſemper ambulāt tam viri quam feminæ, ne minima quidem vlla corporis parte tecta, & tam efferata ſunt rabie, vt quotquot hoſtes in ipſorum poteſtatem veniūnt, pecudum inſtar mactent, atque inſuper vorent: nullum præterea numen agnoſcunt, præter fructum quendam iniectis lapillis crepitantem, ita a ſuis Sacerdotibus perſuaſi.

Ceterum vt nitidior in lucem prodiret hæc Hiſtoria, illam multis figuris affabre in æreas tabulas inciſis, illuſtraui, quas nemo æſtimet quātis meis impenſis, & quanto meo meorumque liberorum labore conſtiterint: nam ſingulæ figuræ multo plura continent, quam vllæ ſuperiorum. Adieci præterea Chorographiam non modo totius illius Regionis, ſed etiam vicinarum Prouinciarum ſumma diligentia concinnatam, vt Hiſtoriæ plus ornamenti & lucis accedat, & Lectores tanto facilius Regionis illius ſitum obſeruare poſſint.

Benigne ergo excipere dignabitur Serma V. C. hanc BRASILIANAM *Hiſtoriam ipſius nomini conſecratam, perinde atque duas ſuperiores, & me meoſque apud ipſam clementer commendatos eſſe patietur.*

DEVS *opt. max. omni felicitatis genere proſequatur Sermam V. C. Francofurti ad Mœnum, Kal. Martij,* M D XCII.

Serm æ V. C.

humilimus cliens

THEODORVS de B[illegible]

Leodienſis.

(2)

IVSTICIA
WOLFGANGVS D.G. ARCHIEP. MOGVNT. S. ROM. IMP. PER GERM. ARCHICANCELLAR. ET ELECTOR. ZC
FRIDERICVS D.G. COMES PALAT. AD RHEN. BAVAR. DVX S. ROM. IMP. ARCHIDAPIFER ET ELECTOR ZC
VERITAS
RVDOLPHVS II. D.G. EL. RO. IMP. SEMP. AVG. GERM. HVNG. BOHE. ZC. REX. ARCHID. AVSTR. DVX. BVRG. ZC. COMES TYROLIS. ZC.
ERNESTVS D.G. ARCHIEP. COLON. S. ROM. IMP. PER. ITAL. ARCHICANCELL. ET ELEC.
PAL. AD RHE. BAVI. DV. ZC
CHRISTIANVS D.G. DVX SAXONIAE SAC. ROM. IMPERII ARCHIMARSCHALCVS ET ELECTOR ZC
PRVDENTIA
THEODORICVS D.G. ARCHIEP. TREVIRENS. S. ROM. IMP. PER. GALL. ET ARELAT. REG. ARCHICANCELL. ET ELECTOR ZC
VICTORIA
IOAN. GEORG. D.G. MARCHIO BRANDEBVRG. SAC. ROM. IMP. ARCHICAMERARIVS ET ELECTOR ZC
FORTITVDO

THEODORVS de BRY LECTORI.

QVANDOQVIDEM, beniuole Lector, Diuino inſtinctu Primam & Secundam Americæ partem euulgaui, Deique beneficio hanc Hiſtoriam cum prioribus VIRGINIÆ & FLORIDÆ deſcriptionibus plurimam affinitatem habentem nactus ſum: mei officii eſſe putaui illam denuo in lucem dare, eiconibus tamen ad viuum expreſſis, & à me meisque liberis in æs inciſis, non mediocriter illuſtratam, quemadmodum & ſuperiores, ad facilius demonſtrandum, quanta ſit in feris his hominibus diuerſitas, cum in moribus & vitæ ratione, cum in corporis ornatu, ita vt nullo negotio (licet nudi incedant) dignoſci poſſint. Nam Virginiæ incolæ, gallinaceæ criſtæ inſtar capitis capillos præſcindunt, obſcœnaſq; corporis partes tegunt viri & fœminæ ab vmbilico aut ſupra, ad genua vſque. Floridenſes cōtra comam alunt, quam in nodum colligant, vt petaſum capiti impoſuiſſe videantur, verendaque tegunt, viri quidem cingulo è pelle ceruina confecto, fœminæ vero arborum muſco; & differenter vtraque natio punctiunculis corpus pingit, vt obſeruare potuiſti in eorum Hiſtoria. At quos tibi nunc propono: vulſis crinibus caput nudant, occipite excepto, cuius capillos tondent monachorum modo, & ſine pudore omnino nudi incedunt viri & fœminæ. Ipſorum Religio nō minus differens eſt: Virginienſes enim Deum eſſe credunt, qui omnia condidit, ſine vlla tamē eius notitia, niſi quod mortuorum reſurrectionem credunt: Floridenſes, aliū Deum non agnoſcunt præter Solem & Lunam: Iſti autem in nullam rem credunt, ſed magnum rotundumque quendam fructum inſtar oui Struthiocameli (ita à ſuis Sacerdotibus perſuaſi) pro numine habent, tanta ignorantia premuntur miſeri iſti homines. Moribus præterea valde inter ſe differūt: nam Virginiæ incolæ placidi ſunt, ſimplices, & ad recipiendam veritatem proni: Floridenſes vafri & maligni, quique difficulter ad veræ Religionis cognitionem perduci poſſunt: Braſiliani adeo pertinaces ſunt, vt (licet à dæmonibus ſæpiſſime cædantur & torqueantur) nulla ratione ad fidem amplectendam induci queant: verum quidem eſt, ſubinde polliceri illam amplexuros, ſed ſtatim ad ingenium redeuntes, in tantum furorem euadunt, vt ſeſe mutuo vorare non vereantur, quemadmodum ex huius Hiſtoriæ lectione deprehendes.

Hæc porro ſunt immenſa Dei opera, è quibus, qui communi iudicio non carent, ſi cōſiderabunt quantum à Dei cognitione abſint miſeri iſti homines,

amplam

amplam inueniant materiam gratias illi agendi, ipſumque celebrandi, quod diuina ſua prouidentia illis veram ſalutis viam patefecerit. Noſtrum igitur eſt, ô Chriſtiani, hæc diligenter perpendere, Deoque gratias agere, pro ingenti miſericordia, qua erga nos vſus eſt, & cottidie adhuc vtitur. Cuius ſane exemplum inſigne apparuit in vtroque noſtro Auctore, primo Germano, altero Gallo, qui, ob collocatam in Deum fidem, à tam variis mortis periculis ſunt liberati.

Quia vero prior, vt diximus, Germanus fuit, in communis patriæ gratiam, Cæſareæ Maieſtatis, Sereniſſimorumq; Principum Electorum inſignia in æs incîdi, quæ huic Hiſtoriæ præfigerentur. Tuum igitur eſt, candide Lector, eo quo tibi offeruntur animo hæc accipere, aliaque à me expectare maioris momenti, ſi Deus huius lucis vſuram diutius conceſſerit; quem rogo, vt omnia proſpera tibi largiatur, gratiamque Sancti ſui Spiritus communicet, quo perfectiore eius notitia adepta, gratias immortales illi agere queas.

EXEMPLAR CAESAREI Priuilegij.

Rudolphus II. Diuina fauente clementia electus Romanorum Imperator, ſemper Auguſtus, Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Sclauoniæ, &c. Rex, Archidux Auſtriæ, Dux Burgundiæ, Styriæ, Carinthiæ, Carniolæ, Wirtembergæ, &c. Comes Tyrolis, &c. Recognoſcimus & notum facimus tenore præſentium vniuerſis, nobis & Imperio dilectum Theodoricum de Bry, ciuem Francofurti ad Mœnum, humiliter nobis exponendum curaſſe, quod magna cura & magnis ſumptibus Incolarum Americæ habitus, ritus & mores in æneas tabulas inciderit, quod opus libenter in lucem emittere cuperet, demiſſe etiam ſupplicaſſe (quandoquidem nemini id aduerſum, ſed multis gratum futurum ſit, magniq; in eam rem ſumptus ſint ipſi faciendi) vt Cæſareo noſtro priuilegio eum munire clementer dignemur, ne cuiquam alteri, qui ſuum commodum cum ipſius ſummo detrimento quærit, æneas iſtas tabulas aut icones vel hoc opus imitari aut exprimere liceat. Nos illius humilibus precibus annuentes, ex certa noſtræ Cæſareæ Maieſtatis ſcientia & authoritate hanc gratiam & priuilegium prædicto Theodorico de Bry concedimus, vt prædictos typos & icones in lucem edat, & ne intra quadriennium ab huius operis editione ſupputandum, quiſpiam, quicumque tandem ille ſit, iſtas icones ad imitationem excudat, aut ſic impreſſas inuehat, importet, aut vendat. Quapropter inhibemus ſingulis noſtris & ſacri Imperii ſubditis & fidelibus, cuiuſcunque dignitatis, ſtatus & conditionis ſint, præſertim autem omnibus Typographis, bibliopolis, aliiſque librariam negociationem exercentibus, niſi noſtram indignationem & grauem pœnam incurrere velint; & vetamus, ne quis eorum, aut alius eorum nomine, prædictas æreas tabulas & icones, quas ſæpe memoratus Theodoricus de Bry excudet, intra dictum quadriennium ad imitationem imprimat, aut ſic impreſſas circumuehat, venales proponat aut quoquo modo diſtribuat, aliosue id facere permittat, ſub pœna noſtræ indignationis & amiſſionis ſingulorum exemplariũ dictæ impreſſionis, quæ ſæpedictus Theodoricus de Bry, vbicumque locorum nactus fuerit, per ſe, vel ſuos, propria authoritate & ſine impedimento ſibi vendicare, atque illis pro ſuo arbitrio vti poterit, libere, & ſine derrimento.

Debebit tamen ſæpe præfatus Theodoricus de Bry, niſi hac noſtra gratia & priuilegio priuari velit, tria præfatæ impreſſionis exemplaria propriis impẽſis ad noſtram Imperialem Cancellariam tranſmittere. Harum teſtimonio literarum manu noſtra ſubſcriptarum, & ſigilli noſtri impreſſione munitarum, Datum in noſtra Regia arce Pragæ, vigeſima quarta Martii, Anno Domini Milleſimo quingenteſimo & nonageſimo, Regnorum noſtrorum Romani decimoquinto, Hungarici decimooctauo, & Bohemici etiam decimoquinto.

Rudolphus.

Ad mandatum ſacræ Cæs^{æ} Ma^{tis} proprium

Iacob Kurz von Senfftenau.

A. Erſtenberger.

ILLVSTRISSIMO PRINCIPI AC DOMINO, DOMINO PHILIPPO, LANDGRAVIO HASSIÆ,

Comiti Cattimelibocenſi, Ditzij, Zigenhanij & Niddæ, &c.
Domino & Principi ſuo clementiſs.

ILLVSTRISSIME ac clementiſſime Princeps, Regius ille Propheta Dauid in Pſalmo ſuo CVIII. magnifice in hæc verba canit:

Qui deſcenderunt mare in nauibus, perficientes negociationem in aquis multis;

Ipſi viderunt opera Domini, & mirabilia eius in profundo:

Dixit, & ſtetit Spiritus procellæ, & exaltati ſunt fluctus eius;

Aſcendunt vſque ad cælos, & deſcendunt vſque ad abyſſos: anima eorum in malis tabeſcebat.

Turbati ſunt, & moti ſunt ſicut ebrius, & omnis ſapientia eorum deuorata eſt;

Et clamauerunt ad Dominum, cum tribularentur, & de neceſsitatibus eorum eduxit eos:

Et ſtatuit procellam eius in auram, & ſiluerunt fluctus eius:

Et lætati ſunt, quia ſiluerunt, & deduxit eos in portum voluntatis eorum.

Confiteantur Domino miſericordiæ eius, & mirabilia eius filiis hominum.

Et exaltent eum in eccleſia plebis, & in cathedra ſeniorum laudent eum.

Pares & me referre gratias Deo, Conditori omnipotenti cæleſtium & terreſtrium omnium, & eorum quæcunque mare vaſtum ingenti complectitur alueo; pares quoque filio eius Ieſu Chriſto, & Spiritui Paracleto grates agere me, æquum eſt, pro inexhauſta illa miſericordia, quæ in me præter omnem humani ingenii captum collata fuit, dum immaniſſima nouem menſium captiuitate preſſus, in ſummo verſarer vitæ diſcrimine, & virtute Sacroſanctæ

Trinitatis multa grauiſſima mala & pericula ſuperans, vitam inter homines trahentem ferociſſimos, in regione Braſilienſium, cuius incolæ ſunt Tuppin Imbagenses in homines ipſos crudeliſſimum, & ἀνθρωποφάγον.

Nec vero me quiſquam ingratum, & huius beneficii vnquam arguet immemorem, quod videlicet poſt diuturna & varia hæc exantlata pericula, tuæ ditioni, Princeps clementiſſime, & patriæ meæ longæ chariſſimæ tandem ſim redditus ſoſpes & incolumis. Hos itaque itineris mei ſiue nauigationis labores humillimè Illuſtriſſimæ V.C. expoſitos volui; quos in compendium redegi, vt Ill. V. C. tempore ſibi maxime opportuno ex eorum lectione intelligat, quænam maria circumuectus, in quas terras delatus, & quæ dictu audituq; miranda, diuina gratia aſpirante, expertus ſim. Ne vero Illmæ V. C. de meæ narrationis fide dubitet, meas ſalui conductus, vt vocant, litteras (quæ huic narrationi multum lucis adferre poſſunt) eidem Illmæ V. C. ipſemet offerre decreui. Soli DEO gloria. Datum Wolffhagij 20. die Iunii, Anno Domini 1556.

Illmæ V. C.

humillimus ſubditus,

Ioannes Stadius Hombergenſis
Heſſus, ciuis modo
Wolffhagij.

GENEROSO DOMINO, DOMINO PHILIPPO, COMITI NASSAVIÆ ET SARBRVCK, DOMINO SVO CLEMENTISSIMO S. P. D.

Ioannes Dryander.

INSTITIT apud me honeſtus & egregius vir Ioannes Stadius, auctor huius operis, ſiue Hiſtoriolæ ſuæ recens publicandæ, vt eam, antequam in manus Lectoris veniret, cenſuræ meæ ſubmitterem, tum reuidendo eam, tum corrigendo, & ſicubi opus foret, etiam reformando & reſtituendo. Huic petitioni multis ſane de cauſis locum dedi. Quarum vti prima, ita præcipua eſt hæc, quod pater huius auctoris iam circiter annos quinquaginta mihi familiariter notus fuerit: eſt enim is popularis meus, ſiquidem vterq; noſtrûm Wetteras, oppidum Haſſiæ, patriam & nutricem noſtram agnoſcimus. Illum vero ego non tantùm Wetteris in patria, ſed & Hombergæ Heſſorum (qua ciuitate nunc donatus eſt) ſemper virum bonum, honeſtum, & egregium ciuem cognoui, qui mediocriter etiam in literis humanioribus verſatus ſit. Quod itaque venuſtiſſime & grauiſſime Poëta canit:

Eſt in iuuencis, eſt in equis patrum
Virtus, nec imbellem feroces
Progenerant aquilæ columbam,

non temere & hunc Ioannem noſtrum Stadium, laudati patris filium, virtute & pietate parentis veſtigiis inſiſtere iudicabimus.

Deinde & hunc cenſuræ laborem animo alacriore & promptiore ſubeo, quod plurimùm delecter Hiſtoriis, quæ cum Mathematicis diſciplinis aliquid commune habent, qualia quidem Coſmographica exercitia cenſeri debent, quæ delineationem & dimenſionem regionum, terrarũ & vrbium, locorumq; diſtantias multifariam proponunt, vt in hoc opuſculo non pauca eiuſmodi leguntur. Magis autem afficior hoc argumenti genere, ſi candorem hiſtoriæ, & fidem relationis deprehendo; quemadmodum de hoc noſtro Stadio minime dubitare velim, quin Hiſtoriam ſuam, & profectionem minime aliorum relatu, ſed ſua ipſius experientia comprobatam, bona fide, ſincere & ingenue proferat, abſque omni fuco; ſiquidem eam animo nec ambitioſo, nec gloriæ alicuius auido, ſed in gratam ſaltem commemorationem beneficiorum ſuæ redemptionis, & in honorem diuinæ maieſtatis conſcribat, & in lucem edat; vt palàm fiat, quam præter omnem ſpem & exſpectationem, ſolius Dei beneficio ac nutu liberatus, & in Haſſiam patriam ſuam chariſſimam, incolumis reductus ſit, ex tyrannide crudeliſſimorum hominum, inter quos nouem menſes vitam

miſerrime traduxerat, ſingulis momentis atrociſſimam mortem exſpectans, & ſe deuoratum iri exiſtimans.

Hæc reputans, & vt animum Deo gratum pro ineffabili miſericordia, beneficiorumq; memorem declararet, hiſtoriam ſuam in teſtimonium diuinæ celebrationis publice proſtare voluit. Sed dum honeſtum hoc inſtitutum in effectum deducere cogitat, ordo poſtulat, vt ſeriem actorum & peregrinationis nouem annorum, quibus à patria abfuit, conſequenter obſeruet.

Accedit etiam hoc ad fidem huius hiſtoriæ aſſerendam, quod ſtilo adeo humili & ſimplici, nec vllis verborum phaleris ſiue ampullis, vel argumentorum argutia & apparatu vllo vtatur. Quod ſi vtique falſa pro veris reponeret, quid quæſo commodi illum ſperare inde credas?

Incolunt ſedem fixam & ſtabilem in his oris, tam auctor ipſe quam ipſius parentes; nec agyrtarum aut circulatorum more circum oppida & regiones oberrat: vnde ſi vim veritati inferret, nullo negocio à viris peregrinãtibus, quibus res ea aliter perſpecta eſſet, conueniri, & mendacii conuinci poſſet.

Nitor autem maxime ſequenti argumento, quo veritatem huius relationis aſſerere non dubito, quod tam accurate circumſtantias deſcribat, locum, tempus, &c. in quo ingenioſiſſimi & celebratiſſimi Poëtæ, Eobani Heſſi filius, Heliodorus nomine (quem iam longo tempore inter peregrinos abeſſe norũt omnes, nec fere noſtri in viuis ſupereſſe crediderunt) ſecum conuerſatus fuerit in exteris illis mundi partibus, & is præſens ſpectarit, quam miſere in manus ferocium iſtorum inciderit, adeoque abreptus ſit. Quod ſi Heliodorus hic ſerius ocyus, quod precamur, in patriam reuertatur, & narrationem hanc fabuloſam comperiat, certe futilem hunc virum arguere, illumq; infamem reddere non immerito poſſet.

Sed hæc hactenus in fidem certitudinis pro auctore noſtro adducta ſint. Nunc cauſas breuiter explicabo, qui fiat, quod eiuſmodi narrationibus fides adeo derogetur.

Principio id fit propter abſurda & impudentiſſima vaniſſimorum hominum erronum mendacia: nam cum illi præter nugas nihil proferant, in cauſa ſunt, vt viris fide dignis, qui peregrina loca perluſtrarunt, ſimul fides abrogetur. Hinc vulgo obiicitur: quandoquidem fidem nemo in iis tantopere expetat, vt eam propria experientia vel oculari obſeruatione probatam velit.

Hæc vero ad rem ipſam nihil omnino faciunt, ſiquidem iniquiſſimum erit, vt veritas pro mendacio luat. Quare hoc potius conſiderandum, plurima eſſe vulgo quidem incredibilia, quæ intelligentibus tamen certiſſima & probatiſſima eſſe demonſtrantur.

Eam rem vno atque altero exemplo ex Aſtronomia petito declarabo. Qui habitamus Germaniæ ſuperficiem, vſu edocti callemus, quo anni ſpacio æſtas ferueat, quo hyems rigeat, & quæ reliquorum vices ſint. Nouimus item ſolſtitiorum metas & dimenſiones in noſtro horizonte. Si vero auditum fuerit eſſe in orbe loca, in quibus Sol per ſemeſtre non occidat, ita vt dies longiſſimus apud illos orbis incolas ſex menſibus continuetur (quod ſimiliter de brumæ tem-

mæ tempore accipi debet) item aliquibus in locis quatuor anni tempora duplicata recurrere vno eodemq; anno, ita vt hyems illic certo bis redeat, & æſtas ſimiliter ſecundo reuoluatur, &c. item ſolem & reliquas ſtellas, licet minutiſſimę humanis oculis appareant, orbem tamen terrarum mole ſua longe ſuperare, atque alia eiuſmodi complura: hæc ſi vulgus audit, riſu excipit, contemnit, & impoſſibilia cenſet.

Sed hæc naturaliter ſe ita habere à Mathematicis adeo luculenter demonſtratum eſt, vt nemo artis vel mediocriter peritus de iis ambigat.

Proinde non neceſſario infertur, quod quæ vulgo fabuloſa creduntur, re vera falſa eſſe deprehendantur.

Peſſime ſane cum Aſtronomię ſtudio ageretur, niſi demonſtrationes corporum cæleſtium edocere, & ex certis fundamētis Ecclipſes eorum multis ante ſeculis exacte prædicere noſſet; quæ deinceps per ipſam experientiam liquidò comprobantur. Sed audi caluam ignorantiæ excuſationem. Quis cælum (inquiunt) ita digito attigit, & tam præciſe ea delineauit? His reſpondetur, quoniam experientia quotidiana demonſtrationibus correſpondet, tam hæc vera eſſe neceſſe eſt, quam quod tria & duo iuncta quinque efficere notorium ſit. Ex iiſdem etiam artis fundamentis certa iniri poteſt ſupputatio, quanta ſit hinc ad Lunarem globum diſtātia, & inde ad reliquos Planetas, poſtremo ad ipſum vſque firmamentum: quanta etiam Solis & reliquorum cæleſtium corporum ſit amplitudo, tum collatione proportionali facta Aſtronomiæ cum Geometria, præciſe elicimus terreni globi quantitatem, ſecundum omnes ſuas dimenſiones. Quæ ſane omnia vulgo abſcōdita ſunt, & tanquā abſurda æſtimantur.

Hæc vero licet ſupina ignorantia, rudi forſan plebeculæ facile condonari poſſet, vt quæ non admodum de Philoſophicis ſtudiis ſollicita ſit: ſed quod viri auctoritate graues, & in liberalibus diſciplinis non mediocriter verſati, hunc errorem tuentur; illud profecto non minus noxium & damnoſum, quam abſurdum eſt & ridiculum, ſiquidem vulgus imperitum illorum auctoritate nititur, &, his ignorantiæ tam craſſæ patrocinantibus, non veretur veritatem hiſce & ſimilibus argumentis confidenter ac palam oppugnare, ad eum modum inferens; quod ſi hæc ſe ita haberent, non confutata eſſet opinio à tantæ auctoritatis hominibus: ſequitur ergo, &c. D. Auguſtinus & Lactantius Firmianus, vterque ſanctitate & doctrina inſignes, & in artibus liberalibus viri probe exercitati, in dubium vocant, & negant poſſe fieri, vt Antipodes in orbe reperiantur, hoc eſt, eſſe quoſdā homines, qui in altera orbis parte nobis aduerſa habitēt, & ex oppoſito verſis contra nos pedibus inambulent, capite & reliquo corpore deorſum verſus cælum vergente, nec tamen de ſtatione decidant. Auribus quidem hæc inſueta ſunt; nihilominus tamen doctis ea probantur, & re vera ita ſe habent, quantumuis id viri tam ſancti, tamq; eruditi, quos modo citaui, impugnent. Neceſſario enim & indubitato ſequitur, eos qui ex diametro per centrum terræ habitent, eſſe Antipodas. Vera item eſt propoſitio. *Omne verſus cælum vergens vbicunque locorum, ſurſum eſt.* Nec opus habemus, vt in orbe inferiore Antipodas quæramus, ſiquidem & in hac ſuperficie ſuperiore præſto ſunt.

Si enim extremas occidentis oras, hoc eſt, Hiſpaniam opponas finibus orientis in India, videbis hos vtrinque extremos hominum, quandam Antipodum rationem habere.

Hinc aliqui ex Theologis colligunt, petitionem matris filiorum Zebedæi ratam eſſe factam, quæ CHRISTVM rogabat, vt alter filiorum ad dextram, alter ad ſiniſtram eius ſederet. Diui enim Iacobi Apoſtoli in Compoſtella non procul à Celtico ſiue Nerio Promontorio, quod vulgo Cape de finis terræ dicitur, ſepulcrale monumentum extare, & magna in veneratione haberi: alterum in India, hoc eſt, in Oriente, ſepultum conquieſcere.

Et hoc pacto eiuſmodi Antipodes iam ante multa ſecula in noſtro hemiſphærio extiterunt. Nec obſtat quod America ſiue nouus ille orbis, qui ex diametro in inferiori parte terræ nobis oppoſitus eſt, tempore Auguſtini nondum cognitus fuerit: poſſunt enim eo quo dixi modo & alii demonſtrari. Quidam Theologorum, præcipue vero Nicolaus Lyra, qui aliâs vir excellens eſt, contendunt globum terræ ita aquæ innatare, vt alterum hemiſphærium, quod à nobis inhabitatur, ſupra aquam ſeſe exerat, alterum vero demerſum in aquis ſubſidat, & ob id nullo modo habitari poſſit.

Hæc omnia cum Coſmographiæ demonſtrationibus aperte pugnant, & à frequentibus Hiſpanorum & Luſitanorum nauigationibus ſecus multo eſſe compertum eſt, orbem videlicet terrarum ab omni parte habitabilem eſſe, imo ſub Zona etiam torrida coli; cui tamen paradoxo veteres vno ore reclamarūt. Aromata, quæ nobis quotidiano in vſu, ſaccharum, vniones & eiuſmodi mercimonia ad nos ex illis regionibus aduecta, manifeſte ea omnia conuincunt. Multa ſunt & alia, quę huic meæ ſententiæ ſuffragantur, quibus recenſendis modo ſuperſedeo, ne Epiſtola hac verboſiore nauſeam & tædium generoſæ tuæ Clementiæ conciliem.

Sufficiant ergo duo illa paradoxa huic inſtituto, quorum alterum de Antipodibus, alterum de dimenſione corporum cœleſtium tractat, quæ non ſine cauſa hoc loco explicanda mihi propoſui.

Et legentur eiuſmodi complura in libro *Reuerendi & Clariſsimi viri Caſparis Goltwurms G. V.* C. Superintendentis vigilantiſſimi in Weilpurga: is in ſex tomos diſtinctus, varia miraculorum & prodigiorum genera, cum Paradoxis inſolentibus, qualia præteritis ſeculis, & hac etiam noſtra ætate obſeruata ſunt, explicabit, & breui lucem videbit. Ad hunc ergo miraculorum Theſaurum, & alios eiuſdem argumenti libros, quales ſunt *Galeotti ſcripta De rebus vulgo incredibilibus*, lectorem remitto, vnde vberiorem horū cognitionem petere poterit.

Satis itaq; ſuperq; demonſtratū eſſe arbitror, veritatē rei non ex vulgi iudicio pendere, qualis quidem hæc eſt Hiſtoria, quæ homines eius regionis plane nudos commemorat, qui nec iumenta alunt, nec alia vitæ neceſſaria comparant, quib. nos in humanos vſus abūdamus, vtpote veſtimentis, lectis plumeis, equis, porcis, bubus, imo nec vino illi, nec cereuiſia, ſed ſuo more vitā vtcūq; ſuſtentāt.

Nunc ergo Præfationem ad vmbilicū deducturus, perſtringam prius cauſas, quibus auctor ad editionem vtriuſq; ſui Itinerarii ſiue Nauigationis impulſus

ſus fuit. Multi enim ſiniſtre hoc factum interpretabuntur, non aliter ac ſi inanem nominis inde gloriam venetur. Ego vero multo ſecius ex ipſo auctore intellexi, & animum eius longe diuerſum eſſe deprehēdi, quod paſſim per totam Hiſtoriam videre eſt. Is enim propter tot exhauſta pericula, totque aduerſitates, & labores exantlatos, cum maximo ſæpe vitę diſcrimine, vndę nec fumum, quod dicitur, de patriis laribus, nec vllam libertatis ſpem ne ſomniare quidem potuiſſet; diuinæ tamen Maieſtatis nutu atque numine, cui ſoli ſe precibus ardentiſſimis ſemper commendabat, non ſolum hoſtium immanitatem effugit, ſed precibus ſuis tantum apud Deum valuit, vt non vno modo Deus ſe inter infideles hoſce & Barbaros patefecerit, ſe verum & æternum numen omnipotentia & maieſtate ſua etiam nunc ſuis præſto eſſe. Satis conſtat, preces fidelium Deo nullo modo præſcribere: ſin Deo viſum fuit, omnipotentiam ſuam per Ioannem hunc Stadium inter homines illos efferos & indomitos ad eam rationem exerere, quis refragabitur? Cui nō abunde animaduerſum eſt, ærumnas, tribulationes, fortunam aduerſam, animiq; & corporis ægritudines, quam maxime homines ad diuinum auxilium implorandos adducere? & longe ardentioribus votis in ipſo diſcriminis articulo, quam extra periculi aleam poſitos, DEVM expoſcere? Itaque ne hic Ioannes Stadius vllo ingratitudinis vitio laborare, neve tantorum beneficiorum immemor eſſe putetur, Deo opt. max. per hanc hiſtoriæ ſuæ commemorationem, & eiuſdem publicationem gratias agere, animoq; homine Chriſtiano digno, opera & mirabilia Dei, quæ ipſi cōtigerunt, publica eſſe, & in ore populi decantari voluit. Et niſi ad hunc ſcopum tam laudabilem tamq; honeſtum reſpexiſſet, à laboribus & impenſis, quæ non leues in editionis huius adornationem, ob iconum apparatum, & ſumptus typographicos factæ ſunt, à curis item moleſtiiſque abſtinere potuiſſet.

Licet vero Hiſtoria hæc per auctorem ipſum humiliter dedicata ſit Illuſtriſſimo Principi ac Domino, Domino Philippo Landgrauio Haſſiæ, Comiti Cattimelibocenſi, Ditzij, Zigenhanij & Niddæ, &c. Principi ac Domino ſuo Clementiſſimo, in cuius ditione viuit: multo tamen ante tempore ab eodem Principe & Domino noſtro Clementiſs. tum in mea ipſius, tum in aliorū multorum præſentia, Ioannes Stadius ſuper ea accurate interrogatus, & de ſingulis itineris & captiuitatis ſuæ articulis ſpecialiter, probe, & diligenter, examinatus fuit: quod ipſum iam pridem tum G.T. Cel. tum aliis viris heroicis abunde aliquoties commemoraui: nihilominus tamen cum dudum obſeruauerim, G. T.C. ſingulari ſtudio ac beneuolentia proſequi hæc Aſtronomiæ & Coſmographiæ exercitia, hanc meam Præfationem ipſius nomini conſecrare, & officioſe dedicare volui. Quod Generoſitas tua pro ſua clementia tantiſper boni conſulat, donec maius aliquod opus ſub eiuſdem nominis tui celebritate in lucem proferam. Hiſce ergo me ſimul, meaque G.T.Cel. officioſe offero. Datum Marpurgi, feriis D. Thomæ Apoſtoli, Anno 1556.

ARGVMENTVM TOTIVS NARRATIONIS.

I.

Summatim deſcribuntur duo itineraria naualia, quæ confecit Joannes Stadius intra nouennium.
Primum ex Portugallia in Braſiliam inſtituitur.

II.

Secundum ex Hiſpania, in noui orbis Americæ Prouinciam, Rio de Plata, *ſuſcipitur.*

III.

Sclopetarii vicem obit Joannes Stadius, & arci ab incurſu hoſtili defendendæ præficitur, in Braſiliæ quadam parte cuius incolæ Tuppin Ikinſii ſunt, & Luſitaniæ Regi ſubeſt.

IIII.

Capitur ab hoſtibus Barbaris & miſere abripitur, vbi nouem menſium captiuitatem ſuſtinet, non niſi in cruentam hoſtibus eſcam reſeruatus.

V.

Liberatur tandem miraculo potius diuinæ Maieſtatis, quam vllo vel rationis vel humanitatis beneficio, & incolumis patriæ ſuæ dilectæ redditur.

Ipſe DEVS vigili niſi muniat oppida cura,
Proficiet vigilum prouida cura nihil:
Et Deus in medio niſi dirigat æquore claſſem,
Vana gubernantum ſollicitudo perit.

ARGV-

ARGVMENTVM

Primæ partis Hiſtoriæ Braſilianæ Joannis Stadij Heſſi, in qua ſummatim deſcribuntur eius duo itinera, quæ cõfecit intra nouennium. Horum primũ e Luſitania in Braſiliam inſtituitur.

CAPVT I.

Primum iter Nauale Joannis Stadii, factum ex Vlyßibona Portugalliæ in Braſiliam, Indiæ Orientalis, ſiue Americæ Prouinciam.

IOANNES ego cognomẽto Stadius, patria Hombergenſis, natione Heſſus, Indiam perluſtrare in animo meo propoſueram. Bremam itaque Weſtphaliæ oppidum tranſiens, Hollandiam petii, eò delatus, offendi in vrbe Campenſi naves, quæ ſalis inuehendi cauſa in Portugalliam nauigabant: iis ego me ſocium adiungo, & menſem integrum continuando, ad tertium Kal. Maij Anni 1547. appello, ad vrbem Setubal dictam: Hinc emenſis quinque milliaribus veni Vlyſſibonam. Iſtic aliquandiu commoratus, hoſpiti meo, viro ex Germania oriundo, propoſitum meum expono, ex quo cùm intelligo claſſem regiam iam ante aduentum meũ ſoluiſſe, rogo, vt ad aliam me claſſem promoueat, vtpote cui idioma eius gentis familiare foret. Eius ope nauem conſcendo, in qua ſclopetarii vicem obirem. Capitaneus eius claſſis, qui Pintiadus erat nomine, negotiationis ergo Braſiliam petebat: illi poteſtas à Regia Maieſtate naues, quas in Barbaria cum infidelibus commercia inſtituentes, & quæcunque Gallorum nauigia cum Braſilienſibus contrahentia offendiſſet, hoſtiliter adoriendi, atque deprædandi facta erat: adhæc captiuos ſecum ducebat quoſdam Regios, qui capitis damnati, ad colonias in nouas illas prouincias deducendas deportandi reſeruabantur. Claſſis noſtra erat inſtructiſſima, ab omni apparatu bellico, qui in naualibus vſui eſſe ſolet. Tres autem omnino erant Germani inter ceteros in naui noſtra, Ioannes videlicet Brachuſius, Henricus Brandt Bremenſis, & Ioannes ego Stadius.

Cap.

Caput II.

De ijs quæ acciderunt circa primam nauigationem.

SOluimus Vlyſſibona, & naui alia minore adiuncta, quæ ſub eodem noſtro erat Capitaneo, deferimur primum ad Inſulam, cui Madera cognomen. hæc Portugalliæ Regem agnoſcit, & à Luſitanis incolitur, vini & ſacchari fertilis: prope oppidum huius Inſulæ quod Funtſchallum dicunt, nauim noſtram commeatu denuo inſtruximus. Hinc in Barbariam ad vrbem Capo de Gel, (quæ nũc Mauritanorum cuidam Regi Scheriff dicto paret, Regi Portugalliæ ab eodem vi erepta) prouecti, in ſpem erigebamur, fore, vt iſtic in naues cum infidelibus contrahentes incideremus: offendentes autem quandam piſcatorum Caſtilienſium multitudinem, certiores reddimur naues quaſdam apud eam vrbem eſſe. Dum aduehimur, vela ex portu facit quædam probe onuſta, ea nos potimur vi, ſed quos vehebat homines, ſcapham ingreſſi, ſibi fuga conſuluerant. Interea vacuam lintrem peropportune in littore conſpicimus, quam naui captæ pro præda deportanda, quæ ex ſaccharo, amygdalis, dactylis, corio caprino, & gummi Arabico conſtabat, jungimus. Mauritani in magna copia pro lintre defendenda equis aduolabant, ſed re infecta tormentis noſtris bellicis repulſi ſunt. Hac præda potiti repetimus Inſulam de Madera, celocem noſtram verſus Vlyſſibonam præmittentes, nunciatum Regi factum, & ſimul quid de præda nobis facto opus ſit, conſultum. Valentinorum enim & Caſtilianorum mercatorum erant eæ merces, quas in poteſtatem redegeramus.

Rex vt relicta in ea Inſula præda, iter noſtrum proſequamur, mandat, donec interea temporis Maieſtas ſua de circumſtantiis penitius edoceatur. Nos dicto audientes, & iter verſus Cape de Gel remenſi, ſed aduerſo vento luctãtes, incaſſum prædam vlterius proſequimur.

Nocte Kal. Nou. præcedente, impetuoſo turbine acti Barbaria relicta Braſiliam contendimus: cum nunc quadringentis milliaribus à Barbaria in altum prouecti eſſemus, multi piſces ad noſtrum nauigium adnatarunt, quorum pleroſque hamis cepimus, nautæ maiores eorum Albakore dicunt, minores Bonitte, alios vero Dorado. Aderat & aliud piſcium genus, Halecis inſtar, ſed vtrinque alatum more veſpertilionis, hiſce reliqui maiores piſcium admodum infeſti erant: proinde ſimul ac à tergo ſibi inſtantes hoſtes animaduertiſſent, ſupra mare ad duas orgyias eleuati, alii ſupra ſummam aquam tãtum, caterua- tim volabant, & intra conſpectum noſtrum vndas repetebant, non raro per noctem in naues delapſos offendimus. Hi Portugallenſium lingua vocantur Piſce Bolador, hoc eſt, Piſcis volans.

Albakore. Bonitte. Dorado.

Piſce Bolador.

Deinde ad altitudinem lineæ æquinoctialis peruenimus, quæ quia circa tempus diei meridionale nobis verticalis erat, æſtum duplicabat. Venti per dies aliquot plane ſiluerunt, niſi quod noctu interdum tonitrua imbribus & vento permixta ſubito exoriebantur, repente etiam ſedabantur: quos attente admodum obſeruare neceſſe erat, ne nos ſub velis latentes improuiſo [illegible]uerent.

Exoriens autem denuo ventus, tempeſtatem nobis aduerſam per aliquot dies excitauit, quæ metum nobis attulit (ſi diu perſiſteret) ne fame periclitare-

mur

mur. Propterea Deum orare cœpimus ſecundum ventum nobis immitteret. Sed ecce, dum impetuoſiores ventorum procellæ quadam nocte irruerent, & multum laboraremus, apparuerunt nobis in naui multæ flammulæ, coloris cærulei, quales à me prius viſas non memineram: in ipſa autem prora, qua fluctus maxime æſtuabant, conſpiciebantur. Portugallenſes omen hoc fauſtum agnoſcentes, & cælum ſerenum prædicentes (nec enim ſine numine in ſummo diſcrimine ea apparere aiebant) DEO gratias egerunt; precibus exactis ſimul illa luminaria, quæ Santelmo, ſiue Corpora ſancta vocant, diſparuerunt. *Santelmo, Corpora ſancta.*

Poſtquam illuxiſſet, ſerena ſe cæli facies explicauit, ventique ſecundi aſpirarunt, ita vt manifeſte videremus, eiuſmodi lumina admirandum Dei opus eſſe. Secundo igitur vento delati, ad 28. Ianuarij in conſpectum nobis venit terræ quidam angulus, Capo de Sanct Auguſtin vocatus, vnde ad octo milliaria progreſſi portum Fernanbuco intrauimus, octuaginta octo dies inter fluctus continue verſati. *Promontorium S. Auguſt.*

Portugallenſes eo in loco oppidulum extruxerant, cui Marino nomen indiderant. Prçerat hiſce Artus Coellius, cui captiuos aduectos cum mercib. quibuſdam aliis tradidimus, & illic nos expedientes, iam vlterius vela tendere conſtituimus, ad locum videlicet, in quo naues mercibus inſtruere animus erat. *Marinum*

CAPVT III.

Silueſtres in Fernanbuco, ſeditione orta, ad quoddam Portugallenſium oppidum deuaſtandum accinguntur.

Garaſu. ACcidit interea, vt ſilueſtres incolæ eius loci contra Luſitanos inſurgerent, cuius ſeditionis ipſi Luſitani auctores erant: nam antehac nihil eiuſmodi in ipſos tentatum fuerat. Præfectus itaq; nos precibus ſuis ſollicitauit, vt oppidum Garaſu (quod à Marino milliaria circiter quinque abeſt, & à Barbaris tum oppugnabatur) præſidio noſtro defenderemus. Incolæ Mariniani nihil ſuppetiarum vicinis ſuis afferre poterant, ſiquidem & ipſi ſimilem obſidionem metuebant. Nos itaque Garaſuanis cum 40. viris ex noſtris hominibus in defenſionem conceſſis, & ſcapha eo legatis ſubuenimus. Oppidum illud in ſinu maris, quod ad duo miliaria in continentem protendebatur, erat conditum. Omne in eo præſidium, ex 90. viris Chriſtianis, & 30. Æthiopibus ac mancipiis Braſilienſibus conſtabat. Qui vero nos oppugnatum venerant, ad octo millia barbarorum cenſebantur. Nos qui obſidebamur nullo alio propugnaculo, præterquam ſepe ex perticis erectis contexta circumuallabamur.

CAP.

Caput IIII.

De modo obſidendi, & obſeſſos oppugnandi.

Silua obſeſſum cingebat oppidum, in ea hoſtes duas munitiones è truncis arborum conſtruxerant, in quas noctu ſe reciperent, ſi forte eruptione facta illos adoriri nobis libitum fuiſſet. Oppidum ipſum circumquaque latibulis effoſſis occupauerant, in illis latitabant interdiu, & incurſionibus in nos pugnabant. Petiti telis noſtris, proni ad terram omnes proſternebantur, ſi qua teli jactum ad eum modum declinare valerent. Omnem autem aditum nobis intercludentes ad ipſa mœnia appropinquabant, & miſſis in altum jaculis relapſu eorum nos feriendos putabant. Tela inſuper bombace & cera religata atque incenſa in ædificiorum tecta ſpargebant, minis nos territantes, & quam crudeliter nos dentibus dilaniaturi forent, ſi victoria potirentur, ſignificantes.

Dum hæc geruntur, victus in caſtris noſtris fere jam defecerat. nam pro conſuetudine eius regionis ſingulis diebus, aut ad ſummum alternis, radices recenter effodiunt, ex quibus farinam molunt, ac liba pinſunt, ſed hoſtes vias omnes præcluſerant, quo minus illæ peti poſſent. Videntes ergo victus penuriam, duas ſcaphas ad conquirendam in vico Tamaraka annonam inſtruimus. Hoſtes gregatim vtrinque ripas tenentes grandes arbores tranſuerſas flumini obiecerant, quæ nobis progreſſis impedimento eſſent. Nos vi illorum molimina perrumpimus. Interea æſtu nos deferente in ſicco hæſimus, nihil tamen ab hoſtibus detrimenti afferri poterat. Ipſi autem ligna arida confertim inter ripam & nauim noſtram conijciunt, quibus incenſis, illud genus piperis quo terra ea abundat, inſpergere, & fumo hinc exundante nauibus nos exturbare tentabant. Sed conatus illorum fuerant irriti. Interea æſtu marino redeunte, in vicum Tamaraka incolumes peruenimus, à cuius incolis commeatu accepto, ad oppidum obſeſſum reuertebamur: ſed hoſtes eodem, quo prius loco iter denuo obſtruxerant, hoc quidem pacto. Arbores vt ante trans flumen ſtrauerant, ripam vtrinque occupantes, tum alias item duas fere reſectas non omnino inciderant, ad earum cacumina religatis lentis quibuſdam ſarmentis Sippo illis dictis, lupuli ſarmentis non abſimilibus, niſi quod paulo ſint craſſiora; extremitates huiuſmodi funium in oppugnaculis ſuis retinebant, eo videlicet animo, vt cum obiecta rurſum perrumpere tentaremus, arbores inciſæ, tractis funibus in naues noſtras corruerent. Nos adremigantes obiecta deturbamus, illi arbores nutantes in ruinam attrahunt: corruit vna verſus munitionem ipſorum, altera præciſe poſt nauem noſtram vix elapſam in flumen concidit.

Priuſquam vero obiectum illud in flumine obſtaculum demoliri conaremur, alta voce ſocios noſtros obſidione cinctos inclamabamus, vt ſubſidio nobis adeſſent: quanto nos vocem acrius intendebamus, tanto intenſius hoſtes clamorem tollebant, adeo vt non exaudiremur à quoquam noſtrûm. obiecta enim ſilua noſtrum conſpectum illis adimebat, alioquin voci audiendæ ſatis vicini, ſi abſque hoſtium clamoribus fuiſſet. Annona in oppidulum inuecta, cum hoſtes viderent ſe molimine ſuo fruſtratos, pactis induciis, re infecta domum

mum repetunt. Obſidionis tempus fere ad menſem integrum trahebatur. Ceciderunt quidam ex hoſtibus, ſed nullus ex noſtris deſideratus. Pacatis ergo iam Barbaris, ad nauem noſtram onerariam reuertimur, quæ ante Marinum in anchoris hærebat, illic aqua dulci & farina radicis Mandiocæ in naues aſſumptis, & Præfecto qui nobis humaniſſime grates egit, ſalutato digreſſi ſumus.

CAPVT V.

Ex Fernanbuco digreſsi petimus regionem Buttugaris, ſed in nauem Gallicam incidentes, prœlio cum ea decertabamus.

Hinc

HInc ſoluentes, & circiter miliaria quadraginta emenſi, in portum nomine Buttugaris intramus, vt nauem ibi ligno Braſilico oneremus, & annonam à Barbaris redimamus. Ingreſſi nauem Gallicanam, ligno Braſilico onuſtam conſpicimus, eam hoſtiliter inuadimus, potiri ea ſperantes; verum maiorem nauis noſtræ malum tormenti per illos emiſſi ictu corruperunt, & vela confregerunt. Pars noſtrorum nautarum globulis pixidariis vulnerata fuit, pars traiecta occubuit.

His actis conſtituimus curſum in Portugalliam conuertere, quia venti nobis erant aduerſi, vt portum, in quo annonam conquirere in animo erat, ingrederemur. Victu ergo admodum tenui Portugallia repetitur, fame adeo conflictamur, vt pars noſtrorum coria hircina, quibus nauis onerata erat, deuoraret. Cuilibet in diem ſextarius aquæ dulcis præbebatur, & modicum farinæ radicis Braſilianæ. Dies centum & octo in pelago verſati, ad 12. Auguſti in Inſulas Acores vulgo nuncupatas deferimur, quæ Regis Portugalliæ Imperio ſubſunt. Iacta hic anchora reſpirantes piſcando tempus fallimus. Interim in mari nauim conſpicimus, & piraticam eſſe agnoſcentes vi adorimur, & ſtrenue ſeſe defendentē ſuperiores facti capimus, piratis ipſis in cymba elapſis verſus inſulas. abūdabat ea nauis vino & pane, quibus vires reſtaurantes in alias inſuper quinque incidimus, quæ ad Regem Portugalliæ pertinebāt, miſſæ vt redeuntes ex India iuxta has Inſulas opperirentur, & eas in Portugalliam deducerent. Quibus nos adiūgentes, vnam ex India reuerſam in Inſulam Terceram dictam deduximus, ibique ſubſtitimus. Plurimæ interim ex noua India reuertentes iſtic congregatæ, quarum aliæ Hiſpaniam, aliæ Luſitaniam petebant. Naues circiter centum numero ſocio agmine ex Tercera ſoluentes, Vlyſſibonam ad S. Idus Octobris Anni 1548. deuenimus, Menſibus ſedecim in ea nauigatione inſumtis. Vlyſſibonæ me aliquantulum quieti dedi, donec animum inducerem, cum Hiſpanis in nouas, quas occuparunt orbis partes, nauigationem inſtituere. Conſcendi ergo nauem quādam Anglicam, qua ad vrbem, cui Portus S. Mariȩ nomen eſt, in Bætica ſitam, delatus ſum, quo in loco ii qui aduenerant, nauem vino onerare conſtituerant. Hinc in vrbem Hiſpalim pergo, vbi tres naues inſtructas ad iter in Regionem Americæ, quæ ad flumen Rio de Platto dictum ſita eſt, ſuſcipiendum reperio. Sunt autem Regio illa ad flumen Argenteum ſita, & regnū illud Peruanum auro fertiliſſimum, & Braſilia ipſa perpetuum continens, non Inſulæ mari circumfuſæ, vel in pelago ſparſæ.

Las Acores.

Tercera.

Ante annos iam aliquot naues in eam Regionem dimiſſæ erant, vt eam porro occuparent: vna ex iis redierat, quæ auxilia relictis mitti petebat, & multa de auri fertilitate huius regionis magnifice prædicabat, quæ auxilia apparabantur, indicta trium nauium claſſe, cuius Præfectus Don Diego de Senabria dicebatur: illi à Rege Præfectura in eam Regionem commiſſa erat.

Tota ea claſſis erat inſtructiſſima, cui & ego me comitem adiungo.

Secunda pars.

ARGVMENTVM.

Stadius ſecunda Nauigatione ab Hiſpali in eam Americæ partem, quæ Flumine vulgo dicto Rio de Plata irrigatur, proficiſcens, poſt longos errores Naufragium patitur.

CAPVT VI.

Secundum iter Nauale, ſuſceptum in Prouinciam Americæ Rio de Plata, ex Hiſpali Hiſpaniarum vrbe inſtitutum.

S. Lucas. HIſpali ergo ſoluens ad S. Lucam portum peruenimus, vbi Bætis fluuius Hiſpalim alluens, in mare ſe exonerat. Hic ventos ſecundos opperiri conſtitutum erat.

Anno ergo 1549. feria quarta à feſto Paſchatis à S. Luca ſoluentes, aduerſo flante vento Vlyſſibonæ portum ingreſſi ſumus: ſecundis deinde flantibus ventis ad Inſulas Canarias curſum dirigimus: anchoram autem prope Palmam (quæ & ipſa vna eſt ex prędictis) in profundum demittentes, aquas illic dulces pro claſſe noſtra haurimus. Naucleri quoque ſcopum ſibi definiunt, ad quem nimirum ſe colligerent, ſi forte tempeſtatibus acti in mari diſpergerentur, videlicet gradum 28. ad latus meridionale lineæ æquinoctialis.

Capo Verde. Ex Palma nauigantes Heſperion cornu, quod vulgo Capo Verde, id eſt, Caput viride dicitur, vento petimus: is locus in Æthiopia ſitus eſt, & parum abfuit, quin iſtic naufragium faceremus: ſed & hinc progreſſi Coſſam noſtram ſequebamur. Ventus aduerſus aliquoties nos terræ Guineæ allidebat, quæ ſimiliter ab Æthiopibus incolitur. *Inſula S. Thomæ.* Tandem ad Inſulam S. Thomæ deferimur, quæ Regi Portugalliæ ſubeſt, & ſaccharo abundat, ſed aer in ea parum ſalubris habetur. Eam Portugallenſes habitant, qui multa ſecum ex Æthiopum genere mancipia alunt: nos aqua hauſta iter inſtitutum proſequimur. Interea duæ noſtræ naues ſociæ nocturno turbine è conſpectu noſtro ſublatæ ſolos nos deſtituerant: venti autem nobis valde aduerſi erant. Ea enim eſt natura illorum

in hoc mari, vt ſole peragrante latus ſeptemtrionale æquatoris, à meridie flent; ſin vero Sol ad meridiem declinet, venti à Septemtrione irruant. Et hunc quoque morem conſtanter tuentur, vt per quinque menſes continue ex vno loco proflent. ita factum eſt vt moram quatuor menſium ducere, neceſſum habuerimus: nec enim aliter Coſſam noſtram directe inſtituere nobis poſſibile fuerat. Menſe itaque Septembre iam ingruente, venti conuerſi à Septemtrione ſpirabant. Coſſam itaque inter Auſtrum & Auſtro-africum dirigentes, verſus Americam curſum tenuimus.

CAPVT VII.

Ad altitudinem 28. graduum peruenientes, Americam contingimus: Portum autem vnanimi conſenſu deſignatum, non agnoſcimus: exoritur turba inſolens circum littora.

AD 18. Nouembris diem, Nauclerus altitudinem graduum explorat, ſeque ad 28. perueniſſe deprehendit. Nos itaq; in occaſum vergentes, terram inueſtigamus. Ad 24. menſis iam memorati diem apparet tellus. Sex menſes mare inter grauiſſima pericula emetientes, & iam continenti viciniores facti, nec oram eam, nec portum à Nauclero deſignatum agnoſcimus; nec tutum remur ignotum portum ingredi. Secus tellurem ergo radentes oras curſum tenebamus: ventus interea ingraueſcebat in tantum, vt de vita nobis in iſtis ſcopulis certo periclitandum videretur. Proinde dolia puluere tormentario implemus, eaque obturamus, & illis arma noſtra alligamus, vt ſi fors naufragium faciendum foret, & aliqui euaſiſſent; ij arma ſua in littore requirerent, ſiquidem doliis à fluctibus eiectis affixa eſſent.

Velis obliquis nauigare cœpimus, vt oras terræ declinaremus, & in altum efferri poſſemus, ſed nihil profecimus; ventorum enim impetu in ſcopulos fluctibus coopertos, & ad quatuor orgyiarum altitudinem ſubtus vndis latitantes impellimur, ac propter æſtum maris nimium intumeſcentem, ad terrã tendere cogimur, nihil aliud æſtimantes, quam nos fluctibus hauriendos.

DEO tamen aliter prouidente, vicini ſcopulis facti, quidam ex ſociis noſtris portum vicinum ex inſperato conſpicit, in quem illabimur. Ibidem conſpecta Cymba quædam fugit, & poſt inſulam è conſpectu noſtro ſe abdidit, vt quænam illa fuerit non licuerit tum cognoſcere, nec eam vlterius inſequebamur, ſed iacta anchora Deo pro liberatione benedicentes quieuimus, & veſtimenta deſiccata refecimus.

Circiter ſecundam pomeridianam anchoram jecimus. Veſpera ingruente, aduentarunt ad nauem noſtram onerariam plurimi eius oræ incolæ, aduecti in ſcapha ſatis capace, qui cum ſermones nobiſcum miſcere cuperenr, à noſtris ægre, & ex parte tantum intellecti accipiebant quoſdam cultellos & hamos, quibus ſe domum recipiebant. Eadem nocte & alia denuo ſcapha ad nos nudis iſtis hominibus onuſta adnauigat, ac inter cæteros duo Luſitani; hi quærunt ex nobis qui ſimus, & vnde, reſpondemus nos Hiſpania aduenisſe: hoc audito, dicebant, oportet vos Nauclerum admodum ſagacem & peritum habere, qui portum eum ingredi auſi fueritis: ſe quidem portum perſpectum habere, ſed tali cælo nunquam id tentaturos. Nos factum illis exponimus, ventos & fluctus naufragium minitatos fuiſſe, & cum iam de nobis actum crederemus, inſperato portum apparuiſſe, DEVM nobis ducem adfuiſſe, & à naufragio ſeruaſſe. Nobis vero ne nunc quidem conſtare, quo nam locorum ageremus. Perceptis ijs, in admirationem adducuntur, & DEO acceptum referentes, portum eum Suprawai dici aiebant, & abeſſe nos ad octodecim circiter miliaria ab Inſula S. Vincentii, quæ imperium Portugalliæ Regis agnoſceret, cuius ſe eſſe inquilinos affirmabant. Tum vero eos, quos in ſcapha ſe poſt Inſulam abdere paulo ante conſpexiſſemus, credidiſſe nos Gallos fuiſſe, & ob id ſibi fuga proſpexiſſe innuebant. Porro de ſitu & diſtãtia Inſulæ S. Catharinæ quæſiti, quod eò nobis proficiſcendum eſſet, reſpondebant eam ad triginta miliaria abeſſe, ad

meridiem ſitam, nationem Barbarorum iſtic eſſe Carios nuncupatorum, quos circumſpecte admodum cauiſſe oporteat, Barbaros qui circa portum præſentem habitent, Tuppin Ikinſios appellari, quibus familiariter ipſi vtantur, nec ab illis quicquam nobis imminere periculi. De altitudine item Solis in ea regione ex illis ſciſcitantibus, 28. graduum eſſe nobis indicatum, quod quidem ita ſe habebat. Ceterum & alia nobis eius oræ dignoſcendæ ſigna & notas perhumaniter commonſtrarunt.

CAP.

Capvt VIII.

De regreſſu ex portu ſupra Way, & inueſtigatione terræ nobis definitæ:

Silente Vulturno, quem nautæ Septemtrionales Oſt Sud Oſt appellant, tempeſtas ſerena cooritur, ventus autem Aquilo proflabat. Nos itaque plenis velis iter remetimur, portum determinatum inueſtigantes, verum toto biduo nullo modo eum deprehendimus, terra tamen ipſa indicium erroris faciebat, & nos præteruectos arguebat. Sole enim ſub nubibus latitante, de altitudine eius apparebat. Ad hæc ventis infeſtantibus acti, diuerſi huc illuc errabamus.

Devs vero, qui in anguſtiis conſolatur, nobis in auxilium vocatus adfuit, ſiquidem exactis veſpertinis precibus, quibus à Deo veniam petebamus, & antequam nox irruiſſet, nubes ex meridie, qua nos vento abacti eramus, cõdenſantur; Aquilo quidem adeo conticeſcere, vt vix in ſenſus incurreret. A meridie vero Auſter procedens, qui ſub id tempus rariſſime ſuum imperium exercet, tantis tonitruis & fulgetris ingraueſcere, vt horrorem mortalibus incuteret. Mare erat æſtuoſiſſimum, ſiquidem Auſter & Boreas certatim vtrinque fluctus inſpirare; Tenebræ inſuper tantæ oboriri, vt omnem oculis conſpectum eriperent. Tum vero mortales quotquot aderant, & ipſi nautæ quoque conſternati coruſcationes tam formidabiles, & horrenda illa tonitrua expaueſcere, vt quid prius quid poſterius in conuertendis velis corriperent, dubii plane & incerti ambigerent, nec aliter vnicuique perſuaſum erat, quam omnibus ea nocte ſimul pereundum eſſe. Sed tempeſtas ea Dei beneficio paulo poſt ſedata viam velis præbebat, vt iter quod de die factum erat, de nocte illa retro legeremus, & de integro portum noſtrum requireremus, ſed nullo nobis indicio eum dignoſcere concedebatur, quandoquidem plures Inſulæ propter continentem iſtic eſſent. Poſt vbi 28. gradum denuo contigimus, Præfectus noſter Nauclerum poſt inſulam nauem deducere, & anchoram iſtic figere jubet, exploraturus quidnam terrarum occurriſſet. Duas itaque vtrinque poſitas tellures medio tranſeuntes, portum amœniſſimum intramus, & anchoram fundo affigimus, conſtituentes cymba demiſſa portum eum vlterius explorare.

CAPVT IX.

Cymba ſpeculatum miſſa, quidam noſtrorum portum explorantes, crucem in ſcopulo poſitam reperiunt.

Hinc

FEriis D. Catharinæ Anno 1549. anchoram fundamus, & eodem die quidam ex noſtris probe inſtructi, ſpeculatum in nauicula mittuntur portus illius opportunitatem. Videbamur enim intraſſe flumen Sancti Franciſci, quod in illa prouincia etiam eſt: quo longius progredimur hoc latius patet portus. circumactis ergo circumquaque oculis ſicubi fumum cõſpiceremus, ſed nullus apparuit. Interea tuguria prope deſertum conſpicimus in conualle: accedimus, videmus caſas quaſdam ruinoſas, hominibus deſolatas: pergimus, interea nox ruit. Erat in flumine Inſula non ita magna, ad quam tendimus, vt iſtic noctem traduceremus, ſiquidem cuſtodiam commodius iſtic diſponi poſſe credimus, ſed ob noctis tenebras non ſatis tutum erat terræ nos exponi, vt quiete in ea reficeremur: erant qui nihilominus inſulam circumirent, ſed neminem inueniunt. focum ergo inſtruimus, palmam arborem incidimus, encephalum eius comedimus, & iſtic pernoctauimus. Mane ſummo diluculo iter inſtamus. nec enim abſiſtere propoſitum erat, priuſquam de hominum præſentia conſtaret: ex indicio enim conſpectorum tuguriorum facile de incolis colligere erat. Dum propoſitum vrgemus, caſu lignum procul conſpicimus in ſcopulo erectum, formam crucis referens, quod multis abſurdum videbatur. Appropinquantes videmus ingentem crucem eſſe ligneam, lapidibus impactis in ſcopulo firmiter hærentem, cui tabulæ pars de dolii orificio alligata erat, in tabula characteres inciſi viſebantur, non admodum legibiles. Miramur quænam naues hoc monumẽtum ſtatuiſſent, dubii de portu, vtrum determinatum ingreſſi fuerimus nec ne. Progredimur hinc longius, aſſumpta tabula illa dolii: dum vehimur, quidam literas tabulæ inſculptas examinans, paulatim eas colligit, & ſenſum elicit. Erant autem Hiſpanico idiomate hæc verba in ea conſignata: Si ven por ventura aqui la armada de ſu Majeſtad, tiren vn tire y averan recado. quorum ſenſus eſt: Si forte Maieſtatis ſuæ naues huc delatæ fuerint, eæ prodant ſe diſploſo tormento bellico, & certiores fient de reliquis. Confeſtim ergo locum crucis repetentes, incenſo tormento, quod Falconetum dicunt, ſignum præſentiæ noſtræ damus, porro remigantes nihilominus. Conſpicimus interea quinque ſcaphas plenas Barbarorum, illæ nos rectà petunt: nos pixides noſtras ſulphureas directe illis opponimus. Vbi appropinquaſſent, videmus hominem ſtantem in prora, barbatum & veſtitũ, agnoſcimus eſſe Chriſtianum, inclamamus eos vt conſiſtant, & vna ſcapha præmiſſa in colloquium ille adueniat. Aduectum interrogamus de portu: Reſpondet, dici eum Barbaris Schirmi rein, ſed vt rectius aſſequamini, eſſe Portum Sanctæ Catharinæ; quod nomen illi ab inuentoribus inditum ſit.

Gratulamur ergo inuicem nobis de inuenta ſtatione, quam inſcii in ipſo S. Catharinæ die appuliſſemus. Hinc ſane euidenter conſtat, quantum valeant preces afflictorum apud Deum, ſi ex animo proueniant.

Quærenti de aduentu noſtro, ſignificamus, nos eſſe Regis Hiſpaniæ, & petere prouinciam Rio de Plata, affuturas & alias propediem naues, ſi Deo ita viſum foret: conſtituiſſe enim in eo portu conuenire. Hæc audiens nobis gra-

tulatur, & ſimul commemorat, quod ante triennium ex prouincia illa Rio de Plata à loco qui Aſſumptio vocatur, & Hiſpanis paret, deſcendiſſet per trecenta miliaria ad mare, vbi nunc ageret, vt nationem eam Barbarorum, quæ Carios dicitur, & bene cum Hiſpanis conuenientem, hortaretur ad radices colendas, quas Mandiocas vocant, vt naues eo delatæ, ſi penuria premerentur eo in loco, commeatu à Barbaris petito reficerentur. Quod Capitaneus Salaſar, qui Hiſpanis de rebus Indicis retulerat, ita fieri curaſſet. Is Capitaneus in nauibus noſtris ſociis iam reuertebatur.

Demum cum homine illo ad tuguria illorum deuecti, humaniſſime pro more & facultate eius gentis accepti ſumus.

CAP.

CAPVT X.

Scapha plena Barbaris mittor ad nauem noſtram onerariam.

DEin Capitaneus hoſpitem noſtrum rogat, vt ſcapha inſtructa aliquem ex noſtris ad nauem onerariam relictam mittat, eam adductum.

Mittor ego, iuſſu Capitanei. iam triduum abſueramus, ſociis quid de nobis actum eſſet ignorantibus.

Vbi intra teli iactum ad nauem acceſſi, qui inerant, clamore ſublato ad arma accelerant, arcentes me cum Barbarorum comitatu; inclamāt, & quæ hæc noua ſit facies exquirunt: vbi reliqui hæreant: vt quid ſolus ego cum tot Barbaris adueniam. Conticeſco, nec reſpondeo quicquam. Capitaneus enim me informarat, vt vultu eſſem triſti, quo videret quid qui in naui tentarent. Illi cum nihil à me reſponſi ferrent, turbantur, inuicem dicentes, non ſalua hæc res eſt, reliqui procul omni dubio interierunt, hunc autem ſolum adducunt, aliis forſitan in inſidiis locatis, quo nauem tali apparatu occupent. Hæc verſantes, ad tormenta in nos diſpergenda accinguntur, denuo tamē me inclamant. Hic demum ſubridens illos placide alloquor, & melius ſperare iubeo bonum omen nuncians, faciant modo acceſſum liberum, vt quid apportem intelligant. Accedo, rem enarro; illi præ gaudio exultant. Barbari interea domum remeant. Nos nauem caſtris Barbarorum ſubducimus, & iacta anchora reliquorum, qui per tempeſtatem diſperſi erant, aduentum expectamus.

Vicus in quem Barbari nos exceperunt, Acutia vocatur. quem offenderamus inter illos virum, Ioannes Ferdinandus erat, Cantaber ex Bilbao oppido oriundus. Natio illa Carios dicta, ferinam & piſces in copia nobis offerebat, pro quibus nos hamos ferreos rependimus.

CAP.

CAPVT XI.

Socia nauis quæ vento abacta erat, aduentat: illa Nauarchum vehebat.

TRibus illic ſeptimanis exactis venit in portũ nauis, quæ Nauarchum vehebat. Sed tertia quæ nobis ſocia fuerat, perierat, nec quicquam de ea relatum fuit.

Nauibus ergo in ſex menſes annona inſtructis, itineri, quod trecentorum miliarium reſtabat, perficiundo accingimur. Paratis iam rebus omnibus nauem onerariam in ipſo portu amittimus, quo caſu inſperato, mora noſtræ profectioni iniecta.

Hæſimus biennium in deſerto illo loco, fame conflictantes. Eſca erant lacerti, glires, cochleæ petris affixæ, & alia inſolita.

Barbari qui primo victum ſufficientem miniſtrarant, poſtquam ſatis mercium ſibi parauerant, in diuerſas oras commigrabant, nec ſatis erat tutum illis per omnia fidere.

Pertæſi ergo & loci & penuriæ, vnanimiter decernimus vt maior pars pedibus iter in Prouinciam Aſſumptionis nomine inſignitam conficeret, (aberat illa ad trecenta miliaria) reliqui in naui reſidua ſubſequerentur.

Capitaneus delegit quos ſecum naui auehere conſtituerat. Qui pedeſtre iter ingreſſi erant, victum pro deſerti tranſitu capiebãt, iunctis ſibi quibuſdam ex barbaris. Pars illorum fame in itinere perierat, reliqui ad metam deuenerant, quod ex aliorum relatu nobis poſtmodum innotuit.

Sed nec nauis ferendis omnibus, quos Capitaneus reſeruarat, ſatis capax erat.

CAPVT XII.

De Conſilio inito Inſulam S. Vincentij petendi, quam Luſitani poßident, ſpe nauem ab ipſis obtinendi, atque itineri ita finem imponendi: ſed orta tempeſtate naufragium facimus, cæli locique ignari.

POrtugallenſes tenent Inſulam, nō longe à continente ſitam, quam vocant S. Vincentii, Barbari vero Vrbioneme: is locus ad 70. miliaria aberat: proponimus nobis curſum eo dirigere, vt nauem à Luſitanis conduceremus, qua in Prouinciam Rio de Plata iremus, nec enim ea quæ reſtabat omnibus ſufficiebat. Delecti ergo qui duce Salaſare eam Inſulam peterent, nec erat quiſquam, qui hoc iter prius tentaſſet, præter quendam Romanum nomine, is videbatur ſibi, ſe iter hoc relegere poſſe.

Vela itaque ex Portu Byaſſape facimus, qui ad 28. gradum & dimidium ab Æquatore poſitus eſt, intra biduum ad Inſulam ferimur, quæ de Alkatraſes dicitur, 40. circiter miliaribus diſtãtem ab eo loco vnde ſolueramus: venti autem aduerſi nos ad anchoram fugere compellunt. In hac Inſula frequens eſt genus auium marinarum, Alkatraſes eas vocant, nullo labore capi poſſunt, & forte ſub id tempus aduecti eramus quo pullos ex ouis excludere ſolent.

Ingredimur, & quærentes fontes aquarum dulces, reperimus caſas deſolatas, & ollarũ teſtas hinc inde ſparſas: inuenimus ẽt venam exilem ſeu ſcaturiginem aquæ, è rupe promanantem. Aues quas commemoraui in magna copia captas cum ouis naui inferimus, & dapes ex iis inſtruimus. Poſtquam iam cibo refecti eramus, conſurgit Auſter tanta cum violentia, vt vix anchoram reduxerimus; ſolliciti ergo, ne ad ſcopulos ventorũ impetu allideremur, & veſpera iam ingruente, portum tamen Carinee contingere præſumimus. Nox autem nos anteuertit, proinde littus declinantes, in maximo verſabamur periculo: fluctus nauem tanta importunitate verberabant, vt de naui actũ putaremus, ſiquidem fluctus ad oras terræ magis intumeſcunt, quam in alto. Ea nocte tanto interuallo à littore abacti ſumus, vt orto ſole ne conſpectus quidem eius appareret.

Redit tandem tellus in conſpectum, tanta tamen erat turbinis importunitas, vt vix ſubſiſteremus. Romanus ille credebat ſe inſulam S. Vincentii agnoſcere: vela eô dirigimus, ſed terra nubibus ac nebulis cooperta atque inuoluta, dignoſcenda non erat. nauem ergo propter procellarum impetum exonerare cogimur, ſupellectile grauiore ſubmerſa. His cõſtituti in anguſtiis vela vtcunq; facimus, quærentes portum Portugallenſium; ſed labor omnis incaſſum abit. Diſiectis vtcumque nubibus, Romanus portum illum in conſpectu eſſe affirmat, nobis modo recta in ſcopulos iter inſtituendum, poſt quos ille lateret. Aduecti nihil præter diræ mortis horrendam contuemur imaginem; nam & portus omnis aberat, & in oppoſita[illegible]am recta incurſandum erat propter ventos impellentes, & naufragium [illegible]am. Procellæ littus tanto impetu feriebant, vt horrorem animis incuterent. Deo ergo iam ſupplices, ac delictorum veniam atque animæ ſalutem rogantes præſenti animo in periculum ineuitabile accingimur. Littori viciniores facti, adeo in fluctibus ſublimes ibamus, vt cernui in profundũ nõ aliter ac de muro prærupto deſpiceremus. Nauis primo ictu ad littus colliſa tota fathiſcit. Pars ſaltu corpora in mare mittentes, tranãdo euadit, pars in tabulis correptis ad littus adigitur, & omnes tandẽ diuina ſeruati omnipotentia incolumes terram contingimus, ventis autẽ, & imbribus omnes diriguimus.

CAPVT XIII.

Certiores reddimur de loco & regione Barbarorum, in qua naufragium feceramus.

Terræ

TErræ incolumes redditi, DEO grates ſoluimus, ſolliciti admodum de finibus. Romanus eam Regionem non ſatis agnoſcebat, vnde de ſitu Inſulæ S. Vincentii nihil plane affirmare norat, nec leuis nos metus Barbarorum terrebat, ſi qui ex vicinia forſan nobis imminerent. Interim quidam ſociorum temere per littus diſcurrens, vt agitatione & motu membra excalefaceret (erat is Claudius nomine, Gallus natione) pagum poſt ſiluam conſpicit, in quo ædificia ad formam Chriſtianorum conſtructa erant: accurrit; videt eſſe caſtellum quod Portugallenſes incolunt: Nomen illi eſt Itenge Ehm, & duo miliaria ab Inſula S. Vincentii diſſidet. Edocet ergo incolas de naufragio noſtro, & madidos omnes horrere, nec quo ſe refocillent, habere conqueritur. Illi intellectis noſtrorum miſeriis, obuiam nobis procurrunt, ædibus ſuis nos excipiunt, & neceſſaria pro veſtitu conferunt. Hic reſpirantes per aliquot dies commorati ſumus.

Poſt, S. Vincentii Inſulam pedeſtri itinere petimus, vbi à Portugallenſibus honorificentiſſime excepti, aliquandiu publicis ſumptibus vitam ſuſtinemus, tandem vnusquiſq; ſe certo vitæ generi applicat, vnde vitæ neceſſaria pararet.

Deſtituti iam omnibus nauigiis, Capitaneus noſter quendam ex Portugallenſibus ad ſocios in Byaſape relictos ablegat, qui illos aduehendos curaret. Et factum eſt quod imperauerat Capitaneus.

CAPVT XIIII.

De ſitu Inſulæ S. Vincentij.

QVÆ S. Vincentii nomine fertur, ea Inſula eſt continenti fere iuncta: ſunt inibi extructa duo Caſtella, quorum alterū Portugallenſibus quidem S. Vincentii, Barbaris vero Orbioneme, alterum circiter ſeſquimiliare diſſitum Barbaris Ywawa-Supe dictum eſt: Sunt & tuguria quædam, *Ingenio* vocata, ſaccharo præparando deſtinata. Habitatur à Portugallenſibus, qui amicitiæ fœdus colunt, cum natione, qui Tuppin Ikinſij nomen habent. Regio eius nationis, quam incolunt, patet in interiorem continentem, ad octuaginta miliaria, ſed ad mare extenditur in quadraginta.

Natio ea vtrinque ad Meridiem videlicet & Septemtrionem vicinos ſibi infeſtos habet; qui meridionales ſunt Carios, qui vero Boreales Tuppin Imbæ appellantur. Ipſi vero Tuppin Ikinſij ab vtriſque ſuis hoſtibus Tawayar, quod hoſtem ſonat, appellantur. Hoc poſterius Tuppin Imbarum genus multa ſæpe & magna damna intulit Portugallenſibus, & in hunc quoque diem ipſis metui atque terrori exiſtit.

Tertia

Tertia pars.

ARGVMENTVM.

Sclopetarij vicem obit Joannes Stadius, & arci ab incurſu hoſtili defendendæ præficitur, in Regione cuius incolæ Tuppin Ikinſij ſunt, & à Portugallorum Rege gubernatur.

CAPVT XV.

De Situ & Nomine loci, ex quo Tuppin Ikinſiis plus damni ab hoſtibus, quam ex aliis inferebatur.

EST locus ad quinque miliaria à S. Vicentio ſitus, Brickioca illi nomen eſt, illic primum cõgregabantur hoſtes Tuppin Ikinſiorum, & iter medium inter Inſulam S. Marci & continentem tenentes, illac tranſire aſſueuerant

Hunc tranſitum hoſtibus præcludere conabantur quinque fratres germani, patre Luſitano & matre Braſiliana nati, religionem Chriſtianam amplectentes: callebant autem vtriuſque gentis, tam Chriſtianorum, quam Barbarorum mores, ingenia, & idiomata. Nomina eorum hæc ſunt, 1. Ioannes, 2. Diego, 3. Dominicus, 4. Franciſcus, 5. Andreas. Patri etiam Diego, omnibus ſimul cognomen erat de Praga.

Hi quinque fratres iunctis aliquibus Barbaris, qui illis confœderati erant, conſtituerant biennio ante meum aduentum, munitionem in eum locum cõtra hoſtium incurſus conſtruere, more & forma Barbaris vſitata, & quidẽ executi illud iam fuerant.

Id cum viderent aliqui Luſitani, eo commigrarunt & ipſi: erat enim amœnus & peropportunus locus Hoc Tuppin Imbæ hoſtes illorum explorarant, & ſe in ſua regione, cuius fines circiter quinque miliaria inde abſunt, omni apparatu bellico, pro more gentis probe inſtruxerant, ac ſeptuaginta ſcaphis noctu aduectis, mane hora vna ante diluculum, quod vſitatum illis eſt, hos adorti fuerant. Quinque ergo illi fratres, cum Portugallenſibus domum quandam ex luto confectam occupantes, in hoſtes fortiter pugnarunt. Reliqui qui

adfuerant Barbari coniunctim in tuguriis ſuis ſe defenderunt, dum vires ſufficerent, & donec plurimi hoſtium occubuiſſent. Tandem hoſtes ſuperiores facti vicum Brickioca incendio vaſtant, & Barbaros capiunt. Chriſtiani, quorum octo vel circiter fuerant, & fratres illi quinq; nihil damni tulerant. nam ſe ſtrenue in domo illa geſſerant: Deus enim illorum protector erat. Barbaros autem, quos ceperant, abſque mora diſſectos inuicem diſtribuerant, & in patriam ſuam hoc peracto facinore remeantes diſceſſerant.

Caput XVI.

Portugallenſes poſt reſtaurationem Brickiocæ, Propugnaculum quoque in Inſula S. Maro inſtruunt.

DEuaſtato eo vico, Seniores & ipſe populus Portugallenſium, vnanimi conſenſu decernunt locum dirutum denuo reſtaurare, & quam poſſint munitiſſimum reddere: nec enim conſultum videbatur, vt deſertus relinqueretur, ſiquidem ſolus tanquam murus, pro tota ea regione in hoſtes opponebatur. Reſtauratur ergo Brickioca.

Hac re ab hoſtibus animaduerſa, munitionem eam firmiorem videlicet factam, quam vt expugnari ab illis poſſet, noctu nihilominus tranſitum illac ſcaphis tentant, & ſimul vi ſecum abripiunt, quemcunque capere poſſent, in confinio S. Vincentij.

Qui in medio regionis habitabant, ſecuros ſe viuere propter Brickiocam reſtauratam & munitam exiſtimabant, ſed hæc confidentia ſeu ſecuritas ipſis damnoſa erat.

Commodum ergo videbatur incolis, vt aliud quoddam propugnaculum quoque ſtruerent, in vicina inſula S. Maro (quæ è regione Brickiocæ eſt) ad fluminis ripam, & tormentis illud æneis, ac præſidio firmo inſtruerent, vt hoſtibus tranſitus eo expeditiùs intercluderetur.

Cœperant illud moliri, ſed imperfectum reliquerant: cauſa erat, vt ab ipſis mihi relatum fuit, quod nemo Sclopetariorum Portugallenſium, ſe illi credere auderet.

Ego ſpeculatum illud eo: incolæ vbi me Germanum intellexiſſent, & aliquam rei tormentariæ peritiam habere, inſtant vt tuendi Propugnaculi curam ſuſcipiam, & ſi ita opus facto eſſet in hoſtes ſtrenue depugnarem, promittentes ſe ſocios mihi addituros, & honeſto ſtipendio donaturos. Addunt ſimul fauorem & Regis beneuolentiam promeriturum, ſi id muneris obirem, ſiquidem Rex eſſet benigniſſimus in omnes, qui in regionibus iſtis recens inuentis conſilio atque ope ſua ipſi adeſſe non vererentur.

Paciſcor cum illis in menſes quatuor, dum Capitaneus ex Hiſpania à Regia Maieſtate cum claſſe miſſus aduceheretur, & ex lapidibus illud Propugnaculum inſtauraret & perficeret, quod poſtea in effectum deductum fuit. Ego, adiunctis ſaltem duobus, aſſidue fere me contineo in propugnaculo, inſtructus

aliquot tormentis, non tamen ſine ingenti periculo, propter imminentes Barbaros. Ædificium per ſe non ſatis erat munitum, & excubiæ noctu maxime agendæ, ne hoſtes tenebris freti clam præterirent, quod licet aliquoties tentarent, ab excubantibus tamen obſeruati ſunt. Elapſis aliquot menſibus Capitaneus, cuius ſupra facta eſt mentio, à Rege legatus aduentat. Senatus enim Regem per literas monuerat, de inſolentia hoſtium, ab illa parte, tum de amœnitate loci, qui non temere deſerendus eſſet. Quare vt conſuleret huic malo, Capitaneus, Thomas de Suſe, cum Regia poteſtate miſſus, locum colluſtrat, de quo muniendo populus ſcripſerat.

Adhæc exponunt Capitaneo præſtita à me officia, in domo illa protegenda, quod nemo tentare auſus fuerit, ob loci & ædificii infirmitatem.

Is laudabat factum, & ſe apud Regem negocium meum diligenter acturum pollicitabatur, vbi Deo volente Portugalliam repeteret, meque re ipſa cogniturum pondus aliquot ſuæ commendationis fuiſſe.

Pactum tempus Præfecturæ meæ elapſum erat, peto ergo officium reſignari. Sed Capitaneus & ipſi Primores populi me hortantur ſolliciti, vt in officio perſiſtam. Obtempero precibus illorum, & in biennium meam addico operam, ea tamen conditione, vt elapſo termino cum p[illegible]que naue in Portugalliam reuerti abſque tergiuerſatione permittar, & [illegible]torum accipiam. Capitaneus illud nomine Regis ſignatis literis [illegible] & priuilegio mihi cauet, qualiter Sclopetariis Regiis petentibus illud fieri moris & iuris eſt:

Inſtauratur ergo propugnaculum ex lapidibus, & maioribus tormentis inſtruitur; ego præficior, & de excubiis & officio commiſſo ſedulo obeundo admoneor.

CAP.

Capvt XVII.

Statis quibuſdam anni temporibus, hoſtes ob certas cauſas accuratius obſeruandi erant.

DVobus præcipue anni temporibus, hoſtes noſtri frequentiores imminebant, & violenta manu ſuorum inimicorum fines ingrediebantur. Primum Nouembri menſe accidebat, cum fructus illis Auati dicti matureſcunt, ex quo illi potum Kaawy coquunt, cui interdum miſcent radicem Mandioca, quæ apud illos in copia prouenit. Is potus cauſatur expeditionem eam, circa tempus meſſis ſeu maturitatis Auati, quem reuerſi ex prœlio in immolatione captorum hoſtium ſolenniter potent. Illud tempus per totum anni circulum magno deſiderio expetunt. *Auati. Kaawy.*

Deinde Auguſto etiam menſe impreſſiones plerunque faciunt, quando videlicet genus quoddam piſcium ſequuntur, quod ex mari conſcendit in flumina aquarũ dulcium, & in illis concipit: Barbaris Bratti, Hiſpanis vero Lyſſes dicuntur. Circa iam dictum menſem armati, & cum vicinis depugnare parati, fines egrediuntur, vt penum inſtructiorem reddant, & frugalius victitent. *Bratti. Lyſſes.*

Capiuntur ab aliis, reticulis, ab aliis ſagittis petuntur, poſt toſti domum reportantur. Sunt qui ex toſtis illis piſcibus farinam molant, quæ Pirakui nuncupatur. *Pirakui.*

Quarta pars.

ARGVMENTVM.

Capitur ab hoſtibus Barbaris, & miſere abripitur, vbi nouem menſium captiuitatem ſuſtinet, non niſi in cruentam hoſtibus eſcam reſeruatus.

CAPVT XVIII.

Quo modo, & qua ratione in hoſtium manus inciderim.

Habe-

HAbebam Barbarum mancipium è natione Carios oriundum, quod mihi feras in menſæ vſum venabatur, nec dubitabam & ipſe illo comite nemus ingredi. Forte tum me Hiſpanus ex S. Vincentij Inſula inuiſerat, quæ miliaribus quinq; à S. Maro abeſt, ſimul Germanus quidam illum comitatus aduenerat, is erat Heliodorus Heſſus, ingenioſiſſimi Poëtæ Eobani Heſſi ſanctæ recordationis filius, qui in S. Vincentio in INGENIO, quo nomine feruntur tuguria, vbi ſaccharum conficitur, negocia ſua curabat. Illud vero Ingenio ſpectabat ad Genuenſem mercatorem Ioſepe Ornio, alias Ioſephum Ornionem vocitatum. Heliodorus autem illi à rationibus & negotiis erat. contraxeram iam ante cum illo familiaritatem; naufragium enim cum Hiſpanis paſſus, admodum hoſpitaliter ab eo habitus ſum. Is ergo aduenerat, vt de valetudine mea cognoſceret, qua me aduerſa frui forſan relatu acceperat, Pridie mancipium meum in ſiluas venatum ire iuſſeram, poſtridie captam prædam ipſe petiturus, vt menſa hoſpitibus meis inſtructior foret & lautior: nec enim Regio ea fert alias lautitias præterquam quas ſilua præbet.

Heliodorus Heſſus.

Ioſepe Ornio.

Dum igitur per ſiluam iter facio, vtrinque ingentem clamorem pro Barbarorum more, exaudio, vno ſimul omnes impetu in me feruntur: agnoſco hoſtilia agmina, illi me circumfluunt, ſpicula intendũt, & ea in me conijciunt. Voce igitur ad Deum miſerabili ſublata, in manus tuas, ô Deus, exclamo, commendo ſpiritum meum. Vix finieram; humi verberibus me proſternunt, telis ac ictibus in me furentes, quanquam, Deo ita prouidente, præterquam in femore vulnus nullum accipio. Illi veſtibus mihi detractis, alter pallium, alter pileum, tum interulam alius auferunt: oriuntur contentiones, & rixantur quis prior in me impetum feciſſet: dum illi altercantur, ceteri me arcubus ſuis probe contundunt. Tandem duo præcipue me ſibi vendicant, terra ſubleuant, & brachiis vtrinq; innexis, quam poterant ocyſſime ad ſcaphas ſuas in littore abſconditas accelerantes me abripiunt, præcurrẽtibus aliis, aliis à tergo inſequentibus. Vbi ad mare ventum eſt, video intra vnum atque alterum teli iactum ſcaphas eorum in ſiccum ſubductas, & poſt ſepem ac dumeta abditas, & ingentem ſimul cateruam in cuſtodiam illarum relictam. Illi me conſpecto gregatim in aduentum occurrunt, criſtis omnes pro more gentis ornati, & dentibus frendentes, ac in lacertos mordicus impreſſis, minitabantur ſimiliter de me futurum eſſe.

Præcedit me Regulus, geſtans clauam, qua captiuos obtruncant, & conceptis verbis talibus profatur; Captum nunc te Perot (qua appellatione Portugallenſes notant) & mancipium viliſſimum in poteſtate noſtra conſtitutum habemus, nunc tu mortem amicorum noſtrorum, quos tui vmbris demiſerũt, condigno lues ſupplicio.

Poſtquam ad naues acceſſum fuit, pugnis petor: illi inuicem feruent, & naues in flumen promouere contendunt, quoniam ſibi metuebant à tumultuantibus Brickiocacenſibus, qui ceruicibus, vt euentus probauit, imminebant. Priuſquam ſcaphæ in vndas reductæ eſſent, manus vinculis innectunt. Qui

aderant non ex eodem vico progreſſi omnes erant. Ergo male quoſdam habebat, quod præda vacui domum reuerti cogerentur, expoſtulantes cum fratribus illis duobus, qui me aſſeruabant, quoniam æque vicinos ſe fuiſſe in capiendo aiebant, hinc ſibi quoque partem prædæ deberi contendunt, & ſimul in cōſpectu me obtruncare feſtinant.

Ego inter ſacrum ſaxumq; conſtitutus Deum inuoco, & clauam anxie reſpectans in mortis diſcrimine verſor. Tandem Regulus, in cuius eram poteſtate, talibus infit: Viuum deducamus eum domum, vt & coniuges noſtræ hoc ſpectaculo recreentur; deinde Kawi pepike morietur, hoc eſt, adornaturi illud potionis genus quod victimis ſolenne eſt, feſtum celebraturi, & publico epulo exhibito illum manducaturi ſumus. Huic ſententiæ acquieſcunt, & quatuor funes à collo religant, in ſcapham me protrahunt, & extremitates quatuor illorum funium ad oras ſcaphæ expanſas affigunt in littore conſtituti, tandem in flumen eas protrudunt, & domum repetunt.

CAPVT XIX.

Dum Aues Vwaras ſpeculatum regrediuntur, noſtri homines aduentant, qui me recuperare certant: ſed illi, in quorum poteſtate erant, conuerſi cum illis congrediuntur, & aperto Marte decertant.

VIcina Inſulæ, vbi in manus hoſtiles incidi, eſt quædam alia non perinde magna: in ea nidulantur aquaticæ quædam aues, rubeis velatæ corpora pennis, quas Vwara vocant. Sciſcitantur ex me, nunquid Tuppin Ikinſij hoſtes ſui eâ illo anno ingreſſi, ceperint grandiores pullis incubantes: affirmo factum: illi nihilominus inſulam adire inſtituunt, quia pennæ illarum magno æſtimantur, & omnis eorum ornatus vt plurimum ex plumis conſtat. Inſuper hoc proprium eſt auibus iſtis, vt pullis primum cinerei coloris plumæ ſuccreſcant, poſt adultis commutentur in fuſcum colorem. Hoc colore induti annum circiter integrum vagantur, tandem conuertuntur in elegantem rubrum colorem. Has itaque captatum ibant. Dum ad vnius atq; alterius diſploſi globi ſpacium progreſſi forent, conſpicantur à tergo aduenientes conferto agmine Tuppin Ikinſios, & illis mixtos Portugallenſes. Namque mancipio comitatus in ſiluam abieram: illud me capto fuga ſibi conſulens vicinos euocarat, qui pro me recuperando accelerarent.

Iamq;

Iamq; inſtantes prouocant Tuppin Imbas, vt ſi viri eſſent congrediantur. Conuertunt ergo ſcaphas in hoſtes, & hinc inde ſagittis & tormentis acerrime certant. Ibi manus meas vinculis exſoluunt, funibus tamen à collo ſtricte ligatis.

Tradunt mihi pixidem ſclopetariam, & modicum ſulphuris, quam à Gallis pro ligno Braſiliano acceptam geſtabat Regulus meus, eam in hoſtes diſplodere cogor. Dum hæc geruntur, verentur Tuppin Imbæ, ne hoſtes ſcaphis allati ſuppetias aliis ferant, & per flumen ſe inſequantur. Vela igitur conuertunt, tribus nihilominus ex ipſorum numero globo plumbeo læſis, ac Brickiocacenſe propugnaculum, cui ego præfectus fueram, intra Falconii tormēti diſploſi ſpacium præterlabuntur. In tranſitu erectum me in ſcapha ſiſtunt, vt à noſtris conſpicerer. qui in propugnaculo erant, nos duobus maioribus globis petunt, ſed breuius æquo iactum collimant. Iamque aderant Brickiocacenſes in lintribus, ſed Tuppin Imbæ acriter inſiſtentes remos fortiter impellebant. Sic re infecta Brickiocacenſes abſiſtunt.

CAPVT XX.

De ijs quæ acciderunt in itinere verſus fines Tuppin Imbarum.

VBI Brickiocam ad 7. miliaria verſus fines ſuos Tuppin Imbæ prætergreſſi erant, quantum ex ſolis altitudine coniici poterat, imminebat quarta pomeridiana. Illo ipſo quo me ceperant die allabuntur ad Inſulam, in qua pernoctare conſtituerant, ſubducunt ſcaphas, meque in ſolum pertrahunt: terræ expoſitus nec oculis cernere, ob faciem verberibus tumidam, nec pedibus inſiſtere ob vulnus femori inflictum, valeo: ibi me in arenam proiectum circumſiſtunt, & acerba de me deuorando minitantur.

His calamitatibus expoſitus, voluebam in animo meo, quæ ſane nũquam prius in mentem venerant, quam ærumnoſa hęc vita eſſet, quam caduca & fluxa: & obortis lachrymis, ex intimis animi penetralibus melodiam inſequentis Pſalmi canere incipio.

Dum vita in medio conuertitur anxia luctu,
Imploro ſuperi numinis æger opem.
Tu DEVS atque hominum Rector miſerere precantis,
Et patula querulas aure reconde preces.
& reliqua quæ ſequuntur.

Hæc audientes Barbari: Ecce, inquiunt, iam lamentatur, & ſortem ſuam infelix deplorat.

Sed locus is non videbatur commodus pernoctationi: terram igitur continentem repetunt, vbi tuguria quędam deſerta occupant, ab ipſis antea extructa (nox autẽ intempeſta aduentantes præoccupauerat) ſcaphas in terram ſubducunt, focumque inſtruunt, cui & me admouent. Deinde in penſilem retiformem lectum cubitum deducunt, hoc Barbaris Inni vocatur: nec enim lectos plumeos in vſu habent. Inni illud ad duos palos ſupra terram, ſin in ſiluis egerint, ad arbores ſuſpenſum alligant; funes quos collo geſtabam, ad arborem colligant, & circum circa accubant, tum illudẽtes, tum ſua lingua captum inceſſentes, Scherc Inbau ende, quod idem ſonat ac ſi dicas: Tu es beſtia mea, quam vinctam detineo. Antequam illuceſceret iter ingrediuntur, & toto eo die remos impellunt: reſtabant duo miliaria ad locum, vbi pernoctãdum erat,

cum

cum adueſperaſceret. Conſurgit interea nubes denſiſſima, & formidanda nos pone ſequens: illi eam cernentes, vt tempeſtatem euitarent, remos qua poſſunt agilitate impellunt. Sed vbi illam effugere ſe non poſſe vident, his me verbis aggrediuntur: Ne mungitta dee Tuppan do Quabe, amanaſu y, an dee Imme Ranni me ſis ſe. quorum ſenſus hic eſt: Tu precibus apud Deum tuum effice, ne tempeſtas hæc nos obruat. Conticebam & clam preces ad Deum in animo fundens his verbis inuoco: Omnipotens æterne Deus, cæli terræq; Monarcha, qui omnes nomen tuum inuocantes exaudis, & à periculis protegis vel inter medios etiam infideles, fac mecum miſericordiam tuam, vt videam quod tu Deus præſto mihi ſis, & gentes hæ, quæ te non cognorunt, intelligant, quod preces meas exaudias.

Hæc orans in naui vinctus & proiectus iacebam, nec ceruices ad nubem inflectere potis eram, reliqui autem aſſidue reſpectantes, O qua moa amanaſu, inquiunt, id eſt, tempeſtas illa tremenda retrorſum agitur. Hæc audiens ſubleuo me paulum, ſed ægre admodum, & nubes diſſipari videns, Deo ex animo grates agebam. Poſtquam ad terram appulimus, priſtinos illi mores retinentes, ad arborem me colligant, & circum excubant, & ſe poſtridie ſub noctem ad ſuos reuerſuros lætabundi gloriantur. Verum ego non admodum mihi de eo gratulabar.

CAPVT XXI.

Quid eo die mecum deſignarint, quo ad eorum manſiones deuentum.

SVbſequentis diei pomeridiano tempore, cum ſol ad occaſum inclinaret, conſpicimus habitationes petitas, triduo integro in reditum inſumpto: triginta enim miliaribus aberamus à Brickioca, quo in loco in manus hoſtium incideram. Vicini facti, video eſſe vicum non perinde magnum, ſeptem tuguriis duntaxat conſtantem, cui Barbari nomen fecerant Vwattibi. Scaphas ad littus appellimus, iſtic in vicinia vxores horum inter radices Mandiocæ agebant, occupatæ eis euellendis. Eas me his verbis compellare iubent: A Iune ſche been ermi vramme, quod eſt; En adſum vobis ego eſca veſtra. Nobis è nauibus egreſſis, omnes cateruatim ex tuguriis, tam ſenes quam iuuenes ſpectatum me confluunt. Viri armati arcubus & pharetris ad tuguria procedunt, & me mulieribus tractandum committunt. Illæ medium aſſumptum, pars præibant, pars pone ſequebantur, cantantes, & ad numerum ſaltantes, vt ſolēt cum captiuos mactationi deſtinatos comitantur. Cum iam me ad tuguriorum ſuorum mœnia, illis Ywara dicta, quæ ex craſſis perticis ac contis erectis conſtant, & ſepis hortum ambientis inſtar extructa ſunt, ad ſua habitacula contra hoſtes defendenda, perduxiſſent: ingreſſum mulierculæ cateruatim incurrunt, & pugnis miſerum male mulctant, tum barbam vellicant lingua illis familiari dicentes: Sche innamme Pepike a,e, hanc plagam luis nomine amici mei, quem hoſtes noſtri, inter quos vixiſti, interemerunt.

In habitaculum deductus in Iuni lectum penſilem componere me debui: mulieres autem vndiquaque nunc tundebant, nunc vellicabant miſerum, & me deuoratum iri minitabantur.

Kaawy. Viri alio in loco ſimul congregati potione Kaawy ſe exhilarabant, numina ſua, Tammaraka vocata, apud ſe habentes, quibus honorifice accinebāt, pro reſponſo tam veraci, quod præda ſe potituros prædixiſſent. *Tammaraka.*

Cantus quidem exaudiebam, ſed intra horæ mediæ ſpacium, nullus virorum me adiit, ſed à ſolis mulierculis & pueris mirum in modum exagitabar.

CAPVT XXII.

Uterque herus ſignificant mihi ſe dono dediſſe me cuidam amicorum, qui me aſſeruaturus, & ad ſolennitatem Epularum, quando opportunum videatur, ipſe obtruncaturus ſit.

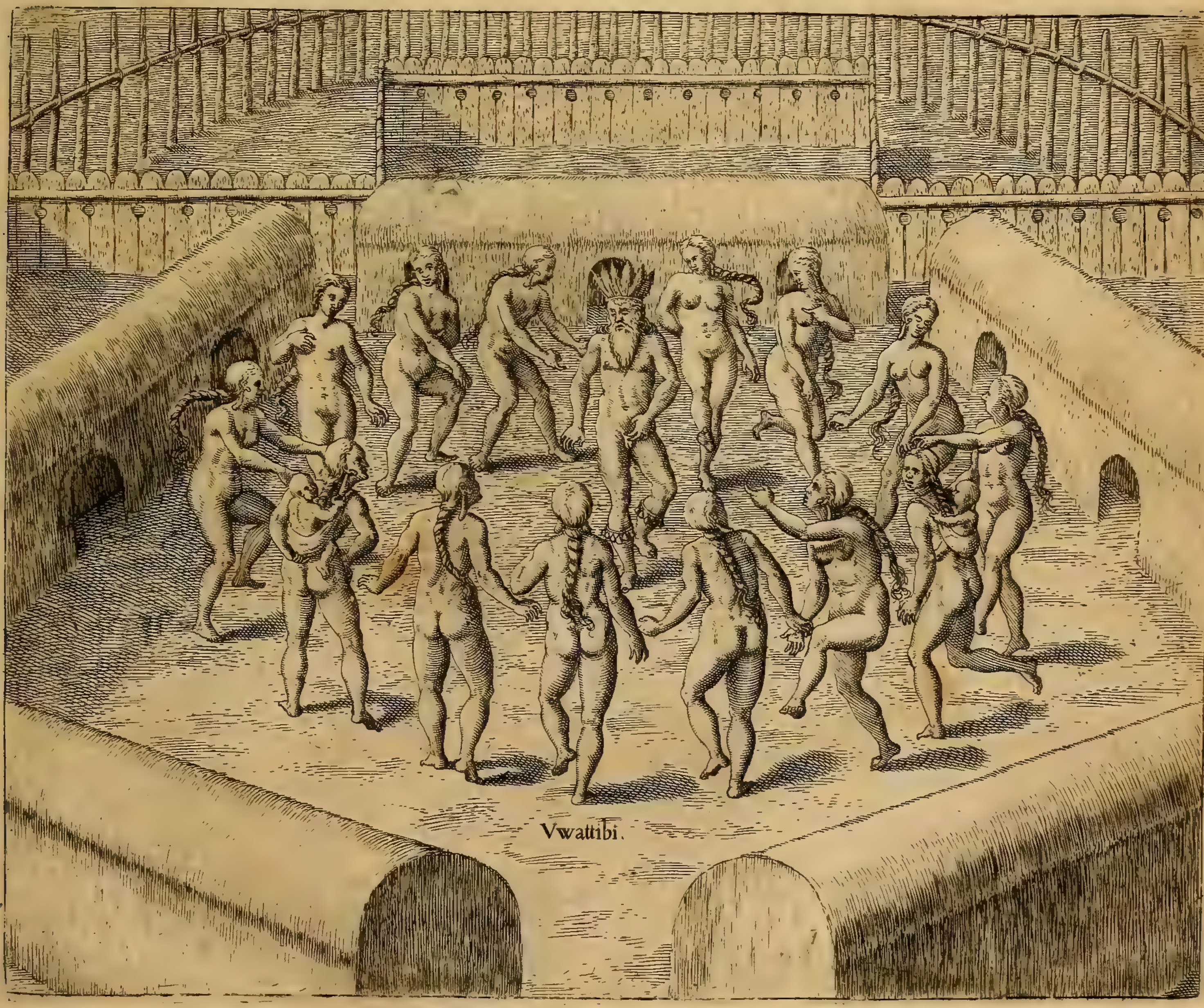

MOres huius gentis non tam perſpectos prius habebam, quam poſt edoctus didicerim: credebam ergo viros interea apparare ea, quæ mactationi vſui forent. Sed non longe interuallo accedunt me duo illi fratres, qui me primi ceperant, alter Jeppipo Waſu, alter vero Alkindar Miri nomine, ſignificant quod me amicitiæ ergo dono dederint patruo ſuo Ipperu Waſu, in cuius cuſtodia poſthac futurus, & à quo, ſi tempus epularum aduenìat, obtruncandus ſim: vnde nominis aliquam gloriam adipiſcatur. Anno præterito ceperat mancipium quoddam idem Ipperu Waſu, quod beneuolentiæ gratia Alkindari Miro conceſſerat, qui cæde illius nomen acquiſiuerat, ſed ea tamen lege, vt primum, quemcunque Alkindar capiat, in vicem Ipperu patruo remuneret. Huic pacto ſoluendo me modo ſors parum fida deſtinarat. Præterea hoc mihi commemorant: iam aderunt tibi mulierculæ, [illegible]cent te Apraſſe. Eius verbi ſenſum non aſſequebar, ſed noſtra lingua, ſal[illegible]. Reſtibus ergo ceruici innexis me in aream protrahunt, quæ ante tugu[illegible] ſtrata erat. Confluunt quotquot in ſeptem illis tuguriis erant mulierculæ, & nudum pro libitu contrectant. Viris aliô abſcedentibus, aliæ brachiis me comprehendunt, aliæ funibus ceruici innexis ductitant, adeo ſtringentes vt ægre reſpirarem: deducor ignarus quid de me fieri deberet. Hic ſubiit miſeranda imago ſacroſanctæ paſſionis Domini ac redemptoris noſtri IESV CHRISTI, qui ſub perfidiſſimis Iudæis mortem ignominioſiſſimam pertulit. hac conſolatione erigebar, & ſufferebam æquiore animo tribulationes. Promoueor interea ad manſionem Vratinge Waſu Reguli, id ſi nomen interpreteris, magnã & candidam auem ſonat. In veſtibulo ſeu proſcenio terræ recens foſſæ cumulus aggregatus erat, cui me imponunt, & ne corruerem, erant quæ me ſuſtentarent. Hic mortem ſane in oculis eſſe credebam, & circumſpiciebam an claua Ywara Pemme, qua homines mactare ſolēt, parata eſſet: ſciſcitor, num mihi illico moriendum ſit, negant; accedit mulier fragmentum criſtallinum ligno inſertum inflexo, tanquam vimini geſtitans, eo inſtrumento mihi palpebras ſuperciliis deradebat. Barbam autem eodem reſecare tentantem repuli, cum barba, dicens, moriar; illæ relicta barba reſpondent nondum inſtare tempus cædis, nihilominus paucis diebus pôſt forcipe à Gallis accepta eam detondebant.

CAP.

CAPVT XXIII.

Choreas mecum inſtituunt ante tuguria, in quibus Tammaraka numina illa ſua ſeu idola repoſita aſſeruabant.

HInc relinquentes locum tonſtrinæ procedunt in veſtibulum tabernaculi, in quo idola ſua Tammaraka repoſuerant. Ibi in circum me cingunt, in medio cum duabus mulieribus à latere vtrinque poſitis conſtitutum: tum ad crura religant quædam crepitacula, ex filo pendentia, poſt tergum ad ceruices flabellum ex cauda auium quadrata forma concinnatum, & ſupra ceruices eminens annectunt, quod illorum idiomate Araſoya nominatur. *Araſoya.* Dehinc mulierum turba vno ore cantiones inchoat; ego ad vocis concentum pedibus, quibus crepitacula innexuerant, terram ferio, vt crepitaculorum reſonantia cum concentu illarum congrueret, quanquam crus ex accepto vulnere, nec dum religato, tantopere doleret, vt ægre ſubſiſterem.

Capvt XXIIII.

Poſt Chorearum ritus deducor ad Ipperu Waſu, qui me mactaret.

FInitis choreis trador in manus Ipperu Waſu; ille ſignificat mihi, ſupereſſe adhuc tempus aliquod vitæ meæ: deinde in publicum producunt idola illa ſeu numina ſua, quotquot in tabernaculo habebant, & me in medio illorum cóſtituto, affirmant, horum numine & reſponſo prædictum fuiſſe Luſitanum ſiue Portugallenſem captum iri.

Ego contra arguebam, nullum eſſe numen idolorum iſtorum, nec ea vocis beneficio eſſe prædita, mentiri etiam in hoc, quod me ex Portugallia oriundum prædicent, eſſe enim amicum Gallorum & cófœderatum, patriam meam Alemaniam dici. His auditis, mentiri me illis dicebant, ſiquidem ſi amicus Gallorum forem, vt quid inter Portugallenſes verſatus ſim. Sibi ſatis conſtare Gallos æque cum Portugallis inimicitias exercere atque ſeipſos. Gallos etiam quotannis aduectos commutare cum ipſis cultros, ſecures, ſpecula, pectines & forfices pro ligno Braſiliano, Bombace, pipere, & precioſis auium ſuarum pennis ac plumis. Ab his Portugallenſes multum diſſidere, & longe aliter in ſe affectos, vtpote qui iam ante annos aliquot, eas oras ingreſſi, cũ hoſtibus ſuis amicitias contraxerint, & domicilia in illorũ Regione extruxerint, quæ etiamnum incolant. Poſt ad ſe Tuppin Imbas quoque commerciorum gratia nauibus progreſſos, ad quorum nauigia dum animo nihil ſiniſtri ſuſpicante aduecti, & ea ingreſſi eſſent (non aliter ac nunc quoque ipſis Gallis cóuerſari aſſueuerint) poſt vbi illi naues hoſpitibus complerint, tum comprehenſos vinculis conſtrinxiſſe, atque in manus hoſtium tradidiſſe, à quibus trucidati & deuorati ſint. Multos inſuper ex Tuppin Imbis, globulis pixidariis traiectos procubuiſſe, & vt rem verbo expediam, Portugallenſes damna intuliſſe ipſis plurima, cum ſumma inſolentia. Adhæc cum hoſtibus ſępius pugnatum, ſeque captatum veniſſe.

CAPVT XXV.

Jlli in quorum cuſtodia eram animo indignante mihi conqueruntur de trucidato patre ſuo à Portugallenſibus, quod factum in me vlciſci ſtatuerint.

COmmemorabant mihi fratres illi duo, qui me captiuum detinebãt, vt Portugallenſes patrem ſuum brachio vno cum pixidario globulo truncarint, ex qua plaga vitam finierit: quem parentis ſui interitum, ego iam deberem luere. Reſpondeo, vt quid in me hoc vlciſci velint, me non eſſe ex ea natione; ſed paulo ante cum Caſtilionenſibus ex naufragio eo delatũ, hoc modo inter ipſos hæſiſſe.

Aderat adoleſcens quidam ex hoc ipſo hominum genere, qui Portugallenſium mancipium ante fuerat. Nam ea natio Barbarorum, inter quos Portugallenſes habitant, armata manu Tuppin Imbarum dominium ingreſſi integrum pagum ceperant. Seniores ex captis deuorarant iuniores quoſdam, quorum ex numero & hic adoleſcens in confinio Brickiocæ apud herum ſuum ex Gallicia oriundum, Anthonium Agodinum nomine, ſeruitutem ſeruierat. Hic ante tres menſes ab ijſdem, à quibus & ego denuo captus fuerat.

Sed quod eſſet ex eorum genere, vitam illi condonarant: ex hoc igitur, vt cui à facie notus eram, de ſtatu meo ſciſcitabantur, is affirmabat nauem in illa ora periiſſe, & qui euaſerint Caſtilionenſes appellatos, quibus cum Portugallenſibus amicitia intercederet, meque vnum ex illis tum fuiſſe, nihil vlterius ſibi de me conſtare.

Cum ergo audirem, quod & ante iam perceperam, inter hos homines verſari Gallos, qui eo nauigare ſolerent, conſtanter proteſtabar me ex Gallorum confœderatis eſſe, ne me proinde mactarẽt, priuſquam à Gallis agnitus forem. cuſtodiunt me interim magna cum diligentia.

Verſabantur autem inter ipſos aliquot Galli, qui à negotiatoribus piperi colligendo iſtic relicti fuerant.

Capvt XXVI.

Gallus quidam à negociatoribus iſtic relictus me inuiſit, is deuorandum me eſſe pronuntiat, falſo me Portugallenſem dictitans.

QVatuor à tugurio meo miliaribus aberat Gallus, is accerſitus ingreditur tugurium illud, quod mihi è regione poſitum erat. Barbari igitur ad me accurrentes; Venit iam, aiebant, homo Gallus: hinc nobis cõſtabit, vtrum & tu Gallus ſis nec ne. Ego equidem mihi de aduentu eius gratulabar, reputans vtique hominem eſſe Chriſtianum, nec fieri poſſe quin pro me ſententiam ferat.

Deducor ad eum nudus plane, nulloque velamine tectus: video hominem iuuenem, Karwattuware ab illis vocitatum: eius me compellantis Gallice verba non ſatis aſſequebar. Barbari circumfuſi auſcultabant: vbi non exacte reſponſum expedire videt, Barbaris illorum lingua ait: occidite hunc, & deuorate hominem nequam. Luſitanus eſt, vtriſque noſtrum & hoſtis & infeſtus.

Hæc verba ſatis intelligens, per ſacra rogo hominem, vt cum illis agat, ne me dilanient: ille autem, deuorabunt te, referebat.

Tum alte ſuſpirans, recordabar verba Ieremiæ Prophetæ, vbi ait Cap. 17. Maledictus qui confidit in homine. atque ita ſumma animi conſternatione digrediebar.

Humeros forte tunc integebam panno linteo, quem ab illis acceperam, quamuis vnde haberent non conſtabat: eum inde deripiẽs, ad pedes iſtius Galli proiicio: ſi vtique mihi moriendum, dico, ad quid carnem meam alterius ingluuiei reſeruauero?

Reducor inde in tuguriolum meum circumſpecte cuſtodiendus, illic me in ſtratum retiforme coniicio. Deum teſtem facio, quibus anguſtiis animus tum contriſtatus fuerit, inchoo voce admodum lamentabili paragraphum hymni ſubſequentis primum:

Sanctum precemur Spiritum
Vera beare nos fide,
Vt nos in hac reſeruet:
In fine nempe vitæ

Hinc quando commigramus
Doloribus ſoluti,
Kyrie eleiſon.

Ecce inquiunt, vere hic Portugallenſis, iam horrore mortis eiulat. Gallus prædictus biduum in tuguriis illis commoratus, tertio demum die perrexit. Barbari autem primo quoque die ſimul ac omnia in promptu haberent, neci me tradere decreuerant. Interea aſſeruabar accuratiſſime, ſed & ab omnibus petulantiſſime proſcindebar.

CAP.

CAPVT XXVII.

Grauiſsimis dentium doloribus diuexor.

DVm tot in ærumnis vitam traho, verũ eſſe quod dicitur, nullum malum euenire ſolum, re ipſa comperio. Namq; ex dentis dolore adeo laborabam, vt marceſcerem. Herus percontabatur me, quî fieret quod tam parce cibum ſumerem, reſpondeo, me dentis cruciatu infeſtari. Affert inſtrumentum ligneum, quo dolentem euelleret, ego dolorem ſedatum iam deſiiſſe dico. Ille nihilominus extrahere inſtat. Reſiſto ego quantum poteram maxime, donec incœptum relinqueret. Monet ergo vt comedam, nam niſi probe ſaginer occumbendum ante iuſtum tempus. O quoties, ſi ita viſum fuiſſet ſuperis, inopina morte intercidere optabam, ſaltem ne impiam eorum & inſatiabilem explerem ingluuiem!

CAPVT XXVIII.

Siſtor coram Rege Konyan Bebe, qui in reliquos omnes eius nationis Regulos imperium obtinebat, vbi varijs modis excipior.

Diebus aliquot elapſis, in vicum Arirab ad ſummum eorum Regem Konyan Bebe deducor, qui reliquis omnibus imperabat.

Spectatum eo conuenerant plures, tanquam ad ſolenne quoddam feſtum, ipſe etiam ex Regis mandato adueneram.

Cum appropinquarem tugurio, ingens tubarum clangor & exultantium iubilatio exauditur. ante veſtibulum præfixa in contis ſeu perticis capita circiter quindecim erigebantur, ab hoſtibus ſuis deuoratis, quibus Markayas nomen eſt, ablata: hæc inter deducendum mihi cōmonſtrabant, gloriantes has exuuias hoſtibus ſuis Markayas detractas. Totus equidem angebar animo, de me ſimiliter agendum ſuſpicans. Ingredientem tabernaculi portam, præcurrit quidam ex cuſtodibus mihi adhibitis, alta voce exclamans: Producimus in conſpectum veſtrum mancipium Portugallenſe. Perſuaſum enim habebant egregium quippiam eſſe, hoſtem ſuum in poteſtate habere.

Hæc ergo & alia multa blaterans me coram Rege ſiſtit, qui ſimul cum reliquis in potando erat ſtrenuus, donec ex potione illa ſimul incaleſcerent; illi vero toruum me intuentes dicebant: veniſti tandem ô hoſtis noſter. quibus refero, Veni quidem, ſed animo minime in vos hoſtili. quo audito & mihi poculum hauriendum præbuerunt.

Pridem iam mihi innotuerat fama Regis huius Konyan Bebe, quod & vir magnus eſſet, & tyrannus in vorandis humanis carnibus crudeliſſimus. Videbam autem quem inter illos ex cōiectura Regem eſſe ſuſpicor, accedo & compello hominem idiomate ipſis familiari, ſed verbis ſatis inconditis, & vtcunque in buccam venerant: Tune, inquam, es Konyan ille Bebe, & aura adhuc veſceris? Viuo ego equidem refert ille. tum laudes illius prædico: nomen tuum, dico, valde celebratur, & magnanimitas tua multum laudis meretur. His auditis, faſtu intumeſcens, aſſurgit, & in conſpectu meo obambulat.

Ex labiis eius pendebat pro more gentis lapis craſſus viridis, haud exiguæ magnitudinis: ex collo ſuſpenderat monile globulis, è cochleæ marinæ genere quodam confectis, & ſerie quadam iunctis ad orgyiarum fere ſex lōgitudinem, quod mihi indicium fecit, vt inde eum vel ex primoribus aliquem eſſe conijcerem, vel Regem ipſum.

Rex interea denuò ſeſſum iuit, deinde ex me quærebat, quid hoſtes ſui Tuppin Ikinſij & Portugallenſes conſilii contra ipſum capiāt, & cur nam eum

globo

globo bombardico petere in confinio Brickiocæ non ſim veritus, reſciuerat enim illic me ſclopetarium egiſſe. Reſponſum fert, me per Portugallenſes in eam ſtationem locatum, & mandato meo munere ac officio perfunctum fuiſſe. Sed & me Portugallenſem dictitabat, adducens teſtem Gallum illum, quem filii nomine dignabatur: (erat ille, qui ſupra in colloquium ad me vocatus venerat) cuius me linguam non callere dicebat, & ob id me vere Portugallenſem etiam natione eſſe. Affirmo, me quidem linguæ Gallicæ non perinde peritum, quod diuturna abſentia eam dedicerim. Sed ſe quinque iam cepiſſe & deuoraſſe Portugallenſes, aiebat, qui ſimiliter falſo ſe Gallos venditarint. Vnde de ſalute deſperans Deo me commendo, omnes enim pariter mihi moriendum eſſe innuebant. Rex plura percontabatur, de Portugallenſibus, quidnam de ipſo ſentiret, aut quem virum eum exiſtiment, num & illis formidini terrorive foret. Verum eſſe aio, quod ſatis experti ſint, qui vir ſiet, & quas ipſis clades inferat, verum Propugnaculum Brickiocacenſe iam validius eſſe, & munitum firmius aſſero: infert ille, eodem ergo modo eos, quo & ego fuerim, per ſiluas aucupãdos eſſe. Ad hæc præmoneo ipſum: Hoſtes tui, dicens, Tuppin Ikinſij 25. ſcaphas expediunt, quibus propediem te aggredientur (quod euentus paulo poſt probauit. Illo ſciſcitante reliqui auſcultant, & vt rem expediam, multa quæritans, multa iactitans de variis gloriabatur, præſertim quot iam ex Portugallenſibus, & reliquis hoſtibus fudiſſet.

Potus interea eius tugurii exhauſtus fuit, quare ad aliud procedunt, vbi ſimiliter quod biberent in promptu erat: vnde finis colloquio noſtro impoſitus eſt.

Tugurium ingreſſi, variis me ſcommatibus & ludibriis denuo proſcindũt. Regius in eo filius tribus nexibus alternatis crura mihi religauerat: & ita conſtitutum plano pede per ſolum inſultare cogebat: illi riſu diſſolui, dicentes, Ecce ſubſultantem noſtram hanc eſcam. Compello herum meum, qui me adduxerat, & num eo in loco mihi moriendum ſciſcitor: negat is quidem, ſed hos tamen ritus de more inſtitui cum mancipiis exoticis dicebat.

His actis vincula laxarunt, & circumfuſi membra mea petulanter contrectant, hic capitis cutem, alter femoris carnem ſibi deſtinando.

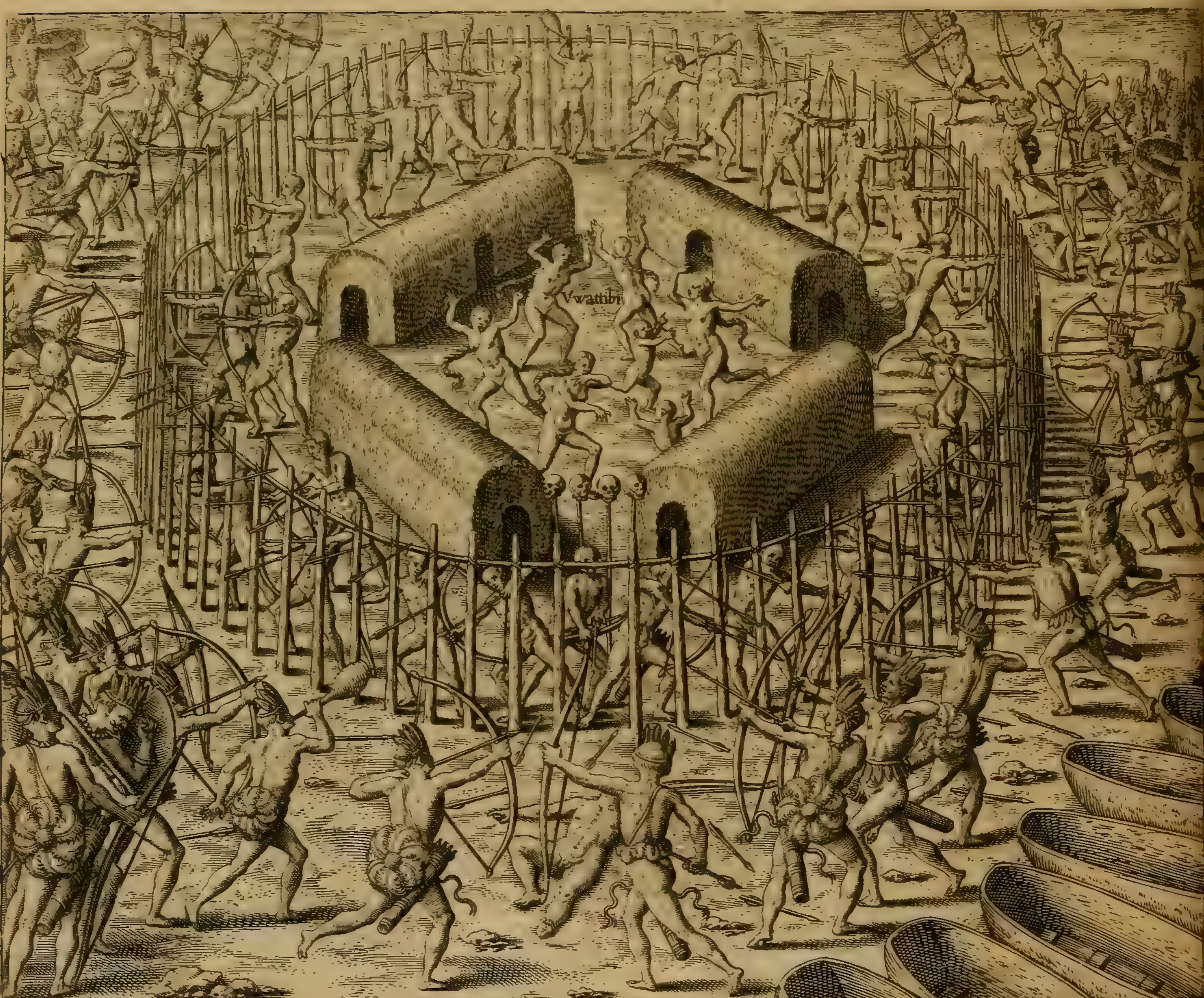
Nec hæc ſatis, cantantem quoq; me audire volebant, canto, quos ſolitus, hymnos pro tempore ſacros: eos vt interpretarer hortantur; ego me laudes Deo meo concinuiſſe aio; illi Deum meum impurum conuitiantur, quod illorum lingua Teuire ſonat. Ægerrime profecto hoc ferens, animo meo immenſam Dei indulgentiam in hos reputabam.

Finito eo per vicum ſpectaculo, poſtridie REX KONYAN BEBE cuſtodibus meis iniungit, vt diligenter me obſeruent.

Eductum ita ex vico, vt in pagum Vwattibi reducerent, vbi me mactandum volebant, ſarcaſmis amaris inſequuntur, videlicet breui ad herum meum ſe acceſſuros, & de morte mea, deque epulo ex me adornando deliberaturos. Herus autem meus aſſidue formidantem conſolatur, nondum imminere mortem dicens, iubetque animo eſſe æquiore.

CAPVT XXIX.

Tuppin Jkinſij, de quibus Regem præmonueram, pagum in quo diuertebar oppugnant, & tabernaculum, in quo morabar, diripere aggrediuntur.

INterea 25. ſcaphis aduecti Tuppin Ikinſij, hoſtes huius nationis & cum Portugallenſibus confœderati (quos ſupra antequam reducebar, dixi expeditionem in hanc oram adornare) ſummo diluculo pagum, in quo detinebar, hoſtiliter adoriũtur, & ad caſas noſtras diripiendas accelerant: volant iam vtrinque tela, illi in tectis trepidabant, & mulieres ſe in pedes conijcere decreuerant.

Tum eos his verbis aggredior: Vos quidem me hoſtem veſtrum creditis, ſuppeditate iam nunc arcum mihi atque ſagittas, & laxate vincula, & me tuguriorum veſtrorum protectorem modo ſtrenuum experiemini. Illi arma expediunt, ego exhortando, inclamando, & tela diſpergendo quibuſcunque modis poteram, illorum ritus & mores imitabar egregie. Hortor vt forti & præſenti animo hoſtium impetum ſuſtineant, nihil imminere periculi. Sed nihilominus paratus eram crates ſeu cancellos obtenſos perrumpere, & ad hoſtes tranſire, quibus ſatis iam ante innotueram, & quod ibi detinerer eos non latebat, ſed nimis diligenter obſeruabar.

Videntes ergo Tuppin Ikinſij conatus ſuos irritos, & ſe ſpe fruſtratos, cymbas repetunt, & abeunt. Pulſis & fugatis hoſtibus, ego priſtinæ reddor cuſtodiæ.

CAPVT XXX.

Primores populi ad Lunam veſperi conuentus agunt.

EOdem quo hoſtes depulſi erant die, ſub veſperam Luna exorta, in aream intra tuguria patentem, conueniunt, deliberant, & tempus decernunt, quo me ſolenniter mactent, ipſum quoque in medio ſtatuunt, & deluſo multa minantur atrocia. Cõtriſtabar & lunam fixis oculis intuens, Deum ex animo rogabam, vt finem tandem beatum malorum horum omnium largiatur. Interrogant illi me, vt quid Lunam tam intente ſuſpiciam: reſpondeo, apparet in ea manifeſte, quod admodum ira commota ſit, (figura enim quæ in orbe Lunæ cernitur, aſpectu tam formidabilis mihi videbatur, vt DEO ſimul & omnibus creaturis me infenſum crederem) Regulus Ieppipo Waſu, qui comitia de capite meo inſtituerat, rogat cuinam Luna indignaretur. Tuã, inquam, habitationem reſpicit, ob quod reſponſum verbis me aſperis obiurgat. Ego vt effata alio detorquerem: Non equidem tibi indignari exiſtimo, ſed Caryos illud ſeruile genus (ſunt enim & ipſi Barbarorum quædam natio) toruo & concitato vultu intuetur. Sic eſto, inquit ille, & omnino eos peſſime perdat.

CAP.

Capvt XXXI.

Tuppin Ikinſij pagum Mambukaben in tranſitu igne deuaſtant.

POſtero die nũciatur nobis de pago Mambukabe, quem Tuppin Ikinſij in tranſitu oppugnarint, & incolis fuga elapſis, vno duntaxat relicto puero, quem abripuerunt, ædificia illorum incenſa deſtruxerint. Ieppipo Waſu penes quem omne ius mei erat, quique me inclementiſſime tractabat, eo proficiſcitur, vt amicis & confœderatis, in reſtaurandis tuguriis ſubueniret, adiungit ſibi pleroſque omnes, quos domi habebat conſanguineos, & ſimul proponit lutum figulinum, & farinam radicum in ſolennitatem ex me inſtituendam inde aduehere. Diſcedens diligenter me commendat Ipperu Waſu, cui dono me miſerat (abſuturos enim ſe vltra quindecim dies) & quæ feſto celebrando opus erant, conquireret.

CAPVT XXXII.

Nauis ex S. Vincentij inſula aduentans, de ſtatu meo ſciſcitatur, ſed reſponſum frigidum refert.

Interea

INterea ex Brickioca Luſitanorum nauis appellit, ea in vicinia anchoram iacit, atque aduentum tormento diſploſo indicat, quo Barbari audito in colloquium aduentarent. Illi animaduerſa naue, hiſce me alloquuntur: Adſunt amici tui Portugallenſes exploratum forſan, num ſuperſtes adhuc ſis, & precio te redempturi. Reſpondeo, fratrem forſan meum adeſſe: facile enim mihi perſuadebam, ſi qua Portugallenſium naues iſthac præterirent, eas quo in ſtatu viuerem quæſituras. Ne vero Barbari me Portugallenſem ſuſpicarentur, prętendebam fratrem meum inter Portugallenſes verſari, natione ſimiliter Gallum, quem adueniſſe fingebam. Illi autem me non alium niſi vere Portugallenſem ſemper credebant. Ad nauem ergo in colloquium aduecti, quid de me fieret interrogantur, ſed reſponſum adeo frigidum reddunt, vt vlterius nihil ex ipſis quæſitum ſit. Nauis diſcedit, perſuaſum forſan habens, me iam pridem è medio ſublatum. Quis mihi tunc animus talia cernenti fuerit, Deum teſtem habeo. Barbari autem mutuo ſibi gratulantes, inuicem dicebant, hic ipſus eſt quem volumus, quemque habemus: naues in eius gratiam miſſæ exploratum veniunt.

CAPVT XXXIII.

Frater Reguli Jeppipo Waſu, ex pago Mambukabe reuerſus, conqueritur de fratre ſuo, de matre, & reliquis ſimul omnibus ægrotantibus, petit vt cum Deo meo agam, quo valetudini reſtituantur.

DVm indies aduentum eorum, qui neceſſaria in mei immolationem conquiſitum profecti erant, anxie expecto; exaudio interea eiulatum in abſentis Reguli tugurio. Trepidabam equidem valde eos iam reuerſos exiſtimans (Barbarorum enim conſuetudine, ſi vel per quatriduum abſens reuertatur, eum cum lachrymis & ploratu præ gaudio excipiunt) Non longo interiecto interuallo accedit ad me, qui indicaret aduenisse fratrem heri mei, nunciātem reliquos omnes grauiter decumbere. hoc audito; gaudeo in ſinum tacite, & Deum aliquid miraculi operaturum confido. Paulo poſt idem frater Reguli me conuenit, aſſidet, & plorans conqueritur fratrem ipſum, matrem, & fratris liberos omnes morbo correptos eſſe, ſe autem miſſum vt diceret, quo apud Deum meum pro ſalute ipſorum intercederem. Frater meus, inquit ille, plane ſibi perſuaſum habet, Deum tuum ira in ipſum ſuosque admodum commotum eſſe. Omnino vobis, inquam, Deus iraſcitur, qui me hominem vobis amicum deuorare inſtituitis, in quem finem etiam profectionem in Mambukaben ſuſcepiſtis, vt iſtic neceſſaria comparetis. Adhæc me Portugallenſem dictitatis, cum nihil minus ſim. Iubeo autē ad fratrem abeat, & illi nunciet, vt reuertatur ad tugurium ſuum, vbi cum Deo acturus ſim, vt plane conualeſcat. Reſpondet ille, viribus eum adeo proſtratis eſſe, vt mutando loco non ſufficiat, ſe tamen eſſe eius fiduciæ, & ſatis ex anteactis perſpexiſſe, ſi precibus ſaltem cum Deo agam, aut animo in ipſos eſſem beneuolo, valetudini priſtinæ reſtitutū iri. Affirmo, tantum illi virium ſupereſſe, vt ad domum ſuam redeat, iſtic ſalutem plene recuperaturum. Hoc accepto reſponſo regreditur in pagum Mambukaben, qui miliaribus circiter quatuor aberat.

CAP.

CAPVT XXXIIII.

Jeppipo Waſu Regulus æger cum ſuis domum reuertitur.

Diebus aliquot elapſis, domum reuertuntur omnes ægri: ſiſtor coram Ieppipo Waſu vocatus, is enarrat, vt omnes valetudinem amiſerint, cuius rei præſcius fuerim: ſe enim recordari verba mea, qui Lunam iraſci ſuis ædibus prædixerim. Audito hoc eius ſermone, ipſe mecum reputo, plane nutu diuino factum eſſe, quod de Luna ſub veſperam illam vaticinatus fuerim. Lætabar admodum, & Deum hoc ipſo die manifeſto numine mihi præſto eſſe agnoſcebam. Annuo ergo, & aio, omne hoc malum ex eo eſſe, quod me, cum hoſtis non ſim, nihilominus deuorare velit. Ille fidem facit me ſaluum poſthac & tutum fore, efficerem modo vt valetudini reddatur. Hærebam dubius quid prius facerem. cogitabam enim, ſi conualuerit, æque mihi pereundum erit; ſin morietur, dicent ceteri, Occidamus hunc, priuſquam nobis plus mali ab eo immineat. & hi quidem ſermones inter ipſos iam tum ſpargebatur. Quapropter Deo rem omnem committo. Ieppipo inſtat apud me precibus, vt ipſis in hoc diſcrimine præſto eſſe velim: circumibam, & manus in capita eorum imponebam, quandoquidem ita fieri ipſi à me flagitabant; ſed Deo viſum erat aliter: illi animas paulatim efflant. Infans primum expirat, dehinc mater eius mulier admodum decrepita: hæc occupata fuerat in parandis vaſis fictilibus ad potiones coquendas neceſſariis, quando epulum ex me inſtitueretur. Aliquot dierum interuallo poſt frater illius decedit; & infans alius; mox frater item alius, is nimirum, qui primus nunciarat, illos ægros eſſe. Ieppipo videns liberos, & matrem cum fratribus iam mortuos, de ſua & coniugis ſalute admodum ſollicitus, orat me vti Deum rogem, quo iræ ſuæ moderaretur, nec odiis vlterius tenderet, vitam reliquam ipſi condonet: cóſolor ipſum magnifice, & melius ſperare iubeo; ſaltem ne de me trucidando poſthac vbi melius habuerit, in animum inducat. Negat ſe id facturum, & ſimul omnibus per tugurium illud ſerio edicit, ne mihi poſthac negotium faceſſant, neve mortem minitentur. Decubuit is quidem adhuc aliquanto tempore: verum valetudini integrę vna cum coniuge tandem redditus eſt. Perierant autem circiter octo, ſanguine huic Regulo iuncti, præter ceteros, omnes dum viuerent, mihi moleſtiſſimi.

CAP.

Capvt XXXV.

Duo præterea Reguli ex ceteris tugurijs me adeuntes ſomnia viſa enarrant, mitius ipſe ab illis deinceps tractor.

PRæerant præterea duo Reguli, alter Vratinge Waſu, alter vero Kentimakui nomine. Vratinge ille Waſu in ſomnis viderat, me coram ipſo comparentem mortem ipſi prædicere: is ſummo mane me accedit, & ſomnium recitat. Ego melius ipſum ſentire iubeo, & ſi in meam internecionem non conſentiat, nec reliquos conſilio iuuet, ipſum euaſurũ incolumem dico: proteſtatur ergo ſe nec conſilia ſua conferre, nec damni mihi quicquam inferre in animum inducturum, maxime cum videat eos, qui me cepiſſent, ſe continere: aut ſi vtique immoler, ſe tamen ab eſu carnium mearum abſtinere decreuiſſe.

Viderat & alter Kentimakui ſomnium, ex quo admodum cõſternebatur, aduocat me in tugurium ſuum, & conqueritur, quod Portugallenſem aliquãdo à ſe captum, & occiſum, tam auide manducaſſet, vt ex eo etiam nunc pectoris anguſtia laboraret, proinde poſthac illorum carnes ſe non appetiturũ. Nunc vero ſomnium adeo horrendum de me illi apparuiſſe, vt ſibi mortem inde præſagiat. Hortor ego eum, vt ſibi nihil inde metuat, modo ne carnibus humanis poſthac veſcatur.

Vetulæ præterea mulierculæ, quæ paſſim per tuguria minis, vellicationibus & plagis me plurimum diuexarant, iam me Scheraeire vocant, quod idẽ ſonat ac ſi dicas, mi fili eſto ſaluti meę propitius. Namq; quod de modis tam indignis tractauimus, factum id fuit à nobis perſuaſis te Portugallẽſem fuiſſe: illud enim genus hominum extreme odimus. Nam & nos Portugallenſes iam aliquot abſumpſimus, nec tamen illorum Deum adeo irritauimus. Hinc vero nobis iam liquido conſtat, te non eſſe Luſitanum.

Inter illos ergo aliquandiu verſor, incertos vtrum Gallus an Luſitanus eſſem: barbam enim rubere mihi inſtar Galli dicebant, viſos autem ſibi Portugallenſes, barbas plerunque nigras alere.

Incuſſo hoc illis terrore, & hero meo iam conualeſcente, conticebant reliqui de eſca ex me ſibi paranda: Interim nihilo ſecius cuſtodibus adhibitis obſeruor, nec libere inter illos vagari etiam dum mihi concedebatur.

Capxt XXXVI.

Gallus, qui me Barbaris manducandum prodiderat, reuerſus rogatur, vt me ſibi adiuncto abitum paret: verum neuter herus permiſit.

GAllus Karwattuware, poſtquam, vt ſupra monui, Barbaris comitantibus, à me diſceſſiſſet, & colligendis mercibus in ea regione natis, vtpote piperi, & cuidam plumarum generi, ab auibus apud illos etiam vulgaribus vulſis, varia iam loca peragraſſet, illi tranſeundum erat in reditu per pagum manſionis meæ, ſi loca maritima Mungu Wappe & Iterro enne vocata, vbi naues appellere ſolent petere deſtinaret. Is digrediens primo non aliter colligere poterat, quam quod me deuoraturi eſſent, vt præceperat, & quia diutius iam abfuiſſet, plane me deuoratũ eſſe exiſtimabat. Is reuerſus in tugurium meum, alloquitur me vinculis ſolutis libere incedẽtem, lingua barbara, & quid adhuc in viuis ſuperſim rogitat: annuo, & id Deo acceptum ferre me dico. Quoniam vero à Barbaris intellexiſſet, vt facile colligere poteram, quid interea temporis acciderit, ſeorſim eum auoco, ne colloquium noſtri Barbari obſeruarent, & in hanc ſententiam compello. Vides o amice, inquam, quod ex diuina gratia ſuperſim, nec ſim ex Portugallia oriundus, ſed Germanus natione, cum Hiſpanis autem naufragium paſſus ad Portugallenſes euaſerim: propterea Barbaros ea de re plenius edoce, quod videlicet ex confœderatis Gallorum amicis originem traham, & ad nauium ſtationem, quã petis, me adiuncto proficiſcere; metuebam enim (niſi hoc diceret) mendacii me inſimulaturos, & tãdem, cum ira corriperentur, me necaturos. Adhæc lingua ipſum Barbaris familiari obteſtor, vt ingenue pronunciet, quid ſenſerit, num animum Chriſtianæ charitatis igniculo delibutum habuerit, ſiue futuræ vitæ memoriam recoluerit, quod cædis meæ autorem ſe & reum fieri non fuerit veritus. Ille reſipiſcens reſpondit, ſibi non aliter perſuaſum, quam me Luſitanum eſſe, qui adeo crudeles ſint, vt ſi quos Gallorum in Braſiliana prouincia obſeruent, illico ſuſpendio eos afficiant. & res ſe non aliter quidem habet. Adhæc tempori hoc in loco eſſe inſeruiendum, ac multa ferenda ac facienda in Barbarorum gratiam, quorum ſententiæ & conſuetudini tractandis hoſtibus ſuis, æquũ ſit acquieſcere, quandoquidem illi forent Portugallenſium hoſtes infenſiſſimi.

Tantum ergo preces meæ valuerunt, vt me Barbaris excuſaret, qui principio ab ipſo non agnotus fuerim, & Alemannum natione Gallis amica eſſe di

ceret

ceret, cupere etiam me ſibi comitem ad nauium ſtationem habere. ſed ab heris meis reſponſum,non me dimiſſum iri, niſi pater meus aut fratres ipſimet adueniant cum naue inſtructa ex ſecuribus,ſpeculis,cultris,pectinibus & forficibus, quibus redimere me filium ſuum velint: eſſe enim me modo ſeruũ ipſorum & mancipium,ſiquidem in hoſtium territorio per ipſos captus ſim.

His perceptis,ſatis,inquit,aſſequeris,quod te non dimittent:obſecro itaq; hominem,vt curet me prima claſſe auocari,& in Galliam deportari:ille data fide,hoc ſe curaturum recipit,& Barbaris,vt mei rationem habeant, & ſaluti cõſulant,hortatur,affuturos enim propediem cõſanguineos meos, & magno me redempturos: quibus finitis ad iter ille accingitur. Poſt abitum Galli iſtius quębat ex heris meis alter, Alkindar Miri, quidnam ab Karwattuware Gallo acceperim dono? & nunquid conterraneus meus ille fuerit? annuo fuiſſe. pergit animo concitato, vt quid ergo cultellum, aut quid eiuſmodi tibi non tradidit, quod mihi offerres?

Illi omnes tandem valetudini priſtinæ redditi,denuo ſuccenſent, & animo in me abalienato murmurant; Gallos ſimul & Portugallenſes eiuſdem farinæ eſſe dicentes.

CAPVT XXXVII.

Manducant captiuum quoddam mancipium, & me ſpectatum illud ſibi adiungunt.

ALiquot diebus poſt, captiuum quendam, quem habebāt epulandum, apparant, in pago Tickquarippe, ad ſex miliaria ab eo loco, vbi captiuus detinebar, diſſito: qui ex noſtro tugurio illis epulis intereſſe cupiebant, me ſibi comitem adiungunt. Mancipium eſca futurum, natione Markaya erat. Scapha ergo eo vecti ſumus.

Vbi tempus potationi deſtinatum aduenit (mos enim eſt vt hominem deuoraturi, potionem Kawi appellatam è radicibus conficiant, qua epota, demum victimam cædant) ſub veſperam quæ præcedebat diem victimæ, accedo & compello eū: Age tu, inquā, iam probe neci accinctus es? Affirmat ſubridens, & omnia ſic ſatis parata, ait, præter Muſſuranam (ea eſt retinaculum ſeu funis deuinciēdis captiuis ex Bombace contortus, & digiti craſſitudinem excedens) quæ æquo breuior ſit, & ſex orgyis eam lōgiorem eſſe cōueniat, qualis quidem in patria, vt aiebat, ſua, multo foret excellentior. Verbis eiuſmodi feſtiuis ille tanquam ſacris aut ludis affuturus animum demulcebat ſuum.

Habebam forte librum in manibus, lingua Portugallica ſcriptum, quem Barbari in naui ope Gallorum capta acceperant, mihique obtulerant. Relinquo captum illum hominem miſerum, & librum lego; ſed dolens vicem eius, reuertor paulo poſt ad eum denuo, (eſt enim natio ea Markayas amicitiæ fœdere Luſitanis iuncta) & his verbis conſolor eum: O amice, ne putes me tui vorandi cauſa huc aduentaſſe, ſum enim perinde captiuus ac tu: ſed heri mei huc me perduxerunt. Tum ille, Satis, inquit, mihi conſtat, vos humana carne non veſci.

Addo etiam animum illi, quia carnem duntaxat eius deuoratum iri, animam vero aliô (quo nimirum & noſtræ ſolent, vbi gaudia infinita regnent) commigraturam. Quærit ille, num vera commemorem? omnino affirmo: ſed Deum ſe oculis, ait, nunquam vidiſſe: at in futura vita id contingere reſpondeo, & finem colloquii faciens digredior.

Oboritur ſequenre nocte tanta tempeſtas, ventique tanto impetu cōſurgunt, vt tecta ædificiorum partim diruerent.

Barbari

Barbari indignari,atque ſua lingua dicere: Apo Meiren geuppauoy wittu Waſu Immou,hoc eſt, Sceleſtus ille homo diuinator hos ventos cauſatur. Vidimus eum heri pelles tonitruum reuoluere (hac periphraſi librum à me inſpectum deſcribebant) quoniam victima ſit ex amicis Luſitanorum, vt eo pacto tempeſtatibus coortis feſtiuitas impediatur. Verum ego Deo ſupplicans his verbis precabar: Domine,fuiſti hactenus protector meus, ne ſubtrahe manum tuam,quoniam fremebunda Barbarorum turba in me conſurgit ferociter.

Sol mane ſereno cælo procedit, illi potiones ſuas animo pacato pro more euacuarunt. Redeo ad mancipium cædi deſtinatum, & Deum in præterita ventorum procella animum eius ablatum veniſſe ſignifico. Poſtridie eius diei cæſus ille & deuoratus fuit.

Quos vero ritus inter hæc ſacra obſeruari mos ſit, lector beneuolus in ſecundo libro,capite 29. requiret.

I

CAPVT XXXVIII.

De ijs quæ acciderunt in reditu poſt comeſtum illud mancipium.

Peracta ea ſolennitate, habitationes noſtras repetimus: herus meus portionem aſſæ carnis in reditum aſſumpſerat. Triduum autem in itinere, quod aliâs vnius diei erat, inſumpſimus. Ventus enim vehemens nobis aduerſabatur, & pluuiæ erant continuæ. Sub noctem primi diei cum tuguriola in ſiluis parabamus, inſtabant Barbari, vt efficerem, quo tempeſtate diſſipata cæli ſerenitas effulgeret. Erat puer inter nos, qui carnes oſſi ex epulis reſeruato adhuc inhærentes dentibus rodebat, quod cernens, iubeo illud proiicere. Ille autem & ſimul reliqui fremebūdi reſpondent, has eſſe lauticias ipſorum.

Iam quartam miliaris partem duntaxat domo aberamus, ſed ob ventos aduerſos, & fluctus æſtuantes vlterius tendere non licebat. Scapham ergo ſubducimus, poſtridie domum in ea reuerſuri, ſi æſtus maris placaretur: ſed tempeſtas nihil remiſerat. Conuenitur de itinere pedibus ingrediendo, & ſcapham pulſis nubibus reducendo.

Dum itineri paramur, quiſque quod in promptu erat comedunt. Puer, quem ſupra dixi, os ſuum rodebat gnauiter, donec probe roſum tandem proiiceret. Illo proiecto, pedibus iter facimus, cælum reniteſcit. Videtis iam nunc, aio, nunquid illuſerim vobis, cum Deum iratum dicerem, ob puerum, humanū os illud rodentem? illi reſpondent, nihil futurum fuiſſe periculi, dummodo me inſcio comediſſet.

Vt in tugurium redii, interrogat me alter eorum, in cuius poteſtate eram, Alkindar nomine, nūquid vidiſſem, quid in hoſtes ſuos ſtatuerent? vidiſſe quidē aio, ſed epulas illas multo crudeliores, quam mortem ipſam me exiſtimare. Ita eſt, inquit, & hunc morem in ipſis etiam Portugallenſibus obſeruamus.

Erat Alkindar ille mihi admodum infeſtus, atque optaſſet, vt cui dono me dederat, me occideret. Nam Ipperū Waſu, vti dictum eſt, eidem donauerat mancipium, cædendum, vt maiorem nominis gloriam ex eo cæſo ſibi adquireret. Alkindar contra ſe primum quemcunque cepiſſet, illi donaturum promiſerat. Quod pactum cum in me non exſoluere ipſi liceret, nihilominus grata ipſi cædes mea fuiſſet: ſed obſtabat frater, qui ſibi plura infortunia inde metuebat.

Inſuper, priuſquam ad feſtiuitatem epularum ſuperius inſtitutam cum reliquis proficiſcerer, denuo mortem minitatus mihi erat Alkindar.

In abſentia mea tantopere ex oculis laborare occœperat, vt decumbere cogeretur, ad tempus plane cæcutiens. Vrget ergo me aſſidue, vt cum Deo agam de oculorum ſuorum valetudine. Adſentior, ſed ea lege, ne poſthac iterum in me irritetur: quod vbi promiſiſſet, viſum paucis diebus præteritis recuperat.

CAPVT XXXIX.

Alia denuo nauis à Luſitanis ad ſtatum meum explorandum mittitur.

Menſem

MEnſem iam quintum inter miſerias haſce vitam ægerrime trahebam, cum denuo alia nauis ex Inſula S. Vincentii aduentabat. Luſitani enim etiam hoſtium ſuorum fines, probe tamen inſtructi ingredi ſolent negotiationis ergo, permutantes cultros & falces meſſorias pro farina Mandiocæ, quæ apud Incolas illas abũde quibuſdam locis aſſeruatur. Hac maxime indigent Luſitani, qui mancipiis abundant, quorum opera ad coquendum ſaccharum vtuntur, vt ea ſuſtentare poſſint.

Moris aũt eſt, dum qui in nauibus ſunt, negociationem cũ Barbaris exercẽt, vt vnus atq; alter ex Barbaris in ſcapha ad eos accedant, & merces ſuas quã poſſunt ocyus offerãt, repoſcentes viciſſim, quę ſibi maxime vſui vidẽtur, quę à Luſitanis accepta expedite auferunt. Interim dum duo iſti in contrahendo occupantur, aliæ adhuc ſcaphæ Barbaris refertæ è longinquo hos obſeruant, donec ſe expediant, quo facto Barbari ſparſis iaculis ſæpius acriter cum Luſitanis ex ſcaphis prœliantur, & tum demum reuertuntur domum.

Nauis, quam ſupra diximus, tormentum bellicum in aduentus ſui indicium explodit: Barbari ſcaphis appropinquant, ex quibus an adhuc ego ſuperſim quærunt. his affirmantibus, vt in conſpectum venirem petunt: eſſe enim ciſtam penes ſe mercibus plenam, à fratre meo etiam Gallo, qui ea in naui ſimul aduectus ſit, mihi apportatam.

Erat autem in naui inter Portugallenſes quidam natione Gallus, Claudius Mirandus nomine, quo antehac familiariter vſus fueram: eum ego fratrem meum dictitabam, & cum illis quæſitum me aduentaſſe, vtpote qui in proxima nauigatione quoque iam ante adfuiſſet.

Reuerſis itaque & referentibus mihi fratrem meum cum ciſta mercibus referta denuo aduentaſſe, & conſpectum meum expetere, peto vt à lõge me ad nauem vehant, vt in fratris colloquium venirem. Portugallenſes noſtram linguam non aſſequi poſſe. Illi quoque me iniuncturum dico, vt reuerſus domũ, patrem hortetur, quo naue probe inſtructa, variis mercibus me redemptum veniat. Illi quidem contenti erant, ſed verebantur, ne noſtrum colloquium etiam Portugallenſes aſſequerentur, quandoquidem graue bellũ ad menſem Augustum proximum in oras Brickiocacenſes apparabant, & quod omnium illorum conſiliorum particeps eſſem, metuebant ne quid ipſis proderem. Sed conſtanter affirmantem Portugallenſes noſtræ linguæ plane ignaros, intra lapidis iactum me ad nauem aduectant, nudum plane, vti ſemper inter ipſos verſabar.

Aduectus ſaluto eos, & vt vnus quiſpiam ipſorum ſolus mecũ colloquium inſtituat, hortor, nec non niſi me Gallum profiteatur. Incipit quidam Ioannes Sanches Cantaber, mihi familiariſſime notus, his verbis: Tui gratia, ô frater optatiſſime, aduenimus, dubii de incolumitate tua, quãdoquidem prior nauis in hoc miſſa, plane nihil de te nobis relatum affirmare poterat.

Braſcupas Capitaneus, qui in Sancto eſt, nobis iniunxit, vt ſi te ſuperſtitem videremus, de redimendo te actionem inſtituamus, ſin hac non procedat, vt quoſdam ex hoſtibus capiamus, quorum permutatione te recuperare liceat.

Reſpondeo, Deum hoc officii recompenſaturum, me quidem in extremo verſari periculo, nec ſcire quid de me poſthac ſtatuere velint, & niſi Deus tam clementer auertiſſet, iamdudum ipſorum eſca fuiſſem; de redimendo me ne cogitent, ſaltem conſtanter me natione Gallum dictitent, & hamos ac cultros propter Deum mihi communicent. Offerunt illi prompte quod rogabam: & Barbarorum quidam ſcapha ad nauem aduectus merces oblatas excipit.

Animaduertens autem non vlterius mihi per Barbaros colloquium concedi, præmoneo Portugallenſes de bello, quod denuo contra Brickiocacenſes magno apparatu adornent, ad quæ & illi ſimilia reſpondent: nihilo ſegnius enim etiam ſuos Barbaros idem moliri, qui recta ad pagum, in quo ego detinear, deuaſtatum venturi ſint, proinde iubent eſſe animo forti, Deum omnia in melius diſpoſiturum, me ipſum ſatis intelligere, modo nihil cum fructu poſſe confici. ad quæ talibus reſpondeo: cum hæc peccatorum meorum culpa ſit, ſatius eſſe in hac vita eam, quam in futura luere. Intercedant & ipſi pro me apud Deum, vt liberum ex his malis me pro ſua clementia eripere dignetur. Hiſce colloquium abrumpens, licet illi protrahere cuperent, valedico illis, ſiquidem Barbari domum me abducentes id vetabant.

Cultellos autem & hamos ipſis trado, quæ à fratre meo Gallo me accepiſſe affirmo. Quærunt ex me, quidnam frater meus tam longo ſermone ſibi voluerit, & quid ego reſponderim? dico, fratri me iniunxiſſe, vt à Portugallenſibus aufugiat, ac patriam repetat, vbi nauem mercibus oneret, quibus me redimat, quoniam vos viros probos experior, qui me ſatis humaniter tractetis, quā pro beneficio gratiā allata naue vobis relaturus ſim. Hac ratione omnia, quæ ipſis arridebant loquendo, mihi deliniendi erant, idque maximopere ipſis gratum erat.

Hinc ſe vltro inuicem compellantes, dicebant: Reuera Gallus eſt æſtimandus, eaque de cauſa clementius deinceps cum eo erit agendum. Sic ergo tempus inter illos terens, frequenter nauem propediem affore inculcabam, tractent modo me interim humanius. Siluas ergo libere cum illis frequentabam, tum ſi quid conficiendum erat, & ego in partem laboris ſimul adhibebar.

Cap.

CAPVT XL.

Mancipium quoddam me apud Barbaros frequenter calumniabatur, optans, vt ab illis deuoratus perirem; vice autem verſa id ipſum cæſum, me præſente, voratur.

AGebat inter illos mancipium natione Carios, qui & ipſi inimicitias agunt cum Barbaris, quibus Luſitani amicis vtuntur. Aufugerat autem iſte à Luſitanis, in quorum poteſtate fuerat, & ad hos ſe receperat. Nec verò ad ſe confugientes occidunt, niſi quid magni deſignarint, ſed pro ſeruis habentes, illorum opera atque miniſterio vtuntur.

Carios ille iam per triennium inter Tuppin Imbas vitam traduxerat, affirmabat nihilominus impudentiſſime, quod me inter Portugallenſes vidiſſet aliquoties globis petentem Tuppin Imbas, quando militatum eò aduentaſſent.

Luſitani ante annos aliquot traiecerant globo quendam ex Regulis Tuppin Imbarum: id per me factum ille mentiebatur, & vndiquaque calumniandi occaſionem captabat, vt me occiderent: eſſe enim me ex ipſorum infenſiſſimis hoſtibus, ſeque teſtem horum oculatum aſſerebat, cum tamen omnia malitioſe eſſent conficta. Nam ille iam triennium inter iſtos vixerat, ego vero vix anno elapſo in S. Vincētii inſulam delatus fueram, vnde iſte aufugerat. Deum itaque aſſidue rogabam, vt ab improbo hoc calumniatore me defenderet.

Accidit ergo præter ſpem anno 1554. Menſe ſexto, ex quo in poteſtate horum fueram, vt Carios iſte grauiter ægrotaret. Rogat me ipſius herus, vt illi conſulam, & ægrotanti ſubueniam, quo feras nobis venaretur in vitæ ſubſidiū, quippe qui me participem quoque prædæ faciat, quotieſcunque cepiſſet quippiam: Sin de ſalute ipſius deſperem, alteri cuidam amico dono daturum, qui cæde eius nomen ſibi illuſtret. decubuerat autem iam dies circiter decem.

Vtuntur in curandis morbis dente, ex ore animalis, cui Backe nomen eſt, deſumpto: illum ſolerter acuunt, illoque cutem, vbi ſanguis moleſtus eſt, incidunt, ex qua ſectione ſanguis profluens imminuitur, quod perinde eſt atque ſi apud nos quiſpiam cucurbitulis ſeu ſcarificatione vtatur.

Ego arrepto dente conabar illi venam brachii dextri, quæ media eſt, ſiue hepaticam, incidere; ſed inſtrumētum hebetius erat, quam vt penetrare poſſet. circumſiſtebant autem me plurimi: deſerentem ergo ægrum deſperatum, rogitant, num valetudini reſtitui queat? Dico, me nihil profeciſſe, nec ſanguinem more debito potuiſse elicere, ipſos quoque præſentes hoc obſeruaſse. Ergo actum eſt, vt videmus de eo, inquiunt, proinde occidamus eum, priuſquā moriatur. Interdico id illis, quod forſan priſtinæ valetudini reſtitui poſset. Sed incaſſum reſiſto illorum conatibus. Protrahitur in proſcenium tugurii Vratinge Waſu, duo nutantem ſuſtentant: Vires enim adeo proſtratæ erant, vt nec ſubſiſteret, nec quid de ſe fieret animaduerteret. Accedit cui dono oblatus erat, & clauam tanto impetu occipiti impingit, vt cerebrum diſpergeretur. Hoc peracto relinquunt eum in area, & neceſsaria ad epulandum apparant: quod cum prohiberem, & cadauer verius morboſum quam hominem fuiſse dicerem, vnde & ipſi contagio inficerentur, dubii hærent quid facto prius fore arbitrentur. His ſuperuenit ex meo tugurio, qui mulieres conuocat, edicit focum ſecus occiſum inſtruant, & ſimul caput à trunco aufert: fuerat enim vnoculus, & ex morbo luridus, ob id caput abiiciens, truncum flammis vſtulabat, ad cutis vſq;

decortica-

decorticationem, poſt in æquales partes ſectum diſtribuit pro more inter reliquos comedendum, excepto capite & inteſtinis, à quibus abhorrebant, quod morboſus fuiſſet.

Dum per tuguria obambulo, & hic crura, iſtic brachia, alibi ſegmina lumborum ſupra prunas torreri video, ſimul illis hæc commemoro: Carios ille, inquiens, dum viueret, ſtudio me apud vos aſſidue calumniatus fuit, dictitans me ex amicis veſtris quoſdam globis peremiſſe, dum inter Portugallenſes egerim, quod mendacium ſane impudentiſſimum fuit: nam me nunquam iſtic conſpexit. Omnibus autem vobis abunde conſtat, & notorium, quod iam annos aliquot vobiſcum iſte tranſegerit, valetudine vſus ſatis commoda. Is mendacio ſuo Deum meum irritauit, qui ipſi morbum immiſit, & vt cæſus à vobis comederetur, animos veſtros incitauit. Hoc exemplum Deus in omnes peruerſos ſtatuet, qui mihi moleſti extiterunt, aut in poſterum negocium faceſſent. Hæc audientes multi ex ipſis conſternebantur. Ego vero Deo omnipotenti grates immenſas agebam, qui in omnibus ſe tam præſto, tamque propitium mihi exhiberet.

Hæc ſcribens beneuolum lectorem obteſtor, vt attendat meæ narrationi: nec enim hæc quod animus nouis delectetur, in lucem protuli, ſed vt mirabilia Dei, & beneficia in me collata palam confitear, quod quicquid huius laboris eſt, ſubire non grauatus fui.

Interea tempus militiæ appropinquabat, cui ſeſe tribus iam menſibus præpararant, & ſperabam fore, vt domi me cum mulieribus relinquerent: quod ſi feciſſent, ego fuga in illorum abſentia elabi decreueram.

CAPVT XLI.

Appellit nauis Gallica: qui inerant, redimunt à Barbaris Goſſippium, & lignum Braſilicum. huic ego me committere optabam, ſed Deus non permiſit.

Octiduò

OCtiduo circiter ante, quàm domo egredi militatum decreuiſſent, nauis quædam ex Gallia aduenerat, & ingreſſa erat Portum, Portugallenſium lingua Rio de Ienero, Barbaris vero Iteronne vocitatum, ad miliaria octo à manſione mea diſſitum, vbi Galli plerunque lignum Braſilianum nauibus auehendum conquirunt. Aduentant ergo lintre ad vicum in quo eram, & piper, Cercopithecos & Pſittacos à Barbaris commutatione accipiũt. Quidam è naui in terram deſcendit, Iacobus nomine, qui Barbarum idioma callebat, is contrahebat cum ipſis. Ego precibus apud illum inſto, vt me in nauem ſuſcipiat; ſed heri mei abnuebant: nec enim me niſi magno redemptum dimittere ſtatuerant. Ago cum illis, vt ipſi me ad naues comitentur, vbi mercium abunde ab amicis meis accepturi ſint; negant ſe facturos: nec enim hoſce eſſe, qui vere mihi amici ſint; ſiquidem ii qui lintre aduenerant, vel me ſic nudum incedentem interula aliqua donaſſent, ſed vides, inquiunt, quod te non admodum curent (id res ipſa docebat.) Ego id in naui oneraria futurum dico, vbi acceſſerim: ſed illi nauem non tam cito ſoluturma, ſed expeditionem prius conficiendam aiunt, quibus peractis, comitatus ad nauem accedere deberem.

Cymba abitum parante, quæ vna nocte ad anchoram hæſerat prope vicum noſtrum, ſic mecum rationes inſtituo: Si & hæc nauis me relicto diſceſſerit, procul dubio mihi inter hos erit pereundum, qui longe ſunt perfidiſſimi. Hæc ita voluens ſimul tuguria deſero, littus ſequor: at illi præſentientes, inſequuntur, & præcurrentem occupare contendunt: proximum ego quinque vi repello, & licet me ſubſequerentur omnes eius vici incolæ, euado tamen, & tranando ad lintrem peruenio, quàm vbi conſcendere tentabam, repellor à Gallis, verentibus ne ſi me inuitis Barbaris ſuſcepiſſent, contra ſe illi hoſtili animo inſurgerent. Ergo ripam anxius renatando repeto, & Deo viſum eſſe diutius me hæc mala tolerare ſtatuo: qui niſi vere fugam tentaſſem, me ipſum incuſaſſem, & in culpa fuiſſe credidiſſem.

Ad terram reuerſum cum vident, gratulantur ſibi. Salua, inquiunt, res eſt, vltro ad nos reuertitur. Ego vero ſuccenſens illis: putatis ne tam perfide me auſugiturum, inquam. Acceſſi ad lintrem, & conterraneos præmonui vt ſe parent, quo mercibus vobis offerendis inſtructi ſint, quando ex bello reuerſi me illis ſiſtetis: probant illi factum, & animo in me placato, tali reſponſo placide acquieſcunt.

CAPVT XLII.

De expeditione à Barbaris ſuſcepta, cui me ſocium faciunt, & de ijs quæ in itinere acciderunt.

Inter

INtra proximum oẜiduum congregatæ ad vicum noſtrum ſcaphæ quædam, quæ expeditioni accinctæ erant. Adfuit & ſupremus ille Konyan Bebe, ſtipatus ſuorum caterua, herus meus & me in hoc bellum ſocium ſibi eſſe vult; ego vt me domi relinquat inſto, quod quidem factum fuiſſet, niſi Konyan Bebe ſecus ſenſiſſet. Volebam vtique videri inuitus quaſi conſentire, ne ſi me promptum intellexiſſent, de fuga ſuſpicio illis oboriretur, vbi ad fines hoſtium ventum eſſet. Si vero domi me reliquiſſent, nauem Gallicam requirere, & eam conſcendere omnino mecum decreueram. Profectus ergo cum exercitu triginta octo ſcaphis inſtructo, quarũ ſingulæ viginti octo milites plus minus vehebant, & erant qui reſponſa ab idolis ſuis ſuper hac expeditione quæſierant, alii ſomniauerant, alii neſcio quid ineptiarum pro more conſuluerant, vnde animo alacriore, & fiducia pleno expeditionem hanc ſuſcipiebant. Conſtituerant autem fines Brickiocacenſes, vbi me ceperant, recta ingredi, & per ſiluam circa oppidum latitando, obuios quoſque corripere, & ſecum auehere.

Hæc expeditio ſuſcepta circa 14. Auguſti diem, Anno 1554. quo tempore genus quoddam piſcium, vt ſupra monui, alueum maris relinquens, in flumina aquarum dulcium conſcendit, vt in illis concipiat. Vocantur autem piſces illi Luſitanis Doynges, Hiſpanis Lyſſes, Barbaris vero Bratti & Leitpirakaen. Circa illud tempus, vtrinque fines ſuos Barbari egreſſi, armata manu hoſce inſequuntur, vt captos in victus commoditatem reſeruenr. In profectione remos leniter ducunt, ſed reuertentes quanta poſſunt contentione eos impellunt.

Interim ſperabam fore, vt nobis obuiam procederet ea quoque Barbarorum natio, quæ Portugallenſibus confœderata eſt, quæ ſimiliter in horum fines impreſſionem facere conſtituerat, vt ſupra ex Portugallenſibus intellexeram.

Inter nauigandum frequenter ex me ſciſcitantur, quid mihi de hac expeditione videatur, num aliquos ex hoſtibus capturi ſimus? Ego ne crabrones irritarem, affirmo ita fore, & hoſtes obuiam nobis proceſſuros prænuncio. Pernoctabamus tum forte in loco, cui idem cum vico, in quo commorabar, nomen erat Vwattabi. Illic piſces Bratti, qui mediocris Lucii piſcis magnitudinem æquant, in magna copia capiebamus. Ventus ea nocte fuit admodum vehemens, ſuper quo illi varia ex me ſciſcitantur. Reſpondeo eam ventorum procellam multa hominum cadauera perflare. Namque alia eiuſdem nationis caterua lintribus militatum nos præceſſerat, aduerſo flumine Paraibe in interiora continentis progreſſa. Forſan ergo, inquiunt, ſocii & amici noſtri iam hoſtes adorti ſunt, & pars illorum procubuerunt, quod poſt euentus probauit.

Itinere iam vnius diei diſtantes à loco, in quem expeditionem deſtinarãt, caſtra diſponũt per ſiluam prope Inſulam S. Sebaſtiani Luſitanis, Barbaris May enbipe dictam. Veſpera ingruente, ſupremus Rex Konyan Bebe per caſtra incedit, & hanc orationem habet: Iam fines hoſtium vicini ſunt, proinde ſinguli ſomnium ſuum per eam noctem diligenter obſeruent, curentque, vt ea ſint

proſpera. Finita concione, ſaltarunt cum idolis ſuis, in multam noctem; deinde cubitum ſe contulerunt omnes. Herus meus cubitum iturus, iubet vt & fauſtum aliquid ſomniem: ego ſomnia inania & fallacia, nec me de iis ſollicitum eſſe dico: At tu nihilominus cum Deo tuo agas, inquit, vt hoſtes frequentes capiamus.

Orto ſole primores militiæ ad patinam coctis piſcibus plenam conueniũt, piſces comedunt, & ſomnia viſa exponunt, quæ ſatis concinna & appoſita illis viſa. Alii interea choreas cum idolis inſtituunt. Animus autem erat eo die fines hoſtium contingere, & ingredi circa locum quendam, Boy Waſſu kange nominatum, eo in loco ad veſperam vſque commoraturi.

Deſerentes mane locum May-enbipe, denuo ſciſcitantur quid ſentiam: tum ego in euentum pronuncio hoſtes prope Boy Waſſu kange affuturos, & vt animo ſint forti exhortor. Statueram autem vbi illuc ventũ eſſet aufugere, quia locus, vbi ab ipſis captus fueram, tantum ſex miliaribus iſtinc aberat.

Dum

Dum littus legimus, cernimus poſt inſulam quandam ſcaphas nobis aduerſum procedere. Noſtri acclamant: En hoſtes noſtros Tuppin Ikinſios. ſcaphas tamen poſt rupem abſcondere tentant, vt improuiſo illi in nos inciderent; verum obſeruauerant nos Tuppin Ikinſij, ideoque in patriam fuga ſibi conſulere tentant. Nos ocyſſime remis ad 4. horas cõtinuas actis eos inſequimur, nec abſiſtimus, donec illos aſſequuti, manus conſereremus. Quinque erant omnino ſcaphæ, & omnes qui iis vehebantur Brickiocacenſes, optime mihi noti. vna illarum ſex vehebat Chriſtianos Braſiliana matre natos, ſacro Baptiſmatis fonte ablutos, inter quos duo fratres, Iacobus & Dominicus de Praga, vterque in hoſtes ſtrenue ſe geſſit, alter quidem ſclopeto, alter arcu pugnantes, & ſoli ad duas horas hoſtium impetum, in pluribus quam triginta ſcaphis ipſos oppugnantium fortiſſime ſuſtinuerunt, donec iaculis omnibus diſperſis à Tuppin Imbis obruti caperentur. Pars cæſa quam primum & iaculis transfixa procubuit: Fratres illi duo illæſi quidem perſtiterunt, ſed duo alii ipſorum ſodales cum quibuſdam ex Tuppin Ikinſijs, & muliere quadam grauiter vulnerati & abrepti ſunt.

CAPVT XLIII.

Quomodo captiuos in reditu ſuo tractarint.

AD duo miliaria ſatis ampla in altum ſubuecti erant, vbi in manus hoſtium inciderant. Tuppin Imbæ hac præda potiti, magna contentione & ſtudio cymbas impellunt, vt in eodem loco denuo pernoctarēt, in quo priorem noctem tranſegerant. Vbi ergo fines May-enbipe contigimus, iam adueſperaſcebat, & ſol in occaſum inclinauerat.

Captiuos quiſque ſuum in domicilium ſibi deſtinatum deducunt: qui vero lethaliter ſauciati erant protractos in terram obtruncant, & in partes (pro ſuo more) ſectos aſſant. Inter eos, qui ea nocte toſti ſunt, duo erant Chriſtiani; alter Portugallenſis, Georgius Ferrero Capitanei filius, quem ex femina Braſiliana ſuſceperat; alter Hieronymus conſanguineus Iacobi de Praga, quem ceperat Barbarus quidam eiuſdem, in quo habitabam, domicilii, Parwaa dictus: is noctu aſſabat Hieronymum inter vnius paſſus ſpacium à meo cubili.

Sub eam veſperam, vbi ſe ſtratis reliqui compoſuerant, ingredior tugurium, in qua fratres illi duo aſſeruabantur, vt cum iis conferrem ſermones: amici enim mei non vulgares ante meam captiuitatem fuerāt in Brickioca. Quærunt illi ex me, num & ipſi eſca Barbaris futuri ſint? reſpondeo, id penes Deum eſſe conditorem, & filium eius Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, qui pro peccatis noſtris crucifixus ſit, & in cuius nomine cum ipſo ſimul in mortem baptiſati ſimus: illi nos fidere decere, qui me hucuſque inter infideles clementiſſime protexerit. Quicquid ergo de nobis ipſe in poſterum pro ſua benignitate ſtatuat, illi nos acquieſcere, æquum eſſe. Quærebant inſuper de Hieronymo ſuo conſanguineo. eum ad prunas poſitum aſſari, tum partem etiam de filio Ferreri iam manducari vidiſſe refero. Hæc audientibus lachrymæ oboriuntur; ſed erigebam illos viciſſim conſolatione, me illis exemplum proponens, qui iam ad menſes circiter octo inter hos diuina fauente gratia cōſeruatus ſim, quā & ipſis, ſi fiduciam ſuam in Deum collocent, contingere non impoſſibile ſit. Addo etiam quod ea calamitas me propius tangat, qui ex remotiſſimis orbis partibus aduenerim, inſuetus rituum & ferociæ tam immanis, ipſos verò iſtic natos, ac à teneris hiſce moribus aſſuefactos: ſed illi me iam ad ea mala adeo obduruiſſe dicebant, vt negligerem.

Dum hæc cum illis communicabam, Barbari me iubent ſecedere, & quidnam tam prolixe cum illis egerim rogitant. Miſerebat me illorum, moneo itaque, vt euentum omnem Deo committant: ante oculos enim omnibus eſſe poſitum, quales & quantæ miſeriæ in hac lachrymarum valle nobis ſubinde deuorandæ ſint. illi ſe nunc demum intelligere reſpondent: proinde cum fataliter morti obnoxii ſint, animo hoc æquiore eam oppetere decreuiſſe, quod me ſibi ſocium adhuc ſuperſtitem videant. Talibus tugurium illud deſero, & reliqua caſtrorum tentoria peragrans, viſitabam paſſim omnes captiuos, ſolus nullo cuſtode inambulans. Et fuiſſet quidem tum commodiſſima fugæ occaſio, ſiquidem prope Inſulam May-enbipen conſederamus, quæ circiter decem miliaria à Brickioca abeſt, ſed propter captiuos Chriſtianos, quorum adhuc quatuor in viuis erant, nihil eiuſmodi tentant, ſic colligens, ſi in pedes me con-

iecero, irritauero Barbaros, & Chriſtianos ſimul ad vnum omnes internecioni tradent; atqui forſan omnes diuina clemētia ſeruati, ſimul liberabimur: quare apud illos hærere, & conſolando ſubleuare conſternatos (quod ſedulo & cōſtanter à me factum) in animum propono meum. Ego equidem Barbaros habebam admodum beneuolos, quod forte fortuna ipſis vaticinatus eſſem aduentum hoſtium, qui cum prædictioni reſpondiſſet, certiore me prophetandi ſpiritu præditum eſſe, quam Maraka ſua prædicabant.

Capvt XLIIII.

Choreæ cum hoſtibus inſtitutæ in loco vbi pernoctandum erat.

POſtridie non longe à finibus patriis, ad præaltum montem, Occaraſu vocatum, peruenimus. Illic per noctē caſtra figunt. Ego tentorium ſummi Regis Konyan Bebe ingredior, & inquiro quid in Chriſtianos captos ſtatuat. Reſpondet ille, in eſcam ſibi futuros, & mihi ſimul colloquium cum illis interdicit, ſeque illis valde ſuccenſere, quod ſe hoſtibus ipſius adiunxiſſent, cum domi illis hærere licuiſſet. Moneo eum, vt vita illis condonata, amicis diuendat, ſed fruſtra intercedo, quippe qui illos epulis deſtinarat.

Rex ille Konyan Bebe ingentem corbem humanis carnibus plenam ſibi appoſitam habebat, & femur mandebat, quod ad os meum admouens, rogat, num liberet manducare. Reſpondeo, nec bruta quidem animalia vix ſeſe mutuo vorare: quæ iſta eſt immanitas, vt homo hominē deuoret? Ille dentes carni infigens, ait Iawareſche: Tygris ego ſum, & his fruor delitiis. Tum illum ſuis relinquens moribus digredior.

Sub veſperam edicit, vt quiſq; ſuum captiuum in planitiem prope ſiluam ad ripas fluminis producat. Illi parētes dicto, in magnum ſe & amplum circum cogunt, captiuos in medio ſiſtunt, quos ſimul concinere, & crepitacula cū idolis ſeu numinibus ſuis Tammaraka pro more inſonare iubent. Cantionibus abſolutis, capti hæc verba ſimul omnes ordine magna audacia pronunciant: Nos egreſſi ſumus fines noſtros tanquam viri ſtrenui, vos hoſtes noſtros captaturi, & deuoraturi: victoria autem penes vos ſtetit, & redegiſtis nos in poteſtatem veſtram, quod equidem parum nos ſollicitos habet: viri enim bellicoſi & fortes in hoſtili terra glorioſe & viriliter occumbunt. Regio inſuper noſtra ſatis ampla eſt, & viris habitata pugnacibus, qui cædem noſtram inultam nō ſinent. Tum reliqui ad ea reſpondent: Imo ex noſtris iam complures ſuſtuliſtis, quod nunc in vobis vlciſcemur. Finitis his ſermonibus, quiſque ſuum in ſtationem reducit mancipium.

Tertio demum die ſedibus noſtris redditi domum ſuam quiſque repetit, & ſimul quos ceperat abducit. Qui pagum Vwattibi, vbi ego commorabar,

incolebant,illi octo Barbaris viuis potiti erant, & tribus illis Chriſtianis, videlicet Iacobo,ipſius fratre, & Antonio,quem herilis filius ceperat. Præterea duos alios Chriſtianos iam aſſatos domum retulerunt, iſtic vorandos: vndecim omnino diebus in expeditionem inſumpris.

Capvt XLV.

Nauis Gallica nondum abitum parauerat, ad quam me deducere promiſerant, vbi ex bello reuerſi eſſent.

REuerſos rogabam, vt ad Gallorum nauem me abducerent, quoniam & militatum cum ipſis profectus eſſem, & eos in capiendis hoſtibus iuuiſſem, à quibus ſatis cognorint, me minime Luſitanum eſſe. Conſentiunt, vbi prius tamen reſpirarint, & ſe cum Mokaen refecerint, hoc eſt, carne toſta Chriſtianorum.

CAPVT XLVI.

Alterum ex toſtis Chriſtianis comedunt Georgium Ferrerium, Capitanei apud Luſitanos filium.

REgulus Tatamiri directe è regione noſtri tugurii habitans, aſſauerat Ferrerium. Is potiones pro more gentis confici curat, conueniunt plurimi, compotant, concinunt, & genialiter cõuiuantur. Poſtridie carnem toſtam denuo bullitione coquũt, abſumunt. Hieronymi autem caro ad tres ſeptimanas in calatho ſupra focum mei tugurii pependit, & fumo indurata fuit fere ad tres ſeptimanas, vt tam arida quam lignum redderetur. Cauſa dilationis erat, quod Parwaa, ad quem ſpectabat, radices pro potionibus in ſolennia pocula conficiendis, conquiſitum peregre abierat. Nec enim ante ad nauem me comitari ſtatuerant, quam Hieronymi carnes ſolenniter epulati eſſent. Interea Gallorum nauis diſcedit, quæ circiter octo miliaria à noſtris mapalibus abfuerat. Quod nuncium vbi accepi, non mediocriter contriſtatus ſum: ſed cum Barbari quotannis ipſorum aduentum ſe expectare dicerent, perferendum fuit.

CAP.

Capvt XLVII.

Prodigium diuinitus factum.

Crucem ex tranſuerſo ligno in veſtibulo noſtri tugurii erexeram, ad hanc proſtratus ſæpe preces ad Deum fundebam. Edixeram autem Barbaris, ne eam demolirẽtur, niſi infortunium ſibi accerſere vellent: illi ſecuri mea verba contemnunt. Forte cum illis piſcatum aliquando procedo, femina quædam euulſam crucem viro offert, vt ſibi ſphærulas ex cochleis marinis confectas in ligno eius læuigaret, ob commoditatem formæ rotundæ. Ægre id tuli admodum: Interim magni caduntimbres, & venti aliquot diebus perflant. Accedunt illi me, & rogant, vt à meo Deo pluuiarum finem impetrem, ne plantationem cuius tempus inſtabat, impedirent. Culpam pluuiarum in illos regero, & coortas ob reuulſum lignum, cui facto Deus meus ſuccenſeat, pluuias eas affirmo, quod id ſignum, vbi colloquia cum Deo inſtituerem, fuiſſet. Illis ita à me perſuaſis, herilis filius in alia erigenda mihi auxilio fuit, circa horam primam pomeridianam. Ea erecta, ſimul nubes diſcedunt, & cælum ſerenum effulget. Illi admiratione ſuſpenſi, plane ſibi perſuadebant, Deum à nutu meo totum pendere.

CAPVT XLVIII.

Dum ſub veſperam cum Barbaris piſcibus retia tendo, Deus miraculoſe pluuijs & tempeſtatibus ad preces meas imperat.

PArwaa qui Hieronymum torruerat, & ex primatibus erat, adiuncto me & alio quodam tertio, piſcibus retia tendit. Sub veſpertinum crepuſculum pluuiæ largæ decidunt, cum ingenti fragore, nec longe à nobis, ſic vt eas venti in nos propelleret. Inſtant apud me ſocii cum meo Deo agam de auertendis pluuiis, vt piſcatio feliciter procedat: non enim me eſſe ignarum, nullam amplius in mapalibus ſupereſſe annonam. His motus Deo ex animo ſupplico, vt omnipotentiam ſuam manifeſtet Barbaris id petentibus, quo ſuum numen ſemper mihi propitium, & præſto eſſe intelligant. Vix preces finieram, ventus propellit ad nos nubes & imbres magno impetu, intra tamen ſex paſſus à loco, in quo conſtiteramus, perſtiterunt. Tum Parwaa ad me: nũc manifeſte intelligo, quod apud Deum tuum interceſſeris pro nobis. Retibus ergo piſces aliquot, ad vitæ ſubſidium includimus.

Reuerſi in habitationem, vterque quid factum eſſet reliquis exponunt, enumerantes ſingula ordine: quod in magnam admirationem eos rapuit.

CAP.

Capvt XLIX.

Ut alterum è carnibus Hieronymi epulum inſtituitur.

PArwaa inſtructus ab omnibus quæ neceſſaria erant, potiones Hieronymo depotando conficit. Illis exhauſtis, adducunt ad me duos illos fratres captos, & Antonium, quem herilis filius ceperat, & quatuor nobis Chriſtianis iunctis propinant, nos priuſquam biberemus, Deo ſupplices pro animis defunctorũ, & vt nobis ipſis in hora mortis propitius ſit, oramus. Barbari ſermones nobiſcum conferunt, & animo erant hilari; at nos crudelitatem intuentes epularum non admodũ lætabamur. Poſtridie carnes ebullitione recoquunt, & breui ſpacio, vniuerſas abſumunt. Eo ipſo die alio abducor alteri donandus. Diſcedentem me rogant fratres illi duo, vt Deum votis meis pro ſalute ipſorum ſollicitarem: ego vero & id me facturum polliceor, & demonſtro ſimul viam, quam per montium deuia ſequerentur, ſi fuga forſan elabi poſſent, ne à Barbaris inueſtigati deprehendantur: perſpecta enim habebam omnia montium diuerticula. Illos dictorum memores, vinculis ſolutis, fuga ſibi conſuluiſſe poſtmodum intellexi, ſed num ſalui euaſerint, ne dum quidem compertum habeo.

CAP.

Capvt L.

Deducor alteri dono offerendus.

DEducor in vicum Tackwaraſutibi, vt Regulo iſti dono cederem. Dum ſcapham aliquatenus promoueramus, conuerto me reſpiciens vicum vnde exceſſeramus, animaduerto ſupra illud formidabiles nubes conſiſtere. Eas ſociis commonſtro, & Deum ob Chriſtianorum carnes deuoratas iratum dico. Vbi ad locum deſtinatum venimus, tradunt me Regulo Abbati Boſſange, & ſimul illi iniungũt, ne vel ipſe me moleſtet, vel per alium mihi negocium faceſſat, ſiquidem Deus ille, quem diuino cultu afficiam, grauiter puniat omnes, qui mihi vim inferant: manifeſto iudicio ſibi id conſtare, dum inter ipſos vixerim. Hortor & ipſe Regem, ac fratrem meum cum naui prope onuſta propediem affuturum dico, agant proinde mecum humaniter, me fratris aduentu mercibus id abunde compenſaturum. Certo autem mihi conſtare, Deum ſecundo vento fratris nauem, non longo interiecto tempore feliciter in portum deducturum. Rex delectatus hac oratione, filii appellatione me dignatur: & libere per ſiluas venatum progreſſus, filiis Regiis comitatus incedo.

CAPVT LI.

Barbari commemorant mihi de abitu nauis Gallorum.

SIgnificāt mihi Barbari illi, nauem Gallorum, quæ Mariæ Bellete nomine inſignita erat, & à Diepa aduenerat, merces iuſto oneri ſufficientes, ab illis accepiſſe, vtpote ligna Braſiliana, piper, Xylôn, plumas, Cercopithecos, Pſittacos, & alia eiuſmodi, quæ apud illos proueniant. Adhæc quod nauem Portugallenſem in portu Rio de Ienero vi occuparint, & captum quendam Luſitanum donarint Regulo Itawu, qui eum vorarit. Tum Gallum eum, qui Barbaris iniunxerat, vt me deuorarent, in ea naui patriam ſuam repetere. Erat autem hæc ea ipſa nauis, quam ſupra cõmemoraui, ad cuius lintrem profugus adnataueram, ſed à Gallis repulſus fui. Perierat autem ea dum domum repetit: nec enim quicquam de eius reditu in patria conſtabat, cum Diepam perueni, vt poſtea dicetur.

Quinta

Quinta pars.

ARGVMENTVM.

Liberatur tandem miraculo potius diuinæ Maieſtatis, quam vllo vel rationis, vel humanitatis beneficio, & incolumis patriæ ſuæ dilectæ redditur.

CAPVT LII.

De alia naui, quæ breui poſt ex Gallia ad eas oras appulit, Catharina Vattauilla dicta: tum quomodo ab ijs, qui in naui erant, diuina prouidentia motis redemptus ſit.

POſteaquam quindecim diebus in vico Tackawara Suttibi vixiſſem, apud Regulum Abbati Boſſange; Barbari quidam nũciant, exauditum eſſe diſploſum tormentum, ex Iteronnenſi portu, qui aliâs Rio de Ienero vocatur. Certus ergo quandam nauem adueniſſe, peto vt me eo deducant; forſan enim fratrem ea vehi. Aſſentiuntur illi quidem, ſed nihilominus id per dies aliquot differunt.

Interea Galli qui aduenerant, certiores de ſtatu meo redduntur. Capitaneus duos ſociorum, & aliquot Reges Barbarorum (quibus amice vtebantur, & in naui ſimul aduenerant) ablegat in vicum vbi commorabar. Aduentantes ingrediuntur mapale, cuius Regulus Sowaraſu vocatus erat, contiguum tugurio in quo verſabar. nunciatur mihi illorum aduentus per Barbaros: hoc audito gratulor mihi ex animo, accedo, & ſaluto homines Barbarorum lingua.

Illi intuentes miſeriam meam, ſortem miſerantur, & veſtes ſuas mihi communicant. Sciſcitor ex illis vt quid aduenerint. Reſpondent in mei gratiam aduectos, & habere in mandatis, vt quibus poſſint modis & rationibus, efficiant, quò nauem eam conſcendam. Hæc audienti, animus de ingenti miſericordia Dei effuſe lætatur. Tum alterum illorum Perottum nomine, qui Barbarorum linguam didicerat, talibus inſtruo, vt videlicet ſe fratrem meum ſimulet, & attuliſſe mihi ciſtas quaſdam mercibus plenas, ac petere vt nauem ingreſſus,

eas accipiam. Tum inſtruo eum vt ſimulet, fore vt iſtic inter Barbaros mihi commorandum ſit, ad piper & alia id genus congerenda, donec anno ſequente naues reuertantur. His ita compoſitis, impetrat mihi liberum in nauem ingreſſum, ſed & herus meus ipſemet comitabatur me. Quotquot in ea erant, aduenienti condolent, & omnia in opi humanitatis officia deferunt.

Diebus circiter quinque in naui tranſactis, quærit ex me herus & Regulus meus Abbati Boſſange, vbinam ciſtæ iſtæ ſint, eas mihi tradi iuberem, quo tempeſtiue domum redeamus. Ego Præfecto nauis mentem Reguli expono, is monet vt quas poſſem morandi cauſas necterem, donec iuſto onere & ſufficientibus mercibus nauis inſtructa eſſet, vt expeditis ſibi, minus ab illis metuẽdum ſit, ſi forſan irritati vim molirentur, aut turbas alicui mouerent, ſi videant mihi in naui retento nõ reuerti licere. Eſt enim genus hominum infidum, nec vlla virtute præditum. Herus vero meus non aliter perſuaſum habebat, quam ſe domum rediturum. Ego verbis eum ductito, & ne tantopere feſtinet oro, ipſum non latere, aio, amicos fures eſſe temporis, qui ſi inter peregrinos conueniant non facile diuelli inuicem, cauſaſque moræ vndiquaque conquirere. quando vero naui inſtructa iam itineri accingentur, tum & nos domum reuerſuros, his rationibus ipſum diſtinui.

Tandem paratis iam omnibus, Galli in naui ſimul omnes in vnum congregantur, accedo & ego, illiſque me adiungo: aderat etiam herus meus Regulus cum ea Barbarorum turba, quæ ipſum comitata fuerat. Capitaneus Regem Barbarorum talibus per interpretem alloquitur: Se pro magno id beneficio ducere, quod vitæ capti pepercerint, quem inter hoſtes ſuos ceperint: addit præterea, vt me honeſtius ab ipſis abduceret, ea lege me in nauem vocatum, vt merces quaſdam mihi communicaret, quibus tam fidam & liberalẽ cuſtodiam recompenſarem: tum quod decreuerit, alias apud me merces deponere, ac cõſtituerit, vt diutius, quoniam moribus & lingua illorum iam aſſuetus eſſem, inter ipſos hærerem, ac piperi atque aliis ipſis neceſſariis colligendis interea occuparer, donec ipſe anno elapſo reuertatur. Sed conuentum erat inter nos, vt decem plus minus nautæ, qui quodammodo facie me referrent, vno ore me fratrem ſuum dictitent, ac vnanimiter atque pertinaciter me repetant ſecum in patriam reducendum. Proponitur ergo Barbaris hæc noſtrorum ſententia, videlicet fratres meos nullo modo concedere velle, vt in terram reuerterer, ſed recta in patriam pergerem, vrgere, quoniam pater conſpectum meum deſideret antequam moriatur. Capitaneus ſe Barbaris ad eum modum excuſat: Se quidem Præfectum claſſis eſſe dicens, & maluiſſe, vt hero comitatus reuerterer: verum ſe ſolum, fratres autem meos numero complures, quibus omnibus reſiſtere non valeat. Sed hic prætextus in eum tantum finem fiebat, vt ſaluo honore, & amicitia à Barbaris commodiſſime diſcederet. Tum ipſe quoq; hero meo Regi ſic me purgo, cupere me vtique cum ipſo regredi, ſed importuna fratrum meorum flagitatione impediri.

Vbi ergo hæc ordine percepiſſet, lamentari & eiulare occipit, quod ſi vtique me ducere velint, orat, vt proxima nauigatione me reducant, ſe filii me loco di-

co dilexiſſe, & grauiter indignari in incolas Vwattibicenſes, qui mortem mihi comminati fuerant.

Aderat vna ex vxoribus Regis, eam me lachrymis ſuis pro more gentis proſequi Rex ipſe iubet: tum ego, eoſdem ritus obſeruans, eiulatus inuicem reddebam. Finitis ergo ploratibus, Capitaneus Regi offert nonnullas merces, quæ precium quinque ſcutatorum æſtimari poterant, cultros videlicet, ſecures, ſpecula, & pectines: quibus aſſumptis, ad terram, & in habitacula ſua redeunt.

Hunc ad modum omnipotens & miſericors Dominus, DEVS Abraham, Iſaac & Iacob, de poteſtate & truculentia tyrannorum immaniſſimorum me clementiſſime eripuit: cui ſoli laus, honor & gloria, per CHRISTVM IESVM filium eius dilectum, & redemptorem noſtrum, Amen.

CAPVT LIII.

De nominibus Præfectorum in naui, & cuias ea fuerit: Item de ijs, quæ acciderunt antequam portum relinqueremus; & quantum temporis in Galliam redeundo inſumptum.

Nomen

NOmen Præfecti eius Nauis erat Wilhelmus de Moner: Naucleri, Franciſcus de Champs: Nauis ipſius, Catharina de Vattauilla, &c.

Dum nauem inſtruũt vt Galliam repetant, nec dum portu tamen Rio de Ienero egreſſi eſſemus, conſpecta nobis ſummo mane nauicula Portugallenſium, quæ merces cum Barbaris ijs commutarat, quos ſibi deuinctos habent, & Markayas vocitantur: ſunt autem vicini Tuppin Imbarum, quibus Galli familiariter vtuntur, quæ ambæ nationes inuicem inimicitias exercent. Erat ea ipſa nauis, quæ me ante quæſitum venerat, vt ſupra monui, ſpectans ad Petrum Roſſelium curatorẽ negociorum pro mercatoribus quibuſdam. Videntes igitur Galli, eam è portu egredi tentare, tormenta per lintrem diſponunt, nauiculam inuadunt animo deprædandi. Adiungunt etiam me, vt illos de deditione compellarem: congredimur ergo, ſed repellimur, & quidam ex Gallis traiecti procumbunt, quidam ſauciantur; ſed & ipſe multo grauius vulnus accipio, quam quiſquam ſauciorũ. In hoc diſcrimine cõſtitutus (nec enim niſi mortis anguſtiis circumdatus eram) Deum imploro, & ardẽtib. votis expoſco, vt vitã mihi ſuppeditare dignetur, donec inter Chriſtianos beneficia in me collata pleno ore deprędicare liceat, quãdoquidem me ab immaniſſima tyrãnide liberarit. Reſtituor ergo priſtinę valetudini, quod ſane beneficium ſoli Deo Opt. Max. acceptum refero, cuius laus & gloria in æternum.

Anno 1554. vltimo Octobris die vela in portu Rio de Ienero expãdimus, iter verſus Galliam inſtituẽtes. Ferebamur ventis adeo proſperis, vt nautis ipſis admirationi eſſet, & pro ſingulari Diuinæ Maieſtatis beneficio, ventis tam ſecundis metam vſquequaque contingere agnoſcerent: quod manifeſto etiam miraculo Deus in medio mari nobis comprobauit.

Pridie enim Natalitiorum Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti, Delphines magno agmine ad naues noſtras alludebant, eos in tanta copia capimus, vt ad dies aliquot nobis ſufficerent. Similiter quinta Ianuarii piſces ad ſatietatem nobis ſe offerunt. nec enim fere alius victus, præterquam qui ex mari obuenerat, nobis ſuppetebat.

Tandem ad 25. Febr. Anno 1555. appellimus ad Regnũ Galliæ prope oppidulũ Honflor in Normandia, nec vlla per totũ iter nobis tellus, totis fere quatuor menſibus apparuerat. Nauem itaq; exonerantibus, & ipſe operam meam locabam. Hoc demum labore confecto, omnibus gratias ago pro beneficiis mihi pręſtitis immortales, & tandem à Capitaneo veniam & literas rogo liberi trãſitus. maluiſſet is quidem me iter denuo in eas oras cum ipſo ſuſcipere, ſed vbi me induci non poſſe videt, impetrat mihi à Gubernatore Normandiæ, Domino Admirallio ſiue Thalaſſiarcha, vt honeſto teſtimonio dimitterer, qui de aduentu meo certior redditus, vocat me in colloquiũ, & ipſe literas ſignatas præſenti mihi tradit. Capitaneus vero meus de viatico mihi proſpicit.

Venia ergo impetrata, Honfleur, Hableneuf, & inde Diepam proficiſcor.

CAPVT LIIII.

Diepæ ingredior ædes matronæ, cuius coniux erat Capitaneus in naui Bellete, quæ velis nos ex Braſilia præceſſerat, ſed nec dum quidem in patriam reuerſa erat.

IN vrbe Diepenſi, à qua exierat nauis Bellete, quæ vehebat interpretem illum, qui me Barbaris deuorandum propinauerat, & ſimiliter in Galliam tendebat, ſpectãs ad eos qui me profugum à lintre repulerant, cuius etiam Capitaneus Barbaris Luſitanum ad deuorandum donauerat (vt ipſimet Barbari retulerant) occupata naui quadam Portugallenſibus erepta, vt ſupra monui. Ea nauis nondum, ſub aduẽtum meum in patriam redierat, quanquam tribus menſibus præceſſiſſet nauem Vattauillam, quæ me redemptum vehebat.

Illorum quos nauis Bellete vexerat, vxores & conſanguinei accedunt me, & rogitant, num obſeruaſſem eos: omnino, reſpondeo, ſunt ex iis multi homines impii, quocunque demum locorum agant, tum commemoro, quendam ipſorum, qui inter Barbaros vixerit, & nauim eam conſcenderit, Barbaris ſuaſiſſe, vt me deuorarent, ſed diuina tamen prouidentia ſeruatum fuiſſe. Addo etiam vt lintre ad tuguria noſtra acceſſerint, permutantes merces pro pipere & Cercopithecis, ipſe vero à Barbaris profugus ad lintrem tranârim, ſed ab ipſis nulla mei miſeratione commotis repulſus, terram Barbarorum repetere coactus fuerim, quod ſane me extreme cruciarit.

Inſuper Barbaris obtuliſſe virum Chriſtianum Portugallenſem deuorandum. Ex quibus me iam colligere, id ex ſingulari Dei prouidentia factum, vt præcederem illos incolumis, & redux vobis nunciarem quæ euenerint.

Appellant illi quandocunque licuerit, interea augur vobis ero, non impunitam illis fore tyrannidem illam & crudelitatem, quam in me exercuerint, in media illa barbarie, quocunque demum id fiat tempore: manifeſtum autem eſſe preces meas ardẽtiſſimas Deum ipſum in cælis exaudiuiſſe. Tum recenſeo quam ſecũdis in reditu fuiſſent vſi ventis, qui me à Barbaris precio redemptum in naues aſſumpſerint, quod ſane res ipſa docuit. Deus enim cælum nobis ſereniſſimum, ventoſque ſecundiſſimos largitus eſt, & in medio mari piſces abunde in vitæ ſubſidium ſuppeditauit.

Hæc

Hæc audientes animis prorſus fuerant conſternati,ſciſcitantes anxie, quid tandem ergo ſperare ipſos iubeam, num qua ſpes ſalutis ipſorum & reditus adhuc ſupereſſe putandum ſit. Ego,ne plane deſperarēt,fieri poſſe aio, vt patriam contingant reduces: pleriq; tamē noſtrum firmiter credebamus, nauem ipſam cum hominibus periiſſe.

Finitis tandem hiſce omnibus,digredior ab illis,& reliquis aduentum meum,vbi ſoſpites patriæ fines contigerint,annunciare iubeo.

Diepam ergo deſerens, Londinum Angliæ metropolim naue aduehor,illic diebus aliquot tranſactis Selandiam peto, & tandem Antuerpiam.

Atque hæc eſt mea peregrinatio,qua, confectis & exhauſtis immenſis malis & laboribus,ex ſolius numinis omnipotētia, ſuperata, in dulce patriæ ſolum ſaluus & incolumis reductus ſum, cui laus & honor in ſecula.

Precatio qua in Barbarorum poteſtate conſtitutus, & deſtinatus epulis, Deo ſupplex fiebam.

O immenſa Dei omnipotentia, per quam cælum ipſum & terra fundata ſunt! O Deus maiorum noſtrorum Abraham,Iſaac & Iacob, qui populum tuum Iſraeliticum valida manu eduxiſti de poteſtate hoſtium per rubri maris aquas,qui inter leones ſeruaſti Prophetam Daniel,te æternum mundi gubernatorem rogo, per dilectum filium tuum Ieſum Chriſtum, qui omnes nos ab æterno redemit carcere, vt me quoque ex manu horum tyrannorum eripere digneris, qui in tenebris ambulantes te non cognouerunt. Sin, ô Domine, hæc voluntas tua eſt,vt vitam tam truculenta morte finiam, inter gentes has, quibus tui noticia abſcondita eſt, quique audientes per me nomen tuum annunciari, nullum tibi numen ineſſe effutiunt, neque poteſtatem ex manu illorum liberandi me, tunc ſpiritum meum in hora mortis vltimæ corroborato, quando hoſtis cæde mea ſe ſatiabit,ne deſperem, nec de tua miſericordia diffidam, ô Domine: tu quietum & placidum mihi finem, vitæque tranquillitatem poſthac largire, meque ab æternis cruciatibus clementiſſime defende, quos formidarunt omnes quotquot fuerunt maiores noſtri. Sed,ô DEVS, tua hæc eſt poteſtas,ex manu illorum liberandi me: adeſto mihi & eripe me, tu enim adiutor meus es. Si eripueris me,non fortunæ illud neque euentui aſſcribam,ſed opus brachii tui erit. Non enim eſt homo, nec poteſtas in terris quæ eripere me valeat. Vbi ergo eripueris me de poteſtate illorum,beneficium illud & miſericordiam tuam palam faciam, & prædicabo eam inter omnes gentes.

AMEN.

Non ego crediderim quemquam penetralibus imis
Pectoris ardentes fundere poſſe preces:
Ni medios inter verſabitur anxius hoſtes,
Et miſer ærumnas perferat ipſe graues.
Nam caro ſi libitis genialiter errat habenis,
Sæpe creatori commouet arma ſuo.
Ergo reluctantem qui ſenſeris vndique ſortem,
Hic tibi iam placidum noueris eſſe DEVM.
Nec dubita, tibi numen adeſt, tu vincere certus,
Saluificam placida concipe mente fidem.
Tuque age tranquillam qui vis traducere vitam,
Et bene proſpectum prolibus eſſe cupis:
Reſponſa edoceas diuina fideliter illos,
Vnde ſalus miſero tempore certa venit.
Cum vita in medio conuertitur obruta luctu,
Et ſtat in ancipiti ſors malefida loco.
Qui vis iudicium de noſtro ferre libello,
Nolo putes famam nominis inde peti.
Quæritur æthereo non gloria vana tonanti,
Intima qui præſens mentis vbique videt.
Illius arbitrio teque & tua conſecro Lector,
Ille animi faciat proſpera vota mei.

Libri prioris exitus.

HISTO-

Hiſtoriæ Braſilianæ Ioannis Stadij Heſsi

Liber Secundus,

Continens ſuccinctam quidem, ſed fide dignam Expoſitionem de rebus & moribus Tuppin Imbarum, quorum Regio in America, ſub viceſimo quarto gradu vltra Æquatorem verſus Antarcticum ſita eſt, illi plagæ contigua, ex qua Fluuius de Ienero à Luſitanis cognominatus in Oceanum influit. Apud quos nouem fere menſium ſpatio captiuus fuit.

Caput I.

De inſtituenda nauigatione in eam Americæ oram, quam flumen Jteronne Braſilianis, Luſitanis vero Rio de Jenero vocatum irrigat, & Tropico Capricorni, ſiue 24. gradui poli Antarctici ſubiacet.

VLyssibona ciuitas eſt Luſitanorum, cuius eleuatio triginta nouem graduum ad Arctos: qui hinc ſoluunt petituri prouinciam, quæ eſt ad flumen de Ienero in Braſilia Americæ, primum ad Inſulas Canarias feruntur, quæ Hiſpanis parent, & quarum ſex nomina hic recenſentur, I. Gran Canaria. II. Lancerotta. III. Forte Ventura. IIII. il Ferro. V. la Palma. VI. Teneriffe. Hinc occurrunt Inſulæ, quæ vocantur las Iſlas de Capo Verde, hoc eſt, Inſulæ Capitis Viridis (Gorgones ſiue Heſperides olim dictæ) Id Caput ſiue Promontoriũ in Æthiopia eſt, quæ à quibuſdam Guineæ appellatione inſignitur. Inſulæ eæ, quas modo dixi, omnes ſunt ſub Tropico Cancri, & Regem Portugalliæ agnoſcunt.

Illis relictis, in vaſto hoc Oceano iter dirigendum eſt inter Auſtrum & Auſtroafricum, verſus Braſiliam, eaque nauigatio ſæpiſſime trium menſium aut plurium eſt, priuſquam in Braſiliam deuenias. Superato ergo primum Tro-

pico Cancri, Æquator tranſmittendus eſt; quo retro acto, & Septentrionali plaga iam decurſa, neutra Vrſarum, nec Helice, nec Cynoſura vſpiam apparet,

quibus polus noſter Arcticus deſcribitur. Poſt per ipſam Eclipticam ad Tropicum Capricorni conſcenditur. Vbi ergo trans brumale illud ſignum prætervectus fueris, ſolem iam ad Septentrionalem plagam conuerſum circumagi inclinato orbe conſpicies. Æſtus inter Tropicos eſt perpetuus: inter quos Braſilia ex parte iacet.

Capvt II.

De ſitu Braſiliæ, quam ex parte ipſemet perluſtraui, & ſimul de habitu ſeu veſtitu nationis Carios.

BRaſilia per ſe ampla eſt Regio, multas Barbarorum nationes complectens, quæ inter ſe linguis variant. Varia ferarum genera nutrit. Ipſa conſpectu eſt amœniſſima: arbores enim perpetuo virent, nec fere vllam cum noſtris ſimilitudinem habent; homines nudi incedentes, obſcenas corporis partes nullo integunt velamine.

Ea Regionis pars, quæ inter Tropicos poſita eſt, nunquam adeo frigeſcit, vt cum autumno noſtro conferenda ſit. Altera vero, quæ vltra Capricorni ſignum extenditur, paulo rigidior eſt, vbi natio Carios habitat, quæ tergoribus ferarum commode ſibi præparatis obuelatur. Mulieres eius nationis contexũt ex Bombace induſia ſine manicis, ad ſacci formam vtrinque aperti, quibus ſe induunt, ea ſua lingua Typpoy nuncupãt. Sunt in ea regione fruges quædam, & arbores etiam frugiferæ, quæ victum hominibus pariter & animãtibus præbent. Corporis color illis à Sole aduſtis eſt aquilinus. Agiles ſunt, & iuſta membrorum proportione, vafri & malitioſi admodum, hoſtibus ſuis adeo infeſti, vt extreme eos proſequantur, & captos deuorent. Regio ipſorum aliquot centena miliaria patet inter Septemtrionem & meridiem, quorũ quidem vel quingenta ipſe maris oras legens emenſus ſum, & pleraque etiam continentis eius loca perluſtraui.

Capvt III.

De montibus eius Regionis eminentiſsimis, & de natione quadam Barbarorum in ijſdem verſante, quam Waygannates vocant.

SVnt montes in ea regione, qui intra tria miliaria, & alicubi longius, ad mare pertingunt. Ij paulatim conſurgunt prope vicum Boiga de Todoslos Sãnctos, quem conſtruxerunt & incolunt Portugallenſes. Secũdum littus maris plus vltra ducenta quatuor miliaria protenduntur illi montes, & ſub viceſimum nonum gradum vltra Æquatorem, verſus polum antarcticum deſinunt. Quibuſdam vero locis octo miliaria in latitudinem patent. Vltra illos eſt planities aperta: tum plurimi fontes ex illis ſcaturiunt; feras inſuper educant in copia.

Natio quædam Barbarorum habitat in ipſis montibus, Wayganna dicta, quæ nullis certis ſedibus fixa hæret, reliquorum more qui citra & vltra montes

incolunt, hæc etiam ſola in cæteros omnes bella mouet, ac captos nullo diſcrimine deuorat, à ſingulis rurſum paria expectans.

Feras per deſerta venatur, quas ingenioſe admodum iaculis configere nouit, tum multa alia in venatione habet compendia, vtpote caſſibus poſitis, & decipulis.

Veſcitur melle etiam apum ſilueſtrium, quod illic abundat.

Norunt adhæc ferarum voces & clamores, tum auium linguas & concentus ingenioſe imitari, quo facilius illis imponant, & iaculis etiam conſequantur.

Focum inſtruentes more reliquorum ſcintillas ex lignis colliſis, ſeu ſibi inuicem attritis eliciunt.

Carnes quibus veſcuntur vtplurimum ad ignem torrent.

Libere autem per montes vna cum liberis & vxoribus vagantur.

Quando prope fines hoſtium caſtrametantur, tum ſentes ac dumos circum caſas detortos intexunt, ne de improuiſo obruantur ab hoſtibus, & vt tygres arceant. Adhæc ſpinas acutas circum tuguria figũt, Maraga eibe iu dictas, perinde ac nos murices: fit autem ab illis hoc præ metu hoſtium. Tota nocte viuum alunt ignem, quem illuceſcente die extinguunt, ne fumo proditi ab hoſtibus comprehendantur.

Comam alunt, & vngues non præcidunt, tum crepitacula illa Maraka pariter cum reliquis pro numinibus colunt, & paribus etiam potionibus & ſaltationibus indulgent. Præterea dentibus ferarum in ſecando vtuntur: lapideis etiam cuneis ad ligna cędenda vicem ſecuris præbentibus, quales reliquis quoque nationibus in vſu fuerant, antequam cum nauibus commercia inſtituerent.

Nec raro ad hoſtes captandos progrediuntur, in inſidiis poſt truncos ſeu arbores aridas prope hoſtium tuguria poſitas latitãtes, donec illi ligna petitum veniant, & ita caſſes eorum incidant.

Sunt autem longe crudeliores in ſuos hoſtes, quam illi in ipſos, quippe qui ſæpe viuos ex mero odio brachiis ſimul & cruribus detruncent: cum tamen ipſi à reliquis prius morte affecti in partes demum diſſecentur.

CAP.

Capvt IIII.

Tuppin Imbarum, quorum captiuus fui, Regio à quibus nationibus cincta ſit.

TVppin Imbæ ad mare habitant, ante montes illos ſupra commemoratos, & poſt eoſdem eorum Regio ad 60. miliaria patet. Ex ipſis montibus promanat fluuius, cuius ripam ex altera parte tenent, eius nomen eſt Paraeibe. Quà ad mare habitant, plaga ea ad 28. miliaria ſecundum littus extenditur. Vndique autem ab hoſtibus premuntur. A Septentrione imminent ipſis, quos Weittaka appellant, ad meridiem Tuppin Ikinſij, in interiore regione Karayæ. In montibus autem ipſis Waygannas, inſuper & Markayates inter ipſos habitantes, & quidem infeſtiſſimos habent, à quibus poſterioribus maxime affliguntur. Reliquæ nationes inter ſeipſas etiam diſſident, & bella inuicem gerunt, & quos vtrinque ceperint, eos deuorant.

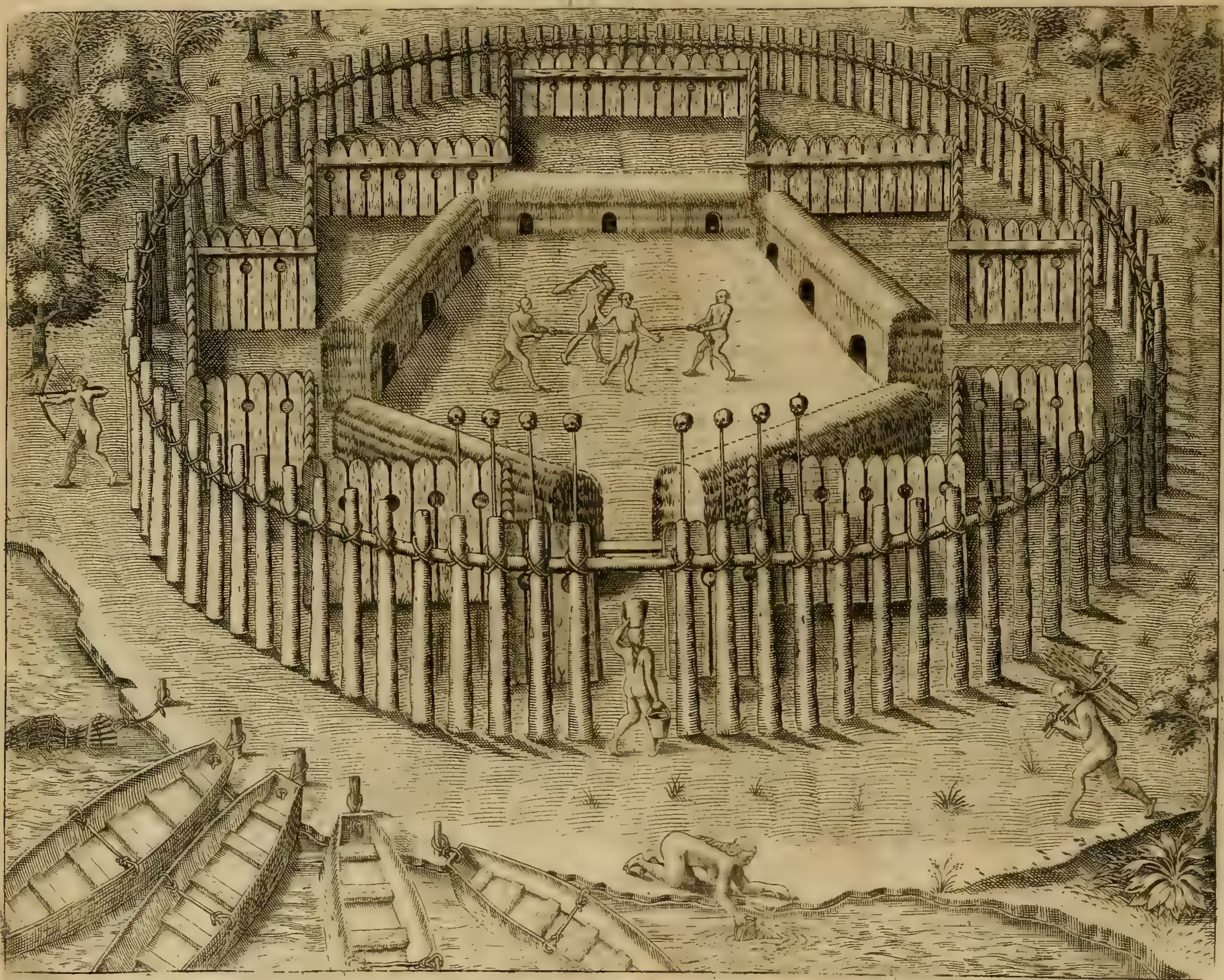
Ædificant plerunque prope ſiluas & flumina, vt feras, piſces, & ligna in promptu habeant. Vbi locum aliquem deuaſtarunt, commutant eum cum alio.

Capvt V.

Tuguriorum forma, & quo genere valli, ipſorum vici muniantur.

SI tuguria quædam conſtruere in animo habent, tum Regulus conuocat vel 40. familias: conueniunt tam viri, quam feminæ, quotquot haberi poſſunt, qui vt plurimum omnes inter ſe cognati ſunt. Tum caſam cōſtruunt, quæ in latum quatuordecim pedes, in longum autem centum quinquaginta patet, prout plures eam inhabitauerint: in altum autem duas circiter orgyias aſſurgit. Lacunar conuexum eſt, in formam cellæ vinariæ, quod ramis palmarum ſolide inſternunt, vt imbres arceat. Caſa ipſa nullo interſtitio diſtincta eſt, nec ſunt in ea conclauia: quodque par, vir videlicet cum femina locum peculiarem occupant, ex vno latere ad duodecim pedes latum; ex altero ſimiliter fit ab aliis, donec totum tugurium compleatur: ſingulæ autem familiæ ſuum peculiarem focum habent. Regulus eius tugurij in medio locum occupat. Caſæ ipſæ pleræque omnes tribus duntaxat foribus ſeu oſtiis patent, ad vtramq; videlicet extremitatem & in medio: ſunt autem humiliores quam

vt erecti ingredi poſſint. Raro vicum videas, qui vltra ſeptem eiuſmodi caſas contineat, in quarum medio area eſt, immolandis captiuis deſtinata.

Muniunt tuguria ad hunc modum: includunt ea circumcirca palmarum truncis ſeſqui orgyiam, ſiue nouem pedes altis, per medium fiſſis, & ex ordine erectis, ac ſatis arcte coniunctis, ne qua fiſſura ſagittę tranſitum præbeat. Ipſi autem foramina minuta aperiunt, per quæ ſpicula ſua diſpergant. Tum vero circa hanc munitionem crates circumſtruunt, ex præaltis & robuſtis palis factas, nō tamen adeo arcte compactas, nec etiam adeo laxas, vt quis perrumpere poſſit ſubducto corpore. Quibuſdam moris eſt capita occiſorum & deuoratorum illis præfigere in ipſo introitu tuguriorum.

CAP.

Capvt VI.

De modo ignem eliciendi.

Ligna illis naſcuntur, quæ vocant Vrakuciba, illa exiccant, dehinc duo ex illis digiti vnius craſſitudinem æquantia inuicem terunt, ex quo attritu puluis deraditur, qui calore attritorum lignorum inflammatur, atque hoc mòdo focum inſtruunt.

Capvt VII.

De ſtratis quibus noctu incubant.

Noctu indormiunt reti ex Goſſipio contexto (Inni vocant) & ad duos palos ſupra terram religato. Focus autem tota nocte collucet, nec facile in tenebris tuguria egrediuntur, vt naturæ opus reddant, niſi ignem prælucentem habeant; adeo Dæmonium, Ingange ipſorum lingua dictum, exhorrent, quod ſæpius ipſis obuium conſpiciunt.

Capvt VIII.

Quam ſint exercitati in feris ac piſcibus iaculis configendis.

Siue nemora petant, ſiue flumina, vbiuis arcu ac ſagittis inſtructi incedunt. In ſiluis obuerſantes, oculos ſurſum in arborum cacumina perpetuo figunt, ſi quas ex maiorum auium genere conſpiciant, vel Cercopithecos, aut alia animalcula, quæ in arboribus verſari ſolita. Vbi quid deprehenderint, eo vſque ſectantur, donec prædam nanciſcantur, raro admodum vacui domum reuertentes, ſi venatum exeant. Piſces non minus ſolerter inueſtigant in ipſo littore: viſu enim acuto præditi ſunt. Vbi quem natantem viderint, eum iaculis figunt, vix vnquam aberrantes. Fixum autem natando quam primum conſequuntur. Sunt quidam maiores piſces, qui vbi vulnus ſenſerint, fundum petant. Illos ipſos etiam, ſeſe ſub aquas mergentes, vel ad ſex orgyias in profundum ſequuntur, & captos protrahunt.

Sunt & illis reticula, contexta ex filo detracto è foliis quibuſdam oblongis & acutis, ipſorum lingua Tockaun vocatis: quo reti ſi piſcari inſtituunt, conueniunt aliquot, quiſque ſuum affert, ingrediuntur mare, quà vnda alta non eſt, & reticula ea in circum componunt, tum alii orbem eum ingrediuntur, &

aquas ictibus verberant, quo facto, piſces profundum petere volentes, in retia incidunt. Qui plures ceperint, diuidunt eos cum reliquis.

Sæpenumero & illi, qui longe à mari abſunt, aduentantes piſces eiuſmodi in magna copia capiunt; & ad ignem torrefactos cõtundunt in farinam, quam probe exiccant, vt ætatem ferre poſſit, ſic præparatam domum auehũt, & cum farina radicum mixtam comedunt: ſin piſces torridos auehérent, corrumperẽtur illi ante iuſtum tempus, vtpote qui ſale macerati non ſunt. Adhæc farina arctius conuaſatur, quam piſces integri, licet aridi.

CAPVT IX.

De ſtatura, & habitu corporis eius gentis.

GEns eſt concinna & iuſta corporis proportione prædita, in vtroque ſexu, nec differt à noſtris hominibus, niſi quod à ſole adufti colore ſint aquilino, quippe qui nudi incedant, cuiuſcunque vel ætatis vel ſexus demum fuerint, nec ipſa verenda aliquo modo contegant. Deformant autem ſe ipſos coloribus aſcititiis. Barbam non alunt; ſed pilos radicitus euellunt, quotieſcunque ſuccreſcunt. Perforant etiam labia, & auriculas, quibus lapillos appendunt in ornatum ſcilicet corporis. Adhæc varie ſe plumis exornant.

CAPVT X.

De inſtrumentis, quibus in ſecando & findendo vtuntur, iis videlicet in locis, in quæ cultri, ſecures & forfices non perferuntur.

PRiuſquam naues in eas oras appellerent, & nunc quoque quibuſdam in locis, quo nullæ vehuntur, quoddam genus lapidis colore veneto aut cæruleo ſaturo in modum cunei formant, tum partem latiorem obtuſo modo acuunt: is ſpitamæ longitudinem habet, palmæ autem latitudinem, & duorum digitorum craſſitiem; variant autem magnitudine: hinc lignum aliquod ſumma parte inflectunt in angulum, cui lapidem inſerunt, & vimine aſtrictum innodant.

Eadem forma eſt ferreis illis cuneis, quos à Chriſtianis quandoque accipiunt. Sed nunc manubria aliter formant: foramen enim in ſummo conficiunt, cui lapidem inſerunt, & quiduis pro libitu ita ſecant.

Pars dentes aprugnos in medio acuunt, quos ligno duplici includunt, & ſagittas ac arcus ſuos illis radunt, tamque glabras & rotundas reddunt, ac ſi torno læuigata ac perpolita eſſent.

Eſt & aliud dentis genus in vſu, animantis cuiuſdam, Pacca illis vocati: illum in apice acuunt, & ſi ſanguis intercus ipſis moleſtus eſt, locum ſcabunt eo, donec ſanguinem eliciant, vt quandam ſacrificationis rationem referat.

CAP

Capvt XI.

De pane quo veſcuntur, & de nominibus frugum, item de ſatione & præparatione eorum in vſum & victum quotidianum.

ARbores iis in locis incidunt, quò plantationem ſuam inſtituere conſtituerunt, inciſas relinquũt ad menſes tres, donec exiccentur, hinc igne ſuppoſito eas comburunt, & plantant radices medio inter truncos ſpatio, quibus veſcuntur: eæ nomine Mandiocæ vocantur, & naſcuntur inſtar fruticis ſex pedum alti, ſinguli tres radices proferunt. Quando ſuccreuerunt, euellunt fruticem, & radices decerpunt: caulis autem ramulos abruptos terræ defigunt, ij radices agunt; quæ ſemeſtri ſpacio ſuccreſcentes, vſui rurſus eſſe poſſunt. Præparantur autem tribus potiſſimum modis. Primus eſt, vt ſuper lapidem cõtritæ in minutiſſima fruſtula cõminuantur: & ſuccus exprimatur, quod fit inſtrumẽto ex foliis ramorum palmæ parato, cui nomen eſt Tippiti: expreſſæ ſiccantur, poſt per cribrum tranſmittuntur, ex farina autem illa liba pinſitãt. Inſtrumentum illud, in quo farinam torrent & pinſunt, ex luto figulino confectum eſt, formâ patinæ capacioris.

Alter modus eſt, quando radices recentes in aqua macerant, donec putreſcant, putrefactas in fumum ſuſpendunt, donec exiccentur: aridas eiuſmodi radices vocant Keinrima, & multo durant tempore. vbi in vſum adhibere eas cogitant, in mortario ligneo contundunt: ea farina tam pura tamque candida euadit, vt triticeæ non cedat, hinc liba pinſitant, quorum nomen eſt Byyw.

Tertius modus eſt, cum accipiũt probe putrefactas Mandiocas, antequam exiccentur, & illis aridam farinam, & aliam adhuc recentem commiſcent, mixtam poſt deſiccant, quæ integrum annum incorrupta ſeruatur, & perinde eſt efficax: hæc ad eum modum præparata, vocatur illis V.Y.than.

Sunt & aliæ rationes farinam conficiendi, ex carnibus videlicet & piſcibus paratam, & quidem hoc pacto: Carnes vel piſces ſuper ignem in fumo & flamma aſſatos penitus indurant; hinc fruſtulatim carptos denuo ſuper igne in vaſe ſeu ſartagine vſtulant & torrefaciunt. Vaſa ea in hos vſus cocta ſunt, & Ynepaun illis dicuntur, poſt in mortario ligneo minutiſſime teruntur & cribrãtur. Atque ita farina efficitur, quæ diu aſſeruatur: nec enim vel piſces vel carnes vllas ſale condîre apud eos moris eſt. Hanc autem farinam cum altera ex radicibus mixtam comedunt, nec omnino ingrati ſaporis eſt.

CAPVT XII.

De modo coquendi cibos, & de nouo quodam ſalis genere.

PLeræque ex illis nationes ſale nõ veſcuntur: erant tamen quidam inter eos qui me ceperant, ſali aſſueti, edocti id à Gallis, quorum commercio fruuntur. Inſuper commemorabant, eſſe nationem ſibi vicinam, Karaya nomine, quæ ex palmis ſalem conficeret in condimentum ciborum, verum qui eo liberalius vterentur vitæ eſſe breuioris. Illud autem eo modo parãt, quo & ipſe parari vidi, & in parando ipſo iuui. Palmam prægrandem incîdunt, quam ſcindunt minutim, hinc ſtruem ex lignis aridis conficiunt, cui palmæ ſegmina ſuperimponunt, & omnia ſimul ignibus ſubiectis cremant: hinc ex cineribus illis lixiuium parant, quod coctum cogitur, & ſal illud producit. Ego quidem nitrum eſſe arbitrabar, ſed ignis exploratione ſecus ſe rem habere deprehendi, ſal ſapiebat, & colore erat cinereo.

Quicquid coquant, ſiue carnes ſiue piſces fuerint, vt plurimum pipere viridi condiunt: vbi coctio fere conſummata eſt, ex iure depromunt, & in liquidam pultem redigunt (Mingau eam vocant) quam ex cucurbitis, quibus pro vaſis vtuntur, ſorbent.

Si vel carnes vel piſces coquunt, quos aliquandiu durare cupiunt, eos ſupra focum ad 4. ſpitamas eleuatos in cratibus ligneis deponunt, tum ignem ſatis luculentum inſtruunt, atque fumo flammiſque vſtulant, donec humor omnis deficiat. menſis autem eiuſmodi carnes non niſi bullitione recoctas apponunt, quas illi ſua lingua Mockaein vocant.

CAPVT XIII.

De Magiſtratu, & legibus ſiue iure ipſorum.

NVllis legibus, nec iure fere vllo reguntur: ſingula tuguria ſuos habent Præfectos, quos illi Regulos vocant: quotquot autem præſunt, eodem ſanguine fere omnes prognati ſunt, & pares magiſtratus obtinent, quicquid alii ſentiant. Fieri tamen poteſt, vt alter in bellis ſit exercitatior, ac proinde maioris exiſtimationis habeatur, & reliquis in expeditionibus præferatur, qualis ſupra memoratus Konyan ille Bebe. præter id ſane nullas alias peculiares conſtitutiones inter ipſos deprehendi; niſi quod iuniores in omnibus, quæ cõſuetudo ipſorum probauit, ſenioribus prompte obſequantur, & morigeri ſint.

Si inter ipſos homicidium vel ex telo, vel alio modo eueniat, conſanguinei eius qui cæſus eſt, ad ſupplicium de homicida ſumendum parati ſunt, quanquam id raro admodum vſu veniat.

Præterea omnes Primario cuidam ſui tugurii parentis ſi cui quid mandat, animo prompto id conficitur, nec minis aut vi vlla opus eſt: ſunt enim per ſe parati & expediti.

Capvt XIIII.

Quomodo ollæ & vaſa fornacibus excoquantur, quorum apud ipſos vſus eſt.

MVlieres vaſa, quæ in vſu habent, hoc modo præparant: Lutum figulinum ſubigunt, donec tractabile reddatur, hinc vaſa diuerſa pro libitu inſtituunt, quæ ad tempus in aere ſiccant, & lineis verſicoloribus ductis affabre diſtinguũt. Vbi illa iam ignibus excoquere volunt, inuerſa lapidibus imponunt, & circumquaque ſiccos arborum cortices ſtruunt, ignemque ſupponũt: quo tandem modo excoquuntur, & tam candentia, quam in quouis fornace, fiunt.

Capvt XV.

De modo præparandi potiones, quibus inebriantur, & de moribus inter compotandum receptis.

EAs potiones hac ratione apparant mulieres. Radices Mandiocas in ollis ſatis capacibus decoquunt, coctas in aliud vas ſiue patellam infundunt, donec deferbuerint: tepefactis puellas & virgines admouent, quæ ore eas maſticant, maſticatas in peculiare poculum reponunt.

Vbi omnes ad eum modum dentibus comminutæ fuerint, refundunt eas in priores ollas, quas aqua ad ſummum complent, ignemq; admouent, donec incipiant bullire.

Hinc peculiaria vaſa in promptu habent, quæ ad medietatem in terram defoſſa ſunt: ea his potionibus aſſeruandis parata ſunt, non ſecus ac noſtra dolia vinaria ſeu cereuiſiaria. In ea decoctiones illas infundunt, & probe obturant: per biduum ita relictæ fermentantur, & inde maioris fit efficaciæ atq; generoſioris ea potio; & cum ſit craſſioris ſubſtantiæ probe nutrit. Hac ſe genialiter reficiunt, atque etiam inebriantur.

Singula mapalia ſuum potum præparant. Cum ergo eiuſdem vici incolæ genio indulgere cõſtitutum habent, quod fere ſemel in menſe accidit, primum omnes in vnum tugurium congregantur, & illius potum omnem exhauriunt. Hinc ordine ſimiliter ad alia procedunt, donec potum vniuerſum per omnia tuguria euacuarint.

Quando compotant, conſidunt circum vaſa, alii titiones pro ſellis habent, alii nudo pauimento inſternuntur, tum mulieres ex ordine illis decenter potum præbent, pars ſtantes concinunt, pars choreas circum vaſa inſtituunt. Veſicam exoneraturi in eodem quo conſedere vel conſtitere loco vrinam reddunt.

Compotationes per totam noctem continuantur: nonnunquam inter titiones diſiectos ſaltant, clamores inconditos tollunt, & buccinas inflant. Inebriati mire tumultuantur, & horrendos clamores ac vociferationes edunt. Raro inter ſe diſſidentes videas, aut rixas vel iurgia ſibi mouentes. Optime autem inter ipſos conuenit, & fauore mutuo inuicem certant, ita vt ſi cui plus eſcæ ſuppetat, ille cum reliquis prompte communicet.

Capvt XVI.

De cultu ſeu ornatu virili, deque coloribus adſcititijs eorum, tum qualia ſibi nomina imponant.

RAdunt verticem, & coronam ex capillis circumquaque relinquunt, more monachorum. Sæpe illos interrogaui, vnde formam eam tondendi acceperint: Illi autem reſponderunt, obſeruaſſe eam maiores ſuos olim in viro, cui nomen fuerit Meire humane, qui multa miracula inter ipſos ediderit. Sunt qui contendunt, eum vel Prophetam, vel ex Apoſtolis aliquem fuiſſe.

Interrogati quo inſtrumento vſi fuerint in tondendis capillis, antequam forfices à nauigantibus acceperint, retulerunt id lapideo cuneo fieri ſolitum fuiſſe, cui aliud quiddam ſuppoſuerint, in quo crines colliſos, confractosque feriendo decurtarint: verticem autem fragmento lapilli cuiuſdam pellucidi raſiſſe, cuius adhuc in tonſoria multus apud ipſos vſus eſt.

Porro ex pennis rubeis conſarcinatum habent redimiculum, quod Kannittare illis dicitur: id circum caput religant.

In labiis inferioribus foramen ſatis amplum retinent, quod in pueritia adhuc conformant, acuminato oſſe ſeu apice cornu ceruini labia terebrantes, & vulneri lapillum aut lignum inſerentes, & vnguentis ſolitis inungentes.

Illud foramen poſtmodum non conſolidatur. poſt vbi adoleuerint, vt armis iam habiles eſſe credantur, ampliant illud, & lapillum viridem mediocris magnitudinis illi inſerunt. Pars conciſior intrat labia, quæ craſſior eſt foras appendit. Inferiora labia omnes habent pendula, ex pondere lapidis affixi. Similiter lapillum in vtraque maxilla geſtant, ſed minorem.

Sunt qui ex criſtallo lapillos eos conficiant, & forma quidem oblonga.

Eſt & aliud illis ornamenti genus, ex cochlearum marinarum Mattepue vocatarum, teſtis conformatum, inſtar Lunæ ſemiplenæ cãdidum, quod à collo appendunt, & Bogeſſy appellant.

Tum ſphærulas ex marinis cochleis operoſe & multo labore adornant, culmi craſſitudine, quas ordine iunctas, pari modo à collo ſuſpendunt.

Brachiis etiam plumaceas criſtas imponunt, tum cutem nigro colore diſtingunt, pennasque nigras ac rubras alternas corpori agglutinant, cum viſcoſa quadam materia, quę ex arboribus profluit, quam corporis partibus plumis decorandis illinunt, vnde pennæ appoſitæ tenaciter adhæreſcunt. Tum brachia

ipſa alternis coloribus variant, hoc rubro, illud nigro colore inficientes: idem faciunt in cruribus & reliquo corpore.

Aliud inſuper habent geſtamen ex Struthiocameli pennis compoſitum, rotundum, & amplum, hoc ſupra nates poſt tergum religant, cum belligeratum in hoſtes exeunt, aut feſtiuitatem aliquam celebrant: Enduap nomen illi eſt.

Nomina propria cum feris ac beluis communia habent, nec vno aliquo ſolo gaudent, ſed plura ſibi imponunt, ea tamē differentia. Recens natis vnum aliquod ſingulare additur, illud tandiu retinent, donec bello & hoſtibus occidendis idonei ſint: quo ergo quis plures hoſtes internecioni dederit, eo nomina ſibi numeroſiora facit.

CAPVT XVII.

Mundus muliebris.

MVlieres faciei & vniuerſo corpori fucum coloribus inducunt, eodem quo viri modo, ſed hæ comam alunt, quemadmodum noſtræ mulieres, quo ornatu ſolo fere gaudent, præterquam quod auriculas perforatas habeant, ex quib. ſuſpendunt quoddam Clenodii genus, illis Nambibeia dictum, ſpitamæ longitudine, ex marimis illis cochleis, Matte pue dictis, efformatum:

Nomina muliebria ab auibus, piſcibus, & arborum fructibus deſumpta ſunt, & quæque ſibi peculiare à primis incunabulis ſortitur atque retinet, ſed adultæ, pro numero mancipiorum quæ mariti occiderint, ea multiplicant.

Pediculis ſibi mutuo caput purgantes, eos comedunt: ſi cauſam rogatæ, reſpondent, cum in capitibus ipſorum victum quæritent, pro hoſtibus haberi, & proinde id ſupplicium in illos ſtatui.

Non habent obſtetrices ordinarias: quando pariunt, indiſcrete accurrit quiſque proximus, ſiue vir is fuerit, ſiue femina. Vidi ipſe ante quatriduum vix enixas expedite obambulare.

Infantes ſuos baiulant ſupra dorſum, in faſciis quibuſdam, ex Goſſipio textis inuolutos, & ita onuſtæ nihilo ſegnius laboribus funguntur: infantes autem ſomnum placide interim capiunt, & ſatis ſe commode habent, quantumcunq; ſane quaſſentur, & interturbentur.

Capvt XVIII.

De ritu imponendi prima infantibus nomina.

Vxor alterius heri mei, qui me ceperat, enixa eſt filium. paucis diebus poſt partum recens editum, cõuocat eos, qui proximi illi à latere erant in eodem tabernaculo, conſultant quid nominis nato recens puerulo imponendum videatur, quod & virile ſit, & tremendum. Enumerant aduocati varia, quorum nullum patri arridebat. Tandem ipſe cõſtituit, à quatuor maioribus ſuis nomen mutuari, & id boni ominis eſſe affirmabat, quippe qui ab illis denominentur, feliciter & proſpere ſuccreſcere, & ſagaces fieri in capiendis hoſtium mancipiis. Tunc recenſet ex ordine nomina illorum. Krimen erat primus; ſecundus Hermittan; tertius Koem; quartus memoria mihi excidit. Cum audirem nomen Koem, ſuſpicabar fuiſſe Cham: verùm Koem illorum lingua idem eſt, quod noſtris, aurora. Ego qui præſens aderam, hortabar herum, vt retineret nomen Koem, vt qui vtique ex maioribus illis fuerit. Puer ergo natus vnum ex illis nominibus retinuit. Atque hæc eſt infantibus nomina indendi ratio, nullo Baptiſmo, nulla circumciſione adhibita.

Capvt XIX.

De vxoribus ducendis, & de conuerſatione cum iiſdem.

Maiore ex parte vna aliqua vxore contenti ſunt, non deſunt tamen qui plures habeant. Quidam ex Regulis vel tredecim quatuordecimve ſuperinducũt. Is cui vltimo dono ceſſeram, à quo Galli me redemerant, Abbati Boſſange nomine, complures in coniugio habebat. Sed quam primam ſibi iunxerat, ſuprema erat: quælibet in tugurio priuatũ ſuum habebat conclaue, & peculiarem focum inſtruebat, adhæc proprios agros radicibus colebat. Verſabatur autem Rex in illius cõtubernio, cum qua noctem traducturus eſſet, eadem ipſi cibum præbebat. Ipſe autem ordine ad ſingulas procedebat.

Proles quas ex coniugio ſuſcipiunt, maſculi quidem vbi adoleuerint, venatui ſtudent, prædam quiſque ſuæ offert matri, quam illę percoquunt, & reliquis communicant: optime autem inter vxores illas & coniuges conuenit.

Moris prætereà eſt, vt ſi pertæſum alicuius vxoris ſit, eam alteri dono offerat: de filiabus etiam & ſororibus idem fit.

CAPVT XX.

De Sponſalibus.

DEſpondent filias adhuc puellas, & impuberes adultis, & iam viro maturis detondent capillos. Dorſo peculiares quaſdam rimas ac vulnera inſcalpunt; de collo ſuſpendunt dentes ferarum, donec capilli ſuccreſcant, & vulnera conſolidentur, nihilominus notis ſeu veſtigiis remanentibus, ſi quidem ita vulneri medicantur, vt ſigna nigricantia relinquantur poſt curationem, quod maxime ſibi illæ honori ducunt.

Finitis ceremoniis, ſponſo nuptam offerunt, ferme abſque vllis ſolennitatibus. Coniuges ſe decenter & modeſte in maritalibus gerunt, clam debitum ſibi ſoluentes.

Vidi ego Præfectum quendam ſummo mane tranſeuntem per omnia tuguria, & infantum crura acuta piſcis dente affricantem, quo terrorem illis incuteret, & formidoloſos efficeret, vbi à parentibus commonefierent imminentis monſtri, ſi quando inſolenter fletibus & eiulatibus indulgerent.

CAPVT XXI.

De bonis, facultatibus & diuitijs ipſorum.

NIhil negóciantur, nec monetam vllam norunt. Theſaurus illis ſunt auium pennæ, quo qui illis magis abundat, eo ditior cenſetur: tum qui ex labiis lapillos habet propendentes, inter locupletiores reputatur.

Quodque coniugii par, ſuos agros proprios colit radicibus, vnde vitam ſuſtentat.

CAPVT XXII.

De honoribus & dignitatibus inter ipſos.

HÆc præcipua & maxima inter ipſos eſt dignitas, quæ cõfertur illi qui plures hoſtium cepit & occidit. Receptum enim habent conſuetudine, vt tot numero ſibi quiſque nomina adſciſcat, quot hoſtes ipſe à ſe captos propria manu confecerit. Illi ergo reliquis præferuntur, qui plura ſibi nomina compararuerint.

Caput XXIII.

De Numinibus ſiue Dijs in quos credunt.

Ructus quidam modo cucurbitæ apud illos naſcitur, cauus, duorum ſextariorum capax: per hunc, ab eius videlicet imo ad ſummum, figunt baculum, & in latere foramen ad oris formam incidũt, tum vero lapillos inijciunt, qui moti ſtrepitum ſeu ſonum concitant. Tamaraka ab illis appellatur.

Hæc illorum numina ſolis viris propria ſunt, quorum quiſque ſuum peculiare retinet.

Sunt autem quidam inter illos mantici generis, qui cum noſtris magis ſeu diuinatoribus conferri poſſunt: Paygi illis dicuntur, puto hagios dicere velle. Illi ſemel in anno totam regionem peragrantes ſingula tuguria viſitant, dictitantes ſpiritum ſibi familiarem ex remotis orbis partibus adfuiſſe, & poteſtatem conceſſiſſe, vt quotquot ipſi velint Tamaraka efficerent fatidica voce prædita, ac facultatem illis concederent conſulentibus reſponſa dare, ac votorum compotes reddere.

Interea illi inter ſe certant ſtudiis, & ſuo quiſque tintinnabulo hoc beneficii impetrare feſtinat. Feſtum celebre apparant, compotationibus, choreis, diuinationibus, variiſque & miris ceremoniis indulgentes. Dehinc vates denunt diem, & tugurium deſignant, in quod conueniant: illud expurgant, impedimenta remouent, mulieres pueroſque arcent. Edicunt vates, vt quiſque ſuum Tamaraka rubris pennis condecoratum ſecum in illud tugurium apportet, vbi vocis facultatem accipiat. Conueniunt in loco conſtituto, vates ſupremum locum occupant, & ſua Tamaraka infigunt terræ, prope illa reliquorum quoque defiguntur, & quiſque pro ſe vatibus dona offerunt, ſagittas, pennas, & inaures, ne forte incauti vates ea negligant. Vbi iam omnes in vnum congregati ſunt; vates quodlibet Tamaraka aſſumptum ſuffitu quodam ex herba, Petun illis dicta, luſtrat. Inde ori illud ſuo admouet, concutit, ac talibus affatur, Nee Kora. Loquere ergo & vocem ede, ſi intus habitas. Hæc effatus gracili voce verba profert, quæ ægre auribus percipiantur, vt dubites vtrum à Mago, an ab idolo edita ſint: vulgus idoli retur, ſed reuera Magi ipſius vox eſt. atque ita ordine cum ſingulis agitur. Perſuaſi itaque magnum ſuis idolis iam ineſſe numen, à Magis admonentur, vt bellum ſuſcipiant, & hoſtes capiant, ſiquidem ſpiritus eos qui Tamaraka inhabitent, geſtire carnibus mancipiorum exſaturari: quibus auctoribus expeditionem ſuſcipiunt.

Poſtquam vates Paygi numen afflauit omnibus illis crepitaculis, quiſque ſuum ſuſcipit, & dilecti filii nomine ipſi adblandiens repoſitorium componit vbi conſeruetur, tum dapes illi apponit, & omnia vitæ neceſſaria, non ſecus ac

nos à vero, Deo ab illis expoſcit. Hæc ergo ſunt illis numina, nec ſolliciti ſunt de Deo conditore cæli ac terræ, ſed cælum volui, & terram conſtare, antiquitus ita acceptum, & vſu inualuiſſe dicunt, neque de mundi primordiis accuratiorem habent aliam notitiam.

Commemoratur tamen ab illis quoddam diluuium, quod omnes olim maiores illorum perdiderit præter paucos, qui partim ſcaphis elapſi, partim in arboribus ſaluti conſuluerint. Suſpicor autem quædam veſtigia fatalis illius diluuii, quod in Geneſi deſcribitur, inter ipſos relicta eſſe.

Cum primum inter eos verſarer, & intelligerem ex ipſis, quod reſponſa ab his Tamarakis peterent, diabolicas quaſdam præſtigias credebam: verum cum & ipſe intereſſem Magorum ceremoniis, qui numē his communicare promittebant, intelligens dolum & impoſturam, ſubducens me, mirabar tantam gētis cæcitatem.

CAPVT XXIIII.

De mulieribus Manticis, & quibus ceremonijs tales efficiantur.

CONueniunt primum in quoddam tugurium, deinde Magi omnes mulieres eius tugurij ordine ſuffitu luſtrant: mulier autem ita luſtrata, vocem quantum poteſt intendere, & ſubſultare cogitur, tum in orbem curſitat, donec in terram cōcidat, exanimatæ ſimilis. Hinc vates infit, ecce iam expirauit, paulo poſt in vitam ego reducam eam. vbi ergo ad ſe rediit, pronunciat eam ſagacem eſſe, & futuris prædicendis idoneam. Quare prœlium inituri, & has mulieres de euentu eius conſulunt.

Vxor heri mei, cui mactandus eram oblatus, quadam nocte vaticinari cœpit, & ſibi ſpiritum peregre oblatum adfuiſſe aiebat viro ſuo, qui certior eſſe velit de morte mea, & quærebat de claua, vbi illa lateret, cum qua mancipia obtruncant.

Vir eius reſpondebat in promptu eſſe eam, cetera etiam parata, niſi quod videatur ſibi me non eſſe Portugallenſem, ſed Gallum potius.

Vbi deſierat illa vaticinari, quæro ex ea, vt quid vitæ meæ adeo inſidiaretur, cum hoſtis eorum non ſim; an non vereatur, ne quid mali ſibi adſciſcat, ſi Deum meum iratum habeat. Illa me quietum eſſe iubet, ſiquidem ſpiritus illi peregre allati, certiores ſaltem de ſalute mea fieri velint. Hæ ergo & aliæ complures eiuſmodi ceremoniæ illis in vſu ſunt.

Capvt XXV.

De materia & forma nauium quibus vehuntur.

SVnt arbores in ea regione, Yga Ywera dictæ: haſce integras decorticant, à ſummo vſque ad imum, & vt cortex illæſus detrahatur, peculiari apparatu arbores cingunt.

Hinc cortices detractos in montes prope mare ferunt, & ignibus excalefactos in vtraque extremitate multum incuruant, per medium ligna tranſuerſa religant, ne dilatentur, & ſcaphas ita conformant, quarum ſingulæ vel triginta viros armatos bello inuehere ſufficiant. Cortex hic pollicaris eſt craſſitudinis, latus quatuor circiter pedes, longus vero quadraginta, alii etiam longiores ſunt, alii breuiores.

Has illi ſcaphas ſumma agilitate impellunt, & quolibet locorum in iis vehuntur, ſi mare impetuoſum eſt, ſubducunt eas in terrã, donec ſerenitas redeat. Vltra duo miliaria in altum quidem nõ progrediuntur, ſed ſecus littus pro libitu procul excurrunt.

Capvt XXVI.

Cauſæ cur hoſtes ſeſe inuicem vorent.

NOn vrgente quidem fame, ſed odiis acerbiſſimis inuicem flagrantes ſe mutuo deuorant: quãdo in aduerſos pugnant, hinc inde ſe inclamant talibus: Dete immeraya ſchermiuramme heiwoe: Dij te male perdant, eſca mihi nunc futura. De Kange Iuca eypota Kurine; hoc ipſo adhuc die caput tuum comminuam. ſche innamme pepike reſeagu: adſum vt cædem amicorum meorum nunc vlciſcar in te. Yandeſeo ſchemocken ſera quora oſſorime rire, &c. Caro tua hodie ante ſolis occaſum mihi lautitias ad prunas toſta præbebit. Fit ergo ex mero odio naturali, vt mutuo in ſe tam ſint crudeles.

Capvt XXVII.

Quomodo conſilia ineant, cum expeditionem in hoſtium terram ſuſcipiunt:

CVm in hoſtes bella mouere ſtatuunt, Duces conueniunt, ineuntque conſilia, de inſtituenda & perficiẽda expeditione, cõſulta de hinc per tuguria paſſim edicunt, vt ſe bello parent, definiuntque tempus nominato cuiuſdam arboris fructu, qui cum maturuerit, belli tempus adeſſe ſciant: nec enim vllam

anni aut dierum diſtinctionem norunt. Præterea profectionem determinant piſcis cuiuſdam, qui illis Pratti dicitur, partus tempore, partus vero tempus ab illis Pirakaen vocatur: ad illud ergo tempus ſcaphas interim & ſagittas adornant, & ſiccatarum radicum farinã, quam V.Y.than vocant, in annonam. Tãdem etiam Pagyos ſacerdotes ſuos in conſilium adhibent, & reſponſa de victoria petunt. Fit interim vt ad illorum nutum ſententiam ferant, nihilominus mandant, vt ſomnia obſeruent accurate, quæ de hoſtibus aliquid præfigurent. Vbi maior pars ſomniant hoſtium carnes aſſari, victoriam ſibi pollicentur: ſin ſeipſos ad ignem torreri viderint, malum omen agnoſcunt, & propterea expeditionem differunt.

Quando ſomnia proſpera apparuerint, per ſingula tuguria potiones conficiunt in copia, quibus ſe largiter ingurgitant, & cum idolis ſuis Tamaraka ſaltationes lætabundi celebrant: quiſque ſuo ſupplicat, vt ipſius auxilio hoſtium aliquem in ſuam poteſtatem redigere poſſit. Hoc peracto, profectionem inſtituunt,

tuunt, vbi vero hoſtibus iam viciniores facti ſunt, Duces ſingulis mandant ſub eam noctem, quæ præcedit impreſſionem, vt ſomnia eius noctis fideliter recordentur.

Ipſemet aliquando cum illis militatum profectus, obſeruaui, quod vbi hoſtium finibus appropinquaſſemus, dux belli per caſtra incedens, ſub veſperam proxime præcedentem conflictum, monuerit ne ſomnia ea nocte viſa obliuiſcerentur, & adoleſcentibus iniunxerit, vt orto ſole feras venarentur, piſceſque caperent. Poſtquam illa mandata exequuti ſunt, Dux prædam ignibus decoqui curauit: & reliquis Regulis adeſſe imperauit. Illi parati ad Ducis caſtra venerunt, & humi in orbem cõſederunt, Dux dapes apponi illis imperauit; pranſi ſomnia ordine expoſuerunt, quæ ſatis commoda videri poterant, præ gaudio itaque choreas cum idolis ductitarunt.

Hoſtium habitacula noctu ſpeculantur, & priuſquam illuceſcat, ipſa aurora hoſtes vi adoriuntur. Si lethaliter ſauciatum ceperint, eueſtigio illum obtruncant, & carnes toſtas domum auehunt: incolumes viuos abducunt, & in domiciliis ſuis mactant. Horrendo clamore ſublato hoſtes adoriuntur, terramque acriter pedibus feriunt, ac tubas ex cucurbitis conſtantes horribiliter inflant: funiculis omnes ſuccincti ſunt, quibus hoſtes captos vincire deſtinant, tum rubris pennis diſtinguuntur, vt à reliquis differant: in iaculando ſunt agiles, & ignita tela in tecta hoſtilia diſpergunt, vt incenſa exurantur. Si qui eorum ſauciantur, in promptu herbæ ſunt vulnerariæ, quibus læſis medentur.

Q

CAPVT XXVIII.

De armis & telis Barbarorum.

VTuntur arcubus & ſagittis, quarum cuſpides oſſeo probe acuto mucrone adalligato præmuniunt. Similia ſpicula ex dentibus piſcium marinorum, Tiberaun nomine, fiunt. Præterea Bombacem cera illitam ad cuſpides ſagittarum religant, & igne addito ſpargunt: hæc illis ignita tela ſunt.

Scuta adhæc in vſu habent ex arborum corticibus, & ferarum tergoribus: tum ſpinas defoſſas infigunt pauimento, quemadmodum nos ferreis muricibus vtimur.

Audiui

Audiui quidem, ſed præſenti cernere non contigit, quod hoſtes ex caſtris profugare poſſint pipere, quod apud illos prouenit; & tali quidem pacto: Luculentum ignem excitare, flante vento, cui magnam copiam piperis inſpergerent, vti fumus hoſtium caſtra oppleat, ſicque illos in fugam verti neceſſe ſit. Quod ſane, vt credam, facile adducor. Fui enim ipſe inter Portugallenſes, apud Fernanbuco, vt ſupra expoſitum eſt, & cum nauis noſtra alicubi in ſicco hęſiſſet ob fluctuum reciprocationem, Barbari in nos irruerant, ſperātes ſe ſuperiores fore; verum ſpe ſua fruſtrati, coniectis ſarmentis aridis inter littus & nauem, atque inſperſo pipere, fumo nos ex naui deturbare conati ſunt: ſed & ſpes eos in hac re refellit, quia ligna ignem non conceperunt.

Capvt XXIX.

De ceremoniis in hoſtium cæde & epulatione vſitatis, de inſtrumento, quo captos obtruncant, & de reliquis circumſtantijs.

Hoſtem primo domum deductum, mulieres atque pueri miſere verberibus excipiunt. Hinc pennis cinericei coloris illum pingunt, ſupercilia deradūt: ſaltant in gyrum; funiculis valide aſtringunt, ne aufugiat, mulierem illi adiungunt, quæ & eius cuſtodiam habeat, & cum ipſo etiam conſuetudinem: ſi vero ex illius cōſuetudine grauida fiat, puerum natum educant, donec adoleſcat, adultum vbi commodū illis videtur, obtruncant & deuorant. Captum ad tempus alunt, & probe ſaginant: interim neceſſaria parant, vaſa aſſeruandis potionibus multa effingunt, peculiaria etiam ignibus excoquunt, ad excipiendum & conſeruandum colores pingendis miſeris paratos. Nodos ex plumis componunt clauæ fatali alligandos. Contorquent funem prælongum, Muſſurana vocitant, quo conſtringitur iam morti deſtinatus. Vbi omnia expedita ſunt, tempus mactationi definiunt. Inuitant reliquos etiam vicinos, qui pagos proximos incolunt, vt ſolemnitati iſti interſint. Hinc vaſa omnia potu implent. Vno vero aut altero die, antequam mulieres potionem illam coquant, captum in aream ſemel atque iterum protrahunt, eoque in medio conſtituto, choreas circum eundem inſtituunt.

Vbi inuitati omnes iam comparuerunt, Præfectus tugurij aduentum ipſorum gratulatur, his verbis: Adeſte ô amici, & conuiuium hoc de hoſte veſtro comedentes, nobiſcum læti celebrate. Pridie quam compotationes inſtituant,

Muſſuranam aptiuo ad collum creligant, & eodem die clauam illam ligneam, Ivvera Pemme vocatam, coloribus ſuis diſtinguunt: ſex pedes longitudine ſupe-

rat, illi viſcoſam quandam materiam illinunt, hinc ouorum putamina cinericei coloris ab aue, cui Mackukavva nomen eſt poſitorum, in ſubtiliſſimum puluerem redigunt, quæ clauæ viſcidæ inſpergunt, quo facto, mulier in puluerem illũ ouorum aſperſum notas deſcribit, ſiue incondite verius ſcalpit, & dum picturæ eiuſmodi intenta eſt, reliquæ cantantes eam gregatim circumſiſtunt. Clauam ergo Ivvara Pemme, iam vt decet, exornatam plumarum faſciculis & alijs eo ptinentibus, de pertica ſuſpendunt in vacuo tugurio: mulieres autem totam eam noctem cantionibus circum appenſam decantatis inſumunt.

Similiter & faciem capto pingunt, ac dum fœmina ea picturam abſoluit, reliquæ cantiones continuant.

Quando compotationes iam inchoant, captum illis quoque adhibent, & eidem potum miniſtrantes, ſermones cum eo miſcent.

Exhau-

Exhauſto potu poſtridie reſpirant, & capto tuguriolum in area cædi deſtinata extruunt, in quo ad ſequentem vſque diem pernoctet cuſtodibus accurate ta-

men adhibitis: ſummo mane, antequam illuceſcat, denuo clauam fatalem cantionibus & ſaltationibus ſuis circumcirca luſtrant, donec dies procedat. Nocte pulſa captum ex ſuo ergaſtulo protrahunt, & illud rurſum demoliuntur, areamque patentem & planam ſternunt. Hinc Muſſuranam à collo capti ſoluunt, & eam lumbis eius circumdant, ſtricte eam vtrinque extendentes; ſtat medius ipſe & impeditus. Extremitates Muſſuranæ comprehenſas aſtringunt complures. Hoc habitu ille aliquandiu conſiſtit miſer, cui ſcrupulos apponunt, quibus mulieres circumcurſitantes, & deglutitionem minitantes, ſi velit, impetat. Illæ autem ipſæ coloribus pictæ, & in hoc ordinatæ ſunt, vt & miſero negotium faceſſant, & cum primum in partes diſſectus fuerit, primarias quatuor prompte corripiant, & manu tenentes circum tuguria curſitent. Quo ſpectaculo illi affatim delectantur.

Confectis ergo ceremonijs illis, ignem inſtruunt, ad duos paſſus à mancipio diſta-tem, vt miſer ſuum rogum intueri poſſit. Poſt accurrit mulier geſtans clauam Ivvara Pemme, nodulos plumeos ſurſum vergentes quatiens, exultans, & præ gaudio vocem attollens, vinctum prætercurſitat, vt fatale lignum conſpicere nolens volens cogatur.

Dehinc ex viris quiſpiam clauam accipit, & coram capto conſiſtens, prætendit eam, vt fixis oculis ad faſtidium contueatur. Dum hæc fiunt, proceditis, qui nomen ex cæde reportaturus eſt, comitatus quatuordecim, aut quindecim viris, & cinere aſperſo totum corpus fuſcati, pergunt in eam aream, in qua captiuus eſt. Is vero, qui ante illum cum claua conſtiterat, venienti eam offert. Accedit autem Regulus tabernaculi, clauam corripit, & nouo cædis auctori eam intra crura tranſmittit. Qui ritus honoris cauſa inter eos obſeruantur. Poſt execu-

tor cædis clauam corripiens infit: En adſum tibi vitam iam repturus: quoniam & tui multos ex amicis meis obtruncârunt, deuorâruntque. Huic reſpondet

detis,qui morti deſtinatus eſt: Facilis iactura vitæ, quam ſi eripueris, vlciſcentur cædem eam amici mei, qui mihi ſunt adhuc numeroſi.

His dictis, ſimul clauam occipiti impingit tanto impetu, vt cerebrum diſpergatur. Adſunt quamprimum mulieres, cadauer abripiunt, flammis vſtulāt, hinc cutem circumquaque deradunt, vt truncus totus niteat, tum ligno inferiorem gutturem obturant, ne quid inter tractandum amittat forte.

Vbi cutis denudata fuerit, vir lanio opus vlterius aggreditur, & crura ſupra genua, brachia autem præciſe ad humeros detruncat. Accedunt quatuor mulieres in hoc ordinatæ, quæ quatuor eas diſſectas partes, crura videlicet & brachia abripiunt, & ſublatis illis circum tuguria in gyrum curſitant, clamoreſque præ lætitia tollunt. Hinc truncum diuidunt in duas partes æquales, ita vt femora ſeu coxas, & inferiorem ventrem à ſuperiore, ſeu pectore & thorace per medium ſeparent, quas inter ſe patiuntur. Lactes & reliquas internas partes mulieribus relinquunt, quæ eas coquunt, iuſculum autem decoctum ex illis in pul-

tem ſubigunt, Mingau vocatam; quam illæ adhibitis liberis abſorbent. Lactes comedunt; tum carnes circa caput derodunt. Cerebrum, lingua, & quicquid e-

ſui eſt in capite, pueris cedit. Finitis hiſce ritibus, ſinguli domum repetũt, aſſumpta portione ſua. Auctor cædis aliud adhuc nomen ſibi imponit. Regulus tugurij brachiorum muſculos ſupernos ſcalpit dente cuiuſdam animantis occiſori: vbi vulnus conſolidatum eſt, relinquitur veſtigium, quod honori magno ducitur. Quo die cædes perpetrata eſt, auctor eius ſe quieti dare neceſſe habet, & in lecto ſuo retiformi decumbere totum eum diem: præbetur illi arcus non ita magnus, cum ſagitta, quibus tempus fallit & ſcopum ex cera adornatũ petit. Quod fit, ne brachia ex terrore cædis obtuſa, ſeu exterrita fiant tremula in ſagittando. Hiſce omnibus ego ſpectator, & teſtis oculatus interfui.

Numeros non vltra quinarium norunt: ſi res numerandæ quinarium excedant, indicant eas digitis pedum & manuum pro numero demonſtratis. Quod ſi nu-

ſi numerus & horum multiplicationem excedat, cõiungunt aliquot perſonas, & pro multitudine digitorum in illis res notant & numerant.

Capvt XXX.

De quibuſdam animalibus, quæ fert ea Regio.

SVnt in ea regione Capreoli, quales noſtri. Aprorum duo genera: alii enim noſtris ſimiles; alii cum porcellis vel nefrendibus conferri poſſunt. Nomen illorum eſt Teygaſu Tattu: ægre admodum capiuntur decipulis, quibus Barbari in venatu vtuntur.

Cercopithecorum ſunt illic tria illorum genera. Primum Key vocatur, quod ad nos perfertur. Alterum eſt Ackakey, quod cateruatim in arboribus ſalit, magnosq; per ſyluas clamores edit. Tertium genus Pricki ruſſum eſt, barbatum more capri, mediocris canis magnitudinem habens.

Capvt XXXI.

Figura animalculi Dattu.

EST quoddam illic genus animalculi Dattu vocatum, palmæ expanſæ altitudine, lõgitudine pedali: toto corpore armatum prętérquam in ventre: armatura cornea eſt, & iuncturis complicatur, inſtar noſtrorum thoracum ferreorum. Roſtrũ prælongum habet & acuminatum, caudam etiam trahit ſatis prolixam. Circa rupes verſatur, nutritur formicis. Carnem habet præpinguem, quam non raro appoſitam comedi.

Capvt XXXII.

De fera Sarwoy.

EST & fera quædam Sarwoy, felis magnitudine, colore cinericeo, interdum fuſco, caudam etiam inſtar felis habet. Cum fœtum edit, enititur circiter ſex proles. In aluo fiſſuram habet, ad dimidiæ ſpitamæ longitudinem, intra eam alia cutis ſubeſt. Nec enim aluus hiat aut fathiſcit: in eo ſinu ſunt vbera: quocunque obambulat proles ſecum geſtat intra ſinum eum latitantes, & vtraque cute inuolutas. Aliquoties eaſdem ipſe venatus ſum, & catulos ex ſinu ipſemet deprompſi.

Sunt præterea & multæ Tigrides, exitioſæ hominibus & magna damna inferentes. Sunt etiam Leopardi, & alia diuerſa & inſolita animalia, inter quæ

Cattiuare dictum, amphibium, veſcens iunceo quodam genere, in ripis aquarum dulcium naſcente: ſi metus ipſum inuadit, fugit in aquas vſque ad imum: ouem magnitudine ſuperat; caput leporino conforme eſt, craſſius tamen & minus auritum: caudam obtuſam & breuem habet, crura ſatis alta. Veloci etiam per terram curſu ex flumine alio in aliud fugit. Pilos ſubnigros & in pedibus tres digitos habet. Suillam ſapit, ſi comedas. Sunt & lacertæ illic, amphibiæ, quæ palato non ingratæ ſunt.

CAPVT XXXIII.

De quodam Vermiculi genere, Barbaris Attun vocato, quod cum pulicibus noſtris conferri poteſt.

VErmiculi pulicibus noſtris minores apud illos naſcuntur, Attun illis nomen eſt, ex ſordibus humanis per tuguria proueniunt: illi ſe in cutem pedum humanorum abdunt, pruritu intra carnem excitato dum intro repunt, hinc paulatim carnes erodentes, ſubſidunt in imo antequam ſentias malum. Si ſerius animaduerteris ſubrepentes, nec mature exemeris, ſemen numeroſum capitis lentibus ſimile cumulatim in carne progenerant, piſi magnitudine & forma aceruos ponentes. Vbi præſenſeris demum, & hoſce ſyrones expurgaueris, relinquitur foramē in carne tam amplum, vt piſum recipere poſſit. Vidi ego cum primum cum Hiſpanis in eas oras deferrer, quod multis ex ſociis meis pedes plane corroſi perirent ex hoc malo, dum negligerent primo, & principiis non obſtarent.

CAPVT XXXIIII.

De Veſpertilionibus quibuſdam pedes & facies hominum noctu per ſomnum arrodentibus.

GEnus Veſpertilionum maius noſtrate illic vagatur noctu, & tuguria inuolat, lectiſternia illa retiformia, in quibus cubare ſolitum eſt, infeſtans; ſi non abiguntur, & homines ſopitos ſenſerint, ad pedes aut facies aduolant, & buccella carnis mordicus euulſa abſcedunt.

Dum verſarer inter illos, ſæpius mihi pedum digitos arrodebant, experrectus cruentos aſpectabam. Barbarorum autem plerunque frontem appetebant.

Capvt XXXV.

De Apibus eius oræ.

TRia genera apum illic proueniunt. Primum fere cum noſtris conferri poteſt: alterum nigrum eſt, & muſcarum magnitudine: tertium minus eſt, nec culices ſuperat. Hæ omnes in arboribus exeſis mellificant. Ipſe cum Barbaris ſæpius mel de triplicis huius generis alueariis exemtum collegi: quod minimũ vero earum genus confecerat, vt plurimum præſtabat. Sed nec illæ aculeos habent tam acres atque noſtræ. Vidi enim cum mella depromerent Barbari, apes confertim in illos irruentes, quas manibus vix de nuda cute remouere ſufficerent. Adhæc ipſe interfui eidem operi, ſed primò adeo compungebar, vt ferre non poſſem, ſed flumen petens, inſidentes ſubmergendo abigere cogerer: nec enim aliter à cute fugare eas vllo modo poteram.

Capvt XXXVI.

De auibus eius Regionis.

MIras aues illic eſt videre: aliæ Vwara Pirange, ſecundum mare eſcam quærẽtes, & in ſcopulis nidulantes, qui nõ longe à terra abſunt; gallinarum noſtrarum magnitudine, roſtro prælõgo, pedibus Ardeæ fere æqualibus, paulo tamen preſſioribus.

Sunt aues eæ tali natura præditæ, vt plumæ, quæ pullis primo ſuccreſcũt, ſint plumbei coloris, quæ adultis in fuſcas mutantur, & tali habitu integrum annum obuerſantur, tandem elapſo anno vno, pennæ per totam auem mutantur in tantam rubedinem, vt quemuis rubrum colorem vincat, atque hæc in illis perdurat, nec mutatur deinceps. Pennæ autem eiuſmodi ſunt in magno precio apud Barbaros.

Capvt XXXVII.

Deſcriptio arborum quarundam eius Regionis.

BArbari vocant quaſdam arbores Iuni Pappeeywa, illæ fructum ferunt à pomis noſtris nõ multum diſcrepantem, quem Barbari dentibus comminuere ſolent, & ſuccum in vaſculum exprimunt, hinc corpora ſua eo varie pingunt. Cum primum cuti illinitur, nil niſi aqueum quiddam apparet, paulo poſt cutis tam atra euadit, quam ſi atramento ſcriptorio eam infeciſſes. Hic color in nonum diem permanet, nec euaneſcit citius, quantumuis corpora lymphis abluant.

CAPVT XXXVIII.

De Bombace ſiue Xylo, quomodo proueniat. De pipere item Braſiliano, & quibuſdam radicibus alijs, quas Barbari magna cura plantare in vſum victus quotidiani conſueuerunt.

Xylon in arbuſculis naſcitur tres fere cubitos altis, multos circumquaque ramuſculos ſpargentibus. Quando in flore eſt, nodulos ſeu capita multa efformat, quæ poſtquam maturuerit, aperta fatiſcunt: lana ipſa conſpicitur, tegens grana minuta nigricantia, è quibus ſatis arbuſculæ proueniunt: abundant autem eiuſmodi arbuſta capitibus illis.

Duo genera piperis iſtic ſunt, alterum flaueſcens, alterum vero rubeſcens, eodem fere modo ac forma ſuccreſcentia: dum viret Cynoſboti habet magnitudinem; frutex per ſe humilis eſt, ſeſquicubitum altus, foliis exiguis, ſed abundans pipere, quod acriter in ore mordicat: maturum decerpunt, & ſoli expoſitum ſiccant.

Eſt & tertium genus piperis, ſed minoribus granulis, à prædictis non multum diſſidens, quod ſimiliter ſub ſole torretur. Sunt illi radices Iettiki dictæ, ſatis boni ſaporis, quas ſi plantare inſtituunt, conſcindunt eas in minuta fruſta, quæ terrâ obruta radices agunt, & ſarmenta in lupuli modum late ſupra terræ ſuperficiem ſpargunt, & radices abunde producunt.

FINIS.

JOAN-

JOANNES STADIVS PRECATVR LECTORI SALVTEM PLVRIMAM.

AMICE Lector cauſa itinerarii mei fuit, vt intelligeres, qua occaſione ad terras & populos hoſce feroces, & in eorũdem poteſtatem deuenerim, vt & patefieret, quam potenter ex horum tyrannide ſolius DEI nutu ac ope ereptus ſim: ac vt omnibus innoteſceret, DEVM omnipotentem etiam noſtro ſæculo ſibi fideles inter Ethnicos & Barbaros miraculoſe defendere ac tutari, non minus, quam quauis ætate præterita. Tum vt pro beneficio hoc, DEO quiſque gratias mecum agat, & in periculis firmiter in eũ confidat. Dicit enim Dominus: Inuoca me in die tribulationis, & eripiam te, & prædicabis nomen meum.

Dicet quis, ſi omnia in acta referre & publicare velim quæ per omnem ætatem expertus, & quorum præſens ſpectator fuerim, ingens volumen prodeat neceſſe ſit. Huic ego quidem non refragabor, & ſi hic ſcopus mihi foret propoſitus, multa ſane & alia haberem, quæ literis mandare non erubeſcerem.

Sed hoc non mei eſt inſtituti, & abunde paſſim animum meum declaraui, quo hunc libellum publice proſtare velim. Tametſi abſq; hoc eſſet, omnes tamen Deo grati eſſe tenemur, pro paterna protectione, qua nos ab ineunte ætate in hunc vſque diem clementiſſime conſeruat.

Nec me fugit argumentum huius libelli quibuſdam abſurdum videri, ſed quis illorum ſtupori medebitur? Ego vero minime primus omnium in haſce oras delatus, nec poſtremus ex ijſdem reuerſus ſum: ſunt enim alii multi, qui eas nauigationes emenſi ſint, terrasque illas atque populos probe perſpexerint, qui ſane non ludendo tantos labores exantlarunt, aut poſtmodum eoſdem ſubibunt.

Quis vero neſcit longe aliter eſſe affectum eum, qui morti iam vicinus præſens intuetur periculum, quam qui ſpectatori aſtat, aut ab alio factum narrari audit? Ad hæc ſi omnibus in hoſtium manus deueniendum ſit, qui Americam petunt, quis quæſo tandem id oneris ſubire audeat?

Hoc certo equidem affirmare auſim, multos probos & honeſtos viros in Caſtilia, Luſitania, Gallia, tum Antuerpiæ, qui Americam perluſtrarunt, mihi teſtimonium perhibere, de fide & ſinceritate narrationis ac hiſtoriæ meæ. Si qui ſunt quos hæc incognita latent, illos ego productis teſtibus cõuincere non grauabor.

Prima mea nauigatio in Americam facta eſt in naue Luſitanica, cuius Capitaneus Pintiadus erat. Comites tũ habebam duos præterea Germanos, Henricum Brandt Bremenſem, & Ioannem à Bruckhauſen.

Secunda inſtituebatur ex Hiſpali Hiſpaniæ in Prouinciam Rio de Platta, quæ in America eſt: Capitaneus eius Claſſis erat Don Diego de Senabrie, nec præter me quiſquam alius erat in eo itinere natione Germanus. Traducto tãdem biennio inter varia pericula & labores mari terraque exantlatos, naufragium paſſi ſumus prope Inſulam S. Vincentii, quæ non procul à cõtinenti Braſiliæ Regionis abeſt, & à Portugallenſibus occupatur. Illic offendi egregii Poetæ Eobani Heſſi filium, qui perhumaniter equidem me excepit. Præter hunc Mercatorum quorundam Antuerpianorum, quorum cognomen die Schetze/ Curatorem negociorum, Petrum Roſſelium: vterque horum teſtari poſſunt aduentum meum, & captiuitatem in quam incideram.

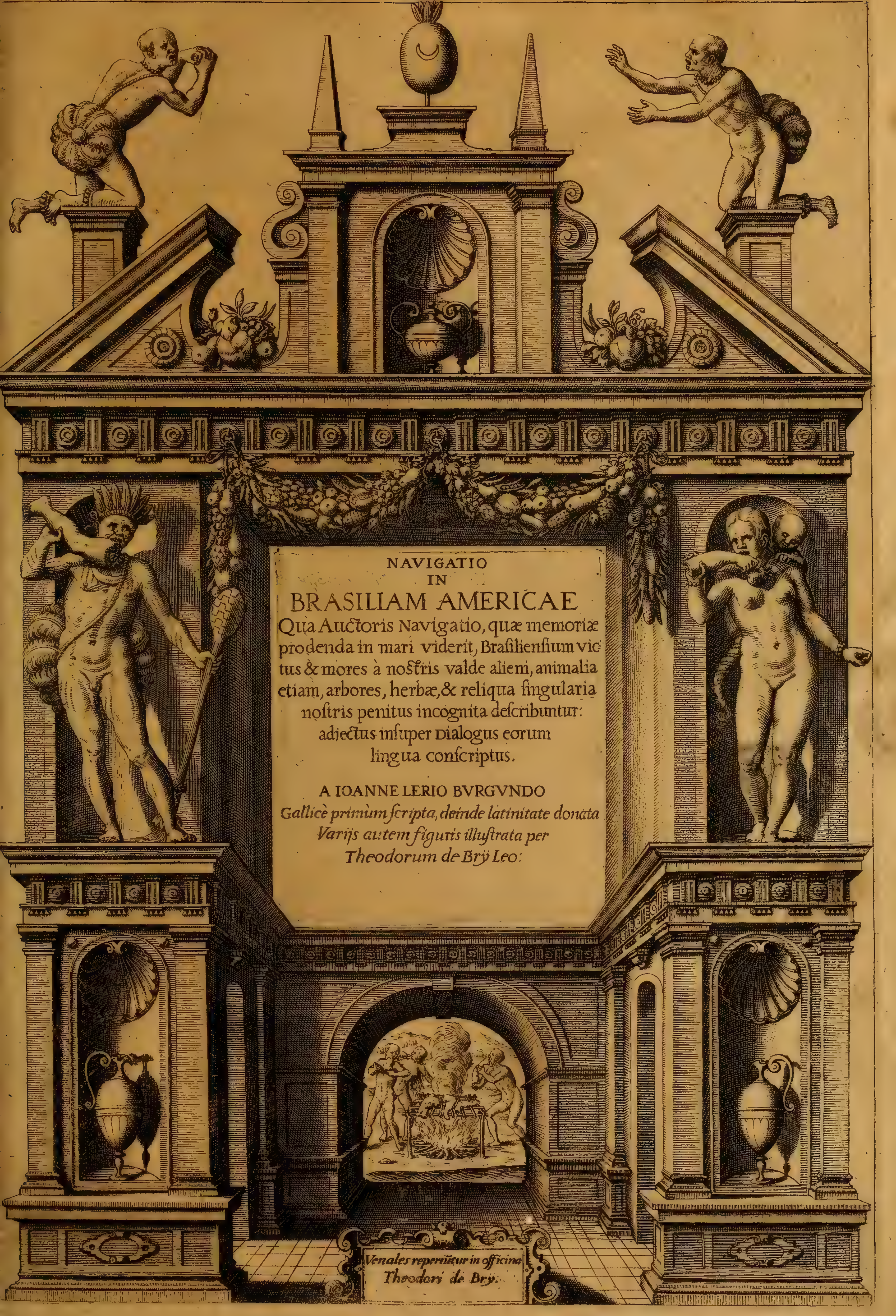
Nautæ illi præterea, qui me captum à Barbaris redemerunt, ex Normandia Galliæ Prouincia aduenerant, cuius nauis, Wattavilla dictæ, Capitaneus erat Wilhelmus de Moner; Nauclerus vero Franciſcus des Champs, ex Horfleur oriundus, eius popularis erat Perottus, qui interpretis vices obibat. His mihi ſubuenientibus, in Galliam reductus ſum, (qui vtinam æternam à Deo mercedem pro hoc beneficio omnes referant.) Adhæc illi ipſi auxiliati ſunt mihi in impetrandis ſalui conductus literis; veſtitum etiam & viaticum benigniter egenti ſuppeditantes. Hi minime ſane inficias ibunt, vbinam gentium me exceperint.

Poſt Diepam linquens, naue Londinum Angliæ aduectus ſum, illic mercatorum miniſtri per nautam, qui me aduexerant, de ſtatu meo certiores redditi, & conuiuiis me excipientes honorarium ac viaticum mihi dederunt. Hinc ſolnens in Germaniam ventis tandẽ delatus ſum: Antuerpiæ ingredior ædes, quas Aquigranenſes cognominant, conuenio mercatorem Caſparum Schetum, cuius ex parte erat curator ille negociorum in S. Vincentio Petrus Roſſelius, nuncio illi de naue Curatoris ſui à Gallis hoſtiliter adorta in portu Rio de Ienero, & de Gallis ab ea depulſis: donauit me ille duobus aureis ducatis in viaticum, pro quo honorario Deus retributor bonorum ipſi gratiam referat.

Si cui ergo adoleſcentum hæc mea ſcripta & teſtimonia non ſatisfacient, is vt hunc ſcrupulum animo eximat, diuino implorato auxilio, iter hoc bonis auibus ingrediatur: ſiquidem indicia ipſi ſatis manifeſta in hoc ſcripto præbui, quæ tuto inueſtigare poſſit. Cui enim DEVS præſto erit, vel totus orbis non erit inuius.

Soli Deo ſit Maximo,
Honor, Decus, Laus, Gloria,
Per ſeculorum ſecula.

AMEN.

NAVIGATIO
IN
BRASILIAM AMERICAE
Qua Auctoris Navigatio, quæ memoriæ
prodenda in mari viderit, Braſilienſium vic-
tus & mores à noſtris valde alieni, animalia
etiam, arbores, herbæ, & reliqua ſingularia
noſtris penitus incognita deſcribuntur:
adjectus inſuper Dialogus eorum
lingua conſcriptus.
A IOANNE LERIO BVRGVNDO
Gallicè primùm ſcripta, deinde latinitate donata
Varijs autem figuris illuſtrata per
Theodorum de Bry Leo:
Venales reperiũtur in officina
Theodori de Bry.

ἘΙΣ ΛΕΡΑΪ́ΟΝ.

Ἐν δοιῇ μάλα θυμὸς ἐμοὶ φίλε, πῶς σ' ὀνομήνω,
Ἠὲ Λαερτιάδην, ἠὲ Μελησιγένην.
Πρὶν γὰρ πολλὰ πάθες τ' εἶδές τ', ἰδὲ πόλλ' ἐπαληθεὶς
Ὄψ' ἀπενόστησας, ἄλλος ἐὼν Ὀδυσεύς·
Οὐ μέντοι πολίπορθος ἐών· μᾶλλον δὲ πολίτας
Κείνους ποιήσων, ὥσπερ ἵκοιο, Θεοῦ.
Νῦν δ' αὖ Ὠκεανόν τε λέγων καὶ πείρατα γαίης,
Καὶ Λαιστρυγονίην, ὀλομένους τ' ἀνέμους·
Κύματά τ' ὀκρυόεντα, ἀπολλυμένους τε ἑταίρους,
Πῶς οὐκ ἄλλος ἔφυς φίλε Μελησιγενής;

Is. Caſ.

AD IOANNEM LERIVM AMERICANÆ Hiſtoriæ Scriptorem.

Jgnotas quondam & noſtro procul orbe remotas
Gentes, monſtroſa Barbarieque feras;
Stridentesque ſonos linguæ, ventresque nefandos,
Humanis ſaturos carnibus, ecce, refert.
Credo equidem, Leræ: Doces nam viſa. Sed euge,
Te dignum nodum vndice ſolue precor.
Talia, dic, portenta hominum, tam rara benigni
Temperies cæli num generare queat?
Et quos inculta mites creat arbore fructus,
Mite ſolum indomita fertilitate nitens?
Horrida Monſtra hominũ, quæris, num gignat amœna
Temperies cæli, fertilitasque ſoli?
Gignit. Sed cauſas doceant qui ſemina rerum,
Quique arcana tenent interiora viri.
Num maiora vides hominum portenta creari,
Qua cælum multo mitius atque ſolum?

S

Teſtis culta nouem ſtudiis Europa ſororum,
Quæ toto, princeps, erigit orbe caput.
Hîc quam horrenda vigent pudeat memorare, libellis
Vt poßit noſtris maior adeſſe fides.

I. I. B.

IN HISTORIAM AMERICANAM AB Ioanne Lerio conſcriptam.

Immanes mores tu qui audis & effera monſtra,
Quæ fert terra orbis nomine dicta noui:
Miraris pectus pluſquam geſtare ferinum
Humanos vultus, oraque ſueta polo.
Primorum ſunt hæc noxæ monimenta parentum,
Infecit triſti quæ genus omne malo:
Hic veri quondam ſimulachrum numinis, amens,
In ſæuas meruit degeneraſſe feras.
Sunt quibus indulſit cæli clementia larga,
Vnde foret cultu mitius ingenium.
Cultior his mores, ni vitæ temperet vſus,
Omnes conſimilis barbaries teneat.

ST. T.

IN IOANNEM LERIVM EIVSQVE DE AMEricana peregrinatione hiſtoriam.

Tanta noui, Leræe, refers miracula mundi,
Tamque nouas rerum, tamque hominum facies,
Vt cupiam luſtrare oculis iam ſingula, ni me
Terreat vnda furens, Barbariesque virum.
Atqui tolle moras, cupidum perque omnia deduc:
Nobis Oceano ſat via tuta patet.
Tuto inter ſæuos, humanaque viſcera flammis
Torrentes, fas eſt viuere Læſtrigonas.
Oceanum rabie ſuperat gens Galla furentem,
Et ſuperat ſæuos, barbara, Læſtrigonas.

G. M. N.

TOTIVS

TOTIVS HISTORIÆ SVMMA CAPITA.

CAP. I.

Auctoris ſcopus.

CAP. II.

Aſcenſus in naues Iuliobonæ: itemque occurſus nauium & expugnatio: tempeſtates, littoraque & Inſulæ primum obuiæ.

CAP. III.

Bonitæ, Albakoræ, Auratæque, & ſues marini, piſcesque volatiles: aliique quos tum vidimus, tum cepimus ſub Zona torrida.

CAP. IIII.

De Æquinoctiali circulo, tempeſtatibus, ventorum inconſtantia, pluuiis corruptis, caloribus, ſiti, aliiſque incommoditatibus, quas circa illam mũdi plagam ſuſtinuimus.

CAP. V.

De primo Indiæ Occidentalis cõſpectu, & incolentium Barbarorum: deque iis, quæ nobis in mari acciderunt ad tropicum vſque Capricorni.

CAP. VI.

Deſcriptio ſinus Ganabaræ, qui & Geneurenſis appellatur: Inſulæ caſtelliq́ue Collignii, atque Inſularum adiacentium.

CAP. VII.

De ingenio, robore, ſtatura, nuditate, ornamentis corporis virorum & feminarum Braſilienſium, apud quos annum fere ſum commoratus.

CAP. VIII.

De craſſis radicibus, & craſſo milio, ex quibus Barbari farinam conficiunt, qua in panis vtuntur locum: deq; eorum potione quam *Caou-in* appellant.

CAP. IX.

De feris, prægrandibus lacertis, ſerpentibus, aliiſque Americæ monſtroſis animantibus.

CAP. X.

De variis Americanis auibus à noſtris diſſidentibus, de magnis veſpertilionibus, apibus, muſcis, culicibus, aliiſque regionis illius inſectis.

CAP. XI.

De nonnullis piſcibus apud Americanos maxime vulgaribus, deq; eorum piſcatu.

CAP. XII.

De arboribus, herbis, radicibus, exquiſitiſſimiſque fructibus, qui in Americano proueniunt ſolo.

CAP. XIII.

De bello, prœliis, fortitudine, & armis Barbarorum.

CAP. XIIII.

Captiuos ſuos quo tractet modo Barbari, quibuſque ceremoniis in iiſdem mactandis & deuorandis vtantur: quibus per occaſionem immaniſſimæ crudelitatis alia exempla adiecta ſunt.

CAP. XV.

Quid nomine religionis apud Barbaros Americanos veniat; de erroribus in quos ab impoſtoribus, quos *Caraibes* vocant, inducuntur; deque craſſiſſima Dei ignoratione, quæ apud eos obtinet.

CAP. XVI.

De coniugio, polygamia, & conſanguinitatis gradibus, quos Barbari obſeruant; deque liberorum apud eos educatione.

CAP. XVII.

Quid leges, quidque politia apud Braſilienſes nuncupari poſſit: quam humaniter excipiant hoſpites; deq; lachrymis ac fictis ſermonibus, quibus hoſpites in ipſo ingreſſu à mulieribus excipiuntur.

CAP. XVIII.

Quam curam morbis ſuis adhibeant Barbari; de eorum ſepultura & exequiis; deque inſano eorum circa mortuos luctu.

CAP. XIX.

Colloquium in ipſo aditu Braſilienſis oræ inter indigenas *Tououpinambaultios Tououpinenkin* Braſilice ac Latine conſcriptum.

CAP. XX.

De noſtro ab America diſceſſu, deque naufragiis, & aliis non minimis periculis, quæ primum in reditu noſtro euaſimus.

CAP. XXI.

De extrema fame, tempeſtatibus, aliiſque non paucis periculis, à quibus in Galliam redeuntes diuina ope erepti ſumus.

AVCTORES IN HAC HISTORIA CITATI.

Biblia ſacra.
Joſephus.
Euſebius.
Nicephorus.
Plutarchus.
Cicero.
Ouidius.
Appianus.
Oſorius.
Gomara.
Benzo.
Calchondylus.
Viretus.
Hiſt. Eccleſ. Gallica.
Matthiolus.
Bodinus.
Popelinerius.

IOANNIS LERII

IN HISTORIAM SVAM PRAEFATIO.

ANTE quam Hiſtoriam meæ Nauigationis in Braſiliam Americæ Prouinciam exordiar, pauca quædam de meo inſtituto dicenda eſſe duxi.

Religionem inter ea quæ diligenti obſeruatione digna cenſentur, primum obtinere locum nemo vnquam negauit. Hinc fit vt (quamuis fuſius quænam à Barbaris colatur huius libri cap. 16. ſim dicturus) hoc loco nonnulla obiter attingere mihi videatur neceſſe: præſertim cum narrationis initium a quæſtione fecerim quam ſatis ſuſpicere (meo quidem iudicio) non poſſum, nedum vt à me ſoluatur. Video igitur eos, qui optime ex ſenſu a natura indito de his rebus ſenſerunt, dixiſſe quidem, notionem illam, quod a ſupremo quodam pendeant res omnes hominum, animis ita naturaliter infixam eſſe, vt auelli nullo modo poſsit. Itaque quamuis in cultus diuini ratione controuerſiæ non paucæ exortæ ſint, fundamentum tamen hoc conuelli non poſſe, hominem inſtinctu quodam a natura indito eo pertrahi vt religionem aliquam, ſeu vera illa ſit ſeu falſa, profiteatur. Attamen iſtis ſapienter determinatis non diſsimularunt, vbi ad illud ventum eſt, quo propenſius humanum fertur ingenium, in negotio religionis illud frequenter vſuuenire quod ait Poeta:

--- Sua cuique Deus fit dira cupido.

Quæ duo vt Barbaris noſtris applicemus, conſtat eos, homines cum ſint, notione hac omnibus communi præditos eſſe, homine aliquid eſſe maius, a quo bonum malumque pendeat, tale ſaltem quale ſibi fingunt. Quo referri debet cultus ille quem Caraibibus *ſuis exhibent, a quibus ſtatis temporibus bonũ malumve omen ſibi adferri credunt. Summum autem bonum in hoſtium vltione fortiter perſequenda (quod olim Ro-*

manis, hodie etiam Turcis vſuuenit) ponũt. Cultus vero ille, qui apud alios populos Religionis nomen obtinet, apud eos locum nullum habere dici poteſt: Quin & illud addi, (ſi qua gens in toto orbe terrarum) ſine Deo vitam hanc tranſigere. Attamen hac in parte minus fortaſſe ſunt damnandi, quod & miſeriam ſuam excæcationemq; aliquatenus agnoſcunt, (quamuis nec pœnitentiam agunt, nec remedio vtuntur oblato) ſuamque mentem non diſsimulant.

Ad reliqua quod attinet, ſummæ capitum, quas ad libri initium appoſuimus, quid in toto hiſtoriæ progreſſu tractetur, ſatis indicant.

Ceterum non me latet quod vulgo dici ſolet: Senes, eoſque qui a longinquis peregrinationibus ſunt reduces, quod nemo ſit qui obſiſtat, non raro mentiendi licentiam ſibi arrogare. Ego vero teſtor me, qui & mendacia & mendaces odi, ſi qui ſint, qui fidem adhibere nolint multis ſane ante hæc tempora inauditis, quæ a nobis commemorantur, non eo eſſe animo, quo in rem præſentem veniant, vt ad ea loca deducam. Nec magis commouebor iſtis, quam adhuc commotus ſum, poſtquam mihi renuntiatum eſt non deeſſe, qui fidem ijs non haberent, quæ a nobis de horrenda illa fame Sancerrana ſunt ſcripta, quam auſim affirmare minus aſperam, quamuis diuturniorem, ea fuiſſe quam in medijs vndis remigrantes perpeſsi ſumus. Enimuero ſi iſti, de quibus fit ſermo, fidem iis derogare non verentur, quæ in ipſius Galliæ veluti meditullio, plus 500. teſtibus ſuperſtitibus contigerunt, quidni de ijs dubitent, quæ in remotiſſimis regionibus viſa ſunt, maioribus vero noſtris inaudita, ita vt non niſi experientia ipſa hominum animis inſidere poſsint? Me autem hoc loco fateri non pudebit, ex quo in Americam tranſportatus ſum, quæ & incolarum viuendi ratione, & animantium forma, ipſaque adeo terræ fœtura a noſtris Europæis, Aſiaticis, & Africanis prorſus alienis reſpectu noſtri nouus Orbis merito dici poteſt, opinionem abieciſſe, quam de Plinio nonnulliſque aliis indueram. Vidi enim permulta non minus prodigioſa, quam quæ in eorum ſcriptis fide indigna cenſentur. Siquidem ea quæ oculis cernuntur penitius animum penetrant. Ad genus orationis quod attinet, iam ante, tenuitatem meam probe mihi perſpectam eſſe teſtatus ſum. Non dubito autem, quin multorũ iudicio phraſibus non ſim vſus tum ad rem nauticam, tum alias ſatis accõmodatis. Illis itaque ſatisfactum non eſſe certo ſcio: præſertim vero Gallis noſtris, quorum aures delicatiſsimæ, nil niſi terſum ſermonibuſque nouis ornatum admittunt. At vero multo minus iis placebimus, qui libros omnes vt pueriles & ſteriles damnãt, niſi aliunde deſumptis hiſtoriis luxuriẽt: Quamuis enim ad ea quæ tractaui multas accommodare facile mihi e-

rat,

rat, tamen excepta Gomaræ Ind. Occid. hiſtoria, qua ob rerum multarum cum his noſtris affinitatem nõ raro ſum vſus, vix vllas in medium afferre contigit: niſi quod poſtrema hac editione nonnulla memoratu digna addidi. Ac ſane (quantum mihi cernere datur) hiſtoria quæ proprio ſuo argumento ornatur, repudiatis aliarum veluti alienis plumis, legentium animos à propoſito minus remouet, efficit vt auctoris ſcopum lectores facilius poſſint aſſequi. Præterea ab iis quæro, qui commentarios iſtius ætatis legunt, annon tædium parit, allegatio illa ſententiarum prope infinita quantumuis ad rem accommodatarum? Ne autem mihi quis obyciat, quod Theuetum & alios reprehendens, in eandem tamen incurram reprehenſionem: Si quis eſt, inquam, qui improbet (quaſi arrogantius dicta) quod vbi de vita & moribus Barbarorum verba facio, frequenter has vſurpem formulas, vidi, interfui, accidit mihi, atque alia eiuſdem generis: Reſpondeo, res illas ad meum ipſius argumentum pertinere: deinde res deſignare non rumoribus auditas, ſed & oculis ipſis & experientia confirmatas, immo auſim dicere a nemine alio vſquam obſeruatas, multo minus memoriæ proditas. ★ *Quod non de vniuerſa America dictum velim, ſed de illa plaga quam per annum incolui, nimirũ ſub tropico Capricorni apud Barbaros Americanos, quos* Tououpinambaultios *appellant. Denique fidem do iis qui veritatem ſimplici ſermone prolatam mendacio verborum exquiſito ornatu fucato præferunt, fore vt ea quæ a me ſunt in hac hiſtoria tractata veriſſima eſſe comperiant, quinetiam nonnulla eſſe, quæ, quod maioribus noſtris fuerunt ignota, admiratione digna ſint iudicanda. Deum orbis & tot præſtantiſſimarum rerum conditorem & conſeruatorem oro, vt meum hoc opuſculum ad nominis ipſius gloriam cedat. Amen.*

* Ioan. Stadius Heſſus Braſilianã Hiſtoriam ſcripſit 1555. & 1557. edidit: ſed vetnaculo ſermone, integro anno antequã tu iſtinc redires.

Iodocus a winghe in.
Theodore de Bry fe.

HISTORIA NAVIGATIONIS IN BRASILIAM AMERICÆ PROVINCIAM.

CAPVT I.

Auctoris ſcopus.

QVONIAM, quæ ſit amœnitas, amplitudo, & vbertas, Quartæ Orbis terrarum ſectionis, quæ *America* vulgo dicitur, cuius pars *Braſilia*; quibuſque cingatur inſulis, & regionibus antiquis penitus ignotis contineatur: quam multis item petita nauigationibus, annis abhinc octoginra, ex quo primum innotuit: plerique noſtra memoria Coſmographi, in explicandisque rebus geſtis verſati homines docuerunt.

Illo itaque omni argumento longe lateque diffuſo liberati, hac Hiſtoria duntaxat ea complecti decreuimus, quæ inter eundum & redeundum, & apud feros Americanos, quibuſcum circiter annum vixi, experiendo ac obſeruando, viſu audituque, percepimus. Quod vt planius exponam, ab initio quænam fuerit hæc adeo longinqua difficiliſque expeditio, explicandum.

CAP. II.

Aſcenſus in naues Iuliobonæ: itemque occurſus nauium & expugnatio: tempeſtates, littoraque & inſulæ primum obuiæ.

CVM Boiſius Villagagnonis nepos, qui ante Iuliobonam aduenerat, a pecunia regia tribus inſtructis nauibus, prouiſaq; re frumentaria, pro imperio iuberet: 13. Cal. Decembr. anni 1556 in naues conſcendimus. Ipſe Boiſius, ex nauibus vna, quæ Roberga minor appellabatur, octoginta nautis militibuſque occupata, legati nomen imperiumque habuit. Alteram, duce Mario, Robergæ

x Honfleur en [illegible]

Boiſius claſſi præficitur.

maioris titulum præferentem, gubernatore autem Ioanne Humberto Harefloriensi, vt res ipſa docuit, experientia in nauigando ſingulari, centũ & viginti mortalibus, quo in numero cenſebar, attribuit. Tertia quæ Roſea, centurionis nomine vocabatur, annumeratis ſex puerulis, ad linguã Americanorũ addiſcẽdam, tranſportandis: quinq; autem, vna cum moderatrice, virginibus (quę primũ è Gallia mulieres, magna Barbarorũ admiratione, qui tantum nudas ante vidiſſent, in Braſiliam delatæ ſunt) nonaginta circiter hominibus completa eſt.

E portu naues ſoluunt.

Eo die ipſo, cum è portu ſolueremus, tormentorum ſtrepitus atq; tympanorum, buccinarumq; ſoni, ceteraq; eiuſmodi, quæ nauibus in expeditionem euntibus, ſolemnia eſſe cõſueuere, circa meridiem audita ſunt. Primum in mari Cauxio, duobus à portu ſalutari milibus, anchoræ iactæ. quo in loco, vt aſſolet, nautis militibusq; recognitis, & profectione imperata: eius nauis quam conſcenderam funis anchorarius abrumpitur, anchoraq; labore maximo recuperata, profectio in craſtinum indicta eſt.

Itaque

Itaque 12. Cal. Decemb. è terra prouectis, & Britanniam ſub dextra relinquentibus, duodecim dierum tempeſtate coorta: plerique metu & nauſea vehementer conflictati, præcipue qui mare nunquã viderant, ſingulis ſe momẽtis abſorbendos eſſe cogitabant. Resque profecto eſt admiratione digniſſima, nauem è ligno quantumuis magnam atque firmam Oceani vim pati poſſe. Nam vt è craſſiſſimis trabibus naues fiant, arcteque fibulis vinciantur: quemadmodum qua eram delatus, circiter centum pedes in longitudinem, in latitudinem vero viginti patebat: quænam eſt cum altiſſimo latiſſimoque Occidentali Oceano, magnitudinis tantulæ collatio? Qua de cauſa cum nauigandi artem vniuerſam, tum ſigillatim acum nauticam, ad moderandos curſus maritimos excogitatam, nemo ſatis vnquam laudauerit: quam tamen ante annis ducentis & quinquaginta eſſe in vſu, quidam memoriæ prodidêre. Igitur, cum dies tredecim magnis difficultatibus, nobis eſſet nauigatum, Deo fauente, trãquillitas reddita eſt. *Nauigationis, acus que adeo maritimæ præſtãtia.*

Conſequenti poſt die Dominico, duabus onerariis nauibus Britannicis ex Hiſpania redeuntibus occurrimus: parumq; abfuit, quin nautæ noſtri, cum eſſe quæ eripere poſſent, intellexiſſent, eas penitus expilarẽt. Quemadmodum enim demonſtraui, tormentis ceteroque omni apparatu bellico inſtructi, confidebant, neque ſi infirmioribus occurriſſent, ab iniuria facile temperabant.

Et quoniam in hunc ſermonem incidimus, quæ nautarum ſit rapacitas, hoc primo nauium occurſu, declarare viſum eſt. Qui enim robore & armis præſtant, quod etiam in continente nimium ſæpe accidit, reliquos prædæ habent. Afferunt tamen, cum vela obuios contrahere iubent, ſe iamdiu tempeſtate aut malacia terram non attigiſſe, rebus egere omnibus, orantque vt pecunia redimere liceat: qua in colloquutione nauibus occupatis, ne ſcilicet onere peſſum eant, præſtantiſſima quæque extorquent. Obiicientibus (quod ſæpe nobis erat vſitatum) iniquiſſimum eſſe hoſtes iuxtà ſociosque prædari: ſolennia terreſtribus etiam copiis verba reponunt, More belli accidere, ſibi vt quiſque prouideat. *Nautarum rapacitas.*

Addam, quod exemplis poſtea comprobabitur, cùm Hiſpani Luſitaniq; ſe Braſiliam adiiſſe primos, omnemque adeo continentem, quæ à freto Magellanico, qui meridiem verſus quinquaginta gradibus extenditur, ad Peruſium, citraque Æquinoctialem lineam glorientur: eaque de cauſa poſſidere affirmant, Gallos vero ſe in iure ſuo interpellare: ſi mari vincant, crudeliſſime interficiunt, in eamque feritatem aliquando deuenêre, cutem vt viuentibus detraherent, teterrimove genere mortis afficerent. Galli contra, ſe Americæ participes eſſe demonſtrant; neque ab Hiſpanis Luſitanisque vinci facile patiuntur, ſeq, acerrime tuentes par pari hoſtibus referunt, qui eadem certe claſſe manum conſerere non audent.

Vt ad nos redeam, iterum tempeſtate coorta, ſex ſeptemve dies mare adeo intumuit, plerique vt fluctus non tantum foros ſuperarent; verum etiam, cum eius rei periculum faceremus, de qua Pſalmus 107. meminit, ſenſibus pene orbati, ebriorũ more vacillabamus: nauis autem ita fluctuabat, nemo vt ex nautis *Mire Deus mari, pro arbitrio imperat.*

ſtare poſſet. Vt eodemq; Pſalmo continetur, cum ſupra montes aquarum altiſſimos, maximeque timendos erecti, è veſtigio infra profundiſſimos hiatus demerſi, tamen inter tot fata conſeruamur: ſentimus profecto admirandam Dei optimi maximi potentiam. Itaq; cum periculo tam ſint affines, qui nauigant: Poëta qui latitudine lignorum, quibus nauigia facta ſunt, eos à morte ſeparat, videtur, quam par ſit longius ſeiungere. cuius, quod ſint elegantiſſimi verſus adſcribere viſum eſt.

Iuuenalis Satyr. 12.

I nunc, & ventis animam committe, doloſo
Confiſus ligno, digitis à morte remotus
Quattuor, aut ſeptem, ſi ſit latiſsima tæda.

Sacrum Promontorium.

Tempeſtate ſedata, cum Deus qui mari pro arbitrio imperat, ventum ſecundum excitaſſet, ad mare Hiſpanum peruenimus, Nonisq; Decembr. obiectum habuimus promontorium Sacrum. quo in loco, Hibernica naui obuiam facta, arte, de qua paulo ante diximus, noſtri epibatæ ſex ſeptemve Hiſpaniēſis vini dolia, ficus, malaq; Aurantia exportarunt.

Fortunatæ inſulæ.

Septimo poſt die ad tres inſulas delati ſumus ex Fortunatis: has qui è Neuſtria nauigant, Gratioſam, & Lancilotam, & Fortauenturam nominant, antiquis autem appellabantur, Aproſitus & Iunonia, Ombriosque: ſeptemq; numero ſunt, quas nunc, vt opinor, omnes, Hiſpani occupant. Et quamuis in orbe deſcribendo quidam Fortunatas inſulas ſub vndecmio citra Æquatorē gradu collocent: cum me præſente, Aſtrolabus litem diiudicaret, inuenimus, ad viceſimum octauum Arcticum verſus ſitas eſſe: idcirco fatendum eſt, ſuō aliorumq; periculo, decem & ſeptē gradibus, iſtiuſmodi Coſmographos aberrare, quibus eas inſulas à nobis remouent longius.

Hîc ſcaphis eductis, viginti ex noſtris bene armati, ad populandumq; progredientes, conſpicati ab Hiſpanis, & repulſi, fuga naues petiêre. Attamen cum ſe in omnes partes conuerterent, nauigiolo piſcatorio metu ab ſuis derelicto facti obuiam, cum maximam vim marinorum canum, circinorumq; nauticorum abſtulêre, nihilq; omnino, ne velis quidem exceptis, reliquêre; tum quod de Hiſpauis peius mereri non poſſent, quos vlciſci percupiebant, ſcapham vnà cum lintre ſecuribus depreſſerunt.

Trichides prodigioſæ.

Dum tres dies ob malaciam prope Fortunatas inſulas cōmoramur, hamis retibuſq; ingentem piſcium copiam cepimus; ideoque veriti, quod aqua dulcis non ſuppetebat, ne ſiti premeremur, plus dimidia parte, in mare coniecimus. Genera, canes marini, Auratæ, piſcesque alii, quorum ignorabamus nomina, erant etiam Trichides, corpore tam paruo, vt caput cum cauda (quæ nihilo minus lata eſt) cohærere videatur; capite autem galeæ criſtatæ perſimili, ſatis prodigioſæ. Decimo ſeptimo Cal. Ian. mari tertio intumeſcente, ſcapham quæ vni ex nauibus adhærebat, fluctus tam cito compleuit; vt peſſum iret: vixque duo nautæ, qui aſſeruabant, demiſſis è naui funibus periculum effugerent. Illud etiam commemorandum videtur quod accidit; tempeſtate dies quatuor deſæuiente, coquus quidam laridum in cado ligneo temperans, fluctu ſupra foros elato, cum cibum in mare longe proiectum amiſiſſet; fluctus alter oppoſitus,

Admirabilis fluctuum reciprocatio.

eundem

eundem in locum vi magna retulit, neq; cadum ſubuertit, vereq; prandium reſtituit, quod vt aiunt, præter caſam fugerat.

Ad 15 Calend. Ian. die Veneris Canariam in conſpectu habuimus. conſequenti autem Dominico propius facti, erat conſtitutum ibi cómeatum expedire; aduerſo tamen vento inſulam non tenuimus. Hęc amœna eſt admodum, quam & incolunt Hiſpani, gignitque ſaccharum in arundinibus, & vina præſtantiſſima. Ceterum tanta eſt altitudine, vt L X. paſſuum milibus interiectis conſpici poſſit. A quibuſdam Taneriffe dicitur, opinantibus antiquorum Atlantem eſſe, à quo mare vocatur Atlanticum. Alii contra, autumant duas eſſe inſulas, Canariam & Taneriffen. quæ lis, quod ad me attinet, manebit ſub iudice. *Canaria.*

Eo die ipſo ſumus conſpicati myoparonem Luſitanum: qui cum neq; fugere poſſet, quod vento ferebatur aduerſo, neque armis confideret; contractis de more velis, Boiſio ſe tradit in manus. Nec morati centuriones, vt qui iamdiu decreuiſſent, ſuæ claſſi nauem adiungere, quam Hiſpanis Luſitanisve ſperabát ſe erepturos; in myoparonem, ne aufugere poſſet, quoſdam ex ſuis imponunt. Veruntamen, cum neſcio quibus de cauſis, Luſitano gratificari vellent, ſi confeſtim myoparonem alterum inueniſſet adduxiſſetq;, quem eripuiſſent, redditum iri promiſêre. Ille, vt qui ſibi melius eſse vellet, quam alteri, accepta, vt poſtularat, vna cum armis ſcapha, viginti autem ex noſtris, cum quibuſdam ex militibus ſuis; prædonis more, pyraticam enim, vt opinor factitabat; vt de improuiſo fortunam experiretur, longe claſſem contendit anteuertere. *Myoparonis deditio.*

Tum legebamus oram Africæ, à Mauritanis occupatam, ab ea fere diſiuncti quatuor milia paſſuum; eſtque, vt à multis tunc fuit obſeruatum, terra valde plana, humilisque adeo, vt quantum oculi valebant, montibus nullis officientibus, ea nobis videremur altiores, ita vt breui ſubmergenda crederetur, nauibusque ſuperanda. Et quamuis, oculo iudice, ſe ad hunc modum res habeat, in omnibus fere littoribus, tamen cum illuſtrius apparêret hoc in littore: cum tantam ego planiciem, quæ vallis habere poterat: contra, mare tranquilliſſimum, quod altiſſimi montis effigiem præferebat, intuerer: memoria repetens, quæ, hac de re, ſacræ docent literæ: illud excellentiſſimum Dei opus, magna cum admiratione, contemplabar. *Mauritania.*

Vt ad piratam redeam, qui vt diximus, ſcapha erat antegreſſus, ad 8. Cal. Ian, quo die natus eſt Chriſtus, in Liburnicam incidit, quam tormentis petere, vique retinere contendit, & ad nos adducere. Quæ res valde noſtris centurionibus placuit. nauis erat enim eximia, & plena ſale candido: quam, vt decreuerant, in Braſiliam ad Villagagnonem deduxêre. At in fide Luſitanis præſtanda, de reſtituendo myoparone, crudeles adeo extitêre; vt Hiſpanis & Luſitanis, in vnum idemq; nauigium coniectis, ne fruſto quidem nautici panis relicto, velis dilaceratis, ſcapha etiam ablata, qua deſtituti terram tenêre non poſſent: mitiore cóſilio vſi eſse viderentur, miſeros ſi depreſſiſſent, quam ſi ita dimiſiſsent. Nam niſi aliunde ſcapha laborantib. opitulata ſit, certum eſt, aut naufragio tádem, aut fame periſſe. *Ioh. 38. 5. 10. 11. Pſ. 104. 9.* *Myoparonis expugnatio.* *Nautarum crudelitas.*

Duarum nauium deditio.

Hoc facinore, compluribus inuitis, perpetrato: lōge ſumus in altum prouecti, ſecūdo flante Vulturno. Ne autem lectori faſtidium pariam, ſi tot naues expugnatas, ſigillatim commemorem: craſtino, tertioque poſt die, cum reſiſteret nemo, duas in poteſtatem redegimus. Cum Liburnicam, quæ prius occurrit, epibatæ noſtri, præcipue qui myoparonem Hiſpanicum aſcenderant, prædæ habere cuperent: eaque de cauſa eſſent minoribus tormentis aggreſſi: ducibus tamen vltro citroque colloquutis, ab iniuria temperarunt. Ex Hiſpanienſi altera, vinum, panis nauticus, aliaque cibaria direpta. Nullius tamen rei iacturam magis conquerebatur Hiſpanus, quam gallinæ. hanc aiebat, cum procelloſo mari ponere non intermitteret, ouum ſibi quotidie in naui ſufficere.

Die dominico, qui proxime ſequutus eſt: cum is, qui ſpeculabatur ſignum de more dediſſet, animaduerſis quinque nauibus (de quarum magnitudine atque forma diiudicare nequiuimus) nautæ noſtri (quibus fortaſſe nō ſum placiturus, eorum virtutibus prædicandis) expediti & ante victoriam pæana concinentes, ſe conſequi poſſe arbitrabantur. Sed cum nos aduerſo, illi ſecūdo vēto delati, velis, vt aiunt, remiſque fugerent: quamuis, magno ne claſſis euerteretur periculo, pedem vndique faceremus, ad prædandumque milites incumberent: fruſtra defatigati manum conſerere non potuerunt.

Neuſtrii in naumachiis excellunt.

Oſor. in Hiſt. Luſ. lib. 8. & 9.

Ne quis aūt quæ commemoraui hactenus falſitatis accuſet: nos videlicet, cum Braſiliam peteremus, mare infeſtum habuiſſe: obnoxiis aut fuga ſaluti conſulentibus aut vela demittentibus: affirmabo tribus omnino nauibus, quæ tormentis erant inſtructiſſimæ, adeo vt quæ me accepiſſet, maiora octodecim ex ære tormenta, minora è ferro plus triginta ſuſtineret: nautas militesque decreuiſſe, vt qui omnes fere eſſent Neuſtrii (gens in naumachiis omnium quæ Occidentem verſus nauigāt, bellicoſiſſima) ſi Luſitanæ claſſi occurriſſent, confligere, magna ſpe victoriæ. Animoſum certe conſilium, ſi ab iis qui res geſtas memoriæ prodiderunt, nominatimque ab Oſorio repetamus, quantum armis Luſitani excelluerint, quas nationes, quamque varias deuicerint: cum & bello contra Mauritanos in Africa contenderent, & Orientem verſus contra Indos dimicarent. opponi tamen poſſet Gallos Barbaris dexteritate præſtare (ex quibus cum initio peterentur, extitére qui aluearibus apum in hoſtes coniectis ſe defenderent) neque ſine ſanguine & ſudore, tam fortes viros vnquam poſſe ſuperari.

CAP.

Cap. III.

Bonitæ, Albacoræ, Aurat æque, & ſues marini, piſcesque volatiles, aliique: quos tum vidimus, tum cepimus ſub Zona Torrida.

EX illo tempore, tranquillitate vſi ventoque accommodatiſſimo, ad tertium fere gradum citra Æquinoctialem peruenimus. ibi maximam ſuum marinorum copiam & Auratarum, eorumque piſcium cepimus, quos Albacoras & Bonitas, qui è Neuſtria nauigant, appellare conſueuêre: ex aliiſque generibus quamplurimos. Quo in numero erant & piſciũ volãtium. *Piſces volantes.* de quibus, cũ nautę mentionem facerent, exiſtimabam nobis imponere velle: donec ita ſe rem habere comprobauit experientia. Tum è mari emergere,

& ſublime volando gregatim petere piſces vidimus, in morem alaudarum ſturnorumq;: volatus vero altitudine haſtam æquabat, lōgitudine centum paſſus. Sæpenumero ad malum nauium impingentes cadebant, & manu facile capiebantur. Piſcis eſt, vt eundo & redeundo animaduerti multoties, haleci valde ſimilis: paulo tamen & longior & rotundior: habetq; ſub gutture paleolam, alis ad modum veſpertilionis toto corpore contextis porrectisque; ſapore autem ſuauiſſimo & probatiſſimo. Ceterum, quoniam huius generis nullū citra Tropicum Cancri videram, primo exiſtimabam quod calore gauderent, ſub Torrida Zona degere, in neutramq; partem Polos verſus excedere. Sed cum quidam ſcripſerit marinas hirundines, prope Magellanicum fretum videri: quas opinor eaſdem eſſe, rem in medio relinquere viſum eſt. * Obſeruaui etiam iſtiuſmodi piſces nuſquam tuto agere poſſe. Nam cum in mari degunt, Albacoras prædonesq; alios è piſcibus habent inimiciſſimos: ſi ſubuolando periculum effugere tentant, aues ſunt marinæ, à quibus capti vorantur.

** Sed & in mediterraneo ſæpe capiuntur: cōſule Rōdeletii lib. De Piſcib.*

Aues marinæ.

Dicendum quoq; aliquid videtur de his auibus, quæ prædam è mari pro victu habent. Hæ ſunt adeo cicures, vt ſupra foros funesq; nauium ſidētes, capi manu patiantur. quarum certiſſima, vt qui de iis guſtauerim, penitusq; cognouerim, hæc eſt deſcriptio p:luma ſunt, vt accipitres, leucophæata; magnitudine cornicum eſſe videntur, nudati paulo plus carnis habent paſſere: vt mirum ſit corpore tam paruo capere poſſe, atq; in vſum vertere piſces multo ſe maiores, atq; craſſiores. Deniq; vno ſunt inteſtino, pedibusq; planis, vt anates.

Bonita piſcis.

Quod ad ceteros piſces attinet, de quibus paulo ante diximus: Bonita nulli ſapore cedit, Cyprinis communibus aſſimilis, cum ſquamis tamen careat: illas maximo vidi numero, circiter quadraginta dies, quibus fere noſtris nauibus adhæſerunt, idq; accidere veriſimile eſt, quod pice naues vnctæ ſint.

Albacoræ.

Albacoræ autem à Bonitis forma non admodum alienæ, tamen cum & viderim, & comederim Albacoras, quinque pedum longitudine, craſſitudine corporis humani, quod ad earum magnitudinem, nulla eſſe poteſt cum Bonitis collatio. Deinde cum nullo modo ſint Albacoræ viſcoſæ, ſed carne vt ſalar friabili, nullis aculeis, paucis viſceribus, inter piſces optimos ſunt annumerandæ. Et quamuis quæ ad condiendam Albacoram, neceſſaria videbantur, præſto non eſſent (vt accidit peregre nauigantibus) ideoq; ſale contenti, latis orbibus, igne toſtam ederemus: tantillo tamē apparatu erat nobis gratiſſima. Quamobrem ſi Cupidiariorum natio, quę mare tentare non audet, nihiloq; ſecius (vt de fele vulgo dicitur) ſiccis pedibus, abligurire piſces percupit; Albacoram in cōtinenti tam facile mercaretur, quam reliqua genera; ecquid dubitatis quin vna cum piſce digitos ſæpe circumlamberet? vt enim dixi de hirundinibus marinis, cum Albacorę degant inter Tropicos, in altoq; mari verſentur, non ita littoribus appropinquant, vt à piſcatoribus integræ ad nos peruenire poſſint. Quod vero ad Africanos attinet, qui mare ad Orientem accolunt, Peruſiosq; qui Occidētem verſus, tum & Albacoras facile piſcari: tū incorrupte ſuis apponere credibile eſt.

Aurata.

Aurata, quæ meo iudicio ita vocatur, quod in aqua luteo eſſe colore videatur, & auro quam ſimillima, figura Sulmoni proxima eſt; differt tamen dorſo depreſ-

depreſſiore. expertus ita pronuntio; Auratam non tantum ceteris, de quibus mentionem fecimus, bonitate præſtare: verum etiã nego, in mari fluminibuſq; quicquam inueniri poſſe ſuauius.

Suum autem marinorum duo ſunt genera, vnum roſtro acuto, vt anſeres, alterum tam obtuſo, vt cum è mari attollit, ſphæra eſſe videatur. Idcirco ab ea ſimilitudine, quę eſt illi cum cucullatis, capita monachorum appellabamus. Ex iis animaduerti lõgos circiter ſenûm pedũ, cauda lata, biffidaq;, in capite omnibus erat foramen, quo ſpiritum ducere, & vndam vibrare ſolebant. Cũ incipit mare commoueri, ſuper aquam eminentes, præcipue nocte tempeſtate conflictati, virides apparent, viridemq; reddunt maris effigiem. præterea in morem ſuum terreſtrium, alte anhelant ſtertuntq;. Quamobrem nautæ illos vagari & reſpirare conſpicati, tempeſtatem certiſſime præſagiunt, quod & ſæpe ſum expertus. Et quamuis, cum trãquillitas eſſet, pelago modo criſpante, vndiq; ſuum marinorum circumiecta multitudine, quoad proſpici poſſet, totum mare illis conſtratum videretur: tamen cum non tam faciles captu eſſent, quam piſces reliqui eſſe conſueuiſſent, prout collibuiſſet in promptu nõ erant. Itaq; vt lectori ſatisfaciam cumulatius, qua tandem arte capiantur, explicabo. Qui probe inter eos piſcandi modum callet, conſpicatus è prora, harpagonemq; ferreum manu tenens longurio reuinctum longo craſſoque vt haſta dimidiata: qui etiam funi alligatur viginti circiter pedum: gregatim accedentibus, quem ferire poſſit eligens, tanta vi harpagonem iaculatur, vt ſi recte percutiat, ferro ſus adunco teneatur: tum relaxato fune, quoad fieri poteſt, dum ſe dolore ſaucius in omnes partes conuertit, ferroq; magis induit, ſanguis eum paulatim vireſq; deficiunt. Nec morati nautæ ceteri, manu ferrea, quæ & ipſa longurio adhæret captum in nauem pertrahunt. Hac ratione viginti quinq; in itinere cepimus.

Sues marini. *Ingens ſuũ marinorũ copia.* *Modus piſcandi ſues marinos.*

Quoad inteſtina, ſi vt porco, ita & ſui marino quatuor tanquam pernæ demantur diuidaturque & viſceribus, ſpina etiam dorſi, coſtiſque ablatis eundem in modum pendeat, hic illi valde ſimilis erit. Iecur eodem ſapore. Caro tamen recens dulcior & deterior. Pinguedo in omnibus quos vidi, pollicis craſſitudinem non excedebat, nullamque puto inueniri, quæ duos ſuperet digitos. Itaque, ne nobis amplius imponat id, quod Lutetiæ alibiq; laridum quadrageſimæ piſcatores appellant, ſuiſque marini pinguedinem eſſe arbitrantur: nam ea cum plus quatuor digitum craſſitudine pateat, Balænæ cenſenda eſt. Ceterum quoniam in quarũdam aluo, quas venati ſumus, paruuli ſunt reperti, quos vt lactentes aſſos apponebamus, nulla contrariæ opinionis habita ratione, magis exiſtimo ſues marinas vt ſcrophas, viuos quam oua parere. Qua de re ſi accuſer, ad arbitrium eorum qui experti ſunt potius, quam qui ſcripta tantum legêre, prouocans: vt rem diiudicare, mei non eſt inſtituti, ita nemo, quin ea quæ viderim certa eſſe credam, iure interdicturus eſt.

Suum marinorum inteſtina.

Permultos etiam Requienes, vt à Neuſtriis appellantur, cepimus. Ii quoq; mare ſedato virides apparent: quibuſdam longitudine quatuor pedes ſuperantibus, craſſis pro magnitudine corporis. Tamen quod eorum caro minus probetur, neceſſitate compulſi & meliorum inopia, nautæ Requienem attingunt.

Requienes.

V

Requienes damnoſi.

Marinæ teſtudines.

Plinius lib. 9. cap. 10.

Modus piſcandi marinas teſtudines.

Pelle ſunt aſpera ſerrataque, capite plano atque lato, ore patulo tamquam lupi Moloſſive Britannici. Cum hac de cauſa monſtroſi ſunt, tum dentibus acutiſſimis damnoſi: quemque ſemel corripuerint, aut dilacerant, aut in mare deprimunt: qui lauant in Oceano ſibi à Requienibus valde timere coguntur. Nec cùm eſſent educti ſupra foros nauium, quod ſæpe accidit, hamis è ferro digitali craſſitudine, minus ab iis cauendum erat quam à feris canibus. Quapropter cùm neque capti, neque liberi ab iniuria temperarent, parumq; ad veſcendum accommodati cenſerentur: quos eramus piſcati lancinantes, atque cruciantes, vt damnoſis animantibus dignum erat, claua ferrea mactabamus. Deciſis aliquando brachiis, doliique circulo per caudam traiecto, in mare proijciebamus: tum ſe ipſi iactantes quod diu non mergebantur, ingenti nos voluptate perfundebant. Ceterum, etſi ſub Zona Torrida, non ſint ea magnitudine teſtudines, qua in Rubro Indicove mari Plinius eſſe dicit, vt ſingularum ſuperficies contegendis habitabilibus caſis, parandisque cymbis accommodentur: tamen cum tantæ ibi exiſtant, vt parum ſit credibile, breuiter attingere viſum eſt. Proponam igitur ſpecimen, quo de magnitudine lector iudicare poterit, vnam videlicet in naui Boiſiana captam, adeo grandem extitiſſe, vt octoginta hominibus, quos nauis acceperat, more nautico prandentibus, large ſuffecerit: ſuperior teſta ouali effigie, lata duos pedes cum dimidio, & iuſta craſſitudine centurioni Mario ad clypeum data eſt. carne tamen proxime ad vitulinam accedunt, vt lardo traiectæ, toſtæque, eodem ſapore videantur. Hic quoque vt animaduerti, earum eſt piſcatus. Tranquillo mari, alias enim raro apparent, in ſumma pelagi euectis, Sol teſtam accendit, vt pati non poſſint: itaque ſe inuertunt ad temperandum calorem, diuque in gyrum verſant: hoc conſpicati, manu ferrea commiſſuræ teſtarum impacta, vi magna nautæ quatuor aut quinq; connitentes, in phaſelum pertrahunt.

Hæc habui de teſtudinibus breuiter explicanda & aliis piſcibus: poſtea mẽtio fiet de Delphinis, atque etiam Balænis, pluribusque Cetaceis.

Cap. IIII.

De Æquinoctiali circulo, tempeſtatibus, ventorum inconſtantia, pluuiis corruptis, caloribus, ſiti, aliisque incommoditatibus, quas circa illam mundi plagam ſuſtinuimus.

Ventorum inconſtantia circa Æquatorem.

VT de nauigatione abſoluam, tribus aut quatuor citra Æquinoctialem lineam gradibus, vento deſtituti, tempeſtate aduerſa non modo vſi ſumus, pluuia malaciaque inuicem ſuccedentibus, verum etiam (vt nauigatio difficilis atque periculoſa eſt circa Æquatorem) obſeruaui ventorũ inconſtantia ſæpe accidiſſe, vt tribus noſtris coniunctim hærentibus nauigiis, vnumquodque ſubito peculiari flatu raperetur, figuramq; trianguli Orientem Occidentemque verſus & Septentrionem delata, efficerent: nulla nautarũ induſtria

duſtria prohibente. Illa ventorũ conflictatio erat momentanea, erumpebantque vortices, qui & ſubito curſum remorabantur, & è veſtigio vela tam impotenter inflabant, vt mirum ſit nauem non inuertiſſe millies.

Præterea quæ ſub Aquinoctiali circulo decidit pluuia, fœda contagioſaq; eſt, vt ſi collapſa corpus attigerit, enaſcantur puſtulę, veſteſque maculentur. Sol autem mire feruet, qua de cauſa caloribus preſſi maximis, ingenti quoque ſiti laborabamus: quod aqua dulcis, poculentave alia (ſi prandioli tempus demas & cœnulæ) nos omnino deficeret. Vnde accidebat, quod mihi vſu veniſſe memini, halitu conſũpto, vt hora plus obmuteſcerem. Hac neceſſitate compulſi nautæ, nihil magis habent in votis, quam vt aqua ſalſa cum dulci commutetur. Si quis opponat (repudiato in vndis pereunte ſiti Tantalo) fieri poſſe vt aqua marina bibatur, aut humectando ſaltem palato inſeruiat: reſpõdeo, nullis omnino remediis aquæ ſalſæ per ceram colandæ, aliterve diſtillandæ (præterea quum fluctuationes nauium inſtituendis fornacibus, lageniſque conſeruandis minime conueniant) effectum eſſe, niſi quis vellet, ſimulatque ori admouiſſet, ipſa etiam euomere viſcera, vt ea deguſtationi accommodaretur, & potui multo minus. Attamen vitro infuſa ſplendore & puritate nulli cedit. poſtremo aqua marina (quod & ſum admiratus & Philoſophis examinandum relinquo) ſi lardum, halecem, aliave carnium & piſciũ genera valde ſalita temperes, & magis dulcia fient, & citius quam ſi fontana.

Pluuia fœda & contagioſa. *Æſtus maximus.* *Nautarũ deſiderũ.* *Aqua marina minime potabilis.*

Vt vnde ſum digreſſus eo redeam, faſtigium noſtræ, ſub Zona Torrida, miſeriæ fuit, quod maximis & continuis imbribus ad carinam vſque permeantibus nautico pane corrupto & mucido, quo tamẽ vtebamur admodum exigue, vermes vna cum pane (tot inerant enim, quot micæ) nihil abominati, ne ſiti conficeremur, edebamus: vitiata quoq; aqua dulci oppletaque vermibus cum è vaſis effunderetur, ſtomacho nullus erat tam firmo quin expueret. Qui autem bibebant, vna manu tenere poculum, altera ob fœtorem nares comprimere cogebantur.

Nanticus panis corruptus.

Interea quid vobis in mentem venit, hominum delicatiſſimi? calorem exiguum ferre non poteſtis, tunicaque interiori commutata, bene terſi, opaco in conclaui & ſplendido, cathedra lectulove impoſiti, otium agitis? vobis cordi non eſt ad menſam accumbere, ſi lances nitidiſſimæ, vitra bene lota, cãdidiora niue ipſa mantilia, dapes conquiſitiſſimæ apparatiſſimæque, vinum deeſt Smaragdo clarius? Vultis nauigare vt ad hunc modum vitam traducatis? vt auctor vobis nequaquam ſum futurus, eaque de re minus cogitabitis, cum quid in reditu acciderit audietis: ita cum de mari mentio incidit, & nauigationibus tam longis, vos vellem oratos qui ex libris tantum ſapitis, quodque multo eſt deterius, ex eorum fabulis, qui mare nunquam viderint, vt elato ſupercilio Mineruam nõ doceretis: hoc eſt vt interpretor, iis paululum cederetis, qui tot incommoda perferendo ea ſunt experti, quæ nullo certe modo in animum irrepunt, niſi periculum ipſe fecerit.

Aduerſus delicatos inuehitur.

Addam cum ad ea quæ ante commemoraui de varietate ventorum atq; tempeſtatum, imbribus fœtidis & caloribus: tum quæ in Oceano generaliter

Gubernator nauis egregius ſine literis.

fiunt, præſertim ſub Æquatore: vidiſſe me Ioannem Meunium Hareflorieſem, ex noſtris gubernatoribus, qui cũ literas neſciret, cognoſcendo Aſtrolabo, chartisq; nauticis, & Baculi Iacob aſſecutus eſt tantam nauigandi peritiam, vt ſæpenumero, maximeque cum eſſet tempeſtas, ſilentium imponeret viro bene docto, quem nominare non habeo neceſſe: cùm iſte tamen pacato mari explicandis Theorematis excelleret. Nec interea propoſitum eſt, quicquam detrahere de iis artibus, quæ in ſcholis docentur, & literarum monumentis conſeruatæ ſunt. Sed magnopere vellem, nulla vt hominum auctoritas, & ratio cum experientia contenderet. Veniam igitur à lectoribus efflagito, ſi in memoriam reuocans nos aqua putri, & mucido pane vixiſſe, permultasq; rerum incommoditates perpeſſos eſſe, miſera illa conditione, cum lautis cenſorum iſtorum dapibus comparanda, ſum ab incœpto ſermone paululũ digreſſus, & in eos inuectus. Accidit ſæpe ob eas de quibus ante diximus difficultates, quæ poſtea demonſtrabũtur fuſius, abſumpto omni commeatu, citra Zonam torridam retro naues abiiſſe, quod Æquatorem ſuperare non poſſent.

Cum hac miſeria conflictati circumeundo, & paulatim appropinquando, trigintaquinq; diebus trãſmittere tentaſſemus, pridie Nouemb. Febr. Deo propitio, Æquatorem attigimus. Æquator autem dicitur, non tantum quod ſub hac linea dies noctibus perpetuo ſunt æquales: verum etiam quod cum Sol ad eam redit, quod in anno bis accidit, nimirum ad ſ. Calen. April. & Id. Septemb. eadem toto in orbe dierum & noctium exiſtit æqualitas, ita vt qui ſub Arctico & Antarctico degunt, duobus illis demum in anno diebus lucem noctemque participent, e veſtigio Sole ab eorum conſpectu alternatim recedente ad ſex omnino menſes.

Æquator quare dictus. *Eleuatio Poli Antarctici.*

Quo igitur die mundi Zonam ſumus præteruecti nautæ ſolemnia vſurpauere: etenim ad memoriam eius rei conſeruandam, qui nunquam ſub Æquatore fuerunt, eos funibus alligatos in mare demittunt: aut panniculis cacabo affricatis atro vultũ inficiunt, vectoribus tamẽ ſe pecunia redimere licet, quod & mihi contigit.

Hiſt. vniuerſ. Ind. lib. 3. c. 98.

Itaque Iapyge ſecundo delati ſumus ad quartum gradum vltra Æquinoctialem. Hic Polus Antarcticus primum à nobis eſt viſus (quem Neuſtrii Stellam Su appellabãt) quibuſdam ſtellis, vt ab illo tempore animaduerti, in modũ crucis depictum: ideoq; ſydus integrum ſtellam Su nominãt. Retulére, vt quidam ſcribit, qui hoc primum iter ſunt aggreſſi, albidam circa Polum Antarcticum nubeculam perpetuo videri quatuorq; ſtellas, crucis forma, cum trib. aliis, quæ Septentriones valde referunt. Iamdiu Polus Arcticus à conſpectu noſtro aberat: obiterq; dicam, non modo ſub Æquinoctiali Polum vtrumq; non apparere, quemadmodum plerique arbitrantur, ſed neutrum, niſi duobus emẽſis vltra citrave gradibus.

Sol pro Zenith.

Id. Feb. cùm ſudum eſſet, Nautæque Solis altitudinem Aſtrolabo deprehendiſſent, affirmant ad perpendiculum radiare. Idcirco, quamuis periculi faciendi gratia, pugiones, cultellos, aliaque id genus ſupra foros defigeremus, noſtris in celocibus eo die, meridiano præſertim tempore, vmbra nuſquam eſt viſa.

Duode-

Duodecim fere gradus prouectis,tempeſtas tres quatuorve dies aduerſa extitit: paulo poſt è contrario tãta malacia facta eſt,vt interea celocibus immotis, perpetuo hic manſiſſemus,niſi ventus flauiſſet.

Balænæ. Toto itinere noſtro nondum Balænæ obuiam erant factæ, tum vero prope vidimus. Quo in numero vna, quæ facillime potuit conſpici, iuxta nauim emergẽs,quoad ſe commoueret,ſcopulus credita eſt, vt metuerem ne impacti, fracta celoce periremus: obſeruaui cùm ſe in mare abſconderet,ante caput exerentem, ore plus doliis aquæ duobus eieciſſe, demergentemq; tantum excitaſſe fluctum, denuo vt vererer ne in gurgitem nos ad ſe pertraheret. Eſtque profecto res horrenda,vt in Pſalmis,Ioboque legimus, eiuſmodi mõſtra tam facile in Oceano ludere. *Pſ. 104. 26. Iob. 40. 26*

Delphinas piſces alii comitãtur. Vidimus etiam Delphinas compluribus piſcium generibus comitatos, & militari ordine incedentes: in mari ſubrubido eſſe colore putantur,ex iſtis vnus ſexies ſeptiesve, tanquam gratulari vellet, celocem qua eram vectus circundedit: nos inuicem nihil non tentauimus, is vt caperetur,ſed caute cum refugeret capi nunquam potuit.

Cap. V.

De primo Indiæ Occidentalis conſpectu, & incolentium Barbarorum deque iis quæ in mari acciderunt ad tropicum vſque Capricorni.

Dies quo primũ America nobis detecta eſt. Inde ſecundo diu flante Fauonio,ad v.Cal.Mart.anno 1557. mane circiter octauam horam, in conſpectu Occidẽtalem Indiam habuimus (in qua Braſilia) quæ & quarta orbis ſectio antiquis penitus incognita, & America dicitur: eius nomine, qui circiter annum 1497. primus eam detexit. *Americus Veſpucius in Americã primus noſtra memoria nauigauit.* Explicare ſuperuacaneũ eſt, quam læti quamque alacriter Deo egerimus gratias, tam prope intuentes continentem optatiſſimam, breuique adeundam. Explorato igitur, quod eramus conſpicati terram eſſe (decipi enim facile eſt nubibus in aerem abeuntibus) eo die ipſo, flatu ſecundo, & prora in altum conſtituta,cum Boiſius eſset antegreſſus, anchoræ iactæ ſunt mille paſſibus interiectis,à regione aſpera *Huuaſſou* Barbaris appellata:tum educta è naui ſcapha & tormentis aduentu ſignificato, vt aſſolent, qui illas regiones adeunt: virorum mulierumque ſtatim manus ingens viſa eſt ſtare in littore. *Huuaſſou locus aſper.* Hi omnes (vt à quibuſdam ex noſtris, qui loca illa iam ante cognouerant,eſt animaduerſum) erant natione *Margaiatium* Luſitanis confœderata, Gallis autem inimiciſſima: vt captis nulla liberationis merces ſoluenda eſſet alia, quam vt mactati conciſiq; Barbaros ſaginarent. *Margaiates Gallis inimiciſſimi.* Tum quoque vidimus menſe Februario (qui fere tota in Europa eſt frigidiſſimus,geluque impedit, ne quid è terra prodeat) nemora & lucos,herbasq; tam eſse virides,quam ſunt in Gallia, Maio & Iunio menſibus,quo vere perpetuo fruuntur Braſilienſes. *Nemora, herbæque ſemper virent in America.*

Hoſtilis *Ouetacatium* atque Gallorum inter ſe animus, quem vtriq; vehementer diſſimulabant, impedimẽto non fuit, quo minus è naucleris vnus, qui eorum linguam mediocriter nouerat, cum nautis aliquot ſcapha conſcenſa, littus peteret, vbi magna multitudine Barbari conſtiterant. Nec tamen intra teli iactum accedere, ſed vereri ne à feris hominibus capti, interfectique torrerẽtur. Ita eminus oſtendere cœperunt cultellos, ſpecula, pectines, aliaque id genus, cum quibus ad victum pertinentia, commutare ſi vellent, petebant. Qua re à quibuſdam qui propius acceſſerant, intellecta, nec rogati pluribus, mira celeritate quæſitum excurrere. Mox redeunte Nauclero, farina quapiam ex radice, qua panis loco vtuntur Braſilienſes, pernæ, carnesque ex aprorum genere, aliaque ad victum neceſſaria, fructus etiam magna copia, quales gignit regio, allati. Præterea vt & dona offerrent, & aduẽtum gratularentur, ſex, vna comitante femina, Barbari ſcapham ingreſſi, ſponte ſua nos inuiſere. Quos cum primùm vidiſſem, lectoribus cogitandum relinquo, quam eos ſim attente contemplatus, de quibus etſi commodius & fuſius agendum eſt ſuo loco, hic tamen attingere obiter nonnulla decreuimus. Principio tum viri, tum feminæ nudi æque agunt, atque qùum ex vtero prodiere, ad ornatum toto corpore atrati. Ceterum viris eſt familiare ſinciput attondere in formam coronæ monaſticæ, occipitis vero crines dimittere, quos tamen vt hi ſolent, qui apud nos alũt comam, circa collum reſecant. Ad hæc pertuſo inferiori labro, viridi colore politulum lapidem, capitati argentei latitudine atque craſſitudine inſertum geſtant, quo dextrè foramen illud aperiunt clauduntq;. Hunc ad venuſtatem vſurpant: quo tamen auulſo, & in labro inferiori, tanquam ore altero hiante apparent turpiſſimi: feminæ labrum minime perforant, ſed vt noſtrates crinem valde ſummittunt, auriculas autem adeo traijciunt, vt digitum accipiant: vnde candida oſſa pendere, & ſupra humeros fluctuare ſolent. Alio reijcienda videtur eorum cõfutatio, qui Americanos eſſe villoſos falſo ſunt opinati. Antequam autem Barbari à nobis diſcederent, duo ſenes qui auctoritate præſtabant, demonſtrãt, illa in regione maximam eſſe vim Braſilii optimi, cui & ſecando, & exportando ſuam operam pollicentur, reſq; ad victum neceſſarias: nihilq; prætermittunt, quo perſuadeant, vt manere vellemus. Præterea quum alio tendebamus, manendi ratio non erat: quod cum inimici eſſent, & multitudine vincerent, hoc conſilio inuitabant, vt ſi terram tenuiſſemus, more ſuo, vulneribus confectos deuorarent. At cum *Margaites* tormenta, & quicquid adeo naues noſtræ aduexerãt, valde eſſent admirati: neq; (maximis de cauſis, præcipue ne Gallorum periculo fieret, ſi forte illuc appelleret) in animo haberemus vim facere, ad ſuos qui expectabant in littore, veniam redeundi poſtulant. Itaq;, quoniam nullus eſt apud eos pecuniæ locus, cum rebus quas attulerant, hamos, induſia, cultellos, ſpecula, idq; genus quamplurima commutauimus, quæ quidem ſunt ad negotiandum apud Braſiliẽſes accommodatiſſima. Ad extremum vt quum nos adiere Barbari, pudenda liberaliter oſtenderant, ita, quum exire, & in ſcapha ſedere vellent, induſia quæ à nobis accepiſſent, ad vmbilicum vſq; colligentes, atque ne macularent veriti, in natibus demonſtrandis nequaquam parci fuere,

Farina ex radice, aliaque Barbarorum cibaria.

Primi Barbari ab auctore viſi, & deſcripti.

Aſtutia Barbarorũ ad decipiendos Gallos.

Pecunia Barbari carent.

Vrbanitas vere Barbara.

mira

mira certe vrbanitas & digna quæ legatione fungatur. Nam etſi prouerbio feratur apud nos, pellem induſio eſſe chariorem: illi contra, excellenti erga nos magnificentia fortaſſe, nates aperiendo, pelle arbitrantur induſium eſſe præferendum.

Hoc in loco paululum immorati, quamuis noua illa cibaria primum aliena viderentur, neceſſitate coacti, tamen auide comedebamus. At poſtridie eius diei, qui Dominicus erat, ſublatis anchoris, vela fecimus. Terram legentes viginti fere millibus paſſuum interpoſitis, obiectum habuimus Caſtellum Luſitanorum, quod illi Spiritum Sanctum, Barbari *Moab* appellant. Hi celoces noſtras, myoparonemque adeo conſpicati, quem ſuis ereptum eſſe facile coniecerunt, tormentis vtrimque ter aut quater diſploſis, quod extra iactum eſſemus, pilæ abierunt innoxiæ. *Spiritus Sanctus Caſtellum Luſitanorum.*

Igitur littoribus appropinquante curſu continuato, plagam præteruecti ſumus quam *Tapemiry* appellant: hîc quà in continentem mare influit, paruæ ſunt inſulæ, quiq; has incolunt Barbari, vt mea quidem fert opinio, Gallorum ſocii fœderatique ſunt. *Tapemiry.*

Vlterius paulo circiter gradus viginti, habitant *Paraibæ*, quorum in regione, quemadmodum præternauigando animaduerti, tumuli eminent in caminorum figuram abeuntes. *Paraibæ.*

Cal. Mart. Breuia & Syrtes legimus, ſcopulis & lingulis intermixtas, quæ loca, ne illiſæ naues pereant, maximopere nautæ ſolent effugere *Breuia & Syrtes.*

Ex aduerſo Breuium planiciem ſumus conſpicati, amplitudine triginta miliarium: hanc incolunt *Ouetacates* homines adeo feri, vt neque pacem inter ſe colant, & cum finitimis omnibus aduenîſque bellum gerant. Cùm vero ab hoſtibus premuntur (à quibus tamen nunquam iugum accepêre) mira pernicitate morti ſe eripiunt, qua & inter venandum feras ex ceruorum genere quodam aſſequuntur. Omnium Braſilienſium more, nudi penitus agunt, nihilo tamen ſecius ad nates vſque comam demittunt, contra quam reliquorum fert conſuetudo, qui, vt paulo ante diximus, dicemusque poſtea fuſius, cùm ſinciput attondent, tum circa collum crinem reſecant. Denique efferati *Ouetacates* illi, regiunculam inuicti habitantes cruda carne veſcuntur in morem canum, luporumque, lingua etiam diſſident à finitimis, vt inter Occidentalis Indiæ populos immanitate ac ſæuitia inſignes merito cenſendi eſſe videantur. Cæterum quod nullum cum Gallis, Hiſpanis, Luſitanisque commercium habeant, aliisque tranſmarinis, carent noſtris omnino mercibus. Attamen, vt poſtea audiui à quodam interprete Neuſtrio, ſi eas finitimi cum *Ouetacatibus* communicare deſiderant, hac vtuntur permutatione: *Margaias*, *Caraias*, aut *Tououpinambaultius* (quæ gentes ſunt vicinæ) aliive Barbari, ſe ipſi *Ouetacati* non credentes, oſtentant eminus falcem, cultellum, pectinemve, aut ſpeculum, aut alia eiuſmodi, nutuque conquirunt an permutationem velit facere. Tum ſi conſentiat, viciſſim plumas depromit, aut virides lapides, qui, vt demonſtrauimus, labris includuntur, aut quædam non abſimilia. Deinde locum deſignant ab hinc trecentis quadringentisve paſſibus: *Ouetacates.*

hic alter in lapidem ſtipitemve, quæ putat eſſe commutanda, reponens, longe abit. Nec moratus *Ouetacas* ad tollendum accedit quæ ille depoſuerat, eodemque in loco relinquendum, quæ ipſe oſtenderat. Fidem hactenus ſeruant, permutatione vero facta, cum alter eo rediit, vnde primo viſus eſt, violatis induciis magna contentione certatur, quis cuique permutatum eripiat Nec dubium eſt quin *Ouetacas*, venatici canis leuitate, primas ferat. Itaque noſtris hominibus, qui arthritide laborant, claudis, tardisq; ſunt pedibus, nequaquam cenſeo, ſi de conſeruandis mercibus cogitant, cum *Ouetacatibus* negotiationem inſtituendam eſſe. Cantabri tamen, quorum etiam lingua differt à ceteris, vtq; notum eſt, agilitate præſtant, optimeque ambulare videntur: cum duobus his rationibus cum *Ouetacatibus* comparandi ſunt, tum eos quis merito digniſſimos exiſtimet, qui vna diſcurrerent. Quin & annumerari poſſent, qui Palmarum flumen accolunt, quadam in regione Floridæ. Hi (vt memoriæ proditum eſt) ceruum aſſequi, totumque diem irrequieti ſolent currere. Præterea Gigantes ad flumen Platam (eodem auctore) tanta velocitate, vt fugientes capreas ſæpe manu retineant. Sed age dum relaxatis habenis, veredos bipedes illos dimittẽtes. Sed vt ſi libet, Euro citius euolent, interdum etiam vt eſt veriſimile nõ ſine graui lapſu, tribus in plagis Americæ (diſtantibus inter ſe tamen Platenſi præſertim & Florida plus tricies centenis paſſuum milibus) & in quarta Europæ, niue ſtipatius concidant, ad inſtitutum ſermonem reuertamur.

Hiſt. vniuerſ. Ind. lib. 2. cap. 46. & 84.

Ouetacatium tranſmiſſa regione, alia in conſpectu ſtatim habuimus, quam *Maq he* appellabant, incoliturque à Barbaris, quos tantum dicam, ob eas rationes, quæ modo explicatæ ſunt, minime in vtramque, vt aiunt, aurem dormire: cum ad incurſionem faciendam, paratiſſimos habeant finitimos. Hoc in littore, magna rupes in turris modum ſe attollit: quę ſole tacta lucet adeo & radiat, vt quibuſdam Smaragdi genus eſſe credatur. Idcirco à Gallis & Luſitanis hac præternauigantibus *Mag henſis* Smaragdi nomen habuit. Ferunt hanc rupem nauibus adiri non poſſe, quod ad libellam ſummæ aquæ ſcopuli eminentes, plus quatuor millibus paſſuum excurrant in pelagus: terra etiam negant vllam inueniri ſemitam, qua rupes aſcendatur.

Maq-he.

Rupes Smaragdus credita.

Paruæ ibi ſunt tres Inſulæ, *Mag-henſes* appellatæ, quarum ex aduerſo cum iactis anchoris noctem quieuiſſemus, poſtridie ſublatis dolonibus Frienſe Promontorium tenere contendebamus. Vento tamen reiecti, eo vnde mane profecti eſſemus, reuertimur: quo in loco ad Iouis diem in anchoris ſtetimus, parumq; vt audietis, abfuimus à naufragio. Etenim poſtridie eius diei ad VI. Non. Mar. quo Bachanalia celebrantur ab hominibus male feriatis, ante ieiunium Quadrageſimæ, hora vndecima pomeridiana, cum primum acquieſceremus, adeo repente procella extitit, vt cum tempeſtatem ferre nõ poſſet funis anchorarius abrumperetur, nauis autem fluctuans, & vi vndarum littus petens eo delapſa ſit, vt cum aqua duabus vlnis & dimidia non eſſet altior (qua breuiore ne parua quidem nauis ſuſtineri poterat) nihil propius fuerit, quam vt in vado adhæreſceret. Tum gubernator iacta bolide, cum eo rem deueniſſe intelligeret, quanquam illi munus incumbebat, vt bono eſſemus animo iubere, bis aut ter excla-

Proximũ diſcrimen ex quo euaſimus.

exclamauit, Actum eſt, Actum eſt. Nautæ vero cùm diligentiſſime alteram ieciſſent anchoram, quæ, Deo fauente, ſubſtitit, ne in ſcopulos vnius ex Maghenſibus inſulis (profligata ſalute, ſi id quidem accidiſſet, quod mare commotius illiſam nauem confregiſſet) deferremur impedimento fuére. Hoc periculo trium fere horarum ſpatio ſumus defuncti, nec interea proderant nautica keleuſmata, quæ commodiùs in alto vſurpantur, quam prope littora, vbi tempeſtates maxime ſunt timendæ. Cùm autem, ſedato mari, dies illuxiſſet, propterea quod, vt diximus, aqua dulci vtebamur vitiata, quidam ex noſtris aquatum profecti in deſertas *Maghenſes* inſulas, non modo terram ouis auibusque multigenis (& tamen ab iis, quæ ſunt apud nos valde forma diſſidentibus) conſtratam inuenére, ſed quod non eſſent hominibus aſſueti, tam erant cicures, vt manu capi, fuſtibusque interfici ſuſtinerent, ita vt à noſtris aquatoribus in ſcapham conſtipatæ magna copia exportarentur. Ea de cauſa, cùm ſuperiori nocte laboribus extrahenda, nautæ famem excitaſſent, aues illas promiſcue comedêre. Die Iouis, quo *Maghenſes* inſulas reliquimus, vento vſi ſecundo, poſtridie quarta pomeridiana Frienſe Promontorium attigimus, qui portus eſt oræ totius, ob Gallorum nauigationes, nobiliſſimus. Hîc anchora iacta, tormentisque aduentu ſignificato, centurio & nauis magiſter, cum aliquot militibus in terram egreſſi, obuios habuêre magna multitudine, Barbaros, ii vocabantur *Tououpinambaultij*, Gallorum ſocii atque fœderati. A quibus cùm accepti ſumus comiter, tum quid ageret *Paycolas* (ſic enim Villagagnonem appellabant) didicimus, quæ res nobis quidem longe accidit gratiſſima. Eodem in loco hamis retibusque piſces multos cepimus, complurium generum, & ab iis, qui in noſtro mari degunt, valde forma diſſimiles. In quibus maxime varium atque prodigioſum genus erat, quod ea de cauſa deſcribam. Hornum magnitudine vitulum fere æquabat, roſtro quinque pedes longo, lato ſeſquipede, vtrinque dentes acuti, tanquam ſerræ prominebant. Quum vero eductus in terram, roſtrum adeo ingens, huc & illud vibraret, mutuo alter alterum appellans, admonebat, tibias vt remoueret. Ceterùm carne eſt duriſſima: vt enim eſſemus famelici, ea tamen, quatuor & viginti horas cocta, veſci nunquam potuimus. Hic etiam primum vidimus, non tantùm ſublime volantes Pſittacos, & gregatim, vt in Gallia cornices, columbæque: verum etiam vt ex illo tempore obſeruaui, binos in aere ſibi cohærentes, quemadmodum apud nos turtures ſolent. Cùm igitur ſexaginta fere millia paſſuum itineris ſupereſſent, quamq; citiſſime fieri poſſet, contenderemus: ad Frienſe Promontorium, breuior quam erat in votis, mora facta eſt. Itaque eo die ipſo ſublatis veſperi dolonibus, tam proſpere nauigatum, vt ſequenti Dominico, Non. Mart. anno 1557. Oceanum ſub dextra relinquentes, in ſinum ingrederemur, à Barbaris *Ganabara* nuncupatum, à Luſitanis vero Rio de Ienero, hoc eſt, Fluuium Ianuarii, quod Cal. Ian. eum primo ſinum adierant. Poſteaquam honoris Villagagnonis cauſa, quingentûm fere paſſuum interuallo, tormenta diſploſimus, & nobis ille reſpondit (Caſtra enim fecerat in parua quadam huiuſce ſinus

Auium multitudo in Maghẽſibus inſulis.

Frienſe Promontorium.

Tououpinambaultii cũ Gallis fœderati.

Prodigioſus piſcis.

Agmen Pſittacorũ volatium.

Sinus Ganabaræ.

inſula) anchoræ ſunt in propinquo iactæ. Hæc igitur ſumma eſt eorum, quæ inter nauigandum in Braſiliam, tum paſſi ſumus, tum vidimus.

Cap. VI.

Deſcriptio ſinus Ganabaræ, qui & Geneurenſis appellatur: Inſulæ, Caſtellique Collignij, atque inſularum adiacentium.

CVM ſinus iſte à Barbaris Ganabara dictus, eo tempore, quo illic agebamus, inter ceteros eius regionis portus, nauibus Gallicis notiſſimus fuerit: abs re non exiſtimaui alienum, ſi peculiarem eius deſcriptionem hoc loco proponerem. Ille à Luſitanis Generenſis appellatur, quod Cal. Ian. primo eum intraſſe credatur, tribusq; viginti gradibus iacentem vltra Æquinoctialem lineam, ſub Capricorni tropico. Cuius rei meminiſſe Lectorem cupio, vt Theueti agnoſcat impudentiam. Is in libro vir. Illuſt. *Quoniambecum* laudans, ait, me, aut alium impoſtorem, hunc ſinum ad tres & viginti gradus, prope polum Antarcticum collocaſſe, quum tamē nunquam aliter, quam hîc ſcripſerim. Quæ alii de ſinu iſto ſcripſerunt, prætermitto, eumq; quatuor & viginti paſſuum millibus patere affirmo. In quibuſdā vero locis in latitudinem creſcere, donec 14. aut 16. conficiat. Et quamuis ii montes, quibus iungitur, non adeo ſint excelſi, atq; ii ſunt, quos Geneuenſis lacus alluit, recte tamen cum eo comparari poteſt propter vicinitatem vndique terrarum.

Comparatio lacus Geneuēſis cum fluuio Genabara in Braſilia.

Oſtium eius periculoſum eſt, quia relicto mari trium Inſularum incultarum oræ legendæ ſunt: vnde magnū nauibus periculum imminet, ne ſcopulis alliſæ penitus frangantur. Deinde præternauigandum eſt fretum, quod cùm trecentos in latitudinem paſſus non habeat, enaſcitur ſiniſtrorſum è monte, ac rupe pyramidis formam imitante: quæ non modo eſt immenſæ magnitudinis; verum etiam eminus artificio quodam elaborata videtur. Propter eius autem rotunditatem, & quod ingenti turri perſimilis eſſet, hyperbolice à Gallis *le Pot de beurre* appellata fuerat. Paulo vlterius intra ſinum ipſum rupes extat ſatis plana, quæ in circuitu patet circiter centum & viginti paſſus. Hæc à nobis *Le Ratier* dicebatur, quam Villagagno cùm primùm appuliſſet, impoſita primùm ſupellectile, ac impedimentis, muniri poſſe ſperabat: vi tamen vndarū inde pulſus eſt.

Rupes vocata vas butyraceū. Muſcipula.

Ea porro, quam incolebamus inſula, duobus eſt paſſuum millibus vlterior: hæc (vt cōmemoraui) erat inculta ante Villagagnonis aduentum. In circuitu circiter paſſus mille cōplectitur, latitudinē ſexies ſuperante longitudine: ſcopuliſq; ad libellam ſummæ aquæ extantibus cingitur, qua de cauſa naues citra tormenti iactum accedere non poſſunt: eſtque ideo natura muniſſima, vt adiri ne nauigiolis quidem poſſit, niſi è portus latere ex aduerſo ingredientis

Deſcriptio Inſulæ & propugnaculi, in quo Villagagno habitabat.

dientis Oceani. Hæc ſi diligenter cuſtodita fuiſſet, nec expugnari, nec intercipi potuiſſet, quemadmodum à reditu noſtro fuit à Luſitanis occupata, eorum qui relicti eſſent culpa: ab vtraq; parte eminebat colliculus, cuius in faſtigio tuguriolum Villagagno extruxerat: rupi vero quinquaginta, aut ſexaginta pedes in altitudinem porrectæ, & ad inſulæ cētrum ſitæ, ſuum impoſuit prætorium. Reliqua in planiciem redacta, domiciliis continebantur, quæ, annumerata omni Villagagnonis familia, octoginta circiter homines incolebant. Illa omnia ſi prætorium excipias, aliquot fabrilibus lignis ædificatum, & propugnacula qualicunque cæmento ſuperinducta, parua erant tuguriola, prout Americani ſolent, lignis extructa rotundis, herbaq; contecta. Atq; hæc quidem pauca de artificio munitionis illius, quam Villagagno nuncupauit Collignium in Gallia erectum Antarctica. Id autem ab eo factum eſt, vt Gaſpari Collignio Galliæ Thalaſſiarchæ gratularetur: neque immerito. Nunquam enim ſine illius fauore, ac ope (vt antea commemoraui) cùm iter illud agere, tum vllam in Braſilia munitionem exædificare potuiſſet.

Vt igitur quæ reſtant de Ganabara ſinu perſequamur, ſciendum eſt vltra propugnaculum decem fere millibus, pulcherrimam, fertiliſſimamq; inſulam iacere: ea cùm in circuitu duodecim paſſuum millibus pateret, Magnæ inſulæ nomen à nobis ſortita eſt. Quinetiam quod à Tououpinambaulſiis fœderatis incoleretur, eam frequenter petebamus, ad exportandam farinam, aliaque neceſſaria. *Magna inſula.*

Sunt præterea in illo ſinu maris multæ inſulæ incultæ, in quibus præſtantiſſima oſtrea reperiuntur. Barbari quidem in littoribus ſe ſubmergentes, manibus adferunt lapides ingētes exiguis oſtreis (illi *Leripes* vocant) circumdatos, quæ ſic petris adhærent, vt vix ſint auellenda. Horum plenos lebetes coquebamus, & in quibuſdam exiguas gemmas reperiebamus. *Leripes oſtrea.*

Hic fluuius multorum piſcium genere abundat, in primis mulis quam optimis, ſuibus marinis, & mediocribus aliis, quorum nonnullos, in capite De Piſcibus, deſcribam. Hic vero ingētes, ac monſtroſas Balænas ſilentio præterire nolo, quæ pinnis aquam ſuperantibus, nobis ita fiebant obuiæ, vt tormentulis facile peterentur. Veruntamen iſtiuſmodi globis eas valde lædi non exiſtimo, tantum abeſt, vt interfici poſſint: eaque de cauſa recedebant à nobis innoxiæ, quod pelle ſint duriſſima, craſſaq; pinguedine. Harum vna, quatuor, & viginti à Caſtello miliaribus Frienſe promōtorium verſus in vadis adhæreſcens, Oceanum repetere, quod eam aqua profundior defecerat, non potuit: ad quam tamen accedere auſus eſt nemo, antequam expiraret, quippe cum ſuis conatibus vicinam terram concuteret, & à quatuor millibus paſſuum exaudiretur. Poſtquam vero vitam exhalauit, multi ex Barbaris, & noſtris fruſta quædā carnium deciſarum abſtulerunt: reliquum autem eo in loco remanſit. Eas vero carnes parui faciebamus, propter inſipidum guſtum: pinguedinem vero colliquabamus, vt oleo expreſſo ad lucernas vteremur. Lingua vero, quæ pars exiſtimatur præſtantiſſima, ſale condita, fuit Thalaſſiarchæ in Galliam tranſmiſſa. *Balæna.* *Balæna in vadis.*

Fluuii dulces. Duo ſunt etiam flumina, quæ ad extremitatem ſinus terra vndique circundata, cum eo coniunguntur. In iis ego aliquoties cum Gallis nauigaui, & multos Barbarorum vicos in vtroq; littore ſitos inuiſi. Hæc ſunt quæ in hoc ſinu præcipua cognoui, atque etiam arcis poſſeſſionem Gallis ereptam eſſe, tanto magis doleo, quanto hæc recte cuſtodita, vt erat facillimum, tutum nobis perfugium, & Gallis commodiſſimam nauigandi occaſionem præbere potuiſſent. Vltra quadraginta, aut ſexaginta paſſuum millia Platam verſus, & fretum Magellanicum, alter eſt ingens maris ſinus, à Gallis Vaſarum dictus, ad quem appellunt illuc qui nauigant, ſicut & ad Frienſe Promontorium, quod & primùm tenuimus, cùm Braſiliam peteremus.

Cap. VII.

De ingenio, robore, ſtatura, nuditate, ornamentis corporis virorum & feminarum Braſilienſium, apud quos annum fere ſum commoratus.

HActenus ea quæ in mari vidimus, dū Braſiliēſium regiones petiimus, deſcripſi: qualis denique ſit Ganabara ſinus demōſtraui: Nunc antequam naui conſcenſa reditum in Galliam parem, vitæ genus, & alia hîc à noſtris incognita, paucis deſcribere volo.

Statura ac diſpoſitio Barbarorum. Vt autem ordine cuncta exequar, Barbari Americani, qui terram Braſilii incolunt, *Tououpinambaulſii* nominantur, quibuſcum ego circiter annum familiariter ſum verſatus. Ii corpus nec prodigioſum, nec monſtroſum habent, ſed noſtro, qui in Europa viuimus, perſimile, quod ad ſtaturā ſpectat. Sunt quidem fortiores, robuſtiores, ſaniores, & minus obnoxii morbis. *Ætas Barbarorum.* Pauci apud eos ſunt claudi, pauci altero priuati oculo: deformes fere nulli: licet etiam centeſimum ac vigeſimum ætatis annum ſæpe attingant (per lunas enim annos numerare norunt) pauci tamen caneſcunt. Id vero regionis illius temperiem indicat, quæ cum nullis frigoribus, aut pruinis torreatur, virides herbas, agros, & arbores ſemper habet: ipſi quoque moleſtiis, ac curis omnino vacui, iuuentutis in fonte labra rigaſſe videntur. *Barbari rerum mundanarū neglectores.* Et quoniam fontes lutoſos, & ſcaturigines peſtilentes non adeunt, è quibus mala omnis generis oriuntur, quę nos ante tempus attenuant, macerant corpus, animum excruciant, deniq; perimunt: vtrumque nihil eorum ad illos pertinet, diffidentia, auaricia, litibus, inuidia, ambitione denique non laborant. Colore prorſus nigro non ſunt, ſed tamen ad nigredinem accedente, propter ſolis vehementiam, quemadmodum Hiſpanis, ac Prouincialibus vſuuenire videmus.

Nuditas Barbarorum in genere. Ceterum viri, feminæ, infantes nudi prorſus incedunt, nec vllas corporis partes vnquam tegunt, nullo eius nuditatis pudore. Attamen villoſi non ſunt, vt qui-

vt quibuſdam viſum eſt, imo ſimulatque pili in corpore apparent, aut vngui-bus, aut forcipibus paruulis, quas à Chriſtianis accipiunt, euellunt: barbam ipſam, palpebras, ſupercilia eradicant, vnde luſci, toruoque aſpectu fiunt. Idem legimus in inſula Cumana vſurpari à Peruenſibus. Caput quidem illi capillis veſtitum habent, qui maribus ab ineunte ætate à vertice ad ſinciput raduntur, vt monachorum coronam dicas: ad occiput vero comam nutriunt noſtrorum more maiorum, quam, vbi ad collum vſque fluctuat, reſecant. Hic, ne (ſi fieri poſſit) aliquid à me prætermittatur, quod ad hanc tractationem pertineat: illud addam, eſſe nimirum in illis terris herbas quaſdam duorum digitorum latitudine: hæ paululum incuruæ, in orbem & longitudinem exceſcunt, veluti calamus, qui contegit ſpicam milij illius prægrandis, quod apud Gallos triticum Sarracenum nuncupatur. Vidi aliquando ſenes (non tamen omnes, nunquam adoleſcentes, multo minus pueros) qui duobus illius herbæ foliis acceptis, filoque xylino virilia contegerent, atque etiam faſciis, ac linteolis, quæ à nobis habebant, obuoluerent. Qua in re primo aſpectu elucere videretur ſcintilla quædam naturalis verecundiæ, ſi modo id ea de cauſa facerent. Etſi enim id penitius nunquam ſum ſcrutatus: nihilominus tamen arbitror id ab illis fieri tegendi alicuius morbi gratia, quo in ſenectute partes illæ conflictantur.

In eos qui Barbaros villoſos eſſe putant.

Hiſt. gen. Ind. lib. 2. cap. 79.

Quare ſenes Americani interdum virilia tegant.

Hoc inſuper de more habent, vt ab infantia puerulis omnibus labium inferius pertundant, eoque in foramine os quoddam perpolitum, ac inſtar eboris candidum inſeratur, minimarum figura pyramidum, quæ ſupra menſam in quincuncem ordinatæ, verticillo petuntur. Pars faſtigiata pollice vno, duobusve digitis extrinſecus porrecta, inter gingiuas, & labium retinaculo adhæret: idque pro arbitrio auferunt, reponuntque. Os vero illud faſtigiatum, ac candidum, in adoleſcentia tantum geſtant. Cùm vero ad grandiorem ætatem peruenêre, cumque lingua ſua *Conomi-ouaſſou* vocari incipiunt, (quod grandem, aut craſſum adoleſcentem ſonat) foramini labiorũ inſerunt lapillum viridẽ, ex genere pſeudoſmaragdi, qui ſimiliter obice quodã intrinſecus retentus, extrinſecus apparet, capitati argentei rotũditate, ac latitudine, craſſitudine aũt duplici. Atq; etiã nõnulli reperiuntur, qui digiti longitudine geſtent, eumque teretem. Cuius poſtremi generis vnus à me in Galliam allatus eſt. His lapidibus interdum ſublatis, Tououpinambaultii, linguam foras per rimam illam labiorum, animi gratia egerunt, ita vt gemini oris effigiem ſpectantibus præbeant. Vtrum vero ſpectaculum iſtiuſmodi placeat, an deformes admodũ hac ratione fiant, facile eſt iudicatu. Alios inſuper vidi, qui lapillos eiuſmodi virides in labiis geſtare non contenti, vtriſque malis eundem ad vſum perforatis, includebant.

Labiũ perforatũ, & eius perforationis ratio.

Lapilli virides labiis inſerti.

Malæ perforatæ ad lapillos inſerendos.

Quod ad illorum naſos attinet, cum apud nos obſtetrices ſoleant ab ipſo puerorum ortu, vt formoſiores ac productiores efficiant, digitis extendere: cõtrarium prorſus inſtitutum apud Americanos noſtros obtinuit. Puerorum enim pulchritudinem naſi depreſſione metiuntur. Itaque ſimulac ex vtero

Hiſt. vniuer. Ind. lib. 4. cap. 108. matris prodiêre, pollice naſus eis deprimitur, perinde atque catellis in Gallia quibuſdam fieri ſolet. A quibus longe illi diſſident, qui quodam in Peruani regni tractu, feruntur tanto eſſe naſo præditi, vt ex eo ſmaragdi, cyanii, aliiq; lapilluli, cùm candidi, tum rubri, filo aureo ſuſpendantur.

Barbari nigro colore infecti, & variis coloribus picti. Noſtri præterea Braſilienſes compluribus pigmentis & coloribus ſibi corpus variegant: inprimis vero crura, ac tibias adeo inficiunt atro colore, ex ſucco fructus cuiuſdam ab illis *Genipat* dicti, vt eminus animaduerſa, femoralibus ſacerdotalitiis induti eſſe videantur. Ea porro nigredo expreſſa ex illo *Genipat* fructu, ita illorum cuti adhæreſcit, vt decem aut quindecim dieb. elui nequeat, quamuis ſe frequenter abluant.

Meniſci ex oſſibus candidis. Adhæc meniſcos etiam habent octo digitis longiores, ex oſſibus apprime læuatis, ac inſtar alabaſtri candidis (quæ *Yaci* appellant) mutuato à Luna nomine, quam ita vocant: hos funiculo xylino ad pectus è collo appenſos demittunt.

Similiter fruſtula complura teſtæ prægrandis lapide quodam diu multumque attrita perpoliunt. Rotunda deinde, ac inſtar denarii tenuia efficiunt, vmbilico pertuſa, filoque xylino traiecta, pro torquibus collo inſerunt (hæc *Bou-re* ipſorum lingua vocantur) vt apud nos catenulæ ſolent aureæ. Id porro, quod à multis buccinum appellatur, eſſe crediderim, ex quo pleraſq; mulieres, zonas apud nos geſtare videmus: cuius & quidem præſtantiſſimi, pluſquam tres vlnas habebam, cũ in Galliam appuliſſem. *Bou-re torques.* Barbari præterea torques (quos ab illis *Bou-re* dici, antea commemorauimus) conficiunt ex quodam genere ligni nigri, ac ſolidi, cuiuſmodi ſycomorum eſſe Matthiolus teſtatur, quod ad eam rem valde accommodatum eſt: quoniam ad grauitatem, ac ſplendorem gagatis accedit. Maximam præterea vulgatarum gallinarum copiam habent Americani: quarum progeniem à Luſitanis acceperunt. Albis ſæpenumero plumas detrahunt, ac ferramentis quæ nunc habent: antea vero cum illis carerent, lapidibus peracutis molliores plumulas minutatim cõcidebant. Illis aquæ feruidæ, ac bullienti impoſitis, ac rubro coloris braſilico tinctis: poſtquam ſe gummi quodam ad id accommodato, illeuerunt, contegunt, atq; ornant corpus, brachia, tibias, variiſque depingunt coloribus: ita vt inſtar pipionis, aliarumve auium recens excluſarum, lanuginem quandam habere videantur. Vnde veriſimile eſt, vt, cùm quidam noſtrates in eas terras perueniſſent, eosque ita initio ornatos proſpexiſſent, nihil penitius de eis perſcrutati, hunc rumorem ſparſerint, Barbaros ſcilicet prorſus eſſe villoſos. *Barbari plumis ornati crediti ſunt villoſi.* Res tamen longe ſecus ſeſe habet, vt qui tales natura non exiſtant. Proinde rumor ille ex rei ignoratione manauit, cui deinde nimium leuiter fides adhibita eſt. *Hiſt. gen. Ind. lib. 2. cap. 79.* Quidam etiam memoriæ prodidit Cumanos ſeſe vngere ſolitos gummi quodam, vnguentove glutinoſo, ac deinde ſe plumis variorum colorum conueſtire.

Frontalia ex plumis contexta. Ornatus vero capitis *Tououpinamkiorum* noſtrorum hæc eſt ratio: præter ſincipitis abraſionem in coronæ monaſticæ formam, crineſque occipitis, quos ad collum ſummitti diximus, ſolent inſuper auium plumas, roſei, rubei, cuiuſcuis denique coloris aptiſſime compoſitas colligare, easque ad frontalium vſum adhi-

adhibere. Hæc non male galericula referunt non ita pridem à nobilioribus fœminis noſtratibus vſurpata: quæ proinde à Barbaris noſtris accepiſſe non immerito dicantur. Frontale autem iſtud vernacula lingua eſt *Yempenambi*.

Inaurium quoque ex oſſibus albiſſimis apud eos magnus eſt vſus, oſſibus illis non abſimilium, quæ perforatis ſuis labiis adoleſcentes imponere diximus. Apud eos auis eſt *Toucan* nomine, atra toto corpore, ceu coruus, circa ingluuiem plumis tenuiſſimis, fuluo colore, torque miniato ab imo circundatis. Partis iſtius pellem detrahunt, detractam ſiccant, (auis nomen retinet) ſiccatam vtrique genæ applicant cera agglutinatam, quam *Trayetic* nuncupant. Quibus ita aptatis, dicas vmbones lupatarios ex ære, inauratos ab illis geſtari. *Inaures.*

Præterea ſi ad bellum ſeſe accingant, aut pro more (de quo alibi) & ſolenni pompa captiuum deuorandum ſint mactaturi, vt ad ornatum & elegantiam nihil deſit, veſtes induunt, pileos aptant, armillas brachiis imponunt ex plumis viridis, rubei, cærulei, & cuiuſcunque alius coloris compactas, eximiæ pulchritudinis. Quibus artificioſiſſime aptatis & interſertis atque adeo calamo tenui arundineo filoque xylino admodum concinne compactis & connexis, vt vix vllum credam in Gallia eſſe phrygionem, qui maiori induſtria plumas illas tractare & aptare poſſit. Dicas veſtes hac ratione contextas è villoſo ſerico confectas eſſe. Eundem ornatum ligneis ſuis clauis adhibent, quibus ad hũc modum ornatis elegantius dici nihil poteſt.

Ornamentorum poſtremũ genus eſt, quod Struthiocamelorum pennis leucophæi coloris, quas ab accolis accipiunt (ex quo licet colligere grandiſſimas illas aues in regionibus illis verſari, quas tamen illic me non vidiſſe ingenue fateor) hoc modo conficiunt: caules ordine ab vna parte diſponunt, plumæ ab altera eminent, atque in orbem circumflectuntur, in modum conopei vel roſæ. Itaque fit pennarum faſciculus, quem ſua lingua *Araroye* appellant. Hunc tergo imponunt, filoque xylino alligant, caulibus cutem eorum contingentibus. Quo cùm ſunt ornati, caueam pullis includendis tergo impoſitam geſtare videntur. Fuſius alibi à nobis dicetur, eos qui bellicoſiſſimi volunt haberi, quo fortitudinem ſuam palam faciant, multosq; à ſe interfectos hoſtes eſſe demonſtrent, captiuos denique vorandos multos mactaſſe iactent, pectus, lacertos & femora incidere, inciſuras vero illas atro quodam puluere inficere, quo ad mortem vſque earum veſtigia conſeruantur: itaque aſpicientibus thoraces & femoralia Heluetico more inciſa repræſentant. *Pennarũ faſciculus.* *Barbarorum inciſura.*

Compotationibus autem ſeu *Caouinationibus* & ſaltationibus illis ſi ſit indulgendum, in quibus certe vt plurimùm occupãtur, quo magis animum excitent, præter horrendos clamores & eiulatus, quos emittere cõſueuere, fructus colligunt, corticis duri ſatis, echinum forma & magnitudine referentes, cuius exſiccati nucleum auellunt, atque in eius locum lapillos immittunt: huius generis multos filo attexunt, tibiisque apponunt: non minorem concitati ſtrepitum edunt, ac teſtæ limacum, ſi eo aptarentur modo, quin à ſaltatoriis crepi- *Crepitacula e fructibus.*

taculis non longe abſunt. Quæ quidem cupidiſſime exoptant Barbari cùm ad eos comportantur.

Fert inſuper ea regio arborem, cuius fructus Struthiocameli ouum craſſitie adæquat, formaq; refert. Hunc perforatum (eo quo à puerulis nuces apud

Maraca inſtrumentum.

nos perforātur modo) lapilliſq; aut milii craſſioris (de quo ſuo loco) granis immiſſis, baculoq; ſeſquipedali traiecto, inſtrumentum *Maraca* nomine fabricāt. Strepitum edit ingentem, adeo vt ſuillas veſicas piſis plenas ſuperet: quo fit vt à Barbaris nuſquam non manu geſtetur. Quæ ſit Barbarorum de iſto *Maraca* atque eius ſtrepitu opinio, præſertim cum plumis egregie ornatum, certoq; deſtinatum vſui fuerit, tum à nobis dicetur, cùm de eorum religione agemus. Hactenus de natura, veſtitu, & ornatu quo *Toüoupinambaulſij* noſtri vti conſueuere, paucis dictum eſto. Veruntamen appendicis vice addam, criſpatū pannum, rubri, viridis, flauiq; coloris à nobis magna copia aduectum fuiſſe, ex eo veſtes omnis generis conficiebamus: quas deinde permutatione facta cum cibariis, cercopithecis, pſittacis, braſilio, goſſypio, pipere Indico, aliisq; id genus, quæ à

Barbari ex parte nudi, ex parte vero induti.

mercatoribus aſportari ſolent, Barbaris dabamus. At pleriq; nuda corporis parte reliqua, laxa & vndantia femoralia ſolum induebant: alii contra, femoralibus contemptis, tunicam nates pertingentem induebant. Mox autem emenſis aliquot paſſibus, & in ſeipſos oculis identidem conuerſis, non ſine noſtrorum riſu & cachinnis, exutas illas veſtes domi reponebant, quoad rurſus eas induere in animum inducerent. De induſiis quoq; & pileis idem iudicium.

Epilog. 1.

Quæ de externo corporis habitu cùm virorum tum puerorum dicenda fuerunt, ſatis fuſe perſecuti nobis videmur. Itaq; ſi ex hac noſtra deſcriptione Barbarum animo ſibi repræſentare quis cupiat: in primis nudum virum imaginetur, cuius membra apte & concinne fuerint compoſita, pili euulſi, capilli ad ſinciput abraſi, labia, genæq; perforatæ, quibus oſſa præacuta aut virides lapilli fuerint inſerti, auriculæ in auribus traiectæ, corpus variis fucatum coloribus, femora & tibiæ atro illo fuco è *Genipat* infectæ, collū torque ex minutis cochleæ *vignol* fruſtulis ornatum: talem certe habebis, qualem in ea regione conſpeximus.

Epilog. 2.

Iam vero ſi alia forma Barbarum animo informare placet, ridiculo illo amictu detracto, gummi viſcoſo vniuerſum corpus erit perlinendum, deinde plumæ minutim conciſæ ſuperinijciendæ. Hac vero artificiali lanugine indutus vbi fuerit, quam lepidus ſit futurus, non neceſſe eſt dicere.

Deſcriptio 3.

Deinde ſiue naturalem retineat colorem, ſeu variis coloribus aut plumis fucatus fuerit, veſtes illas, pileos, armillas plumaceas quas deſcripſimus adhibeto. Tum maxime ornatum eſſe conſtabit.

Deſcriptio 4.

At ſi veſtes illas criſpati panni admouere viſum fuerit eisq; (quemadmodum facere eos demonſtrauimus) alia ex parte nudis tunicam impoſueris, cuius altera manica ſit luteo, altera viridi colore, ad certiſſimas morionis notas perparum deerit. Deniq; inſtrumentum *Maraca* his adiungere ſi lubet; pennarumq; faſciculum *Araroye* tergo aptatum, crepitacula quoq; ex fructibus tibiis alligata, eam referet formam quam ſaltaturus aut compotaturus obtinet.

Barbarorum inter ſaltandum & potandū ornatus.

Reliquam

Reliquam Barbarorum in ornandis corporibus induſtriã, iuxta integram quam ante edidimus deſcriptionem, vix multi exprimerent typi, qui etiam niſi adhibitis coloribus rem totam commode haud repræſentarent: veruntamen præter ea quæ iam ante commemorauimus, cùm ad arma & prœlia eorũ ventum fuerit, toto corpore inciſos, clauis ligneis inſtructos truculento aſpectu homines dabo. Attamen hos in præſentia omittamus, ornatuq; ſuo & voluptatibus (quibus non imperite indulgent) frui ſinamus. Cultus vero feminarum, quas illi *Quoniam*, & quibuſdam in locis, ex quo commercium cum Luſitanis habent, *Maria* nominant, quanto ſit præſtantior diſpiciamus.

Americanæ feminæ nudæ incedunt.

Nuditas in primis, ſicut initio huius capitis monuimus, cum viris illis eſt communis; pilos quoq; conſimiliter omnes euellunt, ne palpebris quidem & ſuperciliis exceptis. Ad comam quod attinet, ab illis differunt: viri enim, vti dictum eſt, ad ſinciput abradunt, ad occiput vero demittunt: feminæ contra non modo alunt, ſed etiam more noſtratium frequenter pectere & abluere ſolent. Quinetiam xylina vitta rubro colore infecta cõſtringere & complicare illis eſt familiare. Paſſis tamen & oberrantibus capillis vt plurimùm incedunt, quippe iis circa humeros circumfluentibus & volitantibus delectantur.

Inaures monſtroſæ.

Alterum quoque diſcrimen in eo poſitum eſt, quod perinde vt viri, labia non perforant; ac proinde gemmis ſiue lapillis faciem non exornant. Auriculas tamen adeo traiiciunt, vt detractis inauribus digitum capiant: inaures iſtæ ex prægrandi illa cochlea *vignol*, candore & longitudine candelam mediocrem adæquant: quo fit vt humeros, atq; adeo pectus ipſum pertingentes, ſi eminus conſpiciantur, veſtigatoris canis pendulas aures referant.

Mira Americ. feminar. fucandarum ratio.

Faciei vero hunc adhibent cultum. Acceſita ad hoc miniſterium ſocia vel vicina, circulum penicillo in media gena delineat, in cochleæ vero formam fucum cæruleum, flauũ, rubrum tantiſper circumducit, dum vniuerſam faciem coloribus illis diſtinxerit ac variarit: quinetiam palpebrarum ac ſuperciliorum locum (quod feminas parum pudicas in Gallia factitare audio) penicillo oblinit.

Armillæ prægrãdes ex complurib. oſſium fruſtulis compoſitæ.

Armillas etiam ex compluribus candidiſſimis oſſium fruſtulis in ſquamæ modum inciſis contexunt: ea tamen adeo apte & concinne cera gummi permixta iungunt, vt nihil ſupra. Hæ longitudinem palmi obtinent: ac non male brachiale illud referunt, quo folliculo pellendo vtuntur apud nos. Torques quoque candidiſſimos, quos *Bou-re* nuncupant, geſtare illis eſt familiare: collo tamen non appendunt, qui mos eſt virorum, ſed iis in armillarum modum brachia inuoluunt. Hunc in vſum vitreos globulos flaui, cærulei, viridiſq; coloris, quos filo traiectos habebamus, ſumme exoptabãt, *Mauroubi* appellãt. Hos, ſiue ad earum pagos accederemus, ſiue ipſæ caſtellum noſtrum adirent, vt à nobis extorquerent, oblatis fructibus aut aliis quibuſdam, crebro blandiſſimis his verbis vrgebant, *Mair, deagatorem, amabé Mauroubi*, hoc eſt, Galle, bonus es, da mihi armillas ex vitreis globulis. Eadem prorſus ratione pectines, quos *Guap* aut *Kuap* vocant, ſpecula quoque *Aroua*, reliquaſque merces, quibus delectãtur, flagitabant.

Certum feminarum Amer. de veſtib. reiiciendis conſilium.

Mirum vero mihi præ ceteris hoc videbatur, quod licet corpus, brachia, femora, tibiasque variis coloribus non ita frequenter diſtinguant, nec plumarum ornamentis vtantur, veſtes tamen ex criſpato panno, à nobis ſæpius vna cum induſiis oblatas, vt induerent nunquam impetrauimus. Etenim in ea pertinacia permanebant, à qua nondum demotas eſſe exiſtimo. Excuſationem ex recepta ab omnibus accolis conſuetudine captabant. Solere omnes ad obuia quæuis flumina & fontes ſubſidere, vt hauſta manibus aqua, caput aſpergant: contingere nonnunquam, vt (anatum more) vno die decies immergantur: veſtes ſi toties ſint exuendæ, moleſtiſſimum fore. Præclaram certe & ſpecioſam cauſam! Atqui quam neceſſe erat admittere, quippe cum illis diſceptando nihil promouebamus. Adeo autem nuditas eſt illis cordi, vt non modo *Tououpinambaultiorum* feminæ liberæ, quæ in continente verſabantur, veſtes omnes pertinaciter reiicerent, ſed etiam captiuæ pretio à nobis emptæ, quibus pro mancipiis ad caſtellum noſtrum muniendum vtebamur, cohiberi non poterant, quin animi gratia noctu, induſiis, reliquisque panniculamentis depoſitis ante ſomnum per inſulam nudæ oberrarent. Denique ſi penes eas accipiendarum aut reijciendarum veſtium fuiſſet poteſtas, à nobis vero ad eas induendas flagris adactæ non fuiſſent, æſtum ſolis perferre, lacertosque & humeros, lapidibus & humo comportandis lædere maluiſſent.

Barbararum fem. de crebra ablutione cõſuetudo.

Captiua feminarum in modum nuditate delectatur.

Hæc de ornamentis, armillis, reliquoq; Americanarum feminarum mundo paucis fuere dicenda. Itaq; nullo addito epilogo, prout cuique viſum fuerit, animo concipiendas relinquo.

Quis ſit infantium ab vtero matris ornatus, tum à me dicetur, cùm de Barbarorum coniugiis agemus. Hic locus poſtulat, vt aliquid de maiuſculis, hoc eſt, tertium aut quartum annum excedentibus, quos vulgo *Canomi-miri* nuncupant, dicamus. His certe non parum delectabamur: ſiquidem, præ noſtratibus puerulis, corpore præpingui, oſſe candido labio inſerto, circumtonſis capillis, corpore nonnunquam depicto, nobis ad pagum accedentibus, gregatim choreas agitantes obuiam veniebant. Vt autem aliquid præmii à nobis referrent, ſæpius blanda iſtà verba repetebant, *Coutouaſſat, amabé pinda,* hoc eſt, Socie da mihi hamos. hos ſi quando à nobis impetrabant (quod non raro contingebat) hamosq; decem vel duodecim minores arenæ aut pulueri imponebamus, tum illi confeſtim exultare, & humi fuſi terram inſtar cuniculorum radebant. Quæ res non minimæ erat voluptatis.

Canomimiri pueruli.

Denique quamuis Barbaros cuiuſuis ætatis per annum integrum, quo apud eos vixi, ſollicite admodum ſim cõtemplatus, adeo vt idea quædam etiamnum animo meo inhæreat: fateor tamen ob varios geſtus à noſtris prorſus alienos, literis eos picturave exacte referre difficillimum eſſe. Si quis igitur plenam voluptatem ex illis capere cupit, vt ipſam Americam adeat auctor fuerim. At vero, dices, non vnius eſt iter diei. Id quidem ego confirmo: ac proinde nonniſi caute ſuſcipiendum eſſe ſuadeo. De illorum caſis, ſupellectile, cubandi ratione, aliisque non paucis, prout res tulerit, poſthac dicturi ſumus. Priuſquam autem huic capiti finis imponatur, in eos aliquid dicẽdum videtur, qui aut opinantur

Barbari cur exacte exprimi nõ poſſint.

nantur tacite, aut etiam ſcriptis mandarunt commercium illud adeo frequens cum Barbaris nudis, ac præſertim cum feminis, ad laſciuiam & libidinem prouocare: dico igitur, quamuis in ſpeciem nuditas illa cócupiſcentię eſca non immerito cenſeatur, tamẽ, vt res ipſa comprobauit, inculta illa nuditate certũ eſt, multo minùs opinione viros ad libidinem pellici. Itaq; auſim aſſeuerare ſplendidum illũ cultum, fucos, ſuppoſititias comas, capillos calamiſtratos, ampla illa & tanto artificio complicata, amictoria pretioſa, mammillaria, laciniatas & vndantes veſtes, ceteraq; eiuſmodi, quibus feminæ noſtrates tam ſedulo formam mentiuntur, plura incommoda & mala parere, quàm faciat Barbararum nuditas, tametſi forma ab illis non vincantur. Ita vt ſi pluribus ſeruato decoro hæc perſequi liceret, efficaciſſimas huic ſententiæ meæ ſubiicerem rationes, refutatis omnibus argumentis, quæ in contrariam partem afferri poſſint. Ac ne diutius immorer, eorum teſtimonium hîc appello, qui mecum in Braſiliam nauigarunt, quiq; vtraſq; conſpexerunt. Hæc tamen ita accipi nolim, ac ſi nuditas illa mihi vllo modo contra Scripturæ auctoritatem probaretur. Teſtatur enim, Adam & Euam, poſt peccatum, agnita nuditate, pudore ſuffuſos fuiſſe. Eorum etiam deteſtor hæreſim qui violata naturæ lege, non ſatis hac in parte à miſeris noſtris Americanis ſeruata, morem illum turpiſſimum inuehere moliti ſunt.

Americanarũ nuditas cultu noſtrarum feminarũ minus noxia.

De Barbarorum nuditate quid ſentiat auctor.

Sed quæ de Barbaris iſtis à me dicta ſunt, eo certe tendunt vt conſtet, nos nihilo minùs culpandos eſſe, qui iſtis damnatis quod abiecto pudore nudi incedant, in aliud extremum peccamus, cultu nimirum noſtro nimio. Atq; vtinam noſtrûm quiſq; modeſto cultu, habita neceſſitatis & honeſti ratione potius quam faſtus & vanitatis, vtatur.

CAP. VIII.

De craſſis radicibus, & craſſo milio, ex quibus Barbari farinam conficiunt, qua in panis vtuntur locum: deque eorum potione quam Caou-in *appellant.*

QVandoquidem externum ornatum habitumq; Barbarorum ſuperiori capite accepimus, à recto ordine alienum non videtur, ſi de eorum cibariis hoc loco diſſeramus. Hoc autem in primis eſt notandũ, licet frumentum nec habeant, nec ſerant, vitesque minime colant, nihilominus tamen (quod experientia non ſemel ſum edoctus) laute admodum eos viuere quantumuis pane & vino carentes.

Sine pane & vino laute viuunt Barbari.

Duorum generum radices habent, quibus *Aypi* & *Maniot* nomina indidere: hęc inter tres quatuorve menſes adeo creſcunt, vt ſint longitudine ſeſquipedali, femoris craſſitudine. Erutas feminæ (neque enim circa iſthæc occupantur viri) igne exſiccatas, *Boucano* nimirum impoſitas, nonnunquam etiam recentes, acutis ſilicibus poſti infixis atterunt, prout caſeum & odoratas nuces corradere ſolemus, farinamq; candidiſſimam ex iis conficiunt. Tum vero cru-

Aypi & Maniot radices.

da illa farina, atque adeo ſuccus albus, de quo mox, qui ab ea exprimitur, recentis & liquidi amyli triticei, aqua diu madefacti, ſaporem prorſus refert. Adeo vt cùm poſt meum in Galliam reditum alicubi me præſente fieret, odor ille memoriam refricarit eius quo Barbarorum caſæ, tantiſper dum ex radicibus farina conficitur, perfundi ſolent.

Ad farinæ iſtius apparatum feminæ Braſilienſes, vaſa fictilia prægrandia, vtpote quæ ſingula capiant modia, ſatis cõmode effingunt. Quibus ad ignem poſitis farinam immittunt, continuoq; dum coquitur, diſſectæ cucurbitæ altera parte, qua pultarii loco vtuntur, permouent. Cocta tragematis minoris formam habet.

Ouy-entã durior farina. *Ouy-pou mollior farina.* Duplex iſtius farinæ genus ab illis conficitur: alia enim percocta eſt & dura, *Ouy-entan* appellant, quam in militiam profecturi ſecum ferunt, quod diutius conſeruetur: alia vero minùs eſt cocta & mollior, *Ouy-pou* nominant: hęc priore eſt eo præſtantior, quod dum recens ori admouetur ac manditur, panis candidi medullæ ſaporem refert. Prior vero ille ſapor, de quo egi, inter coquendum, in gratiorem & ſuauiorem mutatur.

Farina ex radicibus ad panem conficiendum minus apta. Quamuis autem hæ farinæ, præſertim recentes ſaporis ſint optimi, ſummam alendi habeant facultatem, ac facilis earum ſit concoctio, nihilominùs tamen pani conficiendo (vt ipſe ſum expertus) nullo modo ſunt aptæ. Maſſa quidem conficitur, quæ non diſſimili à triticea modo intumeſcit, ſpecieque eſt optima, ac inſtar ſimilaceæ candida: inter coquendum tamen adeo exſiccatur & aduritur cruſta, vt pane ſciſſo fractove interior pars ſicca, & ad priſtinam farinæ formam redacta reperiatur. Quibus adducor vt credam eum qui primus retulit (cùm non ſatis diligenter quod à me dictum eſt perpendiſſet) eos qui viginti duobus aut tribus gradibus vltra Æquatorem porrecti ſunt (quos *Tououpinambaultios* eſſe plane conſtat) pa[illegible]e ex lignis attritis confecto veſci ſolitos, quod de radicibus iſtis, de quibus agimus, eſt intelligendum, hallucinatum fuiſſe. *Hiſt. gen. Ind. lib. 2. cap. 92.*

Mingant pulmẽtum & radicũ farina. Vtraque vero farina pulmento cõficiendo, quod à Barbaris *Mingant* nuncupatur, eſt accommodata, præſertim ſi pingui quodam iure diluatur: tunc enim orizam refert, atq; eo condita modo optimi eſt ſaporis.

Ceterum *Tououpinambaultij* noſtri cùm viri tùm mulieres, nec non ipſi pueruli ab ineunte ætate huiuſmodi farinam ſiccam panis vice edere conſueuerunt. Cui rei adeo apti frequenti vſu ſunt facti, vt ſummis digitis è figulinis vaſis deſumptam certa manu, ne minima quidem excepta mica, eminùs in os conijciant. Hunc morem imitari aliquoties tentauimus, at farina illa vultum inſpergebamus, in hoc nimirum negotio minùs exercitati, ac proinde, niſi mimicos moriones referre volebamus, cochlearibus vti neceſſe erat. *Barbari peritiſſime farinam in os coniiciunt. Galli ad farinam in os iniiciendã inepti.*

Succus ex humida radice expreſſus eſculentus. Porro radices illæ *Aypi* & *Maniot* interdum recentes fruſtatim concidũtur, ex quarum farina, humida quidem illa, pilæ amplæ à mulieribus compinguntur, è quibus intra manus compreſſis ſuccum, lactis inſtar, candidum ac liquidum exprimunt. Eum vaſis figulinis exceptum ſoli exponunt, cuius calore ad

ad modum lactis coagulatur. Edendus vero in patellis teſtaceis infunditur, ac deinde, prout ſolemus oua frigere, excoquitur.

Præterea radix *Aypi* non modo ex farinæ vſu probatur, ſed etiam ſub cinere cocta vtiliter comeditur: quippe & teneraſcit, & diffinditur, caſtaneæque in prunis coctæ, cuius ſaporem refert, eſt perſimilis: ac proinde ita parata edulis eſt maxime. At radicis, quæ *Maniot* dicitur, longe alia eſt ratio: niſi enim in farinam redacta erit atque percocta, periculoſiſſime editur. *Radix ſub cinere cocta.*

Vtriuſq; caulis, qui forma inter ſe ſunt perſimiles, Iuniperi humilis magnitudinem æquat: foliisq; Pæoniæ ſimilitudine. Quod vero in hiſce Braſilicis radicibus, *Aypi* & *Maniot* maxime eſt admirãdum, totum in copia poſitum eſt, earum rami qui calamos cannabinos fragilitate adæquant, quanta copia perfringi, ac in terram qua altiſſime defigi poſſunt, nulla adhibita alia cultura, bimeſtri aut trimeſtri ſpatio radicum copiam gignunt. *Quæ ſit radicum iſtarum caulis & foliorũ forma.* *Mira ratio radices illas propagandi.*

Mulieres quoque amplum illud milium, de quo dictum eſt, quodque vulgo à nobis triticum Sarracenum, à Barbaris *Auati* dicitur, præacuto baculo in terram defixo ſerunt: ex eo item farina ab illis conficitur, quam eodem prorſus modo coquunt, & comedunt quo ſuperiorem diximus. At vero crediderim (contra quam à me dictum fuerat prima huiuſce hiſtoriæ editione. duo enim diſtinguebam, quæ vbi penitius perſpexi, vnum idemq; eſſe iam comperio) hoc *Auati* noſtrorum Braſilienſium idem eſſe cum eo quod Indorum Hiſtoriographus *Mais* nominat, quod, vti ipſe teſtatur, Indis frumenti vſum præbet. Illud his verbis deſcribit: *Auati, milium amplum.*

Harundo *Mais*, inquit, in hominis altitudinem, ac nonnunquam amplius adoleſcit, ſatis craſſa eſt, foliis paluſtrium arundinum perſimilis, ſpica nuci pinaſtri ſimili, grano amplo, nec rotundo, nec quadrato, neç lõgitudine cum noſtro tritico comparanda, à ſemente mẽſibus tribus metitur: imo irriguis locis XLV. diebus. Ex vno grano 100.200.300.400.500. nonnunquam etiam 600. gignũtur. His abunde docetur quæ ſit illius regionis fertilitas, quam nunc Hiſpani occupant. Quidam ſcriptis mandauit adeo fertile eſſe in Oriẽtali India ſolum, vt frumentum, hordeum, milium deniq; ad cubitos quindecim adoleſcat. Hæc ſunt, quæ panis vicem apud Americos ſupplere animaduerti. *Mais, Peruanũ triticum.* *Hiſt. gen. Ind. lib. 5. cap. 215.* *Calcondilus de bello Turc. lib. 3 cap. 24.*

Hiſpani ac Luſitani, qui ſedes in illis terris fixerunt, magna frumenti ac vini copia abundant, ex quo apparet Braſilienſium oram horum eſſe maxime feracem. Quod autem iis rebus Barbari carent, ipſorum inſcitiæ tribuendum eſſe. Nos vero frumentum & vinearum palmites eo comportauimus, expertique ſumus vtrumque illic optime prouenire poſſe, ſi modo agri eo labore quo apud nos colerentur. Vitis enim à nobis plantatæ rami fluxerunt, maximo feraciſſimi ſoli argumẽto. Quod ad fructus attinet, primo anno racemi nati ſunt acidi, qui non modo non matureſcerent, ſed etiam in dies indureſcerent At vero quantum à peritis vinitoribus non ita pridem edoctus ſum, conſtat nouelleta primo & ſecundo anno labruſcas nullius pretii plerumque producere. At veriſimile eſt Gallos, ſi vitem illam colere perrexerunt, optimas ex ea vuas collegiſſe. *Americanum ſolũ tritico & vino accõmodatum.*

Frumentum vero ſecale à nobis ſata folia quidem emiſerunt, inque ſtipulam ſunt faſtigiata, ac ſpem fecerunt, in ſpicis nulla grana extiterunt. Hordeum grana permulta produxit, & ad iuſtam maturitatem peruenit: vnde credibile eſt illud ſolum nimium celeriter extruſiſſe frumentum, & ſecalem, quæ diutius in terra foueri expetunt, quam hordeum, ita vt nec florere, nec grana proferre potuerint. Eam ob cauſam, quemadmodum in Gallia agros, vt ſint fertiliores, ſtercoramus, contra illam terram aſſiduo cultu, ac verſatione defatigandã eſſe arbitror, vt eo modo ferendis frugibus ſit aptior.

Americanumſolum ob pinguedinem frumento noſtro ferẽdo ineptum.

Atq; hoc obiter dictum ſit, vt iis ſatisfiat, qui curioſius inquirunt, an apud Braſilienſes frumentum ac vinum prouenire poſſint, ſi modo excolantur.

Vt autem eo redeam vnde digreſſus ſum, priuſquã de carnibus, fructibus, piſcibus, & aliis Barbarorum cibis, noſtris prorſus abſimilibus, loquar, vt meliùs quæ dicenda propoſui diſtinguam, quæ ſit ipſorum potio, quaque conficiatur ratione, ediſſeram.

Hîc

Hic primo notandum eſt, viros, vt in paranda farina operam non ponunt, ſed curam illam mulieribus relinquunt, illud idem hoc in negotio illis vſuuenire. Quin à conficienda potione multo religioſius cauēt, præterquam quod radices, *Aypi* & *Maniot*, eo modo quo diximus, paratæ, præcipuum ipſis cibum ſubminiſtrent, potionem quoque ex illis hac ratione conficiunt. Eas in primis poſtquam minutatim conciderunt, quomodo hîc rapas ollæ iniiciendas, ſolent, inque vaſis luteis ſufferuefaciunt, quoad molleſcant, emollitas ab igne remouent, ac deferueſcere ſinunt. His ita expeditis, earum pleræque circa ingentia illa vaſa ſedentes fruſta illa mollita mandendo comminuunt, deinde ſingula manu ab ore excipientes in aliud vas igni impoſitum deijciunt, vt ibi rurſus ferueant: baculo autem continuo agitant, donec ſatis ferbuiſſe iudicent: tum ſecundo à flammis ablatum in alia vaſa figulina, quorum ſingula cadum minorem Burgundium æquant, minime colatum reponunt: vbi vero rurſus ferbuerit, deſpumatumque fuerit, vaſa illa operiunt, quoad, eo quo dicemus modo, ebibant. Vaſa porro illa, de quibus vltimo loco dixi, figuram earum cuparum imitantur, quibus ad lixiuium paſſim vtuntur Borbonii, & Auerni, ore tamen aliquanto anguſtiore. *Braſil. feminæ potū conficiunt.*

Eædem quoque Braſilienſes feminæ feruefacientes, ac ore ſimul mandentes milium illud, quod *Auati* nominant, potum eadem prorſus ratione conficiunt cum ſuperiori. Nominatim vero feminas eam artē exercere repeto. Nam quamuis diſtinctionem inter virgines & mulieres, quæ propterea non abſtinēt à virorum conſortio (vt male Theuetus ſcripſit) ea in re nō viderim: nihilominus hoc ſibi firmiter perſuadent Barbari, potionem nullius ſaporis futuram, ſi radices aut milium ipſi mandant. Deinde tam hoc indignum arbitrātur, quam ineptum eſt quod à ruſticis Seguſianis factitatur, qui & nent, & colum geſtāt. Hanc potionem Barbari vocant *Caou-in*, quæ ſubturbida & ſpiſſa eſt, ac fere lactis ſaporem imitatur: rubeam etiam habent, & albam, vt & nos vinum. *Potus ex milio.* *Sing. Amer. c. 24.*

Quoniam autem radices iſtæ, ac milium quolibet tempore in eorum regione proueniunt, ideo quotieſcunque viſum eſt, potum eiuſmodi conficiunt tanta copia, vt ſemel pluſquam triginta cados ſexagenum ſextariorum Pariſienſium in ipſorum ædibus diſpoſitos viderim: vbi pleni, opertiq; remanēt donec illi ad compotandum conueniant. Priuſquam vero quæ ſit compotandi ratio referam, exclamando præfari liceat: Procul eſtote Germani, Flandri, Heluetii, omnesq; adeo qui ſtrenue potando palmam petitis. Vos enim audito Barbarorum potandi modo ſponte illis ceſſuros eſſe video. *Americani potatores eximii.*

Ergo cùm potationem aggrediuntur, præſertim cùm captiuum mactant, adhibitis ſolennibus ceremoniis (de quibus poſtea) feminæ lentum ignem circa vaſa accendunt, vt potus ille tepeſcat. tepido enim delectantur, contrario prorſus à noſtro more, qui vinum frigidiſſimum expetimus. Id vbi factum eſt, ptimùm aperiunt cadum, & poculorum loco cucurbitæ amplæ altera parte, quæ tres Pariſienſes ſextarios capiat, hauriunt. Tum viri ſaltando ad illas accedunt, plenosque cyathos ab ipſarum manibus accipiunt, illæque identidem bibunt, & vno hauſtu plena pocula abſorbent. Hauſtus vero tantiſper repe- *Caou-in, antequam bibunt, calefaciunt.*

tunt, dum in cadis omnibus vel vna *Caou-in* gutta reſtat. Ego quidē ipſos tres dies & noctes continue bibentes conſpexi: quin etiam cùm vſque adeo eſſent expleti, potuq; oppreſſi, vt oneri ferendo impares eſſent, operi ſeſe denuo applicabant, quia incœpti certaminis defectio ignauiam argueret.

Tououpinambaultii inter edendū non bibunt.

Illud quoq; eſt obſeruandum, Tououpinambaultios inter bibendum nihil edere, atque inter comedendum omnino nō bibere: quo fiebat, vt noſtrum viuendi morem valde mirarentur, cùm nos alternatim bibere ac edere conſpicerent. Ac ſi quis eos hac in re cum equis comparet, faceti cuiuſdam reſpōſum afferam, qui dicere ſolebat diſcrimen in eo eſſe, quod Barbari aquatum minimè eſſent deducendi, quodque periculum non eſſet ne poſtilenas abrumpere cogerentur. Et quamuis ad cibum ſumendum horam ſtatutam non habeant, ſed ad libitum vrgente fame, vel de media nocte comedant, neq; vllum in bibendo modum ſeruent, in cibo tamen maxime ſunt ſobrii, nonnulli os manusque ante, ac poſt paſtum abluunt. quod ad os ſpectat, id fieri puto, quod alioqui viſcoſo humore impeditum illis eſſet futurum, propter eas farinas, quibus panis loco, vti diximus, vtuntur. Mirum illi ſilentium tempore cibi obſeruant, ita vt in aliud tempus referant ea, de quibus colloquuturi ſunt. Nos autem cum violato ipſorum inſtituto, vt in Gallia vſuuenit, inter prandendū ſermones miſceremus, ab illis irridebamur.

Barbari quoties eſuriunt edūt.

Itaque tantiſper dum hæc celebratur compotatio, Americani hilares canunt, ſaltant, choreas agitant: quin etiam ſe mutuo hortantur, vt in bello ſint ſtrenui, & quamplurimos hoſtes capiant: deinde inſtar gruum ordine diſpoſiti ſaltant per domum, in quam conuenerant, curſitant, donec cados penitus exhauſerint.

Ebrietatis Barbarorum argumentum.

At certe quod ebrietatis palmam referant, non infirmum hoc eſt argumētum, quod nonnulli in iſtis ſympoſiis 4. Caouini ſextarios exhauriant: ſed tum maxime, quum plumis inſtructi (vti antea diximus) captiuum aliquem mactant, & deuorant: tūc enim Ethnicorum more Bacchanalia ſua celebrāt. Parcius quidem vicini inter ſe in pendulis illis lectis è goſſypio contextis ſedentes compotant: ſed cùm ſinguli alicuius pagi incolę conueniant ſæpius ad compotationes immodicas, nūquam ad cibos, hoc fit vt raro mediocres illæ & modeſtæ compotationes locum habeant.

Nuſquam vero, ad compotationes ſeu mediocres, ſeu immenſas accedūt, quin (vt antea diximus) ad expellendas ſolicitudines ad choreas conueniant. Sed præterea peculiare hoc eſt iunioribus nondum coniugatis, vt pennarum faſciculis tergo annexis, & *Maraca* manibus admoto, nec non aridis illis fructibus traiectis filo, tibiiſque aptatis ſtrepitum edentibus (vt antea dictum eſt) totam noctem huc & illud circumcurſent oſtiatim ſaltantes: ita vt iis viſis & auditis ſæpius in mentem veniret eorum inſania, qui in quibuſdam Galliæ locis vernacule Famuli dicuntur. Solent iſti tempore conſtituto ſanctis & patronis vniuſcuiuſque parœciæ ſummá cum pompa ſtultorum amictu incedere, tibiis multis tintinnabulis reſonantibus, atq; adeo per ædes & plateas choreas agitātes, ac maximè Pyrrhicham illam ſaltationem, huc & illuc diuagari.

Hîc

Hic vero quiddam notatu dignum ſuccurrit, in omnibus Barbarorum choreis, ſiue alii alios conſectentur, ſiue in circulum diſponantur, vt pluribus alibi dicturi ſumus, nuſquam tamen mulieres aut puellas viris interſeri: quin potiùs ſeorſim ſaltare ſolitas. *Mulieres filiæque à Barbarorum choreis ſeiunctæ.*

Priuſquam vero narrationem inſtitutam de compotationibus noſtrorum Americ. concludamus, facetam admodum hiſtoriam, tragicam tamen recitare placet, vt à nemine ignoretur, quam large eſſent vinum hauſturi ſi copia illis ſuppeteret. Quidam *Mouſſacat*, id eſt, paterfamiliâs mihi narrauit.

Contigit nobis non ita pridem (inquit vernacula lingua) vt dromadẽ *Peros* (ſic illi Luſitanos, cum quibus inimicitiàs gerunt, nuncupant) opprimeremus, mactatis & deuoratis, quos in ea nacti ſumus hominibus, cùm merces eorum à nobis expilarentur, pręgrandes offendimus *Caramemos* ligneos (quo nomine dolia, & reliqua vaſa ſignificant) potione quadam oppletos: quibus ab altera parte apertis ecquid rei ineſſet periculum facere placuit. Ego vero (inquiebat vetulus ille) quodnam eſſet genus illud ignoro, nec ſatis ſcio, an etiam apud vos tale exſtet. Hoc tamen ſcio nos vbi ad ſatietatem potauimus, totos tres dies adeo ſopitos fuiſſe, vt ægre excitati tertio die fuerimus. Plena nimirum fuiſſe vaſa illa coniicio generoſo Hiſpanico vino, quo imprudentes Barbari Bacchi feſtum celebrarint. Mirum proinde non eſt vini illius vaporibus correptos, cõfeſtim ſopitos fuiſſe, prout ab illo vetulo referebatur. *Faceta Braſilienſis Mouſſacat de vino narratio.*

Nos vero commanducatum illum feminarum in ſuo *Caou-in* conficiendo, initio abhorrebamus. quem vt vitaremus, radices aliquot *Aypi* & *Maniot* cum quadam milii copia contuſas feruefecimus, gratiorem potum confecturos nos eſſe opinantes: ſed experientia edocti ſumus rationem hanc non ſuccedere. Quo factum eſt, vt paulatim Barbarico *Caou-in* aſſueuerimus: attamen illius vſus nobis non fuit perpetuus. Nam ſaccari cannis, quarum copia nobis ſuppetebat, in aqua refrigerata, ob perpetuum regionum illarum æſtum, per aliquot dies madefactis, potum parabamus gratiſſimi ſaporis. Frigidam quoque nonnunquam bibebamus. Illic enim fontes ſunt limpidiſſimi, flumina quoque aquæ dulcis, ob aeris temperiem ita probatæ & ſalubris, vt nemini quantumuis large pota periculum crearet. Hîc mihi ſuccurrit, aquam dulcem à Barbaris *vhete*, ſalſam vero *vheen* appellari. In qua dictione efferenda præ ceteris laborabamus: ab illis enim imo gutture pronuntiatur, quo modo ſuas gutturales Hebræi ſolent efferre. Deniq; quia non dubito, quin ea quę de radicibus & milio feminarum dentibus attritis ad *Caou-in* parandum diximus ſtomachum multis ad nauſeam vſque mouerint, quo faſtidium illud abſtergant, peto ab illis, vt rationem qua muſtum apud nos exprimitur animo repetant. Enimuero ſi vinitores, vindemiarum tempore, in iis præſertim locis quæ vina generoſiſſima gignunt, nudis pedibus, nonnunquam calceis indutis labra vinaria ingredi vuaſque calcare, inque ipſis torcularibus immundiſſime tractare meminerint, multa comperient non mundiora illo radicum commanducatu. Si vero quis inſtet, feruendo ac deſpumando vinum purgari, reſpondeo *Caou-in* *Aquæ Braſilienſium optimæ.* *Caou-in cum vino collatio.*

quoq; eadem penitus ratione ſordes omnes abiicere, ac proinde parem vtriuſq; eſſe hac in parte rationem.

Cap. IX.

De feris, prægrandibus lacertis, ſerpentibus, aliiſque Americæ monſtroſis animantibus.

Animalia in America naſcuntur à noſtris prorſus diſſimilia.

PRIVSQVAM vlteriùs progrediar, ſtatim ab initio huiuſce capitis lectorem breuiter admonere viſum eſt, nullas è quadrupedum genere animantes, figura noſtratibus omnino ſimiles in toto Braſilienſi orbe reperiri, neque ſolere *Tououpinambaultios* ex iſtis aliquas niſi perquam raro cicuratas domi educare. Vt autem generatim deſcribam animantes feras, quæ à Barbaris *Soo* appellantur, ab iis quæ vſui humano accommodatæ ſunt facere initium decreui. Primo illa videtur loco eſſe ponenda, quæ & vulgaris eſt maxime: hanc *Tapirouſſou* appellant, pilo ſubrubeſcenti atque promiſſo, vaccam magnitudine ac forma valde referentem. Attamen quum cornibus careat, ſitque contractiore collo, auriculis longioribus & pendulis, ſiccioribuſque tibiis atque gracilioribus, vngula continua & aſini vngulæ perſimili, merito quis eam vaccæ aſinique naturæ participem eſſe diceret. differt nihilominus ab vtroque plurimùm, quod & breuiſſimam gerat caudam (obiterque hîc monendus eſt Lector, permulta in America gigni animantia, quæ omnino ſine cauda ſint) & dentes habeat multo acutiores. nec hominibus propterea quidquam periculi ab ea poteſt creari, quum in fuga potiùs, quam in viribus ſalutem ponere conſueuerit. Eam Barbari ſagittis confixam, vt & alias pleraſq; interficiunt, aut foſſa excauata, decipulisve alius modi ingenioſe fabrefactis, venari ſolent.

Tapirouſſou fera quæ aſinũ & vaccam refert.

Ceterùm fera illa magno eſt in pretio apud Barbaros, pellis gratia quam ſimulatque illi detraxerint, dorſi corium in orbem circumcidentes, ad ſolem exſiccant, in parmaſq; fundi mediocris cadi magnitudine conformant, quibus in bello hoſtium excepta repellunt. Tantam vero duritiem pellis ad ſolem ſiccata contrahit, vt nullius ictu teli quantumuis magno impetu vibrati, tranſigi poſſe, facile credam. In Galliam duas eiuſmodi parmas ſtudioſe afferebam: redeuntibus vero fames ita moleſta fuit, vt omni commeatu abſumpto, ne Cercopithecis quidem & pſittacis, eiuſdemque generis animantibus exceptis, quæ ex regione illa nobiſcum aduehebamus, parmæ illæ duæ, carbonibus impoſitæ, fuerint etiam ad depellendam famem comedendæ: quibus reliquæ pelles, quæ, vt ſuo dicam loco, in naui erant, additæ ſunt.

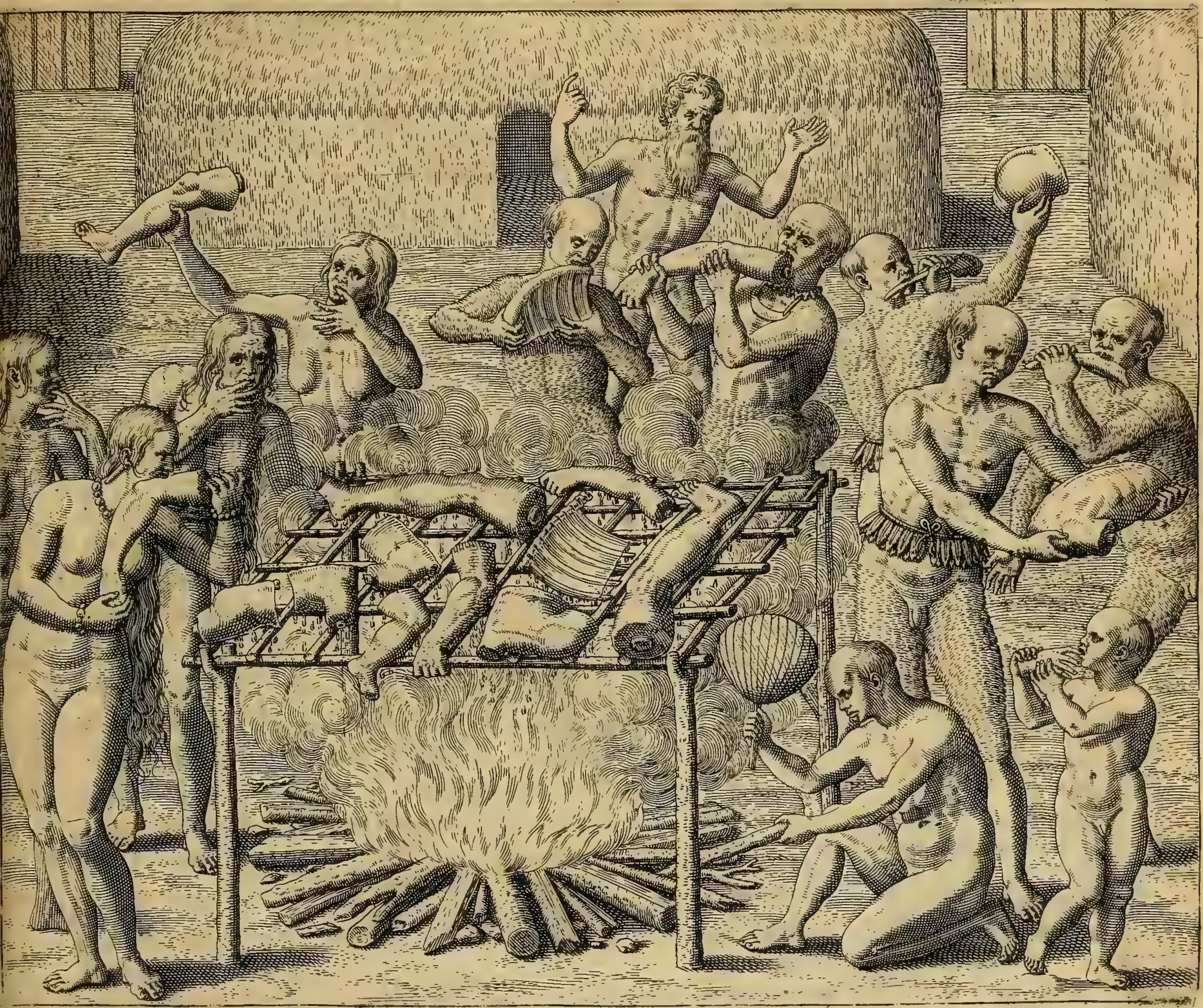
Parmæ ex corio Tapirouſſou.

Porro *Tapirouſſou* caro ad bubulæ guſtum fere accedit. Hanc ſuo Barbari more coquunt, *Boucanare* patria lingua appellant. At quoniam vocabulum illud iam vſurpaui, & poſtea ſæpius repetendum erit, ne diutius lector hæreat, oblata occaſione, quid hoc rei ſit exponam.

Tapirouſſou carniũ ſapor.

Americani

Americani defixis in terra ligneis quatuor furcis craſſitudine brachii, trium pedum interuallo, quadrata figura, æquali vero trium fere pedum altitudine,

baculos in tranſuerſum duobus à ſe inuicem diſtantes digitis ſuperimponunt, itaque ligneam cratem comparant: hanc ſua lingua *Boucan* nominant. In ædibus permultas huiuſmodi crates habent, quibus carnes in fruſta conciſas imponunt, & lento igne ſiccis è lignis excitato, vt ferè nullus exiſtat fumus, quamdiu fert volũtas coqui hunc in modũ patiuntur ſingulis dimidiæ horæ quadrãtibus inuerſas. Et quoniam ſale cibos minime cõdiunt, quemadmodum hîc mos eſt, vno tantum coquendi remedio vtuntur ad eorum conſeruationem, itaque etiamſi 30. vno die feras quales hoc capite deſcribemus, eſſent venati, omnes fruſtatim conciſas illis cratibus ingererent, quam citiſſime fieri poſſet, ne corrumperentur: ibi ſæpius circumactæ aliquando plus quatuor & viginti horis torrentur, donec pars interior carnium æque coctа ſit atque exterior, eaque ratione omnes ſint à corruptione tutæ. Nec in piſcibus apparandis & cõſeruan-

Boucan & Barbarorum culina.

Conſeruandorum ciborũ apud Americ. ratio.

Farina è piſcibus.

dis alia eſt ratio, quos quum nacti ſunt, magna copia ad farinam conficiendam exſiccant, eos præſertim quos patria ipſi lingua *Pirapdrati* vocant, qui germaniſſimi ſunt muli, de quibus dabitur alias dicendi locus. Iſtæ autem crates apud Barbaros carnaria & promptuaria merito habenda ſunt: ideoque vix eorum pagos adire licet, quin ferarum piſciumque carnibus onuſta conſpiciantur: ſæpius etiam vſuuenire ſolet, vt poſtea dicemus, ſi adeas Barbaros, vt iſtiuſmodi crates humana carne refertas, quam ſcilicet de victis hoſtibus interficiendis & comedendis, vt opima ſpolia reportant, intueare. Hactenus de Americana *Boucanatione* dictum ſit, cui cum Barbaris placet elixę carnes ſuccedunt, quod cum bona Theueti venia ſcribam, qui hoc negare auſus eſt.

Humanæ carnes Boucan impoſitæ.

Seouaſſou genus ceruorum.

Vt autem incœptam ferarum deſcriptionem perſequar, ſecundæ magnitudinis partes deferendę videtur cuidam ceruorum generi, quod illi *Seouaſſous* nominant, ſed cum hoc differunt à noſtris, quod multo ſint humiliores, quodque minora geſtent cornua, tum etiam illo, quod æque pilos demittant, atque noſtrates capræ. Aper autem Americanus, quem illi *Taiaſſou* vocant, corporis mole, auriculis, capite, pedibus, atque iis quæ apud nos gignuntur, forma valde ſimilis eſt, dentibus etiam & prolixis & acutis, vehementer damnoſus: tamen cum & macilentior exiſtat & gracilior, frendeatq; terribiliter, illa quoque deformitate inſignis eſt. Habet à natura foramen in dorſo, quemadmodum in capite ſuem marinum habere dixi, quo ſpiritum emittit adimitque. Ne quis vero iſtud prodigioſum exiſtimet, Autor Gener. Indic. Hiſt. memoriæ prodidit apud Nicaraguenſes qui non multum à noua Hiſpania diſtant, ſues naſci quibus vmbilicus in dorſo eſt: qui procul dubio, ad idem genus cum iis de quibus hîc trado, reuocandi ſunt. Cæterum *Tapirouſſou* & *Seouaſſou* & *Taiaſſou* reliquas Braſilienſis oræ feras magnitudine ſuperant.

Taiaſſou aper.

Sues quibus foramen eſt in dorſo.

Lib. 5. cap. 204.

Maxima Amer. animantia.

Agouti nefrẽdis ceruus.

Eſt quoque apud Americanos fera quædam rufa quam *Agouti* nominant, nefrendis triginta dierum nati altitudine, pede bifido, breuiſſima cauda, roſtro & auriculis fere leporinis, palato gratiſſima. Sunt & aliæ duorum aut trium generum quas *Tapitis* appellant, noſtratibus non abſimiles leporibus, ſubrubeſcenti autem pilo.

Tapitis leporis genus

Mures ſub rufi.

In ſyluis quoque magnas venantur ſorices, ſciurorum pilo & magnitudine, quæ ad cuniculorum delicias accedunt.

Pag animal maculis diſtinctum.

Pag aut *pague* (quonam enim modo id pronuntient, vix ac ne vix quidem intelligas) fera eſt altitudine mediocri venatici canis, capite deformi, carne ad vitulinæ guſtum accedente, pelle pulcherrima, & maculis albis, leucopæis, nigriſque diſtincta, vt maximi apud nos pretii futura eſſet, ſi modo nanciſcerentur.

Sarigoy fœtidum animal.

Alia etiam inuenitur, quam *Sarigoy* appellant, quæ ob fœtorem à Barbaris non comeditur. Nos autem quibuſdam excoriatis, & detracta renum pinguedine, vnde fœtor ille manabat, ſine faſtidio edimus: carne enim cum tenera, tum optima eſt.

Tatou armata ſquamis.

Eſt etiam illa quam *Tatou* vocant. Hæc non adeo curſu valet, veruntamen (vt apud nos erinacei) per dumeta reptans, duriſſimis eſt armata ſquamis ita vt

ita vt gladio tranſuerberari nequeat,pellem etiam illi detractam,ex qua Barbari permultas compingunt ciſtas, Caramenos ipſis nominatas, ſi complicaueris, digitalia eſſe militaria diceres. Carne candida eſt,optimique ſaporis. Quod autem ad figuram attinet, tantæ proceritatis nullam videre licuit, quantam expreſſit Belouius ſuarum obſeruationum extremo libro tertio, vbi tamen Braſilienſem *Tatou* nominatum deſignat.

His etiam animalibus, quæ apud Americanos frequentiſſima ſunt, adduntur Crocodili *Iacare* dicti,inſtar humanæ coxæ, longitudine iuſta. At tantum abeſt vt noceant, vt plenæ iſtis Iacaris Barbarorum ſint domus, puerique ſine vllo periculo cum iis luſitent. Nihilominus audiebam ſenes commemorantes, dum peregrinarentur, ſe à neſcio quo Iacararum genere peti, à quo ſe magna difficultate ſagittis tuerētur. Illud cum appropinquare homines perſentiſceret, ex arundinibus erumpere dicebant, & impetum in obuium quēmque facere. *Iacare Crocodili.*

Cæterum vt illa omittam quæ Plinius & alii de Crocodilis, qui in Nilo degunt, memoriæ prodidere, vniuerſalis Indiar. Hiſt. ſcriptor illis in regionibus infeſtos fuiſſe Crocodilos, ad vrbem Panama refert, qui plus centum pedes in longitudinem patebant: quod mihi quidem mirabile & portentoſum videtur, tantum abeſt vt affirmem. Eis autem Crocodilis,quos mihi videre contigit, os erat valde patulum,alta crura,cauda vero non rotunda,nec acuta, ſed ad extremum tenuiſſima. Vtrùm autem,vt quidam ſcripſere,ſuperiorem mandibulam moueant,ingenue fateor me non obſeruaſſe. Venantur inſuper Americani lacertas,*Touous* illi appellant, non virides, verùm leucopęas & pelle variegata, vt noſtrates paruæ lacertæ. Et quamuis longæ ſint quatuor aut quinque pedes, iuſta craſſitudine, ideòque forma terribili, nihilominus in ranarum morem flumina paludeſque incolunt,nemini noxię. Addam,pelle illis detracta exenteratæ ſi coquantur ſumme delicatas eſſe, nihil vt in America guſtauerim ſuauius. Carne enim ſunt,vt apud nos capones alba,delicata,tenera,ſuaui, vt nihil ſupra. Initio tamen ab iſtarum guſtu abhorrebam, poſtea vero quam primum attigi, quod ad cibos attinet,ferebant apud me primas lacertæ. *Lib. 5. cap. 196.* *Crocodili portentoſæ magnitudinis.* *Touous lacertæ.* *Maximæ in America edules lacertæ.*

Bufones quoque permagnos habēt Tououpinambaultii, quibus minime exenteratis,toſtis veſcūtur. Quū vero & medici doceāt & vulgo etiam notum ſit & perſpectum,carnem,atque ſaniem, & quicquid adeo bufonis eſt, lethale eſſe,facile quilibet me tacente propter illius regionis temperiem, aliave de cauſa,quæ me lateat, vſu venire vt illic bufones, vt ſunt apud nos,minime ſint venenati atque periculoſi. *Edules in America Bufones*

Comedunt etiam ſerpentes craſſitudine brachii,quinque fere pedum longitudine, quinetiam animaduerti Barbaros, vt de Crocodilis commemoraui, genus quoddam ex nigro & rubeo diſcolor,domum afferre,interque vxores & liberos proiicere, ita ſecuros vt manibus contrectarent. Has immanes anguillas terreſtres, fruſtatim conſcindunt apparantque. Inſipidæ tamen ſunt & perquam exigui ſaporis. *Americani permagnos ſerpētes comedere ſolent.*

Diuerſi etiam generis ſerpentes apud eos gignuntur, & in fluuiis præſertim,vbi olerum inſtar virides apparent: longi atq; graciles,quorum ictus maxi-

me noxius eſt. nec non in ſyluis exiſtunt lacertæ, præter eas, de quibus ſupra mentionem fecimus valde periculoſæ, vt ex narratione quam ſubiiciam patebit. Itaq; quum aliquando duobus Gallis comitantibus iter facerem viſendæ regionis gratia, neq; vt mos erat, viæ duces Barbaros haberemus, ideoq; oberraremus in ſyluis, vallemq; profundam pedibus metiremur, audito ſtrepitu venientis animalis ad nos cuiuſdam, imbellem eſſe feram opinati, non ſecus iter incœptum perſequentes ſecuro eramus animo. Statim vero ad dextram triginta fere paſſuum interuallo, in colle lacertum conſpicimus: corpore humano craſſiorem quinum aut ſenum pedum. Ille in modum Oſtrei ſquamis albicantibus & aſperis totus, altero pede anteriori erecto, capite ſublimi, collucentibus oculis nos intueri cœpit. Quare attoniti (nemo enim forte noſtrũ ſclopetum tum ferebat, gladiis tantum eramus accincti, arcusque nobis ſuppetebant & ſagittæ, quæ tela illi monſtro tam duris armato ſquamis nocere non admodum poterãt, nihilominus veriti, ne ſi fuga nobis conſulere vellemus, celeritate ſuperius nos vnà conficeret) alter alterum trepide quum intueretur, eodem in loco ſtetimus. At poſtquam ille prodigioſus & formidabilis lacertus, ore aperto, & quod æſtus magnus eſſet (ſudum enim erat meridiano fere tempore) altè anhelans, vt facile exaudiremus, per quadrãtem horæ nos eſſet intuitus, derepente montis verticem petiuit, tanto fragore virgultorum, atq; ramorum, quantum ceruus ſyluam curſu pererrans vix ederet. Itaq; nos, qui tùm valde timueramus de illo inſequendo nõ admodum ſolliciti, Deo liberatori gratias egimus, & inſtitutum iter denuo ſumus aggreſſi. Mihi autem eorum opinionem recolenti, qui affirmant lacertum aſpectu hominis delectari, viſum eſt illi monſtro tantum placuiſſe intuitum noſtrum, quantum eius angebamur præſentia. Nec non apud eos fera gignitur è præda victum quærẽs, quam appellant *Ian-ouare.* Ea fere tibiarum altitudine & velocitate canem æquat venaticum, circa mentum vero pilo eſt promiſſo, pelle variegata, pulcraque inſtar lyncis, ac in reliquis vehementer illi ſimilis. Barbari non immerito feram illam valde reformidant. Nam cùm prędæ ſit aſſueta, quemadmodum & leo, ſi quem eorum aſſequitur, in fruſta conciſum deuorat. Illi vero vt ſunt vindictæ appetentes, nec quid eorum, quæ moleſta ſunt, inultum eſſe patiuntur, ſi quam excauatis ea de cauſſa foueis aliove decipulorum genere intercipiant, ſagittis confixam pluribus, quo diutius langueat, lente interficiũt: vtq; facilius pateat, quam male fera illa cum Barbaris agat, cùm aliquando in quinq; aut ſex Gallorũ de comitatu, hac tranſirẽt, monebãt Americani, vt nobis à *Ian-ouare* caueremus, quod illa ipſa hebdomade tres crudeliter mortales in quodam eorum pago abſumpſiſſet.

Auctoris de prodigioſa lacerta commemoratio.

Ian-ouare fera hominibus infeſta.

Addendum vero huic editioni Latinæ exiſtimaui, Americanos ante Villagagnonis expeditionem canes nunquam vidiſſe: ideoq; cùm permagnum ex venaticorum genere canem intuerentur, quem cum aliquot paruulis eò aduexeramus, nobisq; ille applauderet, propterea quod vt antea commemoraui, ad *Jan-ouare* formam accedit, obſtupeſcebant, ab illoq; refugiebant. Ea de cauſa etiam Gomara in generali ſua Indiarum hiſtoria teſtatur, anno 1509. cùm Chriſtophorus Columbus primùm ad Inſulam *Boriquen* appulit, quæ & S. Ioannis

Canes primũ ab Americanis conſpecti.

Cap. 44.

nomine

nomine inſignitur, huiuſce regionis Indos, qui cum Hiſpanis bellum gerebāt, vehementer canem ſubrubidum timuiſſe, qui etiam duorum fere baliſtariorum ſtipendium merebat: propterea quod nō modo in Barbaros ferociter impetum faciebat, verum etiam ſocios ab hoſtibus diſcernens, quantumuis prouocatus minime illis erat moleſtus, quin etiam Caribas recognoſcens (peſſima & maxime deteſtanda illarum omnium regionum natio) fugientes perſequebatur in mediam vſque hoſtium aciem, qui etiam tātùm excitatus, nulla quiete fruebatur, quouſq; arreptum hoſtem dilaniaſſet: pro Hiſpanis tam dextre prœliabatur, vt illo comitati tam alacriter aduerſus Indos pugnarent, quam ſi tres in ſuo numero habuiſſent equites. hic tamen canis dum neſcio quem Caribam nando perſequitur, venenata ſagitta ictus oppetiit, dominumq; triſtē admodū reddidit, lætanteſq; Indos. Sic & Valboa Hiſpanorū centurio fortiſſimus, cùm primum Auſtralem patefecit Oceanum, emiſſis quos habebat canibus in Indos, qui aditu illum arcebant, Barbari tanto timore ſunt perculſi, vt fuga ſibi conſulere cogerentur, Valboæque canes tam profuerint, quam milites omniū præſtantiſſimi. Inſuper multi reperiuntur in Braſilienſium ora Cercopitheci, paruuli atque nigri, quos illi *Cay* vocant, quibus deſcribendis ſuperſedebo, propterea quod nobis ſunt notiſſimi. Vnum hoc tātùm dicam, quum aſſidue verſentur in cacuminibus arborum fructum in ſiliquis noſtratium fabarum inſtar geſtantium, quo aluntur, atque turmatim iſtic cōueniant, imbribus præſertim cadentibus, iucundum eſt illos audire clamitantes, & ſtrepitum facientes. Ceterum cùm vno tantùm partu, vnicum edat fœtum, Cercopithecus ſimul atq; editus eſt in lucem, ea naturali præditus eſt induſtria, vt à collo patris matriſve firmiſſime pendeat: itaque ſi venatores ingruant, parentibus per ramos deſilientibus vna etiam fuga abripitur: quod certe incredibile videri non debet, cū Matthiolus Commentariis in Dioſcoridem editis, Plinio atq; Ariſtotele auctoribus affirmet, tam amantes prolis eſſe muſtelas, vt teneram adhuc ore comprehenſam, huc & illuc circumgeſtent. Quin etiam animantibus eſt omnibus illud à natuta tributum, vt non modo conſeruandæ prolis ſtudio teneantur, ſed etiam ad id efficiendum ſagacitate mira ſint præditæ. Qua de cauſa non facile Barbari Cercopithecos quacunque ſunt ætate, venari poſſunt: ſagittis tamen vulneratos deiiciunt de arboribus, ac deinde ſanatos, & aliquantiſper domi cicuratos cum mercibus commutant. Verùm initio adeo ſunt feri, vt attrectantium digitos dentibus conuulnerent, adeo vt morſi dolore cogantur illos ſæpiſſime ictibus conficere.

Cap. 61.

Cay Cercopitheci.

Cercopitheorum in paruulis è periculo eripiendis, induſtria.

Modus capiedorum Cercopitheorum.

Eſt quoque apud Americanos alterius generis Cercopithecus, quem ipſi *Sagouin* nominant, craſſitudine Sciuri, eodemque pilo rufo: quod vero ad formam attinet, roſtro, pectore, collo, reliquisque fere partibus leoni perſimilis, audax etiam, nulli paruulorum animalium pulchritudine cedit, quæ quidem illic viderim. Et ſi tam facile mare tranſmitteretur quam cetera, multo maioris eſſet pretii. Sed cùm tam infirmo ſit corpuſculo, vt vacillantem nauem ferre non poſſit, ea etiam eſt ſuperbia, vt vel minimum offenſus, tædio vitā cum morte commutet. Hîc tamen quidam reperiuntur, mihique ſit veriſimile eam

Sagouin, pulchrum animalculum.

eſſe beſtiolam, de qua Marotus ſuum induxit loquentem ſeruulum; cuidam Zoilo, cui nomen erat Sago: alludens enim Cercopitheci nomen eſſe, dicit Sagonem. Vt autem fatear ingenue quod res eſt, quamuis fuerim curioſus, me omnibus animantibus Americanis obſeruandis, non ita fuiſſe diligentem, quam optarem, nihilominus vt ſemel finem faciam, duo adhuc deſcribã genera, quæ figura ſunt prodigioſa vt quæ maxime.

Hay deforme animal.

Vnum quod Barbari *Hay* vocant, magnitudine canis eſt, facie Cercopitheci, ventre pendulo, quemadmodum Scrofæ parturiẽtis, pilo leucopeato valde diluto, breuiſſima cauda, pedibus in morem Vrſi villoſis, prolixis vnguibus: vt autem dum in ſiluis agit valde ſit ferum, captum nihilominus cicuratur facillime. Nudi autem Tououpinambaultii non libenter cum illo colludunt, propterea quod tum longos habeat vngues, tum acutos. Ceterùm (quæ res fortaſſe videbitur incredibilis) audiui & à Barbaris, & à quibuſdam interpretibus, qui diu in America ſunt commorati, neminem vnquam vidiſſe tum in ſiluis tum domi animal illud cibo frui, vt quidam aura illud viuere opinentur.

Coaty roſtro prodigioſe largo.

Alterum, de quo etiam mihi dicendum eſt, à Barbaris *Coaty* appellatum, altitudine leporis eſt, breui pilo & maculoſo, auriculis paruulis erectis & acutis, capite cum paruo, tum ab oculis eminente roſtro, plus pede vno longo, ſcipionis inſtar tereti, ſubito ad extremum decreſcente, ita vt æqualis vbiq; ſit craſſitudinis, ore ita anguſto, vt vix auricularem digitum recipiat. nullum prodigioſius inueniri poteſt: deinde cũ hæc eſt capta fera, collectis quatuor pedibus, aut in alterutrum vergit latus, aut concidit, neq; vnquam erigi, neq; cogi poteſt, vt veſcatur niſi præbeantur formicæ, vnde etiam in ſiluis ſibi victum parat. Octauo fere die, quo ad Villagagnonem venimus, Barbari eius generis feram ad nos attulerunt, quæ ob nouitatem omnes magna impleuit admiratione. Nam, vt commemoraui, cùm ſi cum noſtratibus conferatur ſit valde prodigioſa, ſæpe à quodam ex noſtris familiaribus excellenti pictore ſummopere cõtendi, vt tum illam, tum pleraſque ceteras, non tantùm admirabiles, verùm etiam nobis incognitas, penicillo repræſentare vellet, quod maximo dolore meo nunquam ab illo impetraui.

Cap. X.

De varietate Americanarum auium. De veſpertilionibus, apibus, muſcis, aliiſque regionis illius inſectis.

Oura aues. Arignau-ouſou ſeu gallinæ Indicæ. Arignau-miri gallinæ noſtrates.

Hoc etiam caput, quo de auibus agam, ab iis ordiri placuit, quæ victui humano ſunt accommodatæ, generalique vocabulo à Tououpinambaultiis *Oura* nominantur: maximam illi habent earum copiam gallinarum, quibus ab India cognomen addimus, easq; *Arignau-ouſou* appellant: nec non ab eo tẽpore, quo Luſitani apud Barbaros agunt, gallinas etiam noſtrates alere ſolent, ipſis *Arignau miri* dictas. Quamuis autem, vt aliàs commemoraui,

moraui, candidas plurimi faciant, vt plumis auulſis, rubroque infectis exornent ſe atque veſtiant, ab vtroque tamen genere plerumque abſtinent, quod ad veſcendum attinet. Adhæc quum ſibi perſuadeant oua, quæ *Arignan-ropia* nominant, eſſe inſtar veneni, non modo ſtupeſcebant, ſi oua corā illis ſorberemus, verùm etiam nos increpantes addebant, non ferendum eſſe; dum pullationem anteuerteremus, nos gallinam in ouo comedere. Itaq; de ſuis gallinis æque ferè ſunt ſolliciti, atque de auibus, quæ vitam in ſiluis agunt. Illas vbicunq; fert impetus ponere patiuntur. At gallinæ viciſſim, pullos è dumis & vepribus domum deducunt, ita vt ea moleſtia careant Americanæ mulieres, qua noſtrates, in pullis Indicis educandis, quibus etiam ouorum præbent vitellos, fatigantur. Ac tanta fit apud eos pullatio, vt iis in pagis, qui minùs ſæpe ab extraneis inuiſuntur, gallina Indica cultello veneat, qui quidem apud nos vix ſeſtertiô nummo æſtimaretur: altero autem duorum obulûm quinque aut ſex gallinæ noſtrates conſtent. *Arignan-ropia ouū.* *Gallinarū magna copia in America.*

Vna cum gallinis Barbari alunt etiam domi anates Indicas, *Vpec* ipſi nominant. Quoniam vero ea imbuti ſunt ſuperſtitione Tououpinambaultii, fore vt ſi animali tam tardo veſcerentur, eandem tarditatem contraherent, ita vt ſi hoſtes imminerent, fuga ſibi ſalutem quærere non poſſent, vt vel tantillum de iis deguſtent, non facile quiſquam perſuaſerit, eaq; de cauſa ſibi temperant ab omnibus eis animantibus, quæ tarde incedunt, piſcibus etiam, vt raiis aliisq;, qui non celeriter nare poſſunt. Quod ad illas aues attinet, quæ degunt in ſiluis magnæ caponum inſtar, capiūtur, illæque trium generum, quas Barbari *Iacoutin, Iacoupen* & *Iacou-ouaſſou* appellant. Pluma eſt omnibus nigra & leucopeata, guſtu ad phaſianos accedunt, vereque poſſum affirmare, nihil *Iacous* illis edi vnquam ſuauius. *Vpec Anates Indiæ.* *Iacous, phaſianorum genus.*

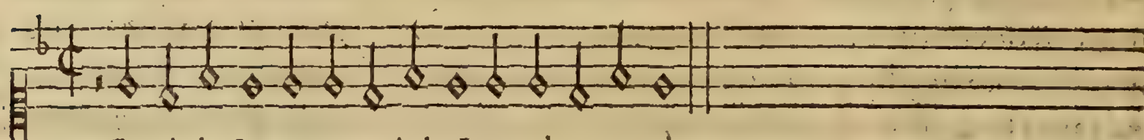
Præterea duo ſunt genera exquiſitiſſimarum auium, quibus nomen eſt *Mouton*, Pauonum magnitudine, iiſdem plumis quibus ſuperiores, raroq; ad modum inueniuntur. *Mouton auis rara.*

Macacoua & *Ynambou-ouaſſou*, duo ſunt genera perdicum, anſerum noſtratium magnitudine non abſimili, quo *Mouton* guſtu. Idem eſt, fere trium ſequentium ſapor *Jnambour-miri*, perdicum altitudine: *Pegaſſou*, palumbi, *Paicacu*, turturis. *Magnarū perdicum genus.*

Vt autem breuiter de auibus, quæ magna copia reperiuntur, tum in ſiluis, fluminibus, tum etiam in littoribus, finiam, ad eas veniam quæ non ita ſunt ad victum accommodatæ. Inter ceteras duo ſunt genera eadem magnitudine, ad corui craſſitudinem accedentia: quæ vt reliquæ aues Americanæ roſtro ſunt atque vnguibus incuruis, quemadmodum & pſittaci, quorum in numero cenſeri poſſent. Quod vero ad plumam attinet, vt facile eſt iudicatu, vix crediderim in toto terrarum orbe aues inueniri tam excellenti pulchritudine, in quibus contemplandis abunde non naturam vt profani, ſed creatorem laudandi ſuppetit materia: vtque res pateat, prima, cui nomen apud Barbaros eſt *Arat*, plumis caudæ, atq; alarum ſeſquipede porrectis, partim purpuræ inſtar rubeis, partim cæruleo colore, vehementer ſplendenti, cui & reliquæ partes corporis *Arat, auis excellenti pluma.*

reſpondent. cùm in ſole agit hæc auis, vbi plurimum verſatur, nemo vnquam illius aſpectu ſatiari poteſt.

Canide, pluma cærulea. Altera *Canide* dicta plumis inferioribus, quæq; collum circumagunt auri colore micantibus, quę vero dorſum, alas, caudamque veſtiunt excellenti cæruleo cum textili aureo inferne induta eſſe videntur, ſuperne autē holoſerico pallio eos qui intuentur ſumma perfundit admiratione. In ſuis verſibus Barbari huius perſæpe meminerunt ad numerum cantillantes;

Ça ni de Iou ue, ca ni de Iouue heuraouech.

hoc eſt, auis flaua, auis flaua, &c. nam *Iouue*, aut *Ioup* apud eos flauum ſonat. Quamuis autem domeſticæ non ſint hæ aues, frequentius tamen in arborum, quæ in mediis vicis ſunt, cacuminibus nidificant, quam in ſiluis, quo fit vt ter quaterve in anno à Barbaris deplumentur, è quibus plumis pileos, veſtes, armillas compingunt, clauarum ſuarum capulos exornant, corpusque ſuum cohoneſtant. Huiuſmodi ego pennas non paucas mecum in Galliam afferebam, earum præſertim quas flauo & cæruleo colore eſſe dixi, ſed vbi Lutetiam veni, aulicus quidam cui videndas exhibui, importunus mihi eſſe non deſtitit, donec eas à me extorqueret.

Plumæ, è quibus pilei, veſtes, &c. componuntur.

Pſittacorum tria aut quatuor genera illic capiuntur; maximos & pulcherrimos, *Aiourous* Barbari nominant. His rubeo, luteo, ac violaceo colore caput eſt diſtinctum, extremis alis eſt coccineus, cauda, quæ eſt prælonga, lutea: reliquo corpore viridis. Huiuſmodi perpauci ad nos adferuntur. Præter plumarum elegantiam eo commendantur nomine, quod edocti, optime humanum imitantur ſermonem. Vnum ab interprete quodam accepi, ab ipſo iam per tres annos educatum, qui Gallicas & Americanas voces tam genuine pronuntiabat, vt ſi nō eſſet in conſpectu, eius vocem ab humana diſcernere vix quiſquam potuiſſet.

Aiourous, pſittaci maximi & pulcherrimi.

Longe admirabilius erat, mulierem in vico quodam, qui ab Inſula noſtra IV. paſſuum millia diſtabat, huius generis vnum educaſſe, qui non ſecus ac ſi ratione præditus eſſet, ea quæ iubebatur, caperet. Illac quoties nobis iter erat, ſtatim ab auis illius hera audiebamus, vultiſne mihi dare pectinem aut ſpeculum, ego iamiam coram vobis pſittacum meum iubebo canere & ſaltare? Si forte poſtulatis illius annuebamus, pſittacus confeſtim, auditis quibuſdam heræ verbis, non modo ſaltabat in pertica cui inſidebat, ſed & garriebat, & ſibilabat. Barbaros denique in bellum euntes mirabiliter referebat. In ſumma, ſi heræ viſum erat imperare vt caneret, canebat, ſaltaret, ſaltabat: contra, ſi indonata paulo acerbiori ſermone illi ſuum *Auge*, hoc eſt, conſiſte, imperaſſet, tum ille obmuteſcebat, nec vllis verbis efficere poteramus, vt vel linguam vel pedem motitaret. Quare reputandum Lectoribus relinquo, annon Romani qui, Plinio auctore, coruo à quo omnib. matutinis nominatim ad Roſtra ſalutabātur, funus

Pſittaci mira hiſtoria.

Lib. 10. c. 43.

ſunus innumeris exequiis olim celebrarunt, eumq; à quo eſſet interfectus morte multarunt, ſi huiuſmodi pſittacum habuiſſent, per quam maximi feciſſent. Illum Barbara mulier *Cherimbaué*, hoc eſt, dilectiſſimum appellabat. Ei ſane adeo charus erat, vt quærentibus nobis, quo pretio mercari poſſemus, illa *Mocaouaſſou*, hoc eſt, tormentum æneum maius, per irriſionem reſpondebat, itaq; nullo pretio ab ea extorqueri à nobis potuit.

Pſittacorum alterum genus eſt eorum, qui in Galliam aduehi ſolent, quos *Marganas* Barbari appellant, & minimi faciunt. At vero tam ſunt illic frequentes quam apud nos columbi, quo fiebat, vt licet carnibus eſſent paulo durioribus, quod ad perdicis ſaporem accederent, illis non raro veſceremur. *Marganas pſittaci apud nos frequentes.*

Tertium genus pſittacorum *Touis* Barbari, nautæ vero Neuſtrii *Moiſſons* vocant: ſturnorum magnitudine, caudam prælongam croceis pennis diſtinguentibus, cetera viridis eſt. Priuſquam autem ſermoni de pſittacis inſtituto finem imponam, ſuccurrit nōnihil à Coſmographo quodam relatum, pſittacos nimirum in arborum ramis pendulos nidos conſtruere, ne à ſerpentibus oua abſorbeantur, quod quidem meras eſſe fabulas exiſtimo, ſiquidem in arborum cauatarum antris nidos conſtruere eos deprehendi. *Touis pſittacorum genus minimum.*

Inter reliquas aues Americanorum, primus locus cuidam *Toucan* nomine dabitur, cuius ante meminimus: Is columbi eſt magnitudine, colore atro ceu coruus, excepto pectore, quod crocei eſt coloris, torque miniato ab inferiori parte circumducto, detracto Barbari ad genarum aliarumq; corporis partium ornatum vtuntur. Tum vero maxime apud illos eſt in pretio, quod ſaltaturi eo vtuntur. Nomen inde eſt ſortitum *Toucan-tabouracé*, hoc eſt, pluma ad ſaltandum. Nihilominus tamen, tanta illis earum ſuppetit copia, vt cum mercibus noſtratibus permutare eas non grauentur. Auis iſtius roſtrum reliquum corpus longitudine ſuperat, cum quo gruis roſtrum minime eſt comparandum, itaq; pro monſtroſiſſimo totius orbis roſtro eſt habendum: ergo non immerito Bellonius, vnum cum nactus eſſet, ſub finem tertii libri deſcriptionis auium depingendum curauit: nomen quidem non edit, at ea omnia, quæ ab illo narrantur, de iſto roſtro neceſſario ſunt intelligenda. *Toucan auis columbi magnitudine.* *Roſtrum auis monſtroſum.*

Alia eſt merulæ magnitudine, & colore, excepto pectore quod bubuli ſanguinis roborem adæquat, à Barbaris eodem quo ſuperius detrahitur modo. Auem vero *Panou* nominant. *Panou, cui pectus rubrum.*

Eſt & alia turdi magnitudine, plumis omnibus coccineis, hanc illi *Quampian* vocant. *Quampian, auis coccinea.*

Minime vero eſt prætermittenda auicula nō minoris admirationis quam ſubtilitatis, quam Barbari *Gonambuch* appellāt, plumis albicantibus, & fulgentibus, fucum, aut ſcarabeum magnitudine non ſuperat, miros tamen cantando edit concentus. Milio illi craſſo, quem Americani *Auati* nominant, aut aliis altioribus herbis inſidens, tam altum edit cantum, vt, niſi conſpiciatur, vix credas ab illo corpuſculo tantum, tamq; ſuauem edi poſſe. Luſciniæ noſtræ minime cedit. *Gonambuch, auis minima.*

Ceterum, quia ſigillatim Americanas aues omnes, quæ à noſtris non mo-

do genere,ſed & coloris varietate,puta rubei,roſei,violacei,albi,leucopæi, purpurei,&c. à noſtris non parum differunt,deſcribere non poſſum, vnam tamen deſcripturus ſum quam adeo obſeruant Barbari, vt eam non modo afficere damno nolint,ſed afficientes inultos abire non patiantur. Columbi eſt magnitudine,colore cinericio,lugubri voce, eam *Tououpinambaultii* noctu frequentiùs quam interdiu exaudiunt, atque ab amicis & cognatis mortuis ad ſe mitti credunt,tum vt bonum omen renuntiet,tũ præcipue vt animos addat, moneatq; vt ſe aduerſus hoſtes fortiter in bello gerant. Exiſtimant præterea ſi recte iſtæc auguria obſeruent, futurum vt hoſtes hac quidem in vita ſuperent, ſed & poſt mortem ad maiores ſuos animas poſt montes conuolaturas, vt illic perpetuas agitent choreas.

Americ. auium varietas.

Contigit mihi ſemel,vt in pago à Gallis *Vpec* denominato diuerterem,vbi de nocte aues illas non quidem canentes,ſed gementes audio. Barbaros attentiſſimos video. Rei totius gnarus, ſtultitiam illam increpo. Sed vbi Gallo mihi adſtanti arriſi paululùm, vetulus quidam ſeuere ſatis me compeſcuit his verbis: Tace,ne nos audiẽdis fauſtis nuntiis auorum noſtrorũ intentos auertas. Quoties enim haſce aues audimus,toties & exhilaramur,& vires noſtræ augmẽtum capiunt. Cui nihil reſpondi, fruſtra enim cum illo contendiſſem. In mentem tamen mihi tum veniebat eorum opinio,qui aſſerũt animas ad ſuos officii monendos deuolare, Barbarorumq; noſtrorum figmentum ea tolerabilius eſſe iudicabam. Etenim,vt ſuo dicetur loco,quamuis animas credant immortales,eò tamen dementiæ nõ veniunt, vt è corporibus ſemel egreſſas ad patrios lares redire dicant,aues iſtas earum eſſe nuntias tantummodo fingunt. Hæc ſunt quæ de auibus Americanis dicenda mihi fuere.

Barbarorum deliratio, qui auis cãtum obſeruant.

Habent tamen præterea terrę illæ veſpertiliones cornicularum noſtrarum magnitudine: hi noctu nõ raro in caſas veniunt, ſi vero quem detectis pedibus dormientem offendant,ſummũ eius articulum adoriuntur, ſanguinemq; exugunt tanta copia,vt duos ſextarios noſtrates plerumq; antequam perſpiciantur ebibant. Experrecti, mane cubile xylinum cruentatum admirantur. Barbari, ſiue ſuis ſiue noſtris id contingebat, in ludibria vertebant. Mihi ſemel iſtud accidit,præterquam vero quod ſannis ſum exceptus, acceſſit & illud quod extremo illo (licet non infeſtiſſimus erat dolor) ſummi articuli læſo,triduum in tibialibus induendis non parum laboraui. Cumanenſes quoq;, qui cis Æquatorem decem gradibus iacent,grandibus iſtis & infeſtis veſpertilionibus infeſtantur. Gener. Indic.hiſtor. Scriptor de his rem & facetam & notatu dignam memoriæ prodidit. Monachi cuiuſdam puer pleuritide laborabat, in Chiribichi monaſterio Sancta fides nuncupato, cuius cùm vena aperienda reperiri nõ potuiſſet,mortuus vero ipſe haberetur,accedit ad eum noctu veſpertilio, talumq; momordit,tantamq; copiam ſanguinis hauſit,apertaq; vena ſpõte emiſit ęger, quãta ad valetudinem ſufficiebat. Ego vero cum hiſtoriæ illius Scriptore dico, opportuniſſimum & fauſtiſſimum ægro illi fuiſſe iſtum Chirurgum. Itaq; præter eam quam veſpertiliones iſtos afferre dixi moleſtiam, ſatis docet exemplum illud poſtremum,non adeo noxios eſſe,ac fuerunt olim Græcorum ſtriges. quæ vt inquit Ouid. Faſt. 6.

Lib. 2. cap. 80.

De veſpertilione faceta hiſtoria.

Nocte volant puerosque petunt nutricis egentes,
Et vitiant cunis corpora rapta ſuis.
Carpere dicuntur lactentia viſcera roſtris,
Et plenum poto ſanguine guttur habent.

quam ob cauſam nomen illud veneficis eſt attributum.

Apes Americanæ à noſtris ſunt abſimiles, ad minores muſcas atras, quibus æſtatis tempore infeſtamur, accedunt, fauosque ſuos in exeſæ arboris cauo cõdunt. Barbari mel ceramque colligere norunt. Mixtim collecta, *Yra-yetic* vocant, *yra* enim mel ſonat, *yetic* vero ceram. Seorſim poſitum mel, noſtro more comedunt, ceram vero picis nigredinem imitantem, aſſeruant, maſſis brachii magnitudine compoſitis. Non tamen quod faces vel candelas ea conficiant: lucernæ enim alius apud eos vſus nõ eſt præterquam ligni cuiuſdam flammam lucidiſſimam emittentis. Præcipue vero ea cera vtuntur ad obturandas ingentes illas cannas, quibus plumas ſuas imponũt, ne à papilionibus exedantur, quos etiam hoc loco deſcribemus. *Americanæ apes.* *Yra mel, yetic cera nigra.*

A Barbaris *Arauers* appellantur, gryllorum magnitudine, gregatim quoque ad focum vt & grylli accedũt, ſi quid autem offendant, exedunt, præſertim vero thoraces coriaceos & calceos ita corrodunt, vt ſuperficiem penitus abſumant. Si vero gallinas aut alia id genus cibaria, negligentiùs recõdebamus, mane à nobis oſſa carnibus nudata reperiebantur. *Arauers, papiliones.*

Barbaros præterea infeſtat exiguum inſecti genus, quod *Ton* nuncupant. In puluere naſcitur, pulicis magnitudine. At vbi ſub pedum & manuum vngulis ſeſe inſinuauit, prurigo ſtatim oritur, acyri modo, niſi vero confeſtim euellatur, breui ſpatio ad piſi magnitudinem accreſcit, extrahique niſi magno cruciatu non poteſt. Non ſolum autem Barbari, qui nudi toto corpore incedunt, ſed & nos quoque quantumuis bene induti, hoc inſecto infeſtabamur. Ego pro mea parte, licet diligentiſſime mihi ab illis cauebam, ita fui infeſtatus vt vno die vltra viginti è variis mei corporis partibus ſint euulſi. *Ton, inſecti genus infeſtiſſimum.*

Nonnullos etiam vidi minùs ſibi proſpicientes, quibus non modò manus & pedes ab illis infeſtabantur, ſed & axillæ reliquæque molliores corporis partes puſtulis iſtorum inſectorum erant refertæ. Hoc illud eſſe animalculum credo quod Ind. Occid. hiſt. Scriptor *Nigua* appellat, quod etiam apud Inſulam Hiſpaniolam extat. ab eo his deſcribitur verbis: *Nigua* pulicis ſalientis ſpeciem refert, puluere delectatur, nonniſi pedes infeſtat, quorum cuti ſeſe inſinuat, moxque lendes maiori copia gignit, quam ſit credibile, habita ſubtilitatis ratione, hæ alias quoque generant, ac niſi mature obuiam eatur, nonniſi igne & ferro eiiciuntur: ſi vero tempeſtiue extrahas, minimo dolore curantur. Quin & addit, Hiſpanos quoſdam adeo illis fuiſſe infeſtatos vt multi articulorũ, nonnulli vero pedum miniſterio caruerint. *Lib. 1. cap. 30.*

Aduerſus ea incommoda hoc remedio Barbari vtuntur: Eas partes, quæ huic lui ſunt obnoxiæ, oleo quodam inungunt, ſpiſſo, rubri coloris, ex fructibus quos illi *Couroq* nominant expreſſo. hoc etiam remedio nos Galli vtebamur. Addo oleum illud curandis vulneribus aliisque corporis humani incom-

modis, adeo eſſe accommodatum, vt apud Barbaros non minoris ſit pretii atq; eſt apud nos confectio illa quam Sanctum oleum nuncupant. Chirurgus noſter in Galliam remigraturus, 12. ingentia vaſa iſtius olei aſportauit, totidemq; ſeui humani, quod dum ſuos captiuos torrebant Americani collegerat.

Yetin culices.

Gignit præterea Americanus aer ſubtiliſſimum culicum genus, quod Barbari *Yetin* nominant, adeo lancinat etiam leuiùs indutos, vt mucrones acuum referant. Ex quo facile eſt colligere quam ridicule Barbari noſtri conſpiciantur, vbi his culicibus infeſtantur, manibus enim ſua crura, nates, humeros, brachia ita plaudunt, vt aurigam flagellum quatientem referant.

Americani Scorpiones.

In puluere quoq; & ſub lapidibus latent in America Scorpiones, ijs qui in Prouincia conſpiciuntur longe minores, non tamen, vt experientia edoctus ſum, ictu minùs venenato & mortifero. Hoc inſectum munditie delectatur. Cubile meum mundari curabam, mundatum denuo appenderam, more ſolito, Scorpio in ruga quadam delituerat, qui mihi quidem incauto dum cubile ingredior ſiniſtræ manus pollicem perculit: manus mirum in modum è veſtigio intumuit, ita vt venenum fuerit corpus totum inuaſurum, niſi mihi præſto fuiſſet pharmacopola, ad quem confeſtim me recepi: Is mortuos Scorpiones cum oleo in phiala aſſeruabat, quorum vnum vulneri applicuit. Illud remedium etſi præſentiſſimum ab omnibus habetur, tanta fuit tamen vis veneni, vt per 24. horarum ſpatium ſummo dolore laborauerim. Barbari quoq; eodem vtũtur remedio, ſcorpiones nimirum, ſi eos aſſequi poſſint, vulneri attritos applicant. Præterea, prout alicubi à nobis dictum eſt, eos eſſe vindictæ cupidiſſimos, immo pene dixerim in noxia quæq; furentes, ita vt ſi imprudentes in lapide impingunt, rabidorum canum more eos mordeant, in animantia quæuis ſibi noxia ſedulo inquirant, eaq; quantum poſſunt penitus extirpent.

Remediũ aduerſus Scorpionũ ictus.

Barbari vindictæ cupidiſſimi.

Terreſtres cancri.

Habet quoque Americana regio Cancros terreſtres, eos *Ouſſa* nominant *Tououpinambaultij*, turmatim locuſtarum more ad maris littus, & paluſtria loca conueniunt, ſi quis ad ea loca accedat, hac illac fugientes videat: In truncos arborum radicesq; ſeſe recipiunt, è quibus extrahi tuto non poſſunt, digitos quippe & manus capientium forcipibus comprimunt: marinis longe ſunt macriores, quoniam autẽ iuniperinas redolent radices, palato minime ſunt grati.

CAP. XI.

De nonnullis piſcibus apud Americanos maxime vulgaribus, deque eorum piſcatu.

Ne idem ſæpius repetere cogar, à quo abſtinere quoad eius fieri poteſt cupio: lectorem tum ad capita 3. 4. 5. & 6. hiſtoriæ huius tum ad loca alia in quibus de Balænis, marinis monſtris, piſcibus volantibus, aliaq; complurium generum egimus, remitto. Eos vero hoc capite deſcribam, qui maxime apud Braſilenſes noſtros ſunt vulgares, de quibus nulla eſt hactenus facta mentio.

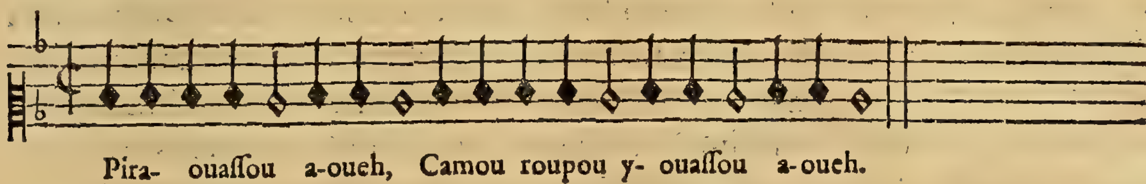
Ac

Ac primum quidem piſces in genere Barbari *Pira* vocant. Mullorum genera duo habent, *Kurema*, & *Parati* appellant: optimi ſaporis tum elixa, tum toſta. Quoniam vero mulli gregatim oberrant (quod non ita pridem in Ligeri aliisque fluminibus eſt obſeruatum) Barbari eos vbi vident telis petunt, ac nonnunquam tam certa manu, vt duos tresve vno iactu figant, transfixos natantes quæſitum eunt Barbari, vt qui mergi nequeant. Horum piſcium caro eſt admodum friabilis, quo fit vt ſi magno capiantur numero, *Boucan* impoſiti exſiccentur, deinde friati in optimam farinam redigantur.

Pira piſcis. Kurema & Parati mulli. Sagittis mullos petunt Americ.

Camouroupouy-ouaſſou piſcis eſt prægrandis (*Ouaſſou* enim Americana lingua grandem ſonat, prout accentu diſcriminatur) Huius *Tououpinambaultij* in ſuis choreis & cantibus frequentem faciunt mentionem: hæc enim verba hoc modulantur modo:

Camouroupouy-ouaſſou, piſcis prægrãdis.

eduliſque eſt maxime.

Duo inſuper ſunt illis piſcium genera, quæ *Ouara* & *Acara-ouaſſou* nominant, à ſuperiore non abſimiles, bonitate tamen vincunt: Immo affirmare auſim *Ouara* ſalari noſtro nullo cedere modo.

Ouara & Acara-ouaſſu, piſces optimi.

Acarapep piſcis eſt planus, inter coquendum pinguedinem ſubflauam emittit, quæ eis eſt pro condimento, eſtq; carne optima.

Acarapep, planus piſcis.

Acarabouten viſcoſus eſt, colore ceruino aut ſubrubro, ſuperioribus bonitate cedit, minusq; palato ſapit.

Acarabouten, piſcis ſubruber.

Pira-ypochi lõgus eſt inſtar anguillæ, eſtq; minime edulis, quod etiam Americana lingua *ypochi* ſonat.

Pira-ypochi, piſcis oblongus.

Raiæ, quæ in Ganabaræ ſinu mariq; vicino capiuntur, non modo à Neuſtriis & Britannicis, aliisque noſtratibus magnitudine differunt, ſed etiam eo quod cornua duo oblonga gerant, præterea quinq; aut ſex fiſſuras in ventre habeant, quas minime natura ſed arte factas credas, cauda oblonga eſt & tenui, atq; adeo venenata, cuius rei experimento ſum certior factus: vnam enim cepimus, inq; ſcapham eduximus, quæ mox cuiuſdam è noſtris tibiam punxit, quæ ſtatim intumuit & inflammata eſt. Hæc ſunt quæ paucis de piſcibus marinis Americanis, quorum tamen numerus eſt infinitus, habui dicenda.

Raiæ a noſtratibus diſſimiles. Paſtinaca forte. Raiarum caudæ venenatæ.

Ad hæc flumina aquæ dulcis, piſcibus mediocribus & minimis abundant, quos ſua lingua Barbari, *Para-miri* & *Acaramiri* nuncupant. *Miri* enim eorum lingua, paruulum ſonat. Huius generis duos monſtroſiſſimos paucis perſtringam.

Para-miri & Acara-miri, piſces minores.

Vnum Barbari *Tamouata* appellant, palmi longitudine, capite ampliſſimo atque monſtroſo, habita reliqui corporis ratione, pinnulas ſub branchis habet duas, dentibus lucio noſtrate eſt acutioribus, ariſtis quoque acutiſſimis, ſqua-

Tamouata, piſcis monſtroſus.

mis quoque duriſſimis,adeo vt (quod de *Tatou* iam ante dixi) gladio tranſuerberari nequeat. carne eſt probatiſſima,& ſaporis gratiſſimi.

Pana-pana, piſcis capite deformi. Alterum *Pana-pana* vocant, mediocris longitudinis,cuius hæc eſt forma, pelle eſt inſtar Requienis aſpera,corpore & cauda illius non abſimili,capite plano,atq; admodum deformi, quod ab aqua elatum,in duas diuidit partes, ita vt caput piſcis deformius & monſtroſius conſpici minime poſſit.

Viri, mulieres, puerię peritiſſime natant. De Barbarorum piſcatu quod attinet, in primis ad ea quæ dixi de mullis quos ſagittis transfigunt (quod etiam de reliquis quoque piſcibus eſt intelligēdum, quos petere in aquis poſſunt) notandum eſt, non modo viros & mulieres,ſed etiam puerulos natandi peritiſſimos eſſe. illi prędam natando more barbatulorum canum in mediis petunt aquis; hi ſimulac ambulare didicerunt, in flumina marisque littus ſe coniiciunt, atque anatum more huc illuc oberrant. Cuius rei ad fidem faciendam exemplum paucis commemorabo. Die quadam Dominica,mane, in quodam caſtelli noſtri propugnaculo expatiabamur, lintremque corticeam (quæ etiam ſuo loco à nobis deſcribetur) qua,vltra triginta tum virorum & mulierum cum puerorum capita ad nos inuiſendos vehebantur, in medio mari euerſum. Confeſtim nauigium conſcendentes opem laturi ad eos properamus, omnes ad vnum natantes & ridentes comperimus. Quidam vero eorum his nos compellauit verbis: quonam ita feſtinantes tenditis vos *Mair*? (quo nomine Gallos appellant) Ad vos (dicebamus) opem laturi. Magnam,inquit,habemus gratiam: Atqui exiſtimatiſne nos quamuis in mare delapſos,in diſcrimen vitæ adductos fuiſſe? Octo dies potiùs hoc modo in aquis verſaremur, quam vt mergeremur. magis vero metuimus, ne magni quidam piſces in fundum nos pertrahant. Ceteri vero qui inſtar piſcium placidiſſime natabant, audita ob quam ad eos acceſſiſſemus cauſa, ſannis nos exceperunt, præque riſu nimio eos ſuum marinorum more flantes videbamus. Ac ſane, licet 500. paſſibus à caſtello noſtro aberamus,perpauci eorum (idque potiùs garriendi cauſa,quam vllius periculi metu) nauigium conſcenderunt. Ego obſeruabam eos nonnunquam nobis præire,ad libitum modo tarde, modo celeriùs natantes, quotiesque viſum eſſet ad aquæ ſummum quieſcere. Lintrem vero cum quibuſdam xylinis lectis, cibariis, nonnullisque aliis, quæ ad nos aduehebant,ſubmerſum tantundem curabant,quãtum ſolicitudinis afferret nobis pomi vnius iactura. Dicebant enim, An non ſunt alia in terra?

Barbari narratio de piſce manib. & vultu humanam formam referentibus. Priuſquam vero ab hoc de piſcatu ſermone digrediar, hiſtoriam à Barbaro acceptam prætermittere nolo. Cùm,inquit, die quadam vna cum nonnullis aliis in ſumma maris malacia lintre quadam veherer, ingens quidam piſcis manu nauigij oram apprehendit, meoque iudicio aut euertere aut cõſcendere volebat: Id ego conſpicatus falce quam præ manibus habebam,manum illam abſcidi, quæ in lintrem decidit, digitos vero noſtris perſimiles quinque habebat, præterea præ dolore, quo piſcis ille fuit affectus,exerto ſupra aquam capite, ad humanum accedente,aliquantulum concrepuit. Ego lectori diſpiciendum relinquo, vtrùm (iuxta vulgi opinionē, qua fertur mare in ſe ſingula animalium genera habere,quæ in terra conſpiciuntur, præſertim vero habita eorum ratione,

ne,quæ de Tritonibus & Sirenibus à nonnullis ſunt ſcripta) Sireni an vero potiùs ſimiæ marinæ manus illa fuerit amputata: tamen (non quod præiudicium iis quæ in hanc rem afferri poſſunt allatum velim) ingenue fateor me, qui menſes nouem in alto mari verſatus ſum, quiq; nō raro circa littora nauigans oberraui, piſcem vllum, in tanta tot generum copia, quæ à nobis ſunt capta, nō conſpexiſſe, qui adeo ad humanam accederet formam.

Spinæ, quibus pro hamis vtũtur Barbari.

Toucon, herba.

Piperis rates earumque vſus.

Atque vt tandem ſermoni de Americanorum piſcatu finem imponam, præter eum, de quo diximus, modũ quo piſces ſagittis transfigunt, priſco etiam ſuo more, ſpinas in hamorum modum componũt, lineamque herba quadam, quam illi *Toucon* vocant, conficiunt, quibus non modo in littore piſcantur: ſed etiam in medium mare, fluminaque progrediuntur, ratibus vecti, quas illi *Piperis* vocant, quaſque hoc modo componunt: longurios quinque aut ſex rotũdos brachii craſſitudine, vinculis ligneis colligant, quibus, exporrectis cruribus, ac tibiis inſidentes, fuſte plano pro remo vtentes, quocunque fert animus errãt: attamen rates iſtæ vlnæ longitudinem non ſuperant, latitudine pedes duos, quo fit vt neque procellarum fluctus ferant, neque plures vno homine capiant. Noſtri itaque Barbari tranquillo mari ſinguli illis inſidentes, ac ſolis radiis oppoſiti, ſimias optime referunt, ſeu potiùs ranas, eminùs conſpecti. Attamen, quia hæ rates celeriter admodum componuntur, & mergi nunquam poſſunt, ſi apud nos in vſu eſſent, commodiſſimas fore autumno tranandis tum fluminibus leniter fluentibus, tum ſtagnis & paludibus, quibus tranandis cùm vrget neceſſitas, frequenter non parùm laboratur.

Puiſſa-ouaſſou, retia.

Hamos maxime probant Barbari.

Ad hæc, Barbari noſtri non modo mire delectabantur retium noſtrorum, quibus piſcabamur, conſpectu, ſed & ipſi nos adiuuabant, atq; adeo ſi per nos licebat, perite ipſi piſcabantur. Hæc illi ſua lingua *Puiſſa-ouaſſou* nuncupant. Præterea Gallos eo præcipue laudant nomine, præter alia non pauca commoda, quæ ex mercibus eorum percipiunt, quod cũ antea ſpinas ad piſcandum lineis aptare neceſſe eſſet, eorũ beneficio iam copia illis ſit vnculorum illorũ ferreorum, quos adeo ad piſcandum accommodatos eſſe prædicant. Ac ſane puerulii, (vt ante dictum eſt) ab aduenis hamos flagitare probe ſunt edocti, his verbis: *De agatorem, amabé pinda,* hoc eſt, tu bonus es, da mihi hamos. *Agatorem* enim eorum lingua bonum ſonat, *amabé,* da mihi, *pinda* vero hamum. Si vero repulſam patiantur, capite conuerſo in hæc verba ſtatim erumpũt, *De engaipaaiouca,* hoc eſt, tu es nequam, es occidendus.

Barbari liberalib. hominib. delectantur, moroſos vero deteſtãtur.

Itaque ſi quis gratiam inire à parentibus & à liberis cupit, nihil illis eſt denegandum. Grati quidem ſunt, præcipue vero ſenes, tum cùm minùs de eo cogitaueris, muneris accepti memores, aliquid dare ſolent. Hoc ergo obſeruatum eſt à me, homines hilares, alacres, & liberales, ſummo apud illos eſſe loco: contra vero triſtes, moroſos, taciturnos, auaros, eoſque qui ſibi ſolis viuunt, vſque adeo deteſtantur, vt auctor ſim iſtius farinæ hominibus, ne Barbaros noſtros adeant.

Cap. XII.

De Arboribus, herbis, radicibus, exquiſitiſsimisque fructibus, qui in Americano proueniunt ſolo.

QVANDOQVIDEM in ſuperioribus de quadrupedibus, de auibus, piſcibus, reptilibus, denique de omnibus Americanis animantibus, à nobis actum eſt, cōſentaneum videtur, vt priuſquam ad religionem, bellum, politeian, aliosque Barbarorum mores accedamus, nonnihil de ſoli illius arboribus, herbis, plantis, fructibus, radicibus, omnibus denique iis quæ vegetante anima ſunt prædita, agamus.

Primo autem, quia Braſilia arbor eſt totius ſoli illius celebratiſſima (à qua etiam nomen eſt ſortita regio illa) præcipue ob fucum quem ex ea conficiunt infectores noſtri, eam hoc loco deſcribam. Hæc itaque arbor Barbaris *Araboutan* nuncupatur, quercum noſtram proceritate & ramorum copia adęquat. Quędam reperiuntur, quarum craſſitudo trium hominum vlnas complectentium implet. Scriptor Hiſt. Occid. Ind. prodidit duas in illis regionibus viſas eſſe arbores, quarū priorem vix octo hominum vlnæ, alteram vix ſedecim amplecterentur: atq; in priore, quæ tanta erat altitudine, vt lapidis iactum ſuperaret, *Cacicus* quidam caſulam cùm cōſtruxiſſet, Ciconiæ modo, Hiſpanis riſum commouebat. Alteram admiratione digniſſimam aſſerit. Idem quoq; narrat in *Nicaragua* Prouincia arborem prouenire, nomine *Ceyba*, cuius craſſitudo quindecim hominum complectentium vlnas impleat. Sed vt ad Braſiliam noſtram reuertamur, foliis eſt buxeis perſimilibus. Fructum vero non fert.

Araboutan, Braſilia arbor, eiuſq; forma. Cap. 61. 85 & 204.

Arbores miræ craſſitudinis.

Qua vero ratione materia illa in naues importari ſoleat, hoc loco deſcribere viſum eſt. In primis vero ſciendum eſt, niſi ab incolis iuuarentur mercatores, intra annum vix nauem ea materie onerare poſſe, tum ob duritiem, ac proinde in ſecando difficultatem, tum vero præcipue, quod iumentis omnibus careat illa regio, ac proinde humeris humanis ſit comportanda. Barbari igitur, veſtibus, induſiis, pileis, cultellis, aliiſq; mercibus conducti, non modo materiam illam ſecuribus & cuneis ſecant & findunt, & rotundant, ſed etiam humeris nudis impoſitam in naues comportant, nonnunquam vero locis impeditiſſimis, tribus aut quatuor paſſuum millibus à ſilua ad littus intercedētibus. Nominatim vero dico Barbaros, ex quo Galli & Luſitani ad eos acceſſere, ſuas Braſilias arbores ſecare: earum enim exſcindendarum (quantum à ſenioribus accepi) ante illud tempus, ratio alia non erat, niſi quod igne admoto eas deturbabant. Præterea quoniam nonnullos ſcio exiſtimare, materiam illam quæ ad nos aduehitur arborum craſſitudinem obtinere, de induſtria addidi Barbaros eam rotundare, quo facilius comportari ab ipſis poſſit.

Iumentis caret Americana regio.

Barbari materiam ſecant, & in naues important.

Priſcus arbores excidendi modus apud Barbaros.

Adhæc obſeruatum eſt à me, tantiſper dum in America vixi, caminoque luculento ligni iſtius beneficio vſus ſum, minime humidum hoc ligni genus eſſe, quod pleriſq; aliis lignorum generibus vſuuenit: immo quaſi natura ſiccum eſſe,

Braſilicū lignū fere ἄκαπνον.

eſſe,accenſum vero perparum fumi parere. Sycomorus vero contra (vt ait Matthiolus) præ ceteris lignorum generibus hoc habet peculiare, vt etiamſi exciſa ſit,humiditatem retineat,ac niſi in aquam demerſa,non exſiccetur. Aliud inſuper commemorabo,quidam è noſtris induſia noſtra mundare cupiebat, cineres Braſilii ligni imprudens in lixiuium impoſuerat, adeo tenaciter rubeo infecta ſunt colore,vt quantumuis abluta illum nunquam mutarint,atq; eo colore infecta fuerunt nobis induenda. Si vero delicati illi, qui ſuas rugas dealbandas in Belgium mittunt, minùs fidem his adhibeant, per me licet illis non modo periculum facere,ſed etiam ſi volent, ingentes illas ſuas rugas viridi inficere colore.

Braſilici ligni cineres induſia rubro colore inficiũt.

Ceterum quia non mediocriter mirantur *Tououpinambaultij* noſtri quum vident Gallos,aliosq; aduenas è procul remotis terris venientes, tantum laboris ſumere vt Arabo-vtano ſuo (id eſt Braſilio ſeu coccineo ligno) naues onuſtas reuehant. Itaque maior natu quidam ex Barbaris hunc in modum me ſuper ea re aliquando interrogauit: quid ſibi vult,inquit, quod vos *Mair* & *Peros* (id eſt Galli & Luſitani) tam procul petitum ligna veniatis? Nullane vobis ligna ad focum tellus veſtra ſuppeditat? Tum ego, Suppeditat vero,inquam, & quidem magna copia: ſed nõ ex eo genere arborum quales veſtræ ſunt: Braſilium in primis,quod hinc noſtri non ad vrendum,vt tu exiſtimas, ſed ad tingendum exportant: ſicuti & vos funiculos veſtros bombycinos, pennas, aliaq; rerum inficitis. Hîc ille protinus excipiẽs: Verùm tantáne eius ligni copia vobis opus eſt? Enimuero inquam: quum enim (vt hominis animum admiratione ſuſpenderem) apud nos vel vnus mercator plures coccineos pannos, plures cultellos, & forfices (nota ipſi & familiaria exempla ſubijciens) plura ſpecula poſſidet, quam quanta huc ad vos vnquã allata ſunt: ſolus ille omne Braſilium coëmet, quo plures hinc naues onuſtæ redeunt. Ah (inquit Barbarus) mira mihi narras! Mox eorum quæ audiuerat memor,percontari vltra perrexit: At, inquit,vir ille adeo locuples,quem tu refers, non moritur? Moritur (inquam) vt & alii homines. Ibi tum ille (vt iſti Barbari commentari amant, & cœptum ſermonem nullis interruptum diuerticulis ad finem vſq; haud abſurde pertexunt) quęrere ex me: Ergo,inquit, eorum quæ iſte moriens bona reliquit, quis hæres eſt? Liberi eius, inquam, ſi habet: ſi non habet, fratres, ſorores, aut proximi eius agnati.

Barbari cuiuſdam cum auctore colloquium.

Quum hæc dixiſſem,Equidem (inquit meus ille haud ſane ineptus ſenex) facile hinc animaduerto vos *Mair* (id eſt Gallos) eſſe inſigniter fatuos. Nam quid traijciendo mari tantopere vos fatigari neceſſe eſt, in quo ſuperando (ſicuti nobis quidem huc appulſi dicitis) tantum malorum exhauritis? Nempe vt liberis veſtris aut ſuperſtitibus cognatis opes quæratis? Tellus quæ vos aluit, nõ illis quoque alendis ſufficiet? Nos quidem, & liberos, & propinquos habemus, eosq;,vt tu vides,ſumma caritate amplectimur: ſed quum confidamus fore vt poſt mortem noſtram terra quæ nos aluit, eadem & illos quoq; enutriat, in eo acquieſcimus.

Sententia eximia a Barbaro prolata.

Et certe in hanc ſententiam, præclare Socrates olim cuidam vehementi

ſtudio ſuadenti, vt ſe liberis etiamnum paruulis ſeruaret incolumem, Liberi, inquit, Deo, qui mihi eos dedit, curæ erunt. Ageſilaus vero, Lacedæmoniorum rex, amicos admonebat, ne tam pecuniis quam fortitudine, ac virtute ſtuderẽt diteſcere: quod fruſtra paret opes, qui veris animi bonis vacat. Quæ ſententiæ ab Ethnicis profectæ admirationem non paruam merentur. Prior enim conuenit cũ eo quod ſcriptum eſt: Ero Deus tuus, & ſeminis tui poſt te. Altera vero reſpondet dicto illi Chriſti, Operemini nõ cibo qui perit, ſed cibo illi qui permanet in vitam æternam, quam Filius hominis dabit vobis. *Ioan. 6. 27*

Hactenus paucis, ſed fideliter narrationem ab Americani Barbari ore acceptam recitaui. Quamobrem, gens illa quæ adeo Barbara à nobis habetur, nõ modo lepide eos irridet, qui magno ſuo periculo Braſilio ligno quęrẽdo, ex quo quæſtum faciant, mare traiiciunt: ſed etiam quantumuis obcæcata (quandoquidem naturæ & ſoli fertilitati plus quã nos Dei potentiæ & prouidentiæ tribuit) aliquando cum raptoribus in iudicio ſurget, qui Chriſtianum nomẽ præ ſe ferunt, quorum tam eſt Europa ferax, quam Braſilia immunis, quoad incolas attinet. Quare, prout à me dictum eſt, immortale odium aduerſus auaros à *Tououpinambaultiis* geri, vtinam auari omnes, qui cùm ſatiari nuſquam poſſint, continuò pauperum medullam & ſanguinem exugunt, in illa terra eſſent relegati, vt ab iis iam furiis aut Dæmonibus exagitarentur. Neceſſe mihi fuit magno noſtro pudore in Barbarorũ gratiam, qui adeo res mundanas contemnũt, digredi. Addere autem non incommode, meo quidem iudicio, poſſum rem ab Ind. Occid. hiſt. ſcriptore memoriæ proditam, de quadã Barbara gente Peruana, quæ cùm primùm Hiſpanos verſantes in ſuis locis ſunt cõſpicati, tum quod barbati eſſent, tum vero præcipue quod luxui indulgerent, verebantur ne ab illis ipſi corrumperentur, aut auiti mores immutarentur, eos abeuntes increpabant, his nominibus, Spuma maris, ſine patribus homines, inquieti, quiq; nullibi conſiſtere poſſunt ad laborandum, quo victum ſibi parent. *Cap. 108.* *In errones Barbarorum accuſatio.*

Palmarũ in America 4. aut 5 genera. Sed vt arborum Americanarũ deſcriptionẽ perſequar, Palmarum quatuor aut quinq; genera illic reperiũtur: inter quæ frequentiſſima numeratur ea, quã illi *Gerau*, alia quoq; quam *Yri* nominant: attamen quemadmodum fructus nulli à me ſunt cõſpecti, credo etiam nullos edi. *Yri* quidem fructum rotũdum producit inſtar ſpineorum prunorum ad effigiem racemi amplioris, tanti ponderis, vt ægre vna manu ſubleuetur, ſed nucleus tantum ceraſei craſſitudine, eſt edulis. Præterea in culmine harum palmarum eſt turio quidã albus, qui à nobis veſcendi gratia abſcindebatur: Philippus vero, qui hæmorrhoidibus laborabat, aſſeuerabat illi morbo remedium eſſe, cuius rei fides penes medicos eſto. *Turio in capite palmarum edulis.*

Ayri, hebeni ſpecies ſpinoſa. Alia quoq; eſt arbor, à Barbaris *Ayri* appellata, quæ licet foliis palmæ ſit perſimilis, caudice ſpinis circumquaq; armata, acuum mucronum ſpecie & aculeo. Fructus mediocri craſſitudine, cuius in medio nucleus eſt niuali albedine, qui tamẽ edulis non eſt, quã hebeni genus eſſe credo: præterquam enim quod colore eſt nigro tantaq; duritie, vt Barbaris clauis ſuis & ſagittis partim conficiendis (quas fuſiùs cùm de bellis eorum agetur deſcribam) ſit in vſu, læuigatum eſt quoq; ac lucidiſſimum, adeo deniq; graue, vt in aquam deiectum ad imum ſtatim feratur.

Ligna varii coloris.

Complura quoque lignorum multiplicis coloris in America reperiuntur genera, quorum nomina ſigillatim edere non poſſum. Nonnulla vidi, buxi colorem imitantia, alia violacea, è quibus fruſtula quædam in Galliam aduexeram, alba vt charta, rubra, diuerſi à Braſilio generis, è quibus etiam clauas ſuas Barbari conficiunt: vnum quoque quod illi *Copau* nominant, cuius arbor nuci Iuglandi eſt perſimilis, nucibus tamen caret, materia quoque affabre facta eaſdem cum nuce maculas habet. Denique nonnulla reperiuntur, quorum folia ſunt capitati numi craſſitudine: alia, quorum etiam folia ſunt latitudine ſeſquipedali, atque adeo complurium generum, quæ omnia ſigillatim recenſere longum eſſet.

Copau, arbor nuci perſimilis.

Arborum folia craſſiſſima, alia quoque ampliſſima.

Ad hæc arbor in illis naſcitur terris pulchritudinis eximiæ, atq; etiam (quod eſt maximum) adeo ſuauis odoris, vt dum à fabris vel ſcinderetur, vel expoliretur, fruſtula à nobis collecta vel fragrantiſſimam roſam referrent. Contra alia illic adoleſcit quam Barbari *Aou-ai* nominãt, allii teterrimo odore, quem dum ſecatur, aut vritur nemo eſt qui ferat: foliis eſt à pomis noſtris non abſimilibus: fructus vero eius (qui proxime ad echinum forma accedit) præſertim vero nucleus adeo eſt venenatus, vt comedenti veneni præſentiſſimi effectum referat. Nihilominus tamen Barbari noſtri, quod ex eo crepitacula ſua componunt, fructum illum plurimi faciunt. Hîc quoq; animaduertendum eſt, Braſiliam (vt mox dicemus) poma complurium generum optima ferentem, abũdare etiam arboribus, quæ pulcherrimos quidem fructus edunt, ad veſcendum tamen inutiles. In littore præſertim multæ ſunt arbuſculæ, quarum poma meſpilis noſtratibus valde ſimilia, pericuſoſe comeduntur. Idcirco Barbari cum Gallos, ceteroſq; aduenas ad poma illa colligenda accedentes conſpicantur, ſuo idiomate *Ypochi* crebro vſurpantes, vt ab eis abſtineant, admonent.

Lignũ roſei odoris.

Aou-ai, lignum teterrimi oderis.

Complures Americana arbores fructus ferunt venenatos.

Hiuouraé, cui cortex eſt ſemidigitali craſſitudine, ſapore gratus, præſertim recens ab arbore extractus, genus eſt Guaiaci, quantum accepi à duobus Pharmacopolis, qui mare nobiſcum transmiſerant: eaque Barbari vtuntur ad morbum, quem *Pians* appellant, qui, vt poſtea dicam, æque apud eos pernicioſus eſt, atque apud nos lues Venerea.

Hiuouraie guaiaci ſpecies.

Arbor *Choyne* Barbaris appellata, mediocri altitudine, foliis, forma & viriditate lauri, pomis, magnitudine capitis infantis, ad figuram ouorum Struthiocameli accedentibus, quæ quidem non ſunt edulia. Ex his *Tououpinambaultij* ob duritiem corticis integra quædam in longitudinem, latitudinemque perforantes, quibus *Maraca* conficiunt (de quo iam ante mentio facta eſt, fietque in ſequentibus:) illa etiam ad calices, aliaque vaſcula excauant, dimidiantque.

Choyne arbor, ex cuius fructu Barbari ſuum Maraca conficiunt.

Inter arbores quoque Braſilienſes numeratur *Sabaucaie*, pugnis ambobus pomo ampliore, formamque calicis imitante: in cuius imo exigui quidam nuclei amygdalinis ſimiles comperiuntur, eundem quoque ferecum amygdalis ſaporem referunt. Ceterum cum pomi iſtius putamen vaſis conficiendis ſit aptiſſimum, arbitror illud eſſe quod vulgo nucum Indicarum nomine appellamus, aut certe ex illarum genere. Matthiolus enim ſuis in Dioſcoridem com-

Sabaucaie arbor, cuius fructus vaſis conficiendis eſt accommodatus.

mentariis aliarum nucum Indicarum meminit, quæ forma ſunt rotundæ, ac magnorum melonum inſtar ab arbore dependent (quarum ego in illis regionibus, prout ſunt ab illo depictæ, ac deſcriptæ, putamina vidi) quæ torno expolitæ hîc ſolent à noſtris hominibus argento includi. Præterea cùm in illis terris verſaremur, quidam Petrus Bordonius nomine, artis tornandi peritiſſimus, varia eaq; pulcherrima vaſcula fabricauit, cùm ex iſtis *Sabaucaie* fructibus, tum ex aliis verſicoloribus lignis, quorum partem Villagagnoni dedit, à quo plurimi fiebant. Verumtamen aliquanto poſt indigniſſimam reportauit mercedem.

Petrus Bordonius tornator peritus, quam mercedẽ a Villagagnone retulerit.

Eſt præterea in illis terris arbor proceritate ſorbi noſtræ, cuius pomũ Barbari *Aca-iou* nominant, amplitudine, & figura oui gallinacei, quod vbi maturuit, colore ad aurum inclinato inſtar cotonei mali, non modo vtiliter comeditur, ſed etiam ſubacidum, nec minùs palato gratum ſuccum emittit, qui calore æſtuantes iucundiſſime refrigerat. Attamen cùm difficulter è proceris illis arboribus decutiatur pomum illud, nonniſi à Cercopithecis, qui illis veſcuntur, excuſſa habebamus.

Aca-iou fructus edulis.

Paco-aire frutex eſt decem aut duodecim pedum altitudine, caudice femorali nonnunquam craſſitudine, qui tamen adeo eſt tener, vt gladii vno ictu ſecetur: pomum *Paco* vocant Barbari palmi longitudine, forma cucumeri non abſimili, eiuſdem etiam coloris cùm ad maturitatem peruenit. Hęc autẽ poma naſcuntur vt plurimum viginti aut vigintiquinque ſimul & confertim in ſingulis ramis, quæ Americani legentes in caſas ſuas important tanto pondere, quantum altera manu ferre poſſint. Ad pomi vero iſtius bonitatem quod attinet, vbi maturuit, calyce ad modum recentis ficus auulſo, grumoſum apparet: quo fit vt mandentibus ficum referat, vnde à nobis ficus nominabatur: ſapore vero vel delicatiſſimas Maſſilienſes ficus ſuperat: itaq; nõ immerito inter optimos totius oræ illius fructus recenſeatur. Memoriæ quidem eſt proditum, Catonem cùm Carthagine Romam rediiſſet, miræ magnitudinis ficus attuliſſe: verùm quoniam antiqui de his noſtris nullam mentionem fecerunt, credibile eſt alius fuiſſe generis, ab iſtis de quibus fit ſermo. Foliorum vero *Paco-aire* forma foliis lapathi aquatici non eſt abſimilis: tanta tamen ſunt magnitudine, vt vulgo longitudo ad ſex pedes, latitudo vltra duos protendatur: quo fit, vt nulla ratione adduci poſſim vt credam in Europa, Aſia, & Africa tantæ longitudinis & latitudinis folia extare. Nam etſi Pharmacopolam quendam audiui aſſeuerantem ſe vidiſſe foliũm Petaſitis latitudine vlnæ cum quadrãte, hoc eſt (ſiquidem rotunda eſt hæc planta) cuius circumferẽtia tres vlnas cum quadrantibus tribus ſuo ambitu caperet: nuſquam tamen accedebat hęc amplitudo ad noſtri *Paco-aire* magnitudinem. Verum quidem eſt foliorum illorum craſſitudinem longitudini non reſpondere, imo exilia maxime eſſe, aſſidue tamen erecta, adeo vt venti paulo vehementioris (quo regio illa frequentiſſime vexatur) mediana tantum coſta impetum ferat: reliquum vero ita diſſecatur, vt eminùs conſpicienti, hi frutices plumis ſtruthiocamelinis ornati eſſe credantur.

Paco-aire, frutex tenera.

Paco, poma oblonga.

Paco ficus ſapore.

Paco-aire, folia immenſæ magnitudinis.

Matthiolus commentariis in Dioſcoridem de palma & dactylis agẽs, ſcribit quandam eſſe plantam in Ægypto, Cyproq; naſcentem, quam Veneti inde

redeun-

redeuntes Muſam appellant, & Muſas ſimiliter fructus: quamque optime eo loco depinxit: cuius deſcriptionem, quia non parum ad noſtrum *Paco-aire* accedit, hoc loco adſcribere placet. Muſa igitur, inquit ille, adoleſcit ad quinûm, ſenûmve cubitorum proceritatem, è ſtolonibus alterius ſata: folio eſt arundineo, quod tamen perquam longo, latoq; ambitu ſe diffundit, adeo vt in lõgum trium cubitorum menſuram quandoq; excedat, in latum vero ſeſquicubitum ſpatietur, lata, craſſaq; per medium excurrente coſta. Torreſcunt folia æſtate ſui natura, vel etiam fortaſſe ſolis ardore, adeo vt menſe Septembri eorum coſtæ prorſus nudæ cernantur, decidente foliorum materia, quod admodum ſit tenuis. Caulis ſquaroſo foliorum cortice veſtitur, palmæ, vel arũdinis modo. Ramos habet nullos, ſed caudice tantum conſiſtit. E vertice germen emergit materie molli, longitudine fere cubitali, à quo alia ab origine ad ſummũ prodeunt germina, ternûm quaternûmve digitorum inuicem diſtãtia: è quibus circumueniunt fructus, parui cucumeris magnitudine, qui per maturitatem quadantenus flaueſcunt, cortice fici, qui eodẽ modo digitis detrahitur. Subſtantia pulpæ conſiſtit melopeponum modo, nullo intus oſſe, neq; ſemine. Primum guſtantibus fructus inſipiditatem quandam præ ſe ferre videntur, adeo vt primo ſtatim guſtu non placeant, verum qui eſui aſſueſcunt, iis indies magis delectantur: quippe qui quadã occulta ſaporis ſuauitate allecti, quæ nõ niſi tractu temporis cum palato init gratiam, nunquam ſaturi videantur. Ita Muſam (inquit Matthiolus) mihi deſcripſere qui ex Ægypto, & Cypro ad nos reuertũtur. Sed quænam antiquis Muſa fuerit planta, quid referam non habeo. Fuſiùs hoc ille perſequitur, allato Theophraſti, & Serapionis teſtimonio, vt videre cuiuis licet. Alibi quidem de ficu Indica (puta Occidentali) agit, cuius pictura quam eo loco exhibet, indicat arborem eſſe monſtroſiſſimæ formæ: ac veritus ne Lectori tædium afferam (præſertim cùm minùs ad *Paco-aire* noſtri formam accedat) intermiſſam repetam hiſtoriæ meæ ſeriem: ſi qui vero plura noſſe cupiant, eos ad 145. Commentariorum illorum libri 1. caput remitto.

Muſa, arbor, eiuſq; deſcriptio.

Tuna Americanorum.

Quod igitur attinet ad xyliferos frutices, quæ in mediocrem proceritatẽ aſſurgunt, in Braſilia magno reperiuntur numero: flores inſtar campanularum lutearum citrullinorum fere ſimiles emittunt: vbi vero efformatũ eſt pomum, non modo ad fageam glandem proxime accedit, ſed etiam maturũ in quatuor diuiditur partes, quæ per floccos pilæ magnitudine xylum emittunt, quod Barbari *Ameni-iou* nuncupant. In floccorum illorum medio reperiuntur grana quædam nigra compacta, atq; admodum compreſſa ad renis humani formam, cuius compacturæ magnitudo fabam non ſuperat. Porro Barbaræ feminæ xyli illius colligendi, & nendi ignaræ non ſunt, eo ſiquidem cubilia ſua conficiunt ad eum, qui à nobis dicetur, modum.

Xylifera arbores.

Ameni-iou, Xylon.

Præterea quamuis olim (quantum accepi) in America nullæ creſceret aurei ac citrei mali arbores, hodie tamen cùm Luſitani multas maritimis oris quas accolunt conſeuerint, non modo indies propagãtur, ſed etiam poma ferũt aurea (quæ à Barbaris *Margou-ia* appellãtur) prædulcia, & amborum pugnorum craſſitudine, citrea quoq; & ampliora, & maiora numero.

Aurea & citrea mala magna in America copia creſcunt.

Saccari cãnæ in America naſcũtur. Saccari quoque cannæ optime in illis terris creſcunt, & maxima copia: attamen cùm nos Galli, & hominibus, & machinis ad eliciendum ſaccarum idoneis nondum eſſemus inſtructi (vt ſunt Luſitani in iis quæ occupant apud Barbaros locis) in aqua cannas illas, vt ſaccari ſaporem induerẽt, madefaciebamus: prout ante eſt à nobis dictum cap. 8. vbi de Barbarorum potu egimus: alii ſuccum & medullam earum exſugebant. Hoc porro loco rem multis fortaſſe admirandam narrabo, cannas huiuſmodi nonnunquam muceſcere ſinebamus, & in aqua madefaciebamus, quę contra ſaccari qualitatem, quam dulciſſimam eſſe nemo ignorat, adeo acida fiebat, vt aceti nobis eſſet loco. *Acetum e cannis ſaccari.*

Arũdines, quib. Barbari ſagittas ſuas armant. Similiter in ſiluis non raro arundines naſcuntur craſſitudine cruris humani: ſed quemadmodum ſupra dixi de *Paco aire*, adeo ſunt teneræ, vt ſingulæ earum vno ictu gladii ſecentur adhuc ſtantes, aridæ vero tanta duritie, vt fiſſis illis, & in modum chirurgicorum ſcalprorum efformatis ſagittas ſuas ita armẽt Barbari, vt vno iactu feras humi fundant. Sed quando de cannis & arundinibus incidit ſermo, Calcondilus hiſt. De bello Turc. ſcribit, in India Orientali arundines reperiri tantæ magnitudinis ac craſſitudinis, vt nauigii vicem præſtent, non modo tranandis fluminibus, ſed etiam ſingulæ quadraginta tritici medimnos capiant, medimno ſex modios Græcos continente. *Lib. 3. c. 14.*

Ad hæc Matthiolus ſuis in Dioſcoridem commentariis ait, arundinẽ, quæ magna cõpia in Italia naſcitur, palis vitium apta, ad decem cubitorum altitudinem exſurgere, lanceæ craſſitudine, & pari firmitudine.

Maſtiche. Maſtiche etiam in hac noſtra America in dumetis naſcitur, quæ vna cum aliis prope infinitis herbis & floribus odoratis, terram ſuauiſſimo odore perfundit.

Americana regio a niue, gelu & grãdine immunis. Quamuis autem ea quam incolebamus regio, quæ nimirum Capricorni tropico ſubeſt, à tonitruis horridis (quę Barbari *Toupan* vocant) imbribus vehementioribus, ventiſq; rapidiſſimis non ſit immunis, tamen quia nuſquam in ea gelu, nix, nec grando conſpicitur, ac proinde ſuis nunquam ſpoliantur arbores frondibus, vtpote quæ frigore non infeſtentur, per totum annum eo vigẽt modo, quo menſe Maio ſolent apud nos ſiluæ. Præterea quando huc vſque ſum progreſſus, iuuat commemorare, cum menſe Decembri non modo breuiſſimi ſint dies apud nos, ſed etiam frigore rigentes manus perflemus, glacieſque naſo dependeat, tum temporis Americanos diebus longiſſimis vti, tantoq; æſtu torreri, vt ego ſociiq; ad 25. Decembris fluuiis illum ardorem ſolari cogeremur. Veruntamen, quod ſphæræ non ignaris facile eſt intelligere, cum dies ſub tropicis nuſquam tam longi, neque rurſum tam breues atq; in noſtro climate exoriantur, multo ſunt æquabiliores, multoq; clementiore cælo vtuntur incolæ. Hæc mihi dicenda fuere de arboribus Americanis. *Arbores aſſidue virentes in America.* *Cælum ſub tropicis clementiſſimum.*

Plantarum, herbarumq; facturus mentionem, ab iis exordiar, quas tũ fructibus, tum effectis aliis antecellere exiſtimo: ac primũ quidem planta, quæ fructum *Ananas* edit, forma iri ſimilis, foliis incuruatis, in ambitu diuiſis, ad aloem accedẽtibus, eiuſdem cũ carduo maiore formæ, pomũ vero melonis mediocri eſt craſſitudine, nuciſq; pineæ forma, in nullam reclinatam partem ad cinaræ noſtræ modum creſcit. *Planta foliaq; Ananas.*

Ceterum

Ceterum *Ananas* illa, cùm ad iuſtam peruenerunt maturitatem, colore ſunt aureo cæruleum imitante, odorem Idei rubi fructus edit, adeo vt à nobis in ſiluis aliiſque locis, vbi naſcuntur, errantibus, ex odore facile deprehenderentur: ſapore adeo dulci, vt à nullis ſalgamis noſtris ſuperentur. Itaque optimum eſſe totius Americæ fructum exiſtimo. Ipſe vnum aliquando compreſſi, ex quo cyathum ſucci elicui, qui maluatico vino nihil cedere mihi videbatur: feminæ vero Americanæ caniſtros iis plenos, quos *Panacous* nuncupant, vna cum *Pacos* illis, de quibus paulo ante mentionem feci, aliiſq; fructibus ad nos afferebãt, quos ſingulos ſingulis pectinibus, aut ſpeculis mercabamur. *Ananas optimus totius Americæ fructus.*

Inter ea quæ in America naſcũtur ſimplicia, vnum eſt quod *Tououpinambaultij* noſtri *Petum* nominant: eodem cum lapatho maiori noſtro modo creſcit, altitudine nonnihil ſuperat, foliis ab eo non abſimilibus, quæ tamen propius ad Conſolidam maiorem accedunt. Hæc herba ob inſignem, qua eſt prædita, vim, magno apud Barbaros eſt in pretio. Hoc autem modo ea vtuntur: Collectam manipulatim in caſis appendunt, & exſiccant, dein quatuor aut quinque folia alio ampliori folio inuoluta accendunt, oriq; accenſa admouent, fumumque attrahunt, quo, licet naribus, labiiſq; perforatis exeat, adeo ſuſtentantur, vt ſi ad bellum proficiſcantur, aut alia vrgeat neceſſitas, eo per triduum, aut quatriduum alantur. Benzo quoque Noui Orb. hiſt. ait Indos Peruanos peregre profecturos, herbam (quam Coca ipſi appellant) ore clauſam, veluti panchreſtum quoddam pharmacum, circumferre: quippe eius præſidio freti integrum diem nullius nec cibi, nec potus egentes iter faciunt. Matthiolus quoq; poſt Theophraſtum ſcribit, Scythas glycyrhiza contentos, abſque alio alimentorum præſidio decem, duodecimque dies degere: quæ *Petum* Barbarorum noſtrorum non male reſpondent. Ea quoq; in alium vtuntur vſum: nam quod è cerebro humores ſuperfluos eliciat, vix vllum ex Barbaris offendas, è cuius collo faſciculus iſtius herbæ non pendeat, cuius fumum continuo abſorbẽt, etiam cum familiaribus colloquentes: fumus vero (vt ante dictum eſt) per nares, labiaque pertuſa exhalat, velut à turibulo: odor vero ille minime eſt grauis. Benzonis itaque interpres magno errore credidit, hanc eam eſſe herbam, quam Mexicani *Tabacco*, Hiſpaniolæ vero inſulæ incolæ *Cozobba* nominant, cuius odorem acutum, & tetrum, atque adeo Diabolicum eſſe Benzo affirmat. Mulieres hac herba vtentes nũquam animaduerti: cuius quidem rei cauſam ignoro: aſſero autem fumum illum (quem expertus ſum) famem non mediocriter depellere. *Petum admiranda vires.* *Fumus Petũ quomodo a Barbaris abſorbeatur.* *Lib. 3. capit. 20.* *Fumus Petum cerebrum purgat.* *Lib. 1. capit. 26.*

Ceterùm Nicotiana, ſeu Reginæ herba, licet apud nos *Petum* nominetur, tamen ea non eſt de qua iam ago: quin imo duæ iſtæ plantæ, neq; in forma, neque in viribus vllo conuenire modo, Villæ Ruſticæ ſcriptor Gallicus lib. 2. c. 79. aſſerit, Nicotianam, quæ à Nicoto, qui primus eam è Luſitania in Galliam trãſtulit, è Florida allatam eſſe, quæ 200000. paſſuum millibus ab America diſtat. tota enim torrida Zona inter vtramque eſt interiecta. Præterea diligenter in pleriſque hortis, quorum domini verã *Petum* gloriabantur, perquiſiui, nec tamen hactenus in Gallia noſtra reperi. Ne autem Theuetus (qui non ita pri- *Nicotiana verum non eſt Petum.*

dem Angoliſmenſem ſuam herbam adeo celebrauit, vt veram eſſe Petum affirmet) credat à me quod ſcripſit ignorari, de ea idem quod de Nicotiana iudico: ſiquidem effigies quam in ſua Coſmographia depingendam curauit, plantam referat. Itaque à me illi non conceditur quod ſibi aſſumit, ſe primum omnium veræ *Petum* ſemen in Galliam attuliſſe. Quin credo ob cæli inclemẽtiam ægre apud nos adoleſcere poſſe.

Caiou-a braſſica. Braſſicarum quoq; illic vidi genus, à Barbaris *Caiou-a* nominatum, quibus nonnunquam ius condiunt, foliis eſt latitudine & forma ad Nenufar accedentibus.

Quantum vero ad radices attinet, præter *Maniot* & *Aypi*, ex quibus, vt dixi cap. 8. Barbaræ mulieres farinam ſuam conficiunt, alias etiam habent, quas *Hetich* appellant: quarum non modo æque ferax eſt Braſilienſe ſolum, atq; Lemouicenſe, & Sabaudicum eſt raparum, ſed etiam radices ipſæ ſunt craſſitudine amborum pugnorum, longitudine ſeſquipedales plus minùs. Licet autem primo aſpectu à terra auulſę vnius generis eſſe videantur, quia tamen inter coquẽdum aliæ violaceum ceu paſtinacæ, aliæ aureum ceu cotonea mala, aliæ deniq; album colorem induunt, trium eſſe generum autumo. Vt vt ſit, vere poſſum affirmare has radices præſertim, quæ aureo ſunt colore, in cineribus coctas piris noſtris, vel optimis bonitate non cedere. Earum folia, quę hederę terreſtris more humi ſerpunt, foliis cucumerum, aut latiſſimorum ſpinaciorum ſimillima, colore tamen differunt, propiùs ad vitem albam accedente. Ceterùm quia ſemine carent, Barbaræ mulieres, quibus eſt curæ radicum iſtarum propagatio, minimo negotio (rem in agricultura inauditam) eas ſerunt minutatim: ſiquidem conciſas inſtar paſtinacarum, quibus in acetariis vtimur, ſerunt: quæ fruſtula non multo poſt totidem gignunt craſſas radices *Hetich*, quot in terram fuerunt iniecta. Tametſi quia cibarium eſt terræ illius præcipuum, paſſimque peregrinantibus occurrunt, eas etiam ſponte naſci exiſtimo.

Hetich, radices optimæ & magna copia.

Mira multiplicandarũ Hetich radicũ ratio.

Manobi, auellanarum nucũ genus ſub terra naſcentium. Barbaris quoque fructuum genus eſt, quod illi *Manobi* vocant, qui ſub terra naſcuntur more tuberum, tenuibusq; filamentis inter ſe deuinciũtur, nucleum auellanæ amplitudine & ſapore habent: colore tamen leucopæo, putamine piſi ſiliqua non firmiore. An vero folia, ſemenq; proferat hic fructus, quamuis ſæpius eo veſci mihi contigerit, non tamen adeo eſt à me obſeruatum, vt à memoria repetere poſſim.

Matthiolus quarũdam auellanarum Indicarum meminit, quæ à Serapione, inquit, Fauſel nominantur, nuci myriſticę perſimilium, in quodam inuolucro creſcunt Bombycis non abſimili, quæ frequenter inter alia aromata ex India aduehuntur.

Piper Indicum cornutum. Præterea illic quoque magna eſt copia Indici piperis, non oblongi (ſicut magno errore meo à Neuſtriis nautis accepto, ſuperioribus editionibus ſcripſeram) ſed cornuti, à quibuſdam (inquit Matthiolus, à quo etiam eſt optime depictum) Siliquaſtrũ appellati, quod ſit guſtui acerrimum: foliis, vt idem ait, hortenſi Solano ſimilibus, paulo tamen amplioribus, caule cubiti magnitudine, viridi colore, albicante & geniculato: floribus albicãtibus, fructu lõgo corniculorum

rum inſtar, qui primo exortu vireſcat, maturus vero adeo ruffeſcat, ac læuore quodam ita pelluceat, vt corallum referat, & in quo concludatur pumilum ſemen lentium modo compreſſum, vſque adeo acre, præſertim antequam ſit exſiccatum, vt ſi quis manu attrectet, eamque poſtea ori, aliive corporis parti admoueat, puſtulæ ſtatim exſurgant, quod & ipſe experimento didici. Quo fit, vt mercatores noſtrates ad tincturam tantum eo vtantur. Barbari vero noſtri cum ſale, quem conficere optime norunt, aqua in foſſis ad id reſeruata, piper illud conterunt: compoſitionem illam *Ionquet* appellant, qua eo modo, quo nos ſale in cibis vtuntur, non tamen quod *Ionquet* buccellæ, antequam in os ingerant, applicent: buccellam enim ante, poſt vero *Ionquet* ſummis digitis apprehenſum, vt cibo ſaporem addat, ori imponunt.

Ionquet, ſal Barbarorum.

Cõmenda-ouaſſou, fabæ amplæ.

Cõmanda-miri, piſa minora.

Denique creſcit quoque in illis terris fabæ genus, pollicis craſſitudine, à Barbaris *Commenda-ouaſſou* appellata: piſa quoq; alba, & leucopæa, quæ *Commanda-Miri* nuncupant, citrullæ quoque rotundę, nomine *Maurongaus*, ſuauiſſimi cibi.

Maurongaus, citrulli.

Hæc ſunt non quidem, quæ in vniuerſum de arboribus, herbis, & fructibus Americanis dici poſſunt, ſed quæ à me ſunt obſeruata per annum, quo illic vixi.

Arbores, herbæ fructuſque omnes Americani à noſtris, exceptis tribus, differunt.

Denique ſicut eſt à nobis dictum, apud Americanos, quadrupedes, nullas aues, piſces, nulla denique animantia per omnia Europæis noſtris reſpondere: ita nunc aſſero, quantum per ſiluas & agros errando experiri mihi datum eſt, nullas eſſe arbores, aut herbas, nullos denique fructus, qui à noſtris non ſint diſſimiles, his tribus exceptis plantis, portulaca, ocymo, & filice, quæ in quibuſdam locis naſcuntur. Quapropter quotieſcunque noui illius Orbis imago ob oculos obuerſatur, aërisque temperiem, animantium multitudinem, auium varietatem, arborum & plantarum elegantiam, fructuum denique bonitatem animo recolo, toties Prophetæ iſta Pſal. 104. exclamatio mihi in mentem venit:

O quæ vis fuit illa, quæ poteſtas,
Quæ prudentia multiplex, creandis
Tot rebus, ſimul, & ſimul regendis!
Nam quacunque patet globoſa tellus,
Vis quoque imperij tui pateſcit.

Ergo beatos terræ illius incolas prædico, ſi verum iſtorum omnium Conditorem agnoſcerent. Atqui ad res deſcribendas me accingo, quæ plus æquo, quam ſint ab eo alieni, demonſtrant.

Cap. XIII.

De bello, prœlijs, fortitudine, & armis Barbarorum.

America amplitudo.

QVANQVAM *Tououpinambaultij Toupinenquin* noſtri bellum immortale gerunt aduerſus varias finitimas gentes, pro more reliquorum omnium Barbarorum, quartam illam Orbis partem incolentium, quæ à Magellanico freto (quod ad 50. grad. vltra Antarcticum Polum iacet, vſque ad terras Nouas, quarum ſitus eſt ad 60. grad. citra eundem Polum) latitudine citra quadragies centena paſſuum millia occupat: proximi tamen & infenſiſſimi eorum hoſtes ii ſunt, qui *Margaiates* appellantur, quiq; eorum ſunt ſocii Luſitani, quos *Peros* appellant. Sicut etiam *Margaiates*, nõ modo *Tououpinambaultiis*, ſed etiam Gallis eorum ſociis ſunt capitales hoſtes. Non tamen quod Barbari iſti de finibus propagandis bello certent (plures enim agros quam opus ſit occupant) aut de diuitiis ex ſpoliis, redemptionibus, armiſq; deuictorum parãdis, cogitent. Hæc, inquam, eos minime mouent. Prout enim fatentur omnes, non alio permouentur affectu, quam vt parentum, amicorumq; iam olim captorum, & ab hoſtibus eo qui à nobis dicetur modo, deuoratorũ, mortẽ quam ſeueriſſime vlciſcantur. Cui ſtudio tam pertinaciter adhærent, vt quiſquis eorũ in hoſtium manus inciderit, eandem pœnam neceſſario expectet, nimirum fore vt mactetur, deinde deuoretur. Præterea, vbi primum inter quoſdam ex iſtis populis bellum eſt indictum, in eo conſentientibus omnibus, hoſtem, cui illata ſit iniuria in perpetuum de ea vlciſcenda cogitaturum, ac proinde ignauiæ tribuendum eſſe, ſi in ſuam redactum poteſtatem impune dimittant: eorum inimicitiæ adeo ſunt inueteratæ, vt in gratiam inter ſe reduci nunquam poſſint.

Americanis quæ cauſa belli.

Barbari in gratiam cũ inimicis reduci non poſſunt.

Merito itaq; dicemus Machiauellũ, eiuſq; diſcipulos (quibus hodie magno ſuo malo ſcatet Gallia) Barbaras iſtorum actiones imitari. Cum enim ἄθεοι iſti contra doctrinam Chriſtianam & docẽt, & ad praxim reuocant, recenti gratia veteres iniurias non eſſe abolẽdas, hoc eſt, homines Dæmonum ſimiles alios aliis parcere nunquam debere, annon ſatis declarant animos ſuos tygribus eſſe ferociores?

Ratio autem, qua *Tououpinambaultii* noſtri ad bellum profecturi conueniunt, hæc eſt, quantum obſeruare mihi licuit. Etſi Reges aut principes inter ſe nullos habent, ſed pares ſunt ferme dignitate, tamen hoc illis à natura inditum eſt (quod etiam à Lacedæmoniis exactiſſime olim eſt obſeruatum) vt ſeniores, quos *Peoreru picheh* nominant, propter rerum experientiam ſuſpiciant & obſeruent: in ſingulis itaque pagis non aſpernandum illis præſtatur obſequium. Oblata hi occaſione, vel inambulantes, aut lectis ſuis penſilibus xylinis inſidentes, ceteros his aut ſimilibus hortantur verbis:

Braſilieſes ſenioribus obſequium præſtant.

Seniorum Americ. oratio.

Ergóne (inquiunt alternatim loquẽtes, ſermone minime interrupto) maiores noſtri, qui tot hoſtes non modo debellarunt, ſed etiam deuicerunt, & mactarunt, & deuorarunt, exemplo nobis fuere, vt perpetuo domi deliteſcamus? Gen-

Gentémne noſtram, quæ tanto olim ceteris omnibus fuit terrori, vt eius cõſpe-ctum ferre minime potuerint, magno noſtro cum dedecore, tãto affici probro patiemur, vt in laribus ipſis noſtris ab hoſtibus bello petamur? Noſtráne ignauia committemus, vt *Margaiates* & *Peros-engaipa* (hoc eſt, illę gentes nequam) primi in nos impetũ faciant? Tum orator ille, manibus humeros, & nates plaudens, cum exclamatione hæc addit verba: *Erima, Erima, Tououpinambaults, Conomiouaſſou Tan, Tan*, &c. hoc eſt, nequaquam populares mei, adoleſcentes fortiſſimi, ita nobis eſt agendum: quin potiùs ad certamen nos inſtruamus, mortique & mactationi nos deuoueamus, aut noſtros vlciſcamur.

His ergo ſeniorum orationibus, quæ aliquando in ſex horas producuntur, auditores, qui attentiſſime audiunt, adeo vt ne ſyllaba quidem illis excidat, & animo & viribus aucti, in ſingulis pagis ſe inuicem compellantes, ad præfixum locum quam celerrime poſſunt magno numero conueniant. Verũ antequam *Tououpinambaultios* noſtros ad prœlium deducamus, quibus ſint armis inſtructi dicendum eſt.

Tacape, genus claua lignea.

Ac primùm quidem *Tacapes*, hoc eſt, clauas, aut enſes rubro, aliàs nigro ligno fabricatos habent: longitudine vulgo ſunt quinque aut ſex pedum, extrema parte orbiculatæ, aut ouali figura, latitudine pedali, craſſitudine digiti pollicis in media ſui parte, oræ vero commodiſſime exacuatæ, ſiquidem ex grauiſſimo ligno, quale eſt buxum, ſunt confectæ, ſecuris acutiſſimæ aciei perparum cedunt. Adeo vt facile credam vnicum *Tououpinambaultium* iſtiuſmodi claua armatum, ac furore percitum, multum negotii duobus gladiatoribus noſtratibus exhibere poſſe.

Orapat, arcus.

Tocon, herba arcubus neruorum loco.

Sagittarũ longitudo.

Arcus inſuper habent, quos *Orapats* nominant, ex eodem ligni genere, rubro nimirum & atro fabricatos: ii longitudine & craſſitudine noſtros adeo ſuperant, vt eos nec lentare, nec adducere vllus noſtrûm poſſit: quin potius imo totis viribus puerorum decem annorum arcubus curuandis opus eſſe. Pro neruis ea eſt illis herba, quam *Tocon* vocant, quæ licet admodum ſit exilis, tanta tamen eſt firmitudine, vt equi vires ferat. Sagittæ ſunt vlnali longitudine: tribus iuncturis perficiuntur: media pars ex arundine, reliquæ vero duæ è ligno ſunt nigro: ſegmina porro illa adeo concinne quibuſdam arborum corticibus colligantur, vt firmius agglutinari nequeant. Plumulas duas illis applicant pedali longitudine, quas filo xylino, quod gluten apud eos non ſit in vſu, conſtringũt: oſſa præacuta mucronibus aptant: aliquando arundinis ſiccæ fruſtulum palmi longitudine in modum ſcalpri dolatum: nonnunquam raiæ piſcis caudæ extremum, quæ, vt alibi dixi, maxime eſt venenata. Ex quo verò Galli & Luſitani in eas regiones commeant, recepto eorum more Barbari ſagittas ferreis ſpiculis, aut ſaltem clauis acutioribus firmare aſſueuerunt.

Americani ſagittarii peritiſſimi.

Iam dictum eſt quæ ſit illorum in verſandis clauis illis ſuis dexteritas: ad arcus vero quod attinet, confido fore vt ii omnes, à quibus ſunt conſpecti Barbari, confirment eos nudis brachiis tanta celeritate, tamq; certo ictu iaculari, vt (quod bona Anglorum pace, qui tamen peritiſſimi ſagittarii habentur, dictum ſit) ſagittis ſuis manui qua arcũ tenent impoſitis, duodecim ab illis citiùs quam ab Anglis ſex fuerint emiſſæ.

Parmæ coriaceæ. Poſtremo parmas habent ex tergo *Tapi-rouſſou*, cuius iam ante memini, latas, planas, & rotundas ad modũ fundi tympani Germanici. His inter prœliandum non obteguntur ad eum, quo ſolent milites noſtri, modum, ſed iis dimicando ſagittas hoſtium excipiunt. Hæc vero ſunt vniuerſa Americanorum arma: neque enim aliis armaturis corpus ſuum obtegunt: quin contra (exceptis plumaceis pileis, armillis, breuibuſq; aliis indumentis quibus corpus ſuum, vt ante dictum eſt, exornant) ſi vel induſio eſſent induti ad prœlium profecturi, confeſtim illud exuerent, veriti ne illo intricarentur.

Ferreos enſes Barbari parui faciunt. Vt autem ſermoni de armis Barbarorum finem imponam, illi ſiquando à nobis enſes ferreos accipiebant, ſicut *Mouſſacat* cuidam ex meis vnum dono dedi, ſtatim vaginas procul abijciebant: idem quoq; acceptis cultris factitabãt, eorum fulgore delectabantur, aut ad abſcindendos arborum ramos vtiliores, quam ad pugnam cenſebant: ac ſane, vt à me dictum eſt, optime ſuis verſandis eos eſſe exercitatos, commodiùs illis vtuntur.

Ceterum tormenta aliquot minimi pretii eò deuexeramus: hæc Barbari terni ſingula diſplodebant, vnus manibus impoſitum ad deſtinatum intentabat, alter collimabat, tertius ignem admouebat. Tamen quia cannam ad os vſq; complebant, niſi carbo contuſus pulueri tormentario à nobis fuiſſet admixtus, magno eorum periculo tormentum fuiſſet diſruptum. Ad hæc nolo prætermittere, Barbaros, cùm primùm tormentorum maiorum, & minorum ſtrepitum audirent, quodammodo territos fuiſſe, præſertim cùm nonnullos ex noſtris auem ab arbore deijcientes videbant, feramve humi ſternentes plumbea glande, quam ipſi non cernebant, tamen arte cognita, hæc reformidare deſierunt: dicebant enim ſe celeriùs ſagittas ſex iaculari poſſe, quam quis tormẽtum ſemel aptaret. Si quis autem obijciat tormentum longe altiùs penetrare: Reſpondeo, nec thoraces bubalinos, nec hamis conſertos ſagittæ à Barbaris emiſſæ impetum ferre, quin ea æque ac glande tormentularia traijciantur. Veruntamen quia commodiori loco hæc à nobis dici poterunt, cùm ad Barbarorum prœlia ventum erit, ne confuſe agam, iam Barbarorum copias ad prœliandum educo.

Seniores Barbari agminis duces. Ea qua dictum eſt ratione coactis, ad octo aut decem capitum millia, mulieribus non paucis, non ad prœliandum quidem, ſed ad impedimenta, & commeatus comportandos, in caſtra conuenientibus, ex ſenioribus ij, qui hoſtes maximo numero interfecerunt, & deuorarunt, copiis præficiuntur: quibus ducibus itineri ſe accingunt. *Barbari ſine ordine, inconfuſe tamen incedunt.* Quamuis autem incedant nullo ordine, tamen cùm iter faciunt cõglobati, fortiſſimis primam aciem occupantibus, mirũ eſt quam commode vniuerſa illa multitudo, ſine tribuno & menſore ſe recipiat, ita vt ſigno dato celerrime in aciem conueniat.

Inubia, cornua ingentia. Ceterum nonnulli ſunt, qui cornibus, quæ ipſi *Inubia* vocant, ſeſquiulnæ longitudine, & craſſitudine haſtæ noſtratis ab inferiori parte palmi latitudine, inſtar buccinæ milites cient, tum patria excedentes, tum etiã caſtra mouentes. *Fiſtulæ ex oſſibus humanis.* Nonnulli etiam fiſtulas ex oſſibus hoſtium, olim mactatorũ & deuoratorum, gerunt, quibus aſſidue in itinere canũt, vt ſociorum animos excitent, ſtudiumque

que hoſtes conſimiliter mactandi, augeant. Si vero, quod frequenter cõtingit, nauigio expeditionẽ in hoſtes facere placeat, littora legunt, nec alto mari ſe cõmittunt. In ſuis vero ſe lintrib. diſponũt, eos *Ygat* nominant, ſinguli cõſtant ex ſingularũ arborum cortice detracto in hũc vſum deſtinato, tantæ tamẽ amplitudinis, vt ſinguli quinquagena capiant hominũ capita. Itaq; ſtantes pro more ſuo nauigiũ agunt remo vtrinq; plano, quem medium cõprehendunt. Hi porro lintres cũ plani ſint, minimo negotio aguntur. Eorũ tamen in alto mari, vel oborta tempeſtate vſus eſt nullus. Sed in ſumma malacia Barbaris noſtris ad militiam proficiſcentibus, claſſem ſexaginta huiuſmodi lintribus conſtantem conſpicias. Hi tam celeri æquor percurrunt motu, vt mox oculos fugiant. Atq; hi ſunt exercitus *Toupinenquin* terra, mariq;.

Ygat, linter corticeus.

Hoc inſtructi modo quinquaginta nonnũquam paſſuum millia in hoſtium fines progrediuntur. Primoq; hoc vtuntur ſtratagemate fortiſſimi quique, ceteros cum mulieribus, & impedimentis poſt ſe relinquunt itinere vnius, aut duorum dierum: ſummo cum ſilentio accedunt, ſiluaſque occupant inſidias hoſtibus ſtruentes, quibus adeo ſunt intenti, vt non raro per 24. horas illic deliteſcant. Hoſtes vero, ſi ex improuiſo fuerint adorti, quotquot viri, feminæ, ac pueri occurrunt, non modo deducuntur, ſed etiam mactantur ab hoſtibus in patriam reducibus, fruſtatimque *Boucan* imponuntur, ac tandem deuorantur. Atque eo faciliùs incautos opprimunt, quod pagi (nam vrbes nullæ ſunt illis) mœnibus non cinguntur, caſarumque (quæ tamen 80. aut 100. paſſus in longitudinem protenduntur) fores nullæ ſunt, earum vero loco palmarum ramos, aut herbæ *Pindo* caulem ad ianuas ſuas apponunt. Quoſdam tamen pagos, qui hoſtibus ſunt contermini, iam palis ex palmis longitudine 6. pedum munire & circũmuallere didicerunt, præterea ſtipitibus ligneis præacutis muricum loco aditus muniunt: itaque ſi hoſtes noctu aggredi pagos illos voluerint, quod illis eſt familiare, pagani tum in eos tuta via irrumpunt, quo fit vt ſiue pugnam, ſiue fugam capeſſant, nuſquam euadant, quin aliqui pedum vulneratorum dolore proſternantur, qui confeſtim ab paganis torrentur, & eduntur.

Primum Barbarorum ſtratagema.

Si vero aperto Marte pugnare contendunt, copiis vtrinque eductis, vix credibile eſt quam atrox, quamq; horrendum ſit prœlium: cuius ipſe ſpectator fui, ac proinde merito de eo referre poſſum. Ego cum Gallo altero, paulo curioſiùs, magno noſtro periculo (ſi enim à *Margaiatibus* capti aut læſi fuiſſemus, deuorationi fuiſſemus deuoti) Barbaros noſtros in militiam eũtes comitari volui. Hi numero 4000. capita cum hoſtibus ad littus decertarunt, tanta ferocitate, vt vel rabidos & furioſos quoſq; ſuperarent.

Toupinambaultij, cùm primùm hoſtes conſpexêre, in tantos, tamque editos vlulatus perruperunt, vt qui lupos hîc venantur, cum illis vlulatibus comparandos minime edant: clamor vero aërem adeo feriebat, vt tonitru vix exaudiri tũ potuiſſet. Accedentes vero propiùs clamores ingeminabant, cornibuſque concrepabãt, fiſtulis deniq; canebant, minas alii in alios intentabant, oſſaq; mortuorum hoſtium oſtentabant: dentes item, quorum nõnulli filo traiectos vltra vlnas duas collo appenſos gerebant; denique geſtibus horrorem ſpectan-

Ad prœliũ venientium Barbarorum vlulatus.

Oſſiũ mactatorum oſtentatio.

tibus incutiebant. Ad manus autem vbi ventum eſt, longe in peius res ruere: tanta enim ſagittarum nubes eſt vtrinq; emiſſa, vt muſcas volantes multitudi-

Barbari ferociſſimi.

ne imitarentur. Saucii vero non pauci ſtrenue tela à corpore auellebant, quæ rabidorum more canum mordebant, nec tamen propterea prœlio abſtinebãt. Hæc enim gens adeo fera eſt, & truculenta, vt tantiſper dum virium vel tantillum reſtat, continuo dimicent, fugamq; nunquam capeſſant. Quod à natura illis inditum eſſe reor. Etenim à Nobili quodã accepi viro Gallo, qui militiam colit, bellorum ciuilium noſtrorum tempore, in legionibus Gallicis Americanos milites duos fuiſſe, qui ſtrenue & fortiter ſe gerebant: quapropter à Centurionibus plurimi fiebant. Quod tamen in eam accipi partem nolim, quaſi affirmarem nullos in illis reperiri poſſe, qui ignauiam Aſianorum, mollitiem Européorum aut Afrorum imitarentur: aſſidua enim exercitatio militem ſtrenuum facit. Vtut ſit, vbi manus cum hoſtibus *Tououpinambaultij* conferre cœperunt, clauis illis ſuis vtrinque acerrime ferierunt, adeo vt obuium quemque non

non modo humi ſternerent (non ſecus ac lanii boues) ſed etiam penitus mactarent.

Vtrùm generoſis inſideant equis an non, à me non quæritur: Lectorem enim memorem eſſe credo eorum, quæ ſuperius à me dicta ſunt, equis aliisque iumentis Barbaros penitus carere, ac proinde pedites omnes incedere. Ego vero, qui alias ſæpe equum mihi optaram, quem Barbaris conſpiciendum præberem, tum ſane optimum cui inſiderem, præſentique me periculo liberarem, votis omnibus exoptabam: quippe mihi fit veriſimile, Barbaros, ſi cataphractum militem noſtratem equo generoſo inſidentem, ignemque hinc è tormentulo erumpentem, illinc vero equum reſilientem conſpicerent, *Aignan*, hoc eſt, cacodæmonem adeſſe credituros. Tametſi à quodam memoriæ eſt proditum, magnum illum Attabalipam Peruenſium Regem, quamuis equum antè conſpexiſſet nullum, tanta fuiſſe animi magnitudine, vt Piſarro (qui cùm vt ſeſe oſtentaret, tum vt Indos Attabalipam ſtipantes perterrefaceret, cõtinuo equum ſuum glomerato greſſu ſolo inſultantem agitabat) propiùs ad Regem accedente, ſpumaq; ab equi ore in regis vultum deſiliente, minime tamẽ commotum fuiſſe, quin morte plecti eos imperaſſe, qui equi horrore ſtupefacti terga vertiſſent. Quæ res (inquit hiſtoriographus) Barbaris fuit terrori, noſtris vero admirationi.

Barbari equos ſi viderẽt quid de illis ſentirent.

Hiſt. Gen. Ind. lib. 4. cap. 113.

Iam vero, vt narrationis ſeriem repetam, ſi quis quærat quid tu, comeſq; tuus tantiſper dum prœliũ committebatur, annõ vna cum Barbaris dimicabatis? Ingenue fateor nos, qui adeo imprudenter Barbaros eſſemus comitati, imprudentiam illam altera cumulare noluiſſe; ſed paullum à conflictu remotos, ſpectaculo illo contentos fuiſſe. Teſtor interea me, qui nõ ſemel tum equitum tum peditum copias ingentes in aciem inſtructas, hîc conſpexi, tanta nũquam voluptate videndis peditum legionibus armis fulgentibus, quanta tũ pugnantibus iſtis *Tououpinambaultiis* perfuſum fuiſſe. Præterquam enim quod ſibilantes, ſaltantes, & celeriter admodum & dextre ſeſe in orbem glomerantes, iucũdiſſime ſpectabantur, accedebat inſuper telorum nubes denſiſſima, quorũ pennæ rubræ, cæruleæ, virides, roſeæ, aliorumq; id genus colorum, ſoli obiectæ radiabant, veſtes item, pilei, armillæ, ceteraq; ex plumis compacta ornamẽta, quæ mirum in modum ſpectantium oculos fulgore feriebant.

Corpora telaq; Barbarorum plumis ornata.

Hoc prœlio trium horarum ſpatio confecto, multis vtrinque cæſis & ſauciis, *Tououpinambaultii* noſtri victoriam reportarunt, captiuoſq;, cùm viros tum feminas plus minùs triginta ad ſuos deduxerunt. Nos vero qui officium aliud præſtiteramus nullum, niſi quod ſtrictis gladiis, tormentuliſque, vt Barbaris animos adderemus, nonnunquã diſploſis prœliantes ſpectaueramus (quod maxime gratum ſit illis, ſi cum ipſis ad bellum proficiſcantur hoſpites) tantam de nobis concitauimus opinionem, vt ab eo tempore ſeniores peculiari nos beneuolentia & amore ſint complexi.

Captiui vincti.

Captiuis itaque in medio agmine collocatis, nonnulliſque ex robuſtioribus funibus vinctis, ad Ganabaræ ſinum tendimus, à quo paſſus circiter XXIV. M. aberamus. Vndique vero ex fœderatis permulti ſaltantes, tripudiantes, &

Barbarorũ ob victoriam reportatã plauſus.

plaudentes nobis gratulatum obuiam veniebant. Denique cùm ad locum inſulæ noſtræ oppoſitum peruenimus, ego comeſque meus ſcapham conſcendimus,ad caſtellumque noſtrum reuertimur. Barbari vero in continente pagos ſuos ſinguli repetiere. Paucis poſt diebus Barbari quidam ex iis, qui captiuos apud ſe habebāt,ad caſtellum noſtrum acceſſere, quos per interpretes rogamus, vt mancipia aliquot Villagagnoni vendant. Sic captiuorū pars magna ex Barbarorum faucibus eſt erepta: ægre tamen, & inuitis Barbaris. Quod mihi non multo poſt eſt apertiſſime indicatum. Mulierem quandam cum puerulo ſuo vix dum bimulo emebam, pretium erant merces quædam, quarum æſtimatio ad tres libellas Francicas accedebat, venditor autem meus ita conquerebatur: Quid in poſterum futurum ſit neſcio, ex quo autem *Paycolas* (ſic Villagagnonem nominabant) huc appulit, vix dimidiam captiuorum noſtrorum partem comedimus. Puerulum illum mihi reſeruare vehementer cupiebam, ſed Villagagno, reſtitutis mercibus meis,& matrem & filium vendicauit. Matri nonnunquam dicebam fore,vt cùm mare tranſmitterem, puerulum huc tranſportarem. Illa vero (adeo vindictæ repoſcendæ animis gentis illius hæret cupido) reſpondebat,malle ſe,vt à *Tououpinambaultiis* voraretur,quam vt in tam remotas terras deportaretur: ſperare ſe, vt grandior factus ad populares ſuos quoquo modo elapſus ſe reciperet, ac cognatorum ſuorum mortem vlciſceretur. Nihilominus tamen (vt ante eſt à me dictum) è quadraginta aut quinquaginta mancipiis, quibus ad caſtelli noſtri munitionem vtebamur, decem pueros ſelegimus, quos nauibus impoſitos ad Henricum ſecundum tum Galliarum regem miſimus.

Captiui a Gallis erepti.

Cap. XIIII.

Captiuos ſuos quo tractent modo Barbari, quibuſque ceremoniis in iiſdem mactandis & edendis vtantur: quibus per occaſionem immaniſſimæ crudelitatis alia exempla adiecta ſunt.

Captiui quomodo excipiātur ab hoſtib.

NVNC ſupereſt vt dicamus, quonam modo captiui à victoribus excipiantur. Vbi primùm in victorum fines ſunt deducti, non modo exquiſitiſſimis aluntur cibis,ſed etiam vxores viris dantur (non autem viri feminis) immo non dubitabit is, qui captiuum apud ſe habet, filiam ſuam aut ſororem in vxorem illi dare, quæ viro diligentiſſime miniſtrabit. Ceterùm cùm mactationis tempus non ſit præfixum, ſed modo citiùs, modo tardiùs expediantur,prout fuerint vtiles,viri quidem aucupio,venationi, & piſcatui: feminæ vero hortis colendis,aut oſtreis colligendis: omnes tandem ſuum more ſaginatos mactant,vorantque his ritibus.

Ad captiui mactationē conuentus.

Primùm finitimis omnibus res denuntiatur, tum virorum, feminarum, puerorū fit concurſus ad locum, vbi eſt futura mactatio. Ibi matutinū tempus

potando

potando tranſigunt. Inter quos captiuus ille, quem non latet eam in ſe cudi fabam, plumis ornatus, non modo mortem non horret; quinimo ſaltando, bibendo, ridendo reliquos ſuperat. At poſtquam per ſex aut ſeptem horas vnà cũ ceteris perbacchatus fuerit, duo tréſve ex robuſtiſſimis eum arreptum funibus xylinis, aut ex arboris illius cortice (quam *Yuire* vocant, quæq; tiliæ eſt perſimilis) medium, minime renuentem, quamuis vtroque ſit brachio ſoluto, cõſtringunt, perque pagum quaſi in triumphum deducunt. At vero, num putas propterea eum caput demittere, vt ſolet hîc ſontes? minime vero id quidem. Quin contra incredibili audacia res ſuas geſtas apud eos, à quibus conſtrictus detinetur enumerat, his verbis: Ego, ego ipſe fortiſſimus, ſic veſtros olim cognatos vinxi, tum ſe laudibus magis ac magis euehens, modo in hanc, modo in illam conuerſus partem, alium quidem ita compellat: Heus tu, patrem tuum ego vorani, alium vero; ô bone, fratres tuos mactaui & *Boucanaui*: tot deniq; viros, feminas, puerulosq;, ex vobis *Tououpinambaultiis* bello à me captos deuoraui, vt numerum aſſequi non poſſim. Ceterùm ne ignorate; populares meos *Margaiates* tot in poſterum mactaturos eſſe, quot è vobis intercipere poterunt: atque ita mortem vlciſcentur meam.

Captiuus vinctus per vicum circũducitur.

Tandem, poſtquam omnium oculis ſatis ſuperq; fuit expoſitus, duo illi lictores, à quibus conſtrictus tenetur, circiter tres vlnas ab eo recedũt, funem tamen pari longitudine firmiſſime vterq; contrahit; adeo vt captiuus gradũ præciſe ſiſtere cogatur, progredi autem aut regredi minime poſſit. Vincto lapides aut teſtæ confractæ adferuntur. Tum lictores parmis ex tergo *Tapirouſſou* (cuius ante memini) ſeſe obtegunt, captiuumq; his compellant verbis: Mortem tuam ante obitum vlciſcere: Ille confeſtim lapides in eos ſummo impetu contorquet, qui ſe circumſtant, quorum numerus plerumq; ad quatuor millia accedit. Ex his minime eſt quærendum quam multi vulnerentur. Equidem in vico quodam, quem *Sarigoy* appellant, vidi captiuum eiuſmodi tanto impetu lapide mulieris crus pertigiſſe, vt confractum illud eſſe crederem. Porro lapidibus, ac ceſpitibus, quos potuit colligere, abſumptis, prodit is qui mactationi ſe accingit, quiq; per totum diem latuerat, clauam ligneam plumis decoram manibus gerens, pileo quoq; ac ceteris ornamentis plumeis ornatus: atque ad captiuum accedit, eumq; his compellat verbis: Annon ex *Margaiatium* es gente nobis infenſiſſima? Annon tu ipſe ex noſtris amicis & cognatis complures mactaſti, ac deuoraſti? Cui captiuus, animo quam antea longe præſentiore, ſua ſic reſpondet lingua (*Margaiates* enim à *Tououpinambaultiis* ſermone non ſunt diſſoni) *Pa, che tan tan aiouca atoupauè*, hoc eſt, vtiq; ſum fortiſſimus, atq; ex veſtris quam plurimos mactaui & deuoraui.

Captiuus præciſe reuinctus, mortẽ imminentem vlciſcitur.

Mactatoris cũ captiuo colloquium.

Deinde, quo magis hoſtes ſuos vrat, vtraque manu capiti impoſita, in hæc erumpit verba: O quam ſtrenue in eo me geſſi! O quam gnauiter veſtros bello laceſſiui, cepiq;, quos pene innumeros voraui! aliaq; id genus multa ſubiungit. Mactator vero addit, Idcirco tu, qui in noſtra es poteſtate, mox à me mactaberis, *Boucanóque* aſſatus à nobis voraberis. Quid tum? (inquit ille, ne fractiori quidem animo pro ſua gente mactationẽ ſubire paratus, ac Regulus ille quon-

Mira captiui confidentia mortem contemnentis.

dam pro Rep. Romana mortem oppetiit) mei quoque cognati mortem vlciſcentur meam. Ad hæc, vt pateat iſtos mortem (quam tamen mirum in modum reformidant) prorſus contemnere, quod beari ſe credant publico illo & ſolenni ſupplicio: exemplo rem cõfirmabo. Forte in pago quodam Inſulæ maioris, quam *Pitaui-iou* nuncupant, diuerti, mulieremq; offendi mox iſto ſupplicii genere interituram, ad hanc accedo propiùs, moneo vt ſe *Toupan* cõmendet

(nam ad illius captum ſermo erat accommodandus. *Toupan* vero non Deum, ſed tonitru ſonat) atque ad eum, prout à me docebatur, preces conciperet. Illa vero nutãte capite me deridens reſpondit: quid vero mihi es daturus, ſi id quod vis exequar? Tum ego, Miſerrima muliercula, mox rerum omnium iſtarũ vſus tibi nullus erit: itaq; de anima tua quam immortalem eſſe credis (quod faciunt Barbari omnes, vt mox ſequenti capite dicemus) ſerio cogitato. Illa vero rurſum me irridens, eſt mactata.

Barbara mulier mortẽ contemnit.

Sed vt ad rem redeam, variis diſceptationibus vltro citroque habitis, nonnunquam

nunquam inter colloquendum, mactator qui præſto adeſt, claua lignea vtraq; manu in altum ſublata, orbiculo extremo, captiui caput totis ferit viribus, adeo vt pauciſſimo ſanguine effuſo, altero ictu non ſit opus. Hinc prouerbium illorum, quod iam apud Gallos noſtros erat in vſu, Confringam tibi caput, pro eo quod ſolent altercantes milites aduerſario minitari his verbis: Ego te confodiam.

Captiuus vno ictu mactatur. Barbarorũ prouerbiũ a Gallis vſurpatum.

Captiuo in hunc modum mactato, ſi coniugatus erat (vxores enim nonnunquam illis dari diximus) vxor illius cadaueri adhęrens, aliquantulum luget, aliquantulum inquam: nam Crocodilum imitatur, quem ferũt, antequam hominis à ſe necati cadauer deuoret, lachrymas emittere ſolitum. Non abſimili modo illa, poſtquam lachrymis extortis luctum ſimulauit, viri ſui carnibus omnium prima, niſi quis anteuertat, veſcitur. His ita geſtis reliquæ mulieres, præſertim vero anus (quæ cùm ſint humanarum carnium appetentiores, iuniores continuo eos, à quibus captiui detinentur, hortari ſolent, vt confeſtim

Luctũ ſimulat vxor captiui mactati.

Captiui cadauer non ſecus ac nefrens calida perfunditur.

morti addicant) aquam feruentem admouentes ad cadauer accedunt, quod adeo fricant, lauant, & calida perfundunt, vt cute ſublata pari ſit cum nefrendibus aſſandis candore.

Cadauer captiui incredibili celeritate in fruſta ſecatur.

Deinde captiui dominus, aſſumptis ſecum quanto numero viſum fuerit ſociis, cadauer diuidit, ac tanta celeritate fruſtatim diſcerpit, vt lanius apud nos vix reperiatur vllus, qui veruecem celeriùs in fruſta ſecare poſſit. His accedit, quod prout venatores hîc cerui capti viſcera canibus venaticis porrigunt, Barbari conſimiliter hoſtium ſuorum mactatorum ſanguine liberos illinunt ſuos, vt ad ferociam crudelitatemq; animos illis addant.

Barbarorum pueri cur hoſtiũ ſanguine illinantur.

Hæc porro immanis crudelitas, apud Barbaros frequentiſſima, per ſe eſt quidem abominanda. Atqui portentoſius id eſſe videtur, quod patratum à Iudæis fuiſſe legimus (quos tamẽ humanitate ceteras gentes antecellere par erat, prohibito à Deo ſanguinis eſu) Illi enim tumultibus concitandis, vt tradunt hiſtoriæ, deditiſſimi, Traiani temporibus adeo horrendas ſeditiones excitarunt, eoque crudelitatis & immanitatis proceſſerũt, vt cæſis quadraginta hominum millibus in Ægypto, Cyrene, & Cypro, eorum carnibus veſci, ſanguineq; vultũ oblinire ſuum ſuſtinuerint. Quin multos à vertice transfixere medios, eorumque pellibus induti immaniſſimam præ ſe ferẽtes rabiem, obambulauere. Quæ hiſtoria ſi nõn abſoluat, ſaltem extenuet Americanorum crudelitatem. Ceterùm ex quo Chriſtiani ad eos acceſſere, cum mactatorum corpora, tum animãtia omnia, reliquoſque cibos cultris ſecant. Antea vero, quantùm à ſenioribus accepi, lapidibus præacutis ad eum vſum accommodatis vtebantur.

Iudæorum immanis crudelitas.

Lapides cultrorum vſum Americanis olim præbebant.

Captiui carnes Boucano impoſitæ.

Singula porro cadaueris fruſta, atque adeo ipſa viſcera abluta & expurgata, *Boucano* imponuntur. Hæc tantiſper dum coquuntur, anus continuo *Boucano* adhærent: mirum enim in modum carnes humanas appetunt, adipemq; à *Boucani* baculis diffluentem excipiunt. Adeo eorum ſapit palato, vt cõtinuo adoleſcentes ad capiendos hoſtes hortentur, qui cibum eiuſmodi ſuppeditent. Digitos quoq; ſuos adipe illo conſperſos lingentes, conclamant ſuum *Yguatou*, quod ſonat, bonus eſt. Habes, Lector, quantum obſeruando aſſequi potui, qua ratione Barbari Americani captiuos ſuos aſſant, more nimirum penitus nobis ignoto, nimirum *Boucanando*.

Barbaræ anus adipem diffluentem lingunt.

At vero quoniam cap. 19. de *Tapirouſſou* agens, *Boucani* formam fuſe deſcripſi, ne tautologia laborare videar, ad locum illum Lectores remitto. Interea vero eorum error à me refutabitur, qui ſuis chartis Barbaros noſtros carnẽ humanam verubus proinde ac nos armos veruecinos aſſantes depinxerunt, quos etiam prægrandibus cultris ferreis carnes diſſectas ad ſpeciem ſuſpenſas exponere ſunt commenti, prout hîc bubula venalis exponitur. Sed iſta tam vera, quam ea quæ fabuloſe de Panurgo Rabeleſius refert, quod lardo transfixus & ſemiaſſatus tandem euaſerit, arguunt chartarum illarum auctores craſſiſſimæ ignorantiæ. Hæc vt confirmem, addo, Braſilienſes non modo à nobis differre aſſandi modo, ſed etiam noſtrum morem illis plane fuiſſe incognitum, tum etiam cùm apud illos degebamus. Etenim ego & ſodalis quidam meus in vico quodam Indicam, Gallinam cum nonnullis aliis volatilibus veru ligneo impoſitis,

Chartarũ Coſmographicarum error.

ſitis noſtro more ad ignem verſantes aſſabamus. Quod factum Barbari in ludibria vertebant,nec prius adducti ſunt vt crederent carnes,quæ continuo agitarentur, percoqui poſſe,quam ipſi periculum fecere. Ergo (vt vnde digreſſus ſum,eò redeam) vnius aut plurium captiuorum carnibus (duos ſiquidem aut tres nonnunquam vno die mactant) in eum modum aſſatis, turba illa vniuerſa quæ mactationi interfuit, *Boucano* circumit exultans, membraq; hoſtium torrentia toruis intuetur oculis,deinde quantumuis multi particulam ſinguli arripiunt: non tamen cibi cauſa (quod ſuſpicari non immerito quis poſſet) iſthæc perpetrant: quamuis enim ſine controuerſia carnes humanas ſapore cōmendent,vltionis tamen potiùs iis edendis,quam victus rationem habent: anus excipio,carnium illarum,vt dixi,auidiſſimas. Huc vero tendunt, vt mortuos ad oſſa vſque corrodentes ſuperſtitibus metum incutiant. Quippe, quo animos ſuos truculentiſſimos & ſæuiſſimos expleant, nulla eſt cadauerum illorum particula,ab extremis articulis ad naſum vſque,aures & verticem,quæ (excepto cerebro) ab illis non exedatur. Ptolemæi itaque Lathuri Regis Ægypti barbaries eò fuit immanior,quod licet humaniore eſſet diſciplina exultus, ad tantam ſit delapſus crudelitatem, vt cæſis XXX. Iudæorum millibus, captiuos cæſorum carnibus veſci adegerit. Ceterùm *Tououpinambaultii* noſtri in ſingulis pagis aceruatim mactatorum caluarias diligenter aſſeruant (prout apud nos in cœmiteriis ſolent) Gallis vero ad eos commeantibus fuſiſſime rerum ſuarum geſtarum præconium perſequuntur,aceruoſq; illos quaſi trophæa quædam,fortitudiniſque ſuæ monumenta oſtentant. Præterea grandiora crurum & brachiorum oſſa non negligenter recondunt,fiſtulis (vti dictum eſt) conficiendis: dentes quoq; auulſos filo traijciunt, & circa collum obuolutos geſtant. Gen. Ind. Hiſt.ſcriptor de Inſulæ *Zamban* incolis agens, refert eos hoſtium ab ſe mactatorum capita ædium ſacrarum valuis affigere ſolitos: denteſq; collo appenſos ad oſtentationem geſtare.

Barbari noſtrũ aſſandi morẽ ludibrio habent.

Barbari ſinguli captiui carnium fruſtum arripiunt.

Caluari. acerui a Barbaris cur aſſeruentur.

Lib.2.ca. 71.

Mactatores vero iſti ſummo illud tribuunt decori: patrato enim egregio illo facinore,ſecedunt,pectuſq;,brachia,crura,ſuras, & reliquas corporis partes incidunt,inciſuraſq; vt perpetuo cuti inhæreant,vnguento neſcio quo illinunt, atroq; puluere inſpergunt,quem nulla temporis diuturnitas delere poteſt. Creduntur autem eò plures mactaſſe hoſtes,quo pluribus ſcatent inciſuris, ac proinde fortiſſimi cenſentur.

Denique vt tandem horrendæ iſti tragœdiæ finem imponamus, ſi forte contingat,vt mulieres, quæ captiuis nupſerant, grauidæ ex illis ſint factæ, Barbari (dictu horrendum, viſu vero maxime ſtupendum) liberos nonnunquam recens natos,raro paulo adultiores vorant: hanc autem cauſantur rationē,pueros illos ex hoſtium ſemine progenitos eſſe. Barbari vero hoſtes ſuos quibuſcū continenter bellum gerunt funditus aboleri non modo percupiunt (eandem enim crudelitatem *Margaiates* in *Tououpinambaultios* exercent) ſed etiam mira perfunduntur voluptate ſi videant hoſpites ſuos eodem eſſe animo. Etenim carnes humanas nobis ab illis appoſitas quoties reijciebamus (quod à me & pleriſq; ex noſtris ſemper eſt factum. neq; enim per Dei gratiam adeo immanes vnquam fuimus,vt eas vel attingere religio nobis non eſſet) nos nō ſatis fideles

Horrenda crudelitas.

ſibi cenſebant. At meo maximo dolore referre cogor, Neuſtrios quoſdam interpretes, qui apud Barbaros nouennium exegerant, ſeſe vt ad illorum mores accommodarent, vitam atheorum more tranſigentes, non modo crebris ſcortationibus ſeſe cum Barbaris feminis inquinaſſe, adeo vt vnus ex illis trimulum puerulum ex vago illo concubitu ſuſtulerit: ſed etiam exuto omni humanitatis ſenſu, Barbarosque immanitate ſuperâtes, à ſe permultos *Margaiates* & mactatos & deuoratos fuiſſe gloriabâtur. Porro, vt quæ ſit *Tououpinambaultiorum* in hoſtes ſuos crudelitas pergam deſcribere, cõtigit eo tempore, quo apud illos degebamus, vt de vico quodam in maiori inſula ſito cogitarint. Pagus hic à quibuſdam *Margaiatibus* incolebatur, qui tamen *Tououpinambaultiorum* ingruente cùm *Margaiatibus* bello, *Tououpinambaultijs* in deditionem venerant, perque totos viginti annos pacifice apud illos egerant. At tandem inter *caouinandum* ſeſe mutuo incitantes, & animos addentes, pagi illius incolas vniuerſos internecioni deuouent. Decretum exequi non cunctantur, noctu inopinantes intercipiunt, & ſemiſopitos opprimunt, adeo vt non ſine commiſeratione clamores & eiulatus audirentur. Galli, re audita, circa mediam noctem eo properant armati (pagus enim à caſtello noſtro non lõgius X. paſſuum millibus aberat) verùm antequam eò aduenissent, Barbari rabie & præda incitati obuios quoſque trucidarant, caſasq; vt latentes extruderent, incenderant, adeo vt perpaucos ſuperſtites noſtri inuenerint. Quinimmo ex noſtris nonnulli aſſeuerabant, ſe non modo adultos fruſtatim conciſos, ſed etiam infantulos lactentes integros *Boucano* impoſitos vidiſſe. Ex adultioribus tamen aliquot mari ſeſe commiſere, & noctis tenebris obſecundantibus natantes euaſere, inq; noſtrum caſtellum ſe recepere. Quod vbi reſciuerunt Barbari, nõ æquo tulerunt animo, immo ſuos hoſtes à nobis detineri muſſitantes conquerebantur. Tandem vero mercibus quibuſdam à nobis placati fuere, clientes vero noſtros, Villagagnoni mancipia reliquere.

Neuſtrii interpretes vitã atheorum more tranſigũt.

Pagus a Barbaris vaſtatus.

Barbaries horrenda.

Interiectis aliquot diebus, ego cum quibuſdam aliis Gallis in pago ab indigenis *Piraui iou* nominato, in inſula illa maiore animi gratia exſpatiabamur, inopinantes captiuum iuuenem, forma & ſtatura non mediocri, in compedibus ferreis, quas Barbari à Chriſtianis acceperant, detentum offendimus. Is lingua Luſitana nos compellat (duo ex noſtris ob Hiſpanici ſermonis peritiam eius verba capiebant) ſignificat ſe in Luſitania fuiſſe, Chriſtianum eſſe, Baptiſmo initiatum, Antonio ſibi nomen. Præterea, quamuis natione *Margaias* eſſet, quod frequenti cum Luſitanis commercio ferinum ingenium ex parte exuerat, innuit ſe vehementer optare, ſi qua id ratione fieri poſſet, ab hoſtium manibus euadere. Tum nos, præterquam quod noſtrarum erat partium quotquot dabatur è Barbarorum faucibus eripere, auditis vocibus Chriſtiani & Antonii, longe vehementius commoti ſumus, & miſeratione ducti. Atque ita è nobis vnus, qui linguam Hiſpanicam callebat, quiq; fabrilem exercebat artem, recepit ſe poſtridie eius diei limam ad compedes diſſecandas allaturum: monuitq; vt ſimulac ſolutus eſſet (nam à nemine obſeruabatur) in dumetis ad maris littus ſeſe abderet, tantiſper dum Barbaros colloquio occuparemus: nos ſcapha

Margaias in Luſitania baptiſatus captiuus.

exce-

exceptum, in caſtellum noſtrum tranſducturos: quo ſi perduceretur, minimo negotio cum Barbaris de ſua redemptione tranſigi poſſe.

His non parùm recreatus, gratias egit, ſeque ſingula exacte exſequuturum ſpondet. At Barbari licèt ſermones vltro citroq; habitos non cepiſſent, nonnihil tamen ſuſpicantes, ſimulac è pago egreſſi ſumus vicinitate demum, idq; tumultuarie coacta, miſerum Antonium mactant. Nos poſtridie limam afferentes, per ſpeciem farinæ aliorumq; cibariorum quærendorum pagum illum repetimus: atq; à Barbaris quærimus, vbinam captiuus ille, quem pridie videramus. Illi nos in caſam proximam deducunt, carniumq; Antonii fruſta *Boucano* impoſita oſtendunt. Deinde nos abs ſe eluſos fuiſſe ſuſpicantes per ludibrium caput oſtentabant, noſque cachinnis excipiebant.

Non multo poſt duos quoque Luſitanos Barbari noſtri cepere: quos ex improuiſo in tuguriolo luteo, in mediis ſiluis conſtructo, non procul ab caſtello ſuo, quod *Morpion* vocant, adorti fuerant. Luſitani quidem totius diei ſpatio Barbarorum impetum ſuſtinuerant, at tandem cùm eos tela, ceterę q; munitiones deficerent ſtrictis maioribus gladiis, quos nos ambarum manuum dicimus, in Barbaros irruunt, ac complures cædunt, multos quoque vulnerant. Barbari contra pertinaciter obſiſtunt, ſingulis potiùs occumbendum ducunt, quam victoria non parta pedem referre. Itaque tandem Luſitanos captos abducunt, è quorum ſpoliis ipſe veſtes bubalinas à Barbaro emi. Vnus quoque ex interpretibus argenteam lancem emit, quam Barbari cum multa alia ſupellectile in illo tuguriolo erant deprædati, quamque, pretii ignari, cum duobus cultellis permutarunt. Porro Barbari in ſuos pagos reuerſi Luſitanis per ludibrium barbam conuellunt, doloriſque impatientes derident, hiſque verbis increpant. Quid? voſne, qui nuper impetum noſtrum tam fortiter ſuſtinuiſtis, nunc cum mors erat fortiter obeunda muliebri eſſe animo? Ac tandem more ſolito eos immaniter mactant deuorantque. *Luſitani duo a Barbaris capti, & deuorati.*

Exempla quidem permulta de Barbarorum crudelitate præter iſta à me poſſent afferri, niſi quæ attulimus ad horrorem cuilibet incutiendum ſufficere exiſtimarem. Verumenimuero vt ii, qui hęc tam horrenda paſſim apud Barbaros vſurpata legent, norint permulta quoque non minùs deteſtanda alibi geri, præter eam quam commemorauimus Iudæorum crudelitatem, qui Traiani temporibus quadraginta hominum millibus cæſis, nõ modo eorum carnes deuorarunt, ſed etiam ſanguine vultum obliuerunt, pelleſque induerunt: præter etiam horrendum Ptolomæi Lathuri Regis Ægypti facinus, qui triginta Iudæorum millibus cæſis, captiuos occiſorum carnibus veſci vi adegit: alia quoq; exempla in medium afferam. Chalcondilus hiſtoria de Imperii Græci lapſu, & Turcici incremento (quod vere tragicum dixeris) ſcribit Turacanum vnum ex Amurati II. Legatis, Albanorum copiis inſtructa acie deuictis fuſiſque captiuos 80. immaniter trucidaſſe, quorum capita truncata, in pyramidis formam coaceruari iuſſit, quaſi partæ victoriæ inſigne trophæum. Amuratus vero vltra iſtmi anguſtias tranſducto exercitu, trecentos milites, qui noctis tenebris obſecundantibus in proximum montem confugerant, intercludit. Illi cõmea- *Lib. 5. c. 5.* *Trophæũ ex capitib. humanis.*

Lib.7.c.4. tus inopia in deditionem venerunt honeſtas expectantes conditiones. At Amuratus omnes in vnum locum conuenire mandat, ac coram ſe iugulãdos curat. Idem Amuratus, cuius nondum erat ſæuitia expleta, ex omni captiuorum copia ſexcentos adoleſcentes forma præſtantes, ſua emit pecunia: quos deinde patris manibus immolat, quaſi peccatorum expiatio in tanta ſanguinis humani profuſione eſſet poſita. Sed iſthæc ludi iocique dicantur præ ſceleratiſſimi Mechmeti XII. Turcarum Imperatoris crudelitate, qui non modo Imperii adminiſtrationis Amurato ſucceſſor fuit, ſed maxime in omni immanitatis genere, immo quem in hac parte magno ſuperauit interuallo. Vt enim omittam florentiſſimæ ſimul ac celeberrimę vrbis Conſtantinopoleos expugnationem, quæ ipſo regnante Anno ſalutis 1453. ad V. Cal. Iunias contigit, qua ſanguine omnia, horrore, morte, fugientibus & perſequentibus, victoribus & victis repleta erant: adeo, vt cæſorum & eorum, qui præ ingenti irruentium multitudine ſuffocati erant cumulus portarum fornices ſuperaret. Peculiaria quædam de monſtri illius crudelitate poſteris mandata recenſebo. Viginti Albanos milites, qui Thraſia, quam ipſe expugnarat, relicta, in oppidulum quoddam Phiaſiæ, Rupellam nomine, ſeſe receperant, rotario ſupplicio brachiis cruribuſque conquaſſatis ſemiuiuos in ſummo cruciatu languentes, deſperabundos reliquit. Inſuper immaniſſimo illi monſtro non ſatis erat, quoſcumque in oppidis aut caſtellis offendebat ferro cædere, prout Leontarii contigit, vbi ne vnus quidem ſuperſtes eſt relictus, adeo vt ſex mille hominum cadauera, præter ingentem equorum & pecorum copiam, illic fuerint numerata: ſed inaudito hoc ſupplicii genere complures inſuper affecit. Acinace peracuto ſingulos homines in duas partes vno ictu circa tranſuerſum ſeptum diuidi iubebat, artificio barbariem omnem ſuperante: bis enim ſinguli mortis perſentiebant dolores. Vtraque pars per aliquod tempus, præ ſummo quo opprimebatur cruciatu, huc & illuc non ſine geſtibus horrendis ſeſe volutabat. Trecenti milites in oppido Mitylene anno 1459. quo capta eſt vrbs illa, hoc immaniſſimo ſupplicii genere ſunt affecti. Quingenti quoque alii ab Omare Baſſiano Conſtantinopolim miſſi, quos in oppidulo à ſe expugnato ceperat, eadem occubuerunt morte. Horum cadauera poſtquam aliquandiu in area, in qua laniati fuerant, neglecta iacuerunt, bos horrendè mugiens ad ea accedit, vnamq; cadaueris partem cornu attollit, alioq; loci comportat, tum alteram petit prioriq; adiungit. Quæ res, cùm à multis perſpecta fuiſſet, breui ad Mechmetum perfertur: ille mirum in modum anxius, cadauer illud disiungi, parteſq; ſeorſim ad priſtinum locum comportari iubet. Bos inſequitur repetitis mugitibus, cadauer vero illud inter cetera agnoſcit, denuoq; cornibus ſublatum alio aſportat. Mechmetus hoc portento vehementer commotus (ac merito quidem) è veſtigio, cadauera ſepeliri iubet, bouem vero ad ſua pecuaria deducendum, ac per reliquum vitæ tempus alendum curat. Tradunt nonnulli cadauer illud à boue canibus Turcis clementiore aſportatum, Veneti cuiuſdam corpus fuiſſe: alii Illyrico tribuunt. Atqui vtvt ſit (inquit Chalcondylus) hoc oſtento multum felicitatis genti, à qua ille oriundus erat, portendebatur.

Immanitatem Amuratus immanitate cumulat.

Lib.8.c.6. Conſtantinopol. expugnatio, regnante Mechmeto, 12. Tur. Imp. ad 56. Cal. Iun.

Lib.9.c.1.

Mechmeti in ipſa bruta animãtia crudelitas.

Mõſtroſa crudelitas. Lib.9.c.7. & Lib.10. cap.12.

De boue, qui herum mortuum agnoſcit, mira hiſtoria.

Vladi

Vladi vero ſæuitia humanis auribus tinnitum longe grauiorem ciebit, idcirco de ea referre vltimo loco viſum eſt. Vlado attributa Moldauia Mechmeti liberalitate in gratiam fratris cuiuſdam Vladi, quo ſceleratus Mechmetus ad nefarias libidines abutebatur, hoc primo veluti auſpicio prouinciam illam adminiſtrare cœpit. Potentiſſimos quoſque Moldauienſes, ac primariæ auctoritatis viros, à quibus propter auctoritatem & gratiam, ne defectionem molirentur ſibi metuebat, corripit, eoſque non contentus eſt vulgari aliquo ſupplicio è medio tollere, ſed viuos omnes palis transfixos ſummo cum cruciatu extinxit: immo eorum familias, ne vxoribus quidem & infantibus exceptis, eodem furore ſuſtulit. Adeo vt breui temporis ſpatio, triginta, & eo ampliùs hominum millia ab eo trucidata fuiſſe, à multis confirmetur. Mortuorum porro bona & honores ſatellitibus ſuis eſt largitus. Mechmetus certior factus Vladum de defectione & rebellione in ſe cogitare, quẽdam ſuum à ſecretis Catabolmum nomine, natione Græcum, per ſpeciem amicitiæ ad eum mittit, eo conſilio, vt Vladum ad ſe blandis verbis pertraheret. Eodem quoq; tempore Mechmetus ad Chamum quendam, cui Valaquiam prouinciam clàm demandarat, literas dat, mandatq;, vt quacumq; ratione vi, dolóve Vladum corriperet: eo nihil gratius ſibi accidere poſſe ſignificat. Hi duo communicatis conſiliis Vladum intercipere conantur: Vladus vero nullo modo perturbatus cõfirmatis militum ſuorum animis, reliquis omnibus in fugam verſis, Chamum & Catabolmum cũ quibuſdam aliis viuos capit. Quos cruribus & brachiis abſciſſis, palis viuos affixit. Chamo vero, prout eius poſtulabat dignitas eminentiorem tribuit locum. Quod ab eo hoc conſilio factum eſt, vt ſubditis ſuis terrorem incuteret, ac ne tale quid in poſterum auderent, niſi idem ſupplicium ſubire vellent, anſam pręriperet. Præterea exercitum ingentẽ ſumma celeritate conſcripſit, Danubiumque flumen tranſiit, atque in Mechmeti ditionem, quam flumen illud alluit, magno irruit impetu eamq; eſt populatus, pagos incendit, feminas ipſas, immo infantes in cunis vagientes ferro cecidit. Quacunq; vero iter faceret, immaniſſime ſæuiebat, & vaſtitatis vbiq; notas inurebat. Quibus ad Mechmetum perlatis, maxime vero nuntio de Legatorum morte crudeliſſima, ac in primis de Chamo tam atroci ſupplicio affecto, qui præcipua in aula miniſteria olim geſſerat, Mechmetum non parum commouerunt. At longe moleſtiùs illi fuiſſet tantam iniuriam ab infimæ ſortis homine ſibi illatam inultam relinquere. Itaque cum inſtructiſſimo exercitu Valaquiam ingreſſus, & Legatorum ſuorum cadauera palis adhuc affixa conſpicatus, nouo quaſi dolore, & nouo furore fuit percitus. Cadaueribus autem illis auulſis & ſepultis, tria paſſuum millia eſt progreſſus, ac in lanienam illam incidit ab Vlado in ſubditos patratã, quæ res horrorem conſpicantibus mouebat. Erat enim locus aliquantulum editus, & in omnes partes apertus, duo paſſuum millia in lõgitudinem obtinebat, latitudo mille occupabat: innumeris rotis, palis, crucibus, furcis cadaueribus onuſtis, ceu ſilua quædam conſitus erat. Ex cadauerum facie perhorrida, cruciatus quos ante obitum pertuliſſent, conijcere facile erat. Laniatorum numerus ad millia viginti facinoris atrocitatem augebat. In his erant infantuli maternis adhæ-

Vladi immanitas horrẽda & ceterorum omnium atrocitatẽ ſuperans.

Lib. 9. ca. 12. 13. & 16.

Horrendũ viſu ſpectaculum.

rentes vberibus, lactantes enim ſuffocati fuerant. Inauſpicatæ prætereà aues, aërem ceu nubes atra condenſabant, ac in corporum humanorum cõcauo, vnde iam ante viſcera extraxerant, nidos ſtruebant. Quibus conſpectis Mechmetus, ingenio alioqui barbaro & crudeliſſimo, apud ſe cogitans vnius homunculi, & quidem abiectiſſimæ conditionis, atrocitatem ac immanitatem crudeliſſima quæque facinora ab ſe patrata longo interuallo ſuperaſſe, modo obmuteſcebat, modo miſericordia quadam ducebatur, atq; apud ſe muſſitabat, mirum non eſſe, quod ſceleratus ille ſubditis ſuis adeo formidoloſus eſſet, quandoquidem tale facinus patrare ſuſtinuiſſet: ideoq; difficillimum eſſe ſtatuebat hominem ab ſua ditione depellere, qui & imperio ſuo & ſubditorũ obſequio tam inſigniter vteretur. Mox vero collecto animo, neminem eſſe, qui carnificem illum non contemneret arbitratur. Quinimmo Turcæ ipſi tam horrendo κοιμητηρίῳ conſpecto, Vladum adeo atrocis facinoris auctorẽ diris deuouebant. At Vladus omnibus iſtis neglectis, Mechmeti exercitui cõtinuo inſtabat, eumque modo in alis, modo in nouiſſimo agmine laceſſebat, atque ita non paucos ſingulis diebus perimebat, damnumq; non minus equitibus ac Arabibus afferebat. Tamen (ne vlteriùs in his recenſendis progrediar) ille ſuo tandem periculo eſt edoctus, ſæuitiam illam qua in ſubditos vſus erat, dum res ſuas egregie ſtabilire volebat, multo plus detrimenti quam cõmodi ſibi attuliſſe. Nam paulatim ſuis à ſe deficientibus Mechmeto prouinciam cedere, atq; in Hungariam profugere coactus eſt. Eò vbi appulit, ob ſcelera, quæ mille ſuppliciis expiari nõ potuiſſent, in vincula coniectus fuit. Quatuor hæc monſtra coniuganda, & quaſi concathenanda duxi, vtpote quæ infernali remigio ſint aptiſſima, Turacanum videlicet, cuius (quantumuis flagitioſiſſimi) nequitia penè nulla videatur, ſi cum Amurato conferatur: quem rurſus crudelitate & ſæuitia ſuperauit Mechmetus: omnes vero ſceleratiſſimus & immaniſſimus Vladus magno poſt reliquit interuallo. At vero (inquies) Turcæ iſti fuerunt inhumaniſſimi, quos merito Braſilienſibus ἀνθρωποφάγοις immaniores dixeris.

Fœneratores Barbaris Americanis immaniores. Mich. 3.3

Quare vt paulo attentius ad ea, quæ apud nos gerũtur, animũ aduertamus, quæro in primis quid à fœneratoribus & rapacibus auaris præſtetur? qui ſanguinem & medullas tot viduis, tot orphanis exſugunt, ac proinde viuos deuorant, quos ſemel iugulaſſe ſatiùs eſſet, quam languentes diutiùs detinere? Annõ feritate & crudelitate Barbaros Americanos ſuperãt? Atq; hinc fit, vt exclamet Propheta: Quod comedunt, caro eſt populi mei, & cutem eorum ab eis nudãt, ac oſſa eorum diffringunt: diuiduntq; vt quod eſt in olla, & velut carnem, quæ eſt in lebete. Iam vero ſi de carnium humanarum eſu ferino prorſus & tygrino, quot quæſo, hîc apud nos reperti ſunt, cùm in Italia, tum in aliis regionibus, ex iis qui Chriſtianum præ ſe ferunt nomen, qui eò immanitatis delapſi ſunt, vt ſæuitiam ſuam explere cupientes, cor iecurq; inimicorum ſuorum deuorarint? Penes hiſtorias innumeras de rebus iſtis ſcriptas fides eſto, ſingula enim perſequi ſi cupiam, tempus me deficiat.

Cap. XV.

Quid nomine religionis apud Barbaros Americanos veniat: De erroribus, in quos ab impoſtoribus, quos Caraibes *vocant, inducuntur: Deque craſsiſsima Dei ignoratione, quæ apud eos obtinet.*

QVAMVIS Ciceronis illud dictum, Nullam eſſe gentem, neq; tam inmanſuetam, neq; tam feram quæ non, etiamſi ignoret qualem Deum habere deceat, habendum ſciat, communi omnium calculo pro axiomate certiſſimo habeatur, tamẽ quomodo erga *Tououpinambaultios* noſtros conſtet, non ſatis ſcio. Nam verum Deum ignorant. Nullos quoque Deos falſos ſiue cæleſtes ſiue terreſtres agnoſcunt, nec colunt: ac proinde locum vllum publicum, in quem religionis ergò conueniant, non habent. Contra quã ab Ethnicis olim, ac etiamnum ab Idololatris noſtri temporis vſurpatur. Nominatim vero ab Indis Peruanam prouinciam incolentibus, quæ cùm *Tououpinambaultiorum* regione eſt continens, ab eaque diſtat paſſibus 1000000. qui Soli & Lunæ ſacrificant. Mundi quoque creationem ignorant, dies nominibus non diſcriminant, alium alio non præferunt: hebdomades, menſes & annos non obſeruant: Tempora Lunis dimetiuntur: Scripturæ, ſiue ſacra illa ſit, ſiue prophana, non modo penitus ſunt ignari, ſed etiam Characteribus, quibus animi ſenſa notare poſſint penitus carentes. Quum primò in eas terras veniſſem, verba & ſentẽtias aliquas, vt ſermoni eorum aſſueſcerem ſcribebam, easque mox coram ipſis legebam. Illi præſtigias id eſſe rati, inuicem his verbis alii alios alloquebantur: Non mirum! iſtum qui heri ne vnum quidem verbum idiomatis noſtri callebat, nunc vi & ope huius chartæ, quæ illum noſtra eloqui docet, ita perite ea ſonare, vt à nobis intelligantur? Barbari Hiſpaniolam Inſulam incolentes idem prorſus de Hiſpanis, qui primi ad eos acceſſerunt, iudicabant. Hæc ſunt hiſtoriographi verba: Indi animaduertẽtes Hiſpanos etiam abſentes, mutuo inter ſe colloqui literarum beneficio, credebant vel eos prophetico agi ſpiritu, vel literas ipſas loqui. Quo factum eſt, vt Barbari, veriti ne peccata innoteſcerent ſua, ita ſeſe in officio cõtinuerint, vt ab eo tempore, nec mentiri, nec quicquam Hiſpanis ſuffurari auſi fuerint.

1. Deleſ.

Tououpin. verum & falſos Deos ignorant, mundique creationẽ.

Quid de ſcriptura ſentiant Barbari.

Hîc ſi quis hoc argumentum dilatare cupiat, latiſſimus ei pateat campus, tum ad ſcripturæ artem laudibus proſequendam, tum ad demonſtrandũ quanto nos Deus affecerit beneficio, nos, inquam, Europæos, Aſiaticos, & Afros, prę Barbaris iſtis quartam orbis partem incolentibus. Illi enim mentis conceptum nonniſi expreſſis vocibus exponere poſſunt: nos vero ſcripturæ adminiculo, aliorum arcana cognoſcimus, noſtra vero conſilia cum eis communicamus, qui vel in remotiſſimis degunt terris. Ac ſane præter bonas artes, quas ex libris addiſcimus (quæque Barbaris ſunt ignotæ) ſcripturæ quoq; ars inter excellentiſſima, quibus nos Deus cumulauit, dona eſt recenſenda.

Scripturæ ars excellentiſſimũ Dei donũ.

Minime autem moror, quod Socrates (vt refert Plutarchus) dicebat: Literas, quas vulgus putat repertas iuuandæ memoriæ, vehementer illi officere. Olim enim homines, ſi quid audiſſent dignum cognitu, non libris ſed animo inſcribebant: hac exercitatione confirmata memoria facile tenebant quicquid volebant: & quod quiſq; ſciebat, habebat in promptu. Poſt, reperto literarum vſu, dum libris fidunt, non perinde ſtuduerunt animo infigere, quod didicerāt. Ita factum eſt, vt neglecto memoriæ cultu, minùs viuida eſſet rerum cognitio, & pauciora quiſque ſciret: quandoquidem tantum ſcimus, quantum memoria tenemus. Quam ego ſententiam, præſertim in Philoſopho ac Græciæ ſapiente, dignam iudico reprehenſione. Nam & Cicero, ceteriq; docti, poſt eum, hiſtoriam, quæ ſine librorum vſu commode contexi non poteſt, matrem eſſe temporum affirmarunt. Illud quidem verum eſt, Patres qui ante Moſis ſcriptorum omnium primi, tempora vixerunt, permulta & quidem optima, quæ non cōmentariis, ſed menti & memoriæ mandabantur, poſteris per manus tradebant. At longe tutiùs illud eſt factum, ex quo obtinuit ſcriptura.

Barbari de Deo vero audientes admirabūdi difixi manent.

Ergo, vt ad *Tououpinambaultios* noſtros redeamus, Quoties cum illis colloquebamur, ac mentio de Deo incidebat, dicebamus nos credere in vnum Deum creatorem cæli & terræ, qui vt orbem & quæcunq; in eo ſunt, condidit, ita omnia pro arbitrio gubernat. Illi vbi hæc audierant, alii alios intuentes, & in hanc vocem (quæ admirationis nota ipſis familiaris eſt) erumpentes, *Thé!* defixi & ſtupefacti hærebant. Præterea, quoniam, vt ſuo dicemus loco, Tonitru fragore vehementer terrentur (id *Toupan* vocant) ſi eorum conſulentes ruditati occaſionem inde arriperemus, eos edocendi, diceremuſq; Deum illum eſſe, de quo verba illis faciebamus, qui, vt ſuam indicaret potētiam, cælum terramq; eo modo concuteret: illi excipiebant, Deum illum à quo adeo terrerentur eſſe nequam. Hæc eſt hominum illorum miſerrima conditio. At, quærat fortaſſe quiſpiam: fierine poteſt, vt brutorum inſtar Americani ſine religione viuant? Ego vero reſpondeo, quod iam ante attigi, perparum ab eo abeſſe, nec credere me gentem vllam in toto terrarum orbe eſſe, quæ ab omni religione ſit magis aliena. Attamen, vt etiam exponam, quantulum lucis inter denſiſſimas tenebras, quibus obcæcantur, perſpexerim, Affirmo eos nō modo immortalitatem animarum credere: ſed pro certo quoq; habere, poſt mortem eorū animas qui virtutem coluerint (virtutem autem illi definiunt ſuo more, nempe vltionem ſumere de hoſtibus, & quam plurimos mactare) poſt altiſſimos montes euolantes, patrum & auorum ſuorum animis aggregari, ibiq; in amœniſſimis hortis, perpetuis deliciis ac tripudiis lætum æuum agere (Hæc eſt longa illa Socratis peregrinatio, hi Poëtarum Elyſii campi) ignauorum contra manes, qui ſine vlla propugnandæ patriæ cura inglorii vixerunt, abripi ab *Aygnan* (ſic illi cacodæmonem vocant) & cum eo ſempiternos inter cruciatus viuere.

Toupan tonitru.

Pſal. 29.

Americani animarum credūt immortalitatem.

Ioſeph. de bello Iud. lib. 2. c. 7.

Conſtat etiam Eſſenios Græcorum ſententiæ ſuffragantes, olim credidiſſe bonas animas carnalibus vinculis releuatas vltra Oceanum degere (cui furori ſi fides eſſet adhibenda, Braſilia denotaretur) vbi eis ſit repoſita perfruitio: illic quippe eſſe regionem, quæ neq; imbribus, neq; niuibus, neq; æſtu aggrauetur,

tur,ſed quam Oceano oriens Zephyrus, & leniter aſpirans amœnet: malis autem animabus affirmant (ceu potiùs ſomniant) procelloſa loca & hyberna deſtinari plena gemitibus exercendarum ſine fine pœnarum. Ceterùm miſerrimi noſtri Barbari, in hac etiam vita miſere ab Cacodæmone torquētur (quem alio nomine *Kaagerre* vocant) ipſe enim eos nonnunquam vidi, etiam nobiſcum colloquentes, protinus inſtar phreneticorum exclamantes! *Hei, hei, o-*

pem ferte nobis, nos enim verberat *Aygnan*. Immo affirmabant illi cacodæmonem ab ſe conſpici modo beluæ ſpecie, modo auis, modo etiam portentoſa aliqua forma. Quia autem magnopere mirabantur, nos ab cacodæmone non infeſtari: Itaq; dicentibus nobis tormentis illis à Deo illo nos eximi, de quo frequenter illis verba faciebamus, qui Aygnano longe ſuperior eſſet, ac ne nobis moleſtiam vllam pareret obeſſet, non ſemel contigit, vt periculo vrgente, ſe in Deum credituros pollicerentur, malo autem liberati promiſſionis erant im-

Aygnan cacodæmō Barbaros vexat.

memores. At vero vt conſtet, tormenta, quibus infeſtantur, ludicra non eſſe, ipſe eos nonnunquam vidi, malum illud recordantes adeo horrore perculſos, vt præ angore ſudantes, manuque femur plaudentes, his verbis apud nos conquererētur: *Mair Atouraſſap, Acequeiey Aygnan Atoupaué*, hoc eſt, mi ſtulte, mi ſocie, Cacodæmonem præ reliquis omnib. malis reformido. Si vero quis noſtrûm contra his eum compellabat verbis: *Nacequeiey Aygnan*, hoc eſt, ego vero Cacodæmonem non metuo. Tum illi ſortem ſuam deplorantes, Ah, quā nos felices eſſemus, ſi eo, ſicuti vos eſtis ab illo, tuti eſſemus! Tum nos excipiebamus, credendum igitur eſſet in eum, qui *Aygnan* eſt potentior. At illi, vt dictum eſt, quamuis periculo præſente ſeſe id facturos pollicerentur, mox ad ingenium ſuum redibant. Antequam progrediar vlterius, ad ea quæ de Barbaris animam immortalem eſſe credentibus, addam, id quod ab Occid. Ind. hiſt. ſcriptore eſt relatum, Barbaros Cuſco vrbis accolas non modo animarum immortalitatem, ſed etiam (præter Theologorum axioma Philoſophos omnes ceteroſque ethnicos, ac Barbaros corporum reſurrectionem ignoraſſe, immo negaſſe) corporum reſurrectionem credere. Quæ res hoc exemplo ab illo confirmatur. Indi, inquit, cùm animaduerterent Hiſpanos ſepulchra, vt auro, ceteriſque pretioſis potirentur, aperientes oſſa proiicere, ac diſpergere rogabant, ne ita diſpergerentur, ne illud reſurrectioni obeſſet: illi enim (inquit) corporum reſurrectionem, vt & animæ immortalitatem, credunt. Alius quoque auctor prophanus affirmat, gentem Barbaram & ethnicam eò vſque proceſſiſſe, vt reſurrectionem crederet. Hęc ſunt illius verba: Poſtea Cæſar Ariouiſtum & Germanos deuicit, qui corporis erant inſolita proceritate, fortitudine non minori: fortiter enim pugnabant, mortemque contemnebant, ſe reſurrecturos opinantes.

Pernenſes Barbari, corporum credūt reſurrectionem.

Hiſt. Gen. Ind. lib. 4. cap. 124.

Vide Appianū De bello Celtico. cap. 1.

In Atheos.

Hæc ego ideo commemoro, vt intelligant omnes, ſi Athei, quorum plena hîc ſunt omnia, id habent cum *Tououpinambaultijs* commune, quod ſibi perſuadent, & quidem portentoſiùs quam illi, nullum eſſe Deum, ab illis ſaltem diſcant Cacodæmones eſſe, qui in hac etiam vita eos excruciant, qui Deum, eiuſque potentiam inficiantur. Si vero obiiciant (quod faciunt nonnulli) Cacodæmones aliud nihil eſſe, quam prauos hominum affectus, ac proinde ſtulte Barbaros ea imaginari quæ non ſunt. Reſpondeo: ſi ea, quæ à nobis veriſſime dicta ſunt, conſiderentur, nimirum Americanos viſibiliter & realiter à Cacodæmone excruciari, ex eo patere ſatis quā inepte cruciatus ille humanis tribuatur affectibus. Etenim quînam fieri poteſt, vt quantumuis ſint violenti, homines vſque adeo afficiant? Ea omitto, quæ quotidiana hic edocet experiētia, immo etiam, niſi illud eſſet coram porcis margaritas proijcere, Dæmoniacos, quorum meminit hiſtoria Euangelica à Chriſto ſanatos huc afferre poſſim.

Deinde, quandoquidem Athei iſti indigni ſunt penitus, quibus ea proponantur, quæ tam diſerte de animæ immortalitate ſacræ teſtantur literæ, Barbaros denuo illis noſtros opponam, à quibus, licet obcæcatiſſimis, diſcent anima hominem præditum eſſe, quæ non modo nunquam intereat, ſed etiam à corpore ſeiuncta, vel æternæ deſtinetur beatitati, vel damnationi ſit obnoxia.

Tertio,

Tertio, ad carnis reſurrectionem quod attinet, quoniam canes iſti ſibi quoque perſuadent, corpus ſemel extinctum nunquam excitatum iri: Indos Peruenſes illis oppono, qui falſa licèt ſint imbuti religione, immo non alio quam naturæ ducantur inſtinctu, cum nefariis tamen iſtis in iudicio ſunt ſurrecturi. Veruntamen cùm ſint Cacodæmonibus ipſis peiores (vti iam diximus) *Iac. 2.19.* qui Apoſtolo teſte Deum vnum eſſe credunt & horreſcunt, plus æquo illis à me tribuitur, quando Barbaros Americanos illis pro doctorib. propono. Quapropter perditorum illorum mentionem in poſterum non faciam, ſed eos iam inde ad Inferos relego, vbi portentoſorum errorum ſuorum fructos promeritos percipient.

Ergo vt ad inſtitutum ſermonem meum reuertar, nimirum de eo, quod religionis nomine apud Barbaros nuncupari poteſt, ſi diligenter id, quod iam ante attigi, perpendatur, eos nimirùm, quibus alioqui maxime grata eſſet ab omnibus perturbationibus immunitas, audito tamen tonitru inuitos contremiſcere, potentiæ cuiuſdam metu, cui reſiſtere nullo modo poſſint: inde facile eſt colligere, nõ ſolũ Ciceronis ſententiam à me initio allatam, apud eos locum habere, verum etiam metum illum potentiæ Dei, quem agnoſcere nolunt, ἀναπολογήτους illos redditurum eſſe. Ac ſane ex eo, quod Apoſtolus dicit Deum, *Act. 14. 17.* qui præteritis temporibus ſinit omnes Gentes ſuis ipſarum viis incedere, non tamen paſſum eſſe ſe expertem teſtimonii, bona tribuendo, dando cælitus pluuias, ac tempora fructibus edendis apta: patet ſatis ſolam hominum malitiam obſtare, quo minùs ad Creatoris ſui notitiam perueniant. Alibi quoq; di- *Rom. 1. 20.* citur Dei inuiſibilia ex creatione mundi perſpici.

Itaque licèt Americani noſtri ore Deum non confiteantur, quãdoquidem apud ſeipſos cõuincuntur aliquam eſſe diuinitatem. Inde colligo eos nec excuſabiles futuros, nec ignorantiæ prætextum merito captaturos eſſe. Verùm præter ea, quæ à me dicta ſunt de animæ immortalitate, quam ipſi credunt, de tonitru, quem perhorreſcũt, & de Cacodæmonibus, à quibus excruciantur (quæ tria in primis ſunt notãda) quartum inſuper addam caput, ex quo manifeſtum erit tenebras denſiſſimas, quibus obruuntur, minime efficere, vt religionis illud ſemen (ſi modo nomen tam auguſtum rei adeo obſcuræ cõueniat) in illis non pullulet, aut penitus extinguatur.

Igitur vt narrationem ipſam ordiar, in primis tenendum eſt Prophetas, ſeu *Caraibes, pſeudoprophetæ.* ſacerdotes quoſdam apud eos eſſe, quos ipſi *Caraibes*, qui vicatim commeantes miſeris illis perſuadent, ſe (quod cum ſpiritibus commercium habeant) quibuſcunque viſum fuerit fortitudinem impertiri, qua bello hoſtes ſuperentur, ſed etiam ſua ope fructus omnes, craſſaſque illas radices enaſci, quas Americanum ſolum producere diximus. Præterea (quantum à Neuſtriis interpretibus accepi, qui multos annos in illis terris vixerant) *Tououpinambaultijs* id moris eſt, vt tertio, vel quarto quoque anno frequentiſſimi conueniant. Cui conuentui ex inopinato, vt mox dicam, ipſe interfui. De quo, quæ ſequuntur, referenda habeo. Ego, cum Gallo quodam nomine Iacobo Ruffo, atque etiam interprete quodam Neuſtrio peregre profecti, in vico quodam diuerti-

Narratio de maxima Barbarorum celebratione.

mus: poſtridie illius diei ad iter nos ſummo mane accingebamus, cum vndiquaque confluentes accolas conſpicimus. Vici vero illius incolæ aduenientibus ſeſe adiunxerũt, ac mox ſexcentenos in area quadam aggregatos videmus. Nos conuentus illius cauſam ſciſcitamur: conſiſtimus; ſciſcitantes turbam illam in tres diuidi partes videmus. Viri omnes in caſam quandam ſe recipiunt, feminæ in alteram, pueri quoque in tertiam confugiunt. Ego, qui *Caraibes* aliquot viris permixtos videram, inſolitum quid ab illis factum iri ſuſpicans, ab comitibus meis efflagito, vt mecum rem totam obſeruaturi illic conſiſtant: quod ab illis impetraui. *Caraibes*, antequam feminas & pueros dimitterent, ſumma cautione prohibuerunt, ne è caſis ſuis egrederentur, ſed diligenter ad cantum attenderent, nobis quoque indicunt, vt in ea, in qua erant mulieres, caſa deliteſceremus. Nos, qui ientaculo intenti eramus, atq; eorum, quæ acturi erant ignari, murmur quoddam ſubmiſſum è caſa, in quam viri ſeceſſerant, erumpens exaudimus (caſa porro illa à noſtra triginta ferme paſſibus diſtabat) mulieres, quæ numero erant 200. ſtantes, aureſq; arrigentes in vnum veluti aceruum ſeſe glomerant. Viris vero vocem paulatim attollentibus, adeo vt eorum diſtinctæ voces à nobis exaudirentur, hortantium iſtam interiectionem identidem repetentium:

Barbarorum modulatio.

Vlulatus geſtuſque horrendi feminarũ Americ.

mox mulieres tremula voce eandem illam interiectionem recinẽtes audimus, *He, he, he*, &c. Vocem vero tanta animi contentione ſuſtulerunt, idque toto quadrantis horæ ſpatio, vt nos ſpectatores in admirationem rapuerint. Ac ſanè illæ non modo horrendùm vlulabant, ſed etiam magno impetu proſiliebant, mammaſq; ſuas concutiebant, ſpumamque ore emittebant: immo nonnullæ (non abſimili ab iis modo, qui comitiali morbo conflictantur) exanimes procidebant. Quo fit, vt credam Cacodæmonem corpus illarum inuaſiſſe, eaſque dæmoniacas repente factas fuiſſe. Præterea perſpectis iis, quæ à Bodino libro, *Lib. 3. c. 3* cui Dæmonomaniæ nomen fecit, de veneficarum exſtaſi, quam aſſerit veneficis omnibus, quæ cum Cacodæmone expreſſum fœdus pepigerunt, familiarem eſſe, quæque nonnunquam ſpiritu rapiuntur, corpore ſenſus omnis experte remanente, quamuis etiam & corpore & animo nonnunquam rapiantur. *Lib. 2. c. 3. & lib. 3. cap. 1.* Adde (inquit ille) quod nuſquam conueniunt quin choreas agant; inter quas quantum ex veneficarum quarundam confeſſione elicere potuit, conclamant omnes: *Har, har* (quod optime cum *He, he,* Americanarum noſtrarum cõuenit) *Dæmon, huc ſalta, illuc ſalta*: aliæ vero reſpondent: *Sabbath, Sabbath*, hoc eſt feſtum, ſeu quietis diem, manus, ſcopaſq;, quas in manibus habent attollentes, vt certiſſimum lætitiæ edant ſignum, ſeq; ex animo Dæmoni ſeruire ſignificent, atque adeo vt adorationem Deo debitam imitentur. Nam in Lege *Deut. 12. 6. 7.* diuina Iſraelitis præſcriptum erat, vt ad Dominum manus attollerent, ac

coram

coram ipſo ſeſe exhilararent. His inquam perſpectis, colligo Satanam vtrarumque Dominum eſſe: eaſque eodem duci ſpiritu, nec locorum interuallum obſtare, quo minus pater ille mendaciorum hîc & illic in eos agat, qui ſibi iuſto Dei iudicio traditi ſunt. Pueros conſimiliter conclamantes cùm audiſſem (etiam ſi iam per ſemiānum cum Barbaris egeram, ac pene eorum moribus aſſuefactus eram) tamen, ne quid diſſimulem, nonnihil tum timui, prȩſertim quum quis rei illius exitus eſſet futurus ignorarem: tandem quum clamoribus illis finis eſt impoſitus, viris aliquantulum ſilentibus, pueris quoq; & feminis penitus tacentibus, mox viri tam ſuauiter, tantaq; cum harmonia cantare cœperūt, vt miro eos videndi tenerer deſiderio. Sed cùm è caſa illa exire vellem, & à mulieribus detinebar, & ab Interprete admonebar, ſe (qui ſeptem iam annos apud Barbaros exegiſſet) ad ſolennia illa accedere nunquam auſum fuiſſe, denique ſi accederem, non ſatis prudenter me facturum. Quibus effecit, vt periculi metu pauliſper hæſerim; attamen, quoniam ille probabilem nullam rei illius cauſam afferebat, feminis & interprete nonnihil reluctantibus, egreſſus ſum, vetulorum quorundam vici illius incolarum amicitia fretus. Accedens igitur ad eum locum, in quo concentum illum audiebam, ego vt commodiùs quid intus fieret perſpicerem, caſæ tectum manu perforaui. Sunt enim oblongæ ac rotundæ in morem pergularum hortenſium noſtratium, herbiſq; à ſummo ad imum contectæ. Inde comites meos digito innuens aduoco, ac tandem in caſam illam ingredimur. Barbaros, vt vidimus præſentia noſtra non commoueri (quod futurum ſuſpicabatur Interpres) immò ordines optime ſeruare, ac verſus ſuos perſequi: in angulum quendam ſeceſſimus, ac otioſe eos contemplati ſumus. Atque vt id exequar, quod pollicitus ſum ſuperiùs, deſcripturum me eſſe alterum chorearum genus: hi ſunt eorum inter ſaltandum geſtus. In orbem diſpoſiti erant, ſibi mutuo adhærentes: manus tamen ſic mutuo non apprehendebant proni, corpore nonnihil inclinato, alteram tantum è tibiis, nimirum dextram, ſuccutientes, manu dextera clunibus impoſita, ſiniſtra vero pendula, atque hoc habitu & cantillabant, & tripudiabant. Tres iſtiuſmodi orbes vniuerſa illa multitudo conſtituebat, in quibus mediis terni erant aut quaterni *Caraibes*, pileis, veſtibus, atque armillis plumaceis ornati. Eorum ſinguli vtraque manu *Maraca* geſtabant, hoc eſt, crepitaculum illud è fructu ſtruthiocameli ouum magnitudine ſuperante, cuius iam ante facta eſt mentio, in eum inquiebant vſum, vt ex illis ſpiritus loqueretur: atq; vt ea rite conſecrarent, continuo cōcutiebant. Porro typo, quem ſubiecimus & tripudiatorem, & *Caraibem Maraca* quatientem oculis conſpiciendum præbemus.

Americanæ mulieres eodē cū veneficis noſtratib. ducuntur ſpiritu.

Quæ ſit caſarum Americ. forma.

Barbarorum in orbem ſaltātium geſtus.

Caraibes Maraca conſecrantes.

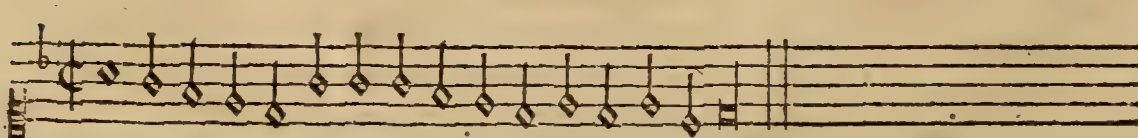
Inſuper *Caraibes* illi ſaltantes modo progrediebantur, modo regrediebantur, nec continuo, vt ceteri, in eodem loco fixi manebāt. Prȩterea obſeruaui eos frequenter canna prælonga, cui *Petum* herbam accenſam imponebant, huc & illuc ſeſe conuertiſſe, ac herbæ illius fumum in circumſtantes exſuflaſſe cum his verbis: Accipite omnes ſpiritum fortitudinis, quo hoſtes veſtros ſuperetis. Id vero ab *Caraibibus* iſtis ſæpius eſt factitatum. Rituum iſtorū celebratio in duas horas producta eſt: viris illis continuo ſaltantibus, & cantillantibus. Concentus

Caraibes Barbaros exſuflātes.

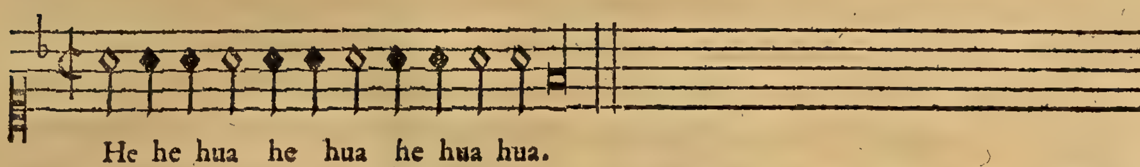
vero eorum adeo ſuauis erat, vt inexpertis vix ſit credibile, quam optime ſymphonia illa quadret, præſertim cùm Barbari muſicæ artis penitus ſint ignari. Ac

ſane cùm initio aliquo fuiſſem perculſus metu, vt nuper cõmemoraui, contra tunc tanta fui lætitia perfuſus, vt non modo extra me raptus fuerim: ſed nunc etiam, quoties mihi in mentem venit concentus ille, & exultat animus, & eo aures continuo perſonare videntur, præſertim vero rhithmi epodium gratum auribus ſonum exhibebat, quod poſt ſingulos verſus ad hunc modum modulabantur.

Modulationi illi finem impoſituri pede dextero vehementius quam antea humum quatientes ſinguli quoq; ſputum emiſerunt, atq; omnes vna voce, eaque rauca, hunc crebro repetitum modulabantur cantum.

Tum ego qui, quod eorum linguam nondum plane callerem, non pauca eorum, quæ ab illis fuerant dicta, non ceperam. Interpretem rogo, vt ea mihi explicare velit. Ille mihi ſignificat, iſtos primùm quidem auos vita functos, qui fortiſſimi fuerant, luxiſſe: tandem vero conſolationem ex eo cepiſſe, quod ſperarent futurum, vt illos tandem poſt montes adirent, ac cum illis tripudiarent, & hilaria celebrarent: deinde grauiſſime *Ouetacatibus* (populi ſunt non multùm ab eis remoti, quibuſcum inimicitias perpetuas gerunt, quos etiam ſuperare nunquam potuerunt) interminatos eſſe, ac prędixiſſe futurum, vt breui caperentur ac deuorarentur, prout ab *Caraibibus* ominatum erat. Inſuper neſcio quid cantionibus ſuis interſeruiſſe de diluuio aquas olim adeo exundaſſe, vt vniuerſam terram operuerint: atq; illa inundatione homines omnes fuiſſe extinctos, exceptis demum maioribus ſuis, qui præaltas arbores conſcenderant. Quod poſtremum proxime ad ſacram accedit hiſtoriam, & ab illis aliâs non ſemel audiui. Veriſimile eſt autem illos de Diluuio, quod Noachi temporibus contigit, aliquid audiuiſſe, ac poſtea (quæ eſt hominum in veritate obſcuranda procliuitas, adde quod vt nuper attigi, omni carent ſcripturæ genere, ac proinde difficile eſt illis res vetuſtate obſitas ab mendacio ſartas tectas cõſeruare) fabulam illam confinxiſſe, Proauos nimirùm ſuos proceris arboribus cõſcenſis ſaluti conſuluiſſe. *Confuſa Barbarorũ opinio de Diluuio.*

Sed ad *Caraibes* noſtros redeamus. Illi eo die ab Barbaris laute excepti fuere: nam & cibis exquiſitiſſimis, & largo potu *Caouin* liberaliter fuerunt tractati. Ego quoque cum ſociis meis, qui inopinato Bacchanalibus illis interfueramus à *Mouſſacat* noſtris, hoc eſt, patribusfamiliâs, qui victum hoſpitibus præbent, lautiſſime fuimus excepti. Præter ea autem, quæ à me dicta ſunt diebus illis (quibus hæc ſolennia tertio quoque anno celebrantur apud *Tououpinambaultios*) exactis, aliquando quoque antequam aduenerint, *Caraibes* illi vicatim circumeunt, plumis præſtantiſſimis in ſingulis familiis iubent ornari tria quatuorve illa crepitacula, quæ *Maraca* nominant: quibus ita ornatis, longiorem baculi quo transfiguntur partem humi defigunt, tum cibum potumque eis apponi iubent. Quo fit, vt miſeri illi ex impoſtorum illorum perſuaſione credant fructus illos excauatos, atque ad illum modum ornatos, cibos abſumere. Quare ſinguli *Mouſſacat* diligenter eis apponunt, non modo farinam cum carnibus & piſcibus: verùm etiam *Caouin*. Quinimmo *Maraca* illis in terram ita defixis, totos dies quindecim ſumma cum diligentia miniſtrant. Denique miſeri illi poſt faſcinationem illam tantam de *Maraca* illis (quæ *Maraca. Apparatus. Craſſa ſuperſtitio. Craſſiſſimus error.*

continuo manu geſtant) opinionem induunt, vt ſanctitatem illis tribuentes, affirment, dum ab ſe concutiuntur, ſpiritum quendam ſecum è mediis illis colloqui. Adeo autem erant præſtigiis illis faſcinati, vt ſi nos illac iter facientes, cõſpectis delicatioribus quibuſdam cibis, quos *Maraca* ſuis appoſuiſſent, edendos accipiebamus (quod ſæpe factum eſt à nobis) Barbari magnum aliquod infortunium inde nobis euenturum rati, non minùs offendebantur, ac ſolent ſuperſtitioſi, ac Baalis ſacerdotum ſucceſſores, ſi libationes idolis ſuis oblatas abripi videant: quibus tamen in Dei contumeliam tum ipſi, tum meretrices cum ſpuriis ſuis aluntur. Præterea ſi ex eo arrepta detegendi eorum errores occaſione, ſignificaremus ſe ab *Caraibibus* decipi non modo in eo, quod *Maraca* edere ac bibere docerent, ſed præſertim in eo, quod falſiſſime iactarẽt, ſua opera fructus & radices craſſas, quibus veſcerẽtur, naſci: quod ſoli Deo, in quem crederemus, eſſet acceptum ferendum. Quam ob cauſam impoſtores illi *Caraibes* non minore nos proſequebantur odio, atque olim Baalis pſeudoprophetæ Eliam ſuas præſtigias detegentem. Ac proinde conſpectum noſtrum fugiebant. Ceterùm licet *Tououpinambaultij* noſtri, vt à me initio huius capitis eſt dictum, externo ritu nullo, immo ne adgeniculatione *Caraibes* ſuos, nec *Maraca*, nec rem vllam creatam colant, multo minùs adorant, vel inuocant. Exemplum ſubijciam earum, quas in illis obſeruaui, religionis reliquiarum. Cùm forte aliquando cum aliis Gallis aliquot, in quodam pago eſſem (*Ocarentim* ipſi nominant) & in aperto ac propatulo cœnaremus, confluentes Barbari eius vici incolæ, noſtri cõtemplandi non conuiuandi gratia (nam hoc de more habent, vt cum iis, quos maxime colunt, nuſquam conuiuentur) maiores natu præſertim, cum multis beneuolentiæ ſignis nos tanquam ſtipatores noſtri circumſtabant, è naribus piſcis cuiuſdam os longitudine trium quatuorve pedum, in ſerræ formam, præ manibus habentes, pueros à nobis arcebant his verbis: Procul eſte, nebulones; eſtis enim indigni, qui ad viros iſtos accedatis. Nos vero ne minimo quidem verbo dicentes interfati, attente & tacite intuebantur. Donec peracto conuiuio maior natu quidam quum obſeruaſſet, nos à precibus cibum auſpicatos, precibus quoq; cœnam clauſiſſe, accedens ita infit: quid ſibi vult hic ritus, quo vos modo vſi eſtis, cùm ſublatis pileis omnes pręter vnum qui loqueretur ſilentium tenuiſtis? ad quem pertinebat ea oratio, quam ille habuit? Veſtrûmne præſentium ad aliquem, an ad abſentium? ibi ego opportune oblatam eam occaſionem arripiens, vt apud eos de vero Dei cultu loquerer: cùm pręter eius pagi amplitudinem & frequentiam, Barbaros etiam ſolito attentiores animaduerterem: rogare Interpretem noſtrum, vt ſuis verbis meum illis ſermonem, quoad capere ipſi poſſent, explicaret. Tum à quęſtione ſenis exorſus, preces noſtras ad Deum dirigi reſpondi: eumq;, etſi ſub ipſius aſpectum nõ caderet, non tantùm liquide audiuiſſe nos, ſed etiam quidquid pectore occultũ haberemus, id perſpicue cognoſcere. Inde ad creationem mundi delapſus, in primis laboraui, vt docerem hominem nobiliſſimum inter creaturas à Deo eſſe conditum, vt eo magis celebrandæ opificis ſui gloriæ ſtudeat. Ac nos quidem, quòd ipſum coleremus, eius manu infinitis periculis longiſſimæ nauigationis in tam vaſto mari

1.Reg.18.19.

Veritas mẽdacium fugat.

Vetuli Barbari quomodo Gallos excipiant.

Occaſio veri Dei annunciãdi Barbaris.

mari eripi, eiuſdemque ope fretus ab omni *Aygnan* metu, tum in hac, tum in ventura vita eſſe liberos. Quare ſi *Caraibum* ſuorum impoſturas, & Barbarum deuorandæ humanæ carnis morem abiicere vellent, eadem proſus Dei dona conſequuturos, quæ nos habere cernerent. Multa præterea de humani generis labe ac ruina, vt eorum animos ad Chriſtum præpararemus ſubiecimus, quoad eius fieri potuit accommodatis ad eorum captum rationibus & exemplis (prout legimus à Paulo & Barnaba factum, qui Lyſtrenſes ab idololatria ad verum Dei cultum reuocaturi docebant, vt à vanis rebus, quibus dediti erāt, ad Deum viuum conuerterentur, qui fecit cælum & terram, & omnia quæ in eis ſunt) quæ in præſens fuſiùs perſequi ſuperſedeo. Illi quum nos ingenti cum admiratione duas amplius horas perattente auſcultaſſent: tum vnus ex iis auctoritate & ætate grauis, in hunc modum diſſeruit: mira, equidem, optima, & nobis non ante audita, hîc dixiſtis. Ac veſtra quidem oratio mihi in memoriam redigit, quæ nobis ſæpe auos noſtros narrantes audiuimus: nempe iam inde à priſcis temporibus, & tam multis ab hinc Lunis, quot iam meminiſſe non poſſumus (quippe illi Lunarum numero aut vicibus, non menſibus atq; annis temporum ſpatia definiunt) veniſſe in has terras quendam *Mair* (id eſt Gallum, ſeu qualibet alia è gente aduenam) veſtro more veſtitum & barbatum. Atque eum, vt ipſos ſub Dei veſtri obſequiū duceret, eadem oratione apud eos eſſe vſum, qua nos hodie affamini. Sed, vt nobis quoque à Patribus per manus traditum eſt, eos illius verbis fidem adhibere noluiſſe. Itaq; mox ſucceſſiſſe alium, qui Enſem, ſymbolum maledictionis, illis traderet. Inde ſequuta inter nos bella, neq; ex eo mutuis cædibus alii in alios ſæuire deſtitimus. Nunc vero, poſtquam diuturno vſu his aſſueuimus, ſi nunc repente auitum morem exueremus, apud vicinas gentes ludibrio & deriſui eſſemus.

Act. 14. 15.

Barbari de vero Deo ſermonem audientes obſtupeſcunt.

Notatu digniſſima Barbari narratio.

Hîc nos ſumma contentione ac vehementia teſtari, tantum abeſſe, vt finitimorum ludibriis moueri oporteret, vt contra, ſi ſummum illum & cæli & terræ opificem ſerio colerēt, de omnibus, qui ob id vltro moleſti eſſent, victoriam referrent. Poſtremo eam verbis noſtris efficaciam addidit Dominus, vt non multi tantùm Barbarorum, ad eam quam ex nobis didiciſſent legem, deinceps vitam compoſituros, nec cæſorum hoſtium carnes vltra eſturos ſe promitterent: ſed ſecundum hoc colloquium, poſitis humi genibus, nobiſcum Deo gratias agerent. Ea oratio, quæ ab vno è noſtris clara voce in medio eorum cœtu ad Deum concepta fuerat, mox illis per interpretem expoſita eſt: nos ab illis in penſilia è bombyce cubilia, dormitum deducimur. ſed nondum ſomnus nos corripuerat, quum ecce iſtos cantantes, & conclamantes audimus. Sumendam de hoſtibus vltionem, & plures, quam antea eſſe mandendos. En inconſtantiam miſeri huius populi, & humanæ naturæ triſte exemplar. Mihi tamē equidem perſuadeo, ſi nos diutiùs in illis terris morati eſſemus, fore vt aliqui tādem Chriſto lucrifierent.

Barbari Dei cultui adhærere pollicētur, precibuſq; interſunt.

Id mihi ab illo tempore non ſemel in mentem venit, quod dixerat ille à maioribus ſibi per manus traditum fuiſſe, *Mair* quendam, hoc eſt, noſtratē hominem (neque enim, Galluſne fuerit an Germanus, multum laboro) ad ſe de-

uectum, verum ſibi Deum annuntiaſſe: ac quærere apud me cœpi, an non ex Apoſtolis quendam innuant. Ac ſane, quamuis eos libros meo calculo comprobare nolo, qui præter Dei verbum de Apoſtolorum peregrinationibus mira narrant, Nicephorus de Diuo Matthæo agens, ſcribit illum apud Canniba-

Lib.2.capit.41.

las Euangelium prædicaſſe, qui & ἀνθρωποφάγοι ſunt, nec multum ab Tououpinambaultiis diſtant. Sed multo magis mouet me Diui Pauli, quem ex Pſalmo

Rom.10.18.

19. deſumpſit locus, *In omnem terram exiuit ſonus eorum, & in fines orbis terrarum verba eorum:* quod à doctis quibuſdam interpretibus ad Apoſtolos refertur. At enim quandoquidem conſtat Apoſtolos in remotiſſimas vſque orbis partes penetraſſe, quid incommodi ex eo conſequetur, ſi aſſeramus vnũ aut plures Apoſtolos in Americam commeaſſe? Faceret illud quoq; ad generaliſſimam expoſitionem, quam nonnulli afferri volunt dicto illi Chriſti, fore vt prę-

Mat.24.14.

dicetur Euangelium regni in vniuerſa terra. Quod tamen præciſe de Apoſtolorum ætate affirmare nolim. Confirmo tamen (quod à me iam initio eſt di-

Euangeliũ noſtra ætate apud Antipodas annuntiatũ.

ctum) me noſtra memoria Euangelium apud Antipodas annuntiatum vidiſſe & audiſſe. Itaque & obiectio ſoluetur, quæ illi loco fieri ſolebat, & Barbari in extremo die magis fient ἀναπολόγητοι: Ad reliquum vero Americanorũ ſermonem quod attinet, quo affirmant maioribus ſuis recta docenti & monenti obſequentes ſe præbere recuſantibus, gladium datum fuiſſe, quo etiam nũc ſe mutuo trucidant: non alienum ab eo videtur, id quod eſt in Apocalypſi equo rufo inſidenti datum fuiſſe, vt tolleret pacem è terra, vt alii alios mactarent, datum-

Cap.6.4.

que fuiſſe ei gladium magnum. Hæc ſunt ipſa Ioannis verba, quæ, quo ad literam (vt loquuntur) ad *Tououpinambaultiorum* noſtrorum ſermonem proxime accedunt: attamen, ne ſententiam detorquere, neve longiùs petita afferre videar, locum hunc aliis applicandum relinquam.

Interim alterum ſuccurrit exemplum, ex quo patet Barbaros illos Braſiliẽſes, ſi modo diligenter docerentur, ſatis dociles eſſe, vt ad veram Dei cognitionem perueniant. Exemplum illud hoc loco inſeram. Ego cibariorum parandorum cauſa, in continentem tranſductus, cum Barbaris duobus *Tououpinambaultijs* ac tertio *Oueanen* (quæ gens eſt *Tououpinambaultijs* fœdere iuncta) qui cum vxore amicos inuiſerat, atq; tum domum redibat. Cum his tribus iter per ſiluam faciens, noua arborum herbarumq; ſpecie, ſimul canoro auium cõcentu, ad prædicandas Dei laudes inuitatus, totum Pſalmum 104. alta voce cecini.

Nota ſermonis ſeriẽ & quæſtiones Barbari.

Tres illi mei comites adeo cantu (neq; enim verba capiebant) ſunt delectati, vt *Oueanen* ille finito Pſalmo vultu maxime hilari his me compellarit verbis: Tu ſane ſuauiſſime cecinisti, ac tuus cantus mihi in memoriam reuocauit gẽtis cuiuſdam, quæ & vicina eſt nobis, & ſocia modulationem: quo non mediocri affectus ſum lætitia. At (inquit) illius verba capimus, tua vero minime: quæſo igitur, vt quidnam id ſibi velit, quod cecinisti, nobis exponas. Ego, tũ quãtum potui, copioſe (ſolus enim tum Gallus cum illis eram, duo vero me in proximo vico opperiebãtur) expoſui me in genere Deum celebraſſe, ob rerum conditarum pulchritudinem, ac earum adminiſtrationem: ſpeciatim vero id illi à me tributum fuiſſe, quod ſolus homines ceteraq; animantia alat, quodq; arbores ac plãtas,

tas,

tas,quę in vniuerſo ſunt terrarum orbe, eius vi ac potentia enaſcantur. Cantionem porro illam iam olim ante decem Lunarum millia (quæ ſola eſt illis temporum diſtinctio) à Dei illius mei ſpiritu dictatam fuiſſe, atque ab Propheta ex noſtris ſummo cantatam, & poſteris in eundem vſum traditam. At hæc Barbari (prout ſunt ad ea, quæ dicuntur attentiſſimi, & cœptum ſermonem minime abrumpunt) hunc meum ſermonem, quem in ſemihoram produxeram, auide excipientes ingenti cum admiratione, in exclamationem hanc eruperunt. *The!* quam vos *Mair* (ſic illi Gallos appellant) felices eſtis, qui tot arcana ſciatis, quę nobis miſeris occulta ſunt! Inde ex illis quidam, vt mihi gratularetur animalculum *Agoti*, quem gerebat (de quo Cap. *9.*) ita me compellans dono dedit: En tibi, quia ſuauiter accinisti. Hanc ego digreſſionem haud grauate adiunxi, vt docerem Barbaros Americanos quantumuis in hoſtes ferociſſimos, non adeo eſſe agreſtes, vt ea quæ audiunt, cum iudicio non diſcernant. Immo auſim affirmare illos ſermonibus texendis aptiores eſſe, quam ſint ruſtici noſtrates, atque adeo ex illis permulti, qui vel magnifice de ſe ſentiunt.

Barbari ſuam agnoſcũt obcæcationem.

Iam ſupereſt, vt quæſtionem expediam, quæ hinc oritur, vnde nam Barbari Americani genus duxerint. Ego vero primùm aſſero quidem eos ex vno filiorum Noachi originem traxiſſe, ſed à quo non ita conſtare: quod neque ex ſacra hiſtoria, neque ex profana confirmari poſſit. Conſtat quidem Moſem, vbi de Iapheti filiis verba facit, eos Inſularum incolas fuiſſe aſſerere: ſed quia omnes in eo conſentiunt, quod eo loco Moſes Græciam, Galliam, & Italiam deſignet, quas regiones, quod interiectum ſit mare, inſulas appellat, minime conſentaneum eſt illud ad Americam referre. Neminem quoque credo aſſenſurum, ſi dicantur à Semo oriundi, à quo Iudæi & ſemen benedictum: licèt ipſi quoque vſque adeo fuerint deprauati, vt eos tandem meritiſſime, reiecerit Deus. Itaque quandoquidem illi earum rerum penitus ſunt ignari, quæ ad ſalutem æternam ſpectant (quam in ſolo Chriſto ſumus adepti) ſintque gens (ſi quæ alia) à Deo maledicta & derelicta: etſi ad hanc vitam, quod attinet, iam demonſtraui, atque demonſtrabo etiam deinceps, eos de rebus iſtis caducis non admodum ſolicitos eſſe, quo fit, vt vitam hilarem, ac ferme curis vacuam tranſigant, contra quam faciunt noſtrates non pauci, terrenis iſtis adeo inhiantes, vt veriùs languere quam viuere dicãtur, probabiliùs eſſe videtur, eos à Chamo originem trahere. Quam ſententiam hac coniectura veriſimillima confirmo. Cùm Ioſue iuxta promiſſiones Patriarchis factas, mandatumq; ſibi peculiariter datum, in terram Chanaan ingrederetur, teſtatur ſcriptura, tantum terrorem irruiſſe ſuper illius terræ incolas, vt diffluxerint metu Iſraëlitarum: vnde etiam fieri potuit (quod aliorum pace dixerim) vt Americanorum noſtrorum Maiores, Iſraelitarum conſpectum fugientes mari ſe commiſerint, ac tandem in terram Americam appulerint. Quinetiam Gomara, hiſtoriæ Indicę ſcriptor, vir eruditus, exiſtimat Peruenſes, quorum terra Braſiliæ eſt contermina, à Chamo originem ducere, ac maledictionis diuinę in Chamum hæredes eſſe. Quod mihi in mentem venerat, & in commentarios retuleram, annis 16. antequam Gomaræ libros conſpexiſſem. Huic quoque ſententiæ id ſuffragari videtur,

Vnde nam originem traxerint Barbari.

Gen. 10. 5.

Americani feliciter hãc tranſigunt vitã.

Ioſ. 2. 9.

Lib. 5. capit. 217.

quod in Sapientiæ libro ſcriptum extat, cap.12. verſ. 4. 5. Antiquos habitatores terræ ſanctæ, viſcera comediſſe humanarum carnium. Attamen quia multa aduerſus iſthæc afferri poſſunt, prout multos in obiectionibus afferendis laboraſſe ſcio, nihil mihi hac de re ſtatuendum exiſtimo. Ergo fruatur vnusquiſque ſua ſententia. vt vt ſit, ego pro mea parte, certiſſimè ſcio eos homines eſſe, ex Adami corrupto ſemine prognatos, ac tantum abeſt, vt eorum in diuinis rebus ἀναισθησία perſpecta, fides mea, quæ aliunde, per Dei gratiam firmatur, concuſſa aut labefactata fuerit, multo minùs, vt inde, Atheorum & Epicureorum more, aut nullum eſſe numen, aut ſi quod ſit, rerum humanarum curam abieciſſe cõcluſerim. Cùm potiùs agnito in illis maximo diſcrimine, quod eſt inter eos, qui Spiritu Sancto & Sacrarum literarum lumine ſunt illuſtrati, & alios qui cæcitati ſuæ ac reprobo ſenſui ſunt traditi, magis ac magis fuerim in amplexanda cæleſti veritate confirmatus.

Cap. XVI.

De coniugio, polygamiæ, & conſanguinitatis gradibus, quos Barbari obſeruant: deque liberorum apud eoſdem educatione.

Cõſanguinitatis gradus.

IN coniugiis hi tantum obſeruantur conſanguinitatis gradus: nemo eorum matrem, ſororem, vel filiam in vxorem ducit: reliquorum ratio nulla habetur: patruus neptem ducit, atque ita deinceps. Tamen, vt infra dicetur in colloquio Americano, nemo filiam aut ſororem ſui *Atourassap* matrimonio ſibi iungere poteſt. Is autem *Atouraſſap* dicitur, cuius tanta eſt cum quodam neceſſitudo, vt bona inter vtrumque ſint communia. Ritibus vero ſeu ceremoniis nullus eſt locus. Qui viduam aut virginem cupit, comperta amatæ voluntate parentes, aut ſi deſint, propinquos adit, rogatque num filiam ſuam ſibi nubere velint? Si annuant, eam continuo domum deducit, nullo cõſcripto dotali inſtrumento (perſcriptoribus enim apud Barbaros nullus eſt locus) atque pro legitima vxore habet. Si vero repulſam patiatur, abſque vlla animi perturbatione cœpto deſiſtit. Sed notandum eſt polygamiam apud eos in vſu eſſe, ac proinde cuilibet viro tot vxores ducere, quot viſum fuerit licere. Immo quo plures quis habuerit, eo fortiorem & generoſiorem cenſeri. Inter ceteros quendam vidi, qui octo domi haberet, atque de illis non raro permulta in ſui commendationem prædicaret. Id vero eſt maxime mirandum, quod in tanta vxorum multitudine, licet vna præ ceteris à viro diligatur, ceteræ nuſquam illud ægre ferant, aut Zelotypia ducantur, aut aperte muſſitent. Itaq; tranquilliſſime & maxime concorditer viuunt, ſua xylina cubilia texentes, rem familiarem curantes, hortos conſtruentes, radices plantantes. Diſpiciant vero omnes, annon (etiamſi polygamia à Deo non eſſet prohibita) inter mulieres noſtrates tam bene conuenire poſſet. Melius ſane cum quouis ageretur, ſi ad triremes demandaretur, quam vt tanto rixarũ inuolucro implicaretur.

Polygamia.

Concordia inter Americ. mulieres admiranda.

Huius

Huius rei teſtis eſt Iacobi S. Patriarchæ anxietas, ductis Lea & Rachel quantumuis ſororibus. Quî vero fieri poſſet, vt noſtrates mulieres plures vnà ſimul viuerent? vt vna illa, quæ à Deo in adiutorium viro data eſt, non raro inſtar mali cuiuſdam genii domeſtici eum vexet? Attamen non eo hæc à me dicuntur animo, quaſi eas inſimulare velim, quæ ſeſe in officio continent, hoc eſt, obſequium cultumque viris debitum exhibent: quin immo has, quæ ſibi hac ratione laudem conciliant, tanto magis laudandas, quam reliquas vituperandas exiſtimo. Atqui, vt ad inſtitutum de Americanorum coniugiis ſermonem reuertar, ſciendum eſt, adulteras mulieres adeo Barbaros abominari, vt ſola naturæ lege ducti, hęc obſeruent, in viri ſitam eſſe poteſtate adulteram, vel mactare, vel ſaltem ſumma cum ignominia & opprobrio dimittere. Hoc quidem verum eſt, eos de innuptarum pudicitia conſeruanda nō admodum ſollicitos eſſe: immo facile cuiuis eas proſtituere: ita, vt (quod iam à nobis eſt dictum) permultas in variis pagis ab Neuſtriis Interpretibus compreſſas viderim, quibus tamen nulla ob eam rem ignominiæ nota inuſta erat. Nuptæ vero diligenter caueant, ne hac in parte peccēt, ni mactationis aut ignominioſæ dimiſſionis pœnam velint incurrere.

Gen. 29. & 30.

Adulteriũ abhorrent Americ.

A me præterea eſt obſeruatum (quamuis illi regionem calidam incolant, ac contra quam de Orientalem plagam incolentibus vulgo dici ſolet) Iuuenes cùm mares tum feminas libidini non admodum deditos eſſe. Atq; vtinam noſtrates æque ſibi hac in parte temperarent. Verùm ne plura quam par ſit illis tribuam, memini, eos nonnunquam inter rixandum conuitium hoc *Tyuire*, hoc eſt, ἀῤῥενοκοῖται, mutuo ſibi obijcere ſolitos, ex quo conijcere eſt (neque enim pro comperto habeo, nec aſſeuerare velim) flagitium illud apud eos locum habere.

Grauidæ mulieres ab grauioribus oneribus tantùm abſtinent, reliqua munia conſueta exequuntur. Ac ſane mulieres multo labore viros antecedunt: viri enim (niſi quod aliquando matutino tempore, nuſquam meridiano, arbores quaſdam ad hortos conſtruendos collucant) tempus inſumunt in militia, venatione, piſcatu, clauis ligneis fabricandis, arcubus, ſagittis, aliiſq; id genus. Ad mulierum partum quod attinet, non auditione accepta, ſed viſu percepta referemus. Ego aliuſque Gallus in vico quodam diuerteramus, circa mediam noctem clamorem muliebrem ingētem exaudimus, ſurgimus, eam ab belua *Ianouare* interceptam rati, accurrimus, mulierem parturientem offendimus, cui vir obſtetricabatur: is puerulo in vlnas recepto, dentibus vmbilicum abſcidit, naſum vero depreſſit (illi enim puerorum formam in ſimitate collocant, contra quam faciant obſtetrices noſtrates, quæ infantulorum recens natorum ad elegantiam protrahunt) quod etiam apud ceteros omnes locum habet: editus in lucem infantulus ſtatim lauatur, ac coloribus atro & rubro ab patre depingitur: tum, faſciis minime inuolutus, xylino cubili penſili imponitur. At ſi maſculus fuerit, pater ligneum gladiolum, puſillum arcum, & paruas ſagittas iam inde ab natiuitate ei dabit, lectuloq; cum puero imponet, ac puerulum oſculis, hiſq; compellabit verbis: Mi fili, vbi adoleueris, ad vltionem de hoſtibus tuis ſumen-

Grauidæ mulieres Americ. quomodo ſe gerant.

Viri Ame. vxoribus obſtetricantur.

Quare Barbaris infantulis deprimatur naſus.

Infantulis crepundia.

Quæſit Americ. nominũ imponendorũ ratio. dam fortis eſto. Ad nominum impoſitionem quod attinet, memini eum, de quo modo egi, ab parente *Orapacen* nominatum fuiſſe. Quæ dictio arcum & neruum ſonat: vox enim eſt compoſita ex *Orapat*, quod eſt arcus, & *Cen*, neruus. Eadem quoque in aliis ſeruatur ratio. Nam illi ſine delectu rerum ſibi cognitarum nomina liberis imponunt, vti nos canibus, aliisq; noſtratibus brutis: verbi gratia, *Sarigoy*, quadrupes animal: *Arygnan*, gallina: *Arabouten braſilia arbor: Pindo*, herba prægrandis; & ſic de aliis.

Infantulorum alimentum. Alimentum eſt præter lac maternum, farina manſa, & tenerrimum quodque cibi genus. Puerpera biduo tantum, aut ad ſummum triduo diſcumbit, deinde puerulo mitella xylina impoſito vel hortum petit, aut ad cetera expedienda negotia proficiſcitur. Quæ tamen nõ ita ſunt accipienda, quaſi noſtratium mulierum cõſuetudini detractum quicquam velim, quæ ob aeris intemperiem viginti minimùm dies reſupinæ in lecto iacent: quæque adeo ſunt delicatæ, vt nulla vrgente neceſſitate, ſimulac liberos ſunt enixæ, procul ab ſe eos ablegent, atq; adeo vel inſciis ipſis extinguuntur, vel ſaltem iam grandiuſculi ſint, oportet vt luſibus eas oblectent, antequam domum admittantur. At vero ſi delicatulæ quædam querantur iniuriam ſibi à me fieri, qui eas cum Barbaris mulieribus comparem, quarum, inquient, ruſticitas nihil habet cum ſua teneritudine cõmune: equidem ad leniendum acerbum iſtud dictum eas ad Bruta ipſa animantia remittam. Quæ quidem vniuerſa ne exceptis minimis auiculis vna veluti voce eas docebunt, generi animantium omni à natura eſſe inditum, vt de prolis educatione ſit ſolicitum. Atq; vt tandem obiectiones omnes anteuertam, quæro ab iſtius farinæ mulierculis annon ſint delicatiores regina quadam Gallica? quæ cum comperiſſet puerulum ſuũ alienæ mulieris lac exſuxiſſe, materno accenſa affectu, adeo excanduiſſe fertur, vt nõ priùs conquieuerit, quam infantulus lac alienum euomuiſſet?

Sed ad rem. apud nos hæc obtinuit opinio, puerulos, niſi diligenter faſciis inuoluerentur, ac conſtringerentur, diſtortis futuros cruribus: atqui aſſero iſthæc minime à Barbaris curari (vtpote qui infantulos recèns natos, nudos ac minime religatos lectis xylinis imponant) quorum tamen liberi omnium mortalium rectiſſime incedunt. Fateor equidem aeris temperiem ad id plurimùm valere, ac proinde concedo, puerulos noſtrates hyemis tempore diligenter eſſe inuoluendos, ac faſciis in cunis religandos, quod alioqui frigori ferendo ſint impares. At æſtate ac temperatis anni tempeſtatibus, præſertim cum gelu non riget (cum bona tamen aliorum venia) cenſuerim, quantum experientia aſſequi potui, infantulos vinculis illis eſſe ſoluendos, atque in libertatem vindicandos, genere quodam cubilis ad id excogitato, ex quo decidere minime poſſent. Ac ſane in hac ſum ſententia, non parum incommodi afferre calorem ſummum, quo æſtatis tempore pueruli apud nos faſciis reuincti quaſi percoquuntur.

Infantuli Amer. mũdiſſimi abſque linteorum vſu. Ne tamen plura quàm par ſit ſatagere me ab nonnullis objiciatur; puerulos noſtrates parentibus & nutricibus educandos relinquo. De Americanis vero addo, matres quæ & linteis carent, & foliorum (quorum tamen maxima illis

illis ſuppetit copia) ad hæc miniſteria non vtuntur adminiculo, fruſtulis ligneis tam diligenter poſteriora infantulorum abſtergere, vt ab omni ſorde continuo ſint immunes. Adultiores quoque eandem ſeruant rationem, quos etiam (in fœdam iſtam materiam pauliſper digrediens) commemorare libet, in caſis quidem mingere conſueuiſſe, nec tamen fœtorem vllum inde oriri: licet ignibus crebris fere iugiter colluceant, atque arena ſint ſtratæ: at quoties aluum ſunt exoneraturi, procul ab ædibus ſecedere ſolitos. Præterea, cùm Barbari de liberis ſuis ſingulis ſint ſoliciti, quorum in ſingulis familiis magnus eſt numerus (non tantus tamen, vt occurrat pater, qui ſexcentos filios ſuſceperit, prout Gen. Ind. Scriptor affirmat regem conſpectum eſſe, cui tot eſſent liberi, quod merito quidem inter prodigia eſt recenſendum) tum vero maxime mares diligunt, quod ſoli bello ſint apti, ac vindictæ de hoſtibus ſumendæ ſint cupidiſſimi. Iam vero ſi quis quærat, quonam eos imbuant à teneris eruditionis genere? Reſpondeo: ex iis quæ à me capitibus 7.13. & 14. de eorum ingenio, bellis, ac hoſtium deuorãdi ratione dicta ſunt, facile eſſe colligere, eos, quibus ſcholæ ne auditione quidem notæ ſunt, bonas artes minime edocere. Ac proinde, eos tanquam veros Lamechi, Nimrodi, & Eſaui ſucceſſores, non modo venatores eſſe, & bellatores, ſed etiam hominum mactatores & deuoratores.

Cap. 96.

Gen. 4. 13. & 10. 8. 9. & 27. 23.

Quibus in rebus occupētur Barbari.

Inſuper de *Tououpinambaultiorum* coniugio dicere quantum feret pudor, pergens, aſſero (contra quam ab nonnullis eſt confictum) viros naturalem verecundiam ſeruantes, nuſquam cum vxoribus coram congredi. Qua in re non modo ſunt Cynico illi præferendi, qui ἐπ' αὐτοφώρῳ deprehenſus impudentiſſime reſpondit, ſe hominem plantare: ſed etiam fœtidiſſimis noſtratibus hircis, qui hominum conſpectum turpia quæq; admittentes minime fugiunt. Præter ea quæ dicta ſunt, notatu eſt imprimis dignum, nos qui in terris illis per annum integrum viximus, feminam nullam menſtruis laborãtem vnquam conſpexiſſe. Ego crediderim fluxum illum ratione nobis ignota eas diuertere. Puellas enim annos duodecim natas vidi, quarum latus ab axilla ad genu vſq; animalis cuiuſdam dente acutiſſimo ab matribus incideretur. Puellæ vero præ ſummo dolore frendentes, magnam cruoris copiam emittebant: hoc illas remedio mẽſtrua anteuertere conijcio. Hîc vero ſi à medicis, atq; aliis harum rerum peritis obijciatur, hæc cum eo, quod nuper à me eſt dictum, mulieres Barbaras eſſe fœcundiſſimas, nõ cõuenire, quandoquidem menſtruis ceſſantibus mulieres nec concipere, nec parere poſſunt: Reſpondeo, mihi in animo nõ eſſe quæſtionem hanc ſoluere, immo nec plura de his adiicere.

Naturalis verecũdia in Americanorum coniugiis ſeruatur.

Americ. feminarũ purgatio.

Capit. 7. ſub finem eorum refellimus errorem, qui vel ſcripſerunt, vel tacite crediderunt, feminarum nuditate viros ad libidinem pellici. Nonnulla etiam de puerorum Barbarorum educatione adiunximus. Itaque ea lector inde requirat moneo, vt fuſiori ſuppleant tractationi.

Cap. XVII.

Quid leges, quidque politia apud Braſilienſes nuncupari poßit: quam humaniter excipiant hoſpites: deque lachrymis ac fictis ſermonibus, quibus hoſpites in ipſo ingreſſu ab mulieribus excipiuntur.

Barbari cõcorditer viuunt.

AD politiam Barbarorum quod attinet, vix credibile eſt quam pulchre inter eos ſola naturæ luce ductos conueniat. Nec referri iſtud poteſt, niſi ſummo eorũ pudore, qui diuinis & humanis ſunt inſtructi legibus. Quod tamen de tribulibus inter ſe, aut de fœderatis eſt intelligendum: etenim erga inimicos quomodo ſe gerant, iam eſt à nobis demonſtratum. Si quæ tamen contentio inter quoſdam apud eos exoriatur (quod rariſſime accidit, nam toto anni ſpatio, quo apud eos vixi, bis tantùm rixantes videre mihi contigit) ſpectatores litem componere minime curant: ſed eos pro libidine agere, oculos licet ſibi mutuo ſint confoſſuri, ſinunt. At ſi alter alteri vulnus inflixerit, comprehendiq; poſſit, vulnus ei eadem in corporis parte ab vulnerati cognatis infligitur. Imo ſi forte vulnus mors conſequatur, ab mortui cognatis de medio tollitur homicida. Deniq; vitam pro vita, oculum pro oculo, dentem pro dente rependunt. Sed iſthæc, vt dixi, rariſſime apud illos contingunt.

Homicidarum apud Barbaros pœna.

Leuit. 24. 19. 20.

Pagi & familia Americ. quo diſponãtur modo.

Res ſoli apud eos ſunt caſæ, & agri longe ampliores, quam qui incolis alendis deſiderentur. Ad caſas quod attinet, ſciendum eſt primùm, ſingulos pagos ſexcentena hominum capita capere, quare complures eadem caſa habitare neceſſe eſt. Attamen ſingulis familiis ſuum occupantibus locum (abſq; vllo interſtitio: nam nihil eſt quod impediat, quominùs ab extremo vno ad alterum ædes illæ pateant, quæ in paſſus 60. vt plurimum producuntur) pater quiſq; familias vxores & liberos ſeorſim poſitos habet. Ad hæc obſeruandum eſt (quod eſt ſane mirandum) Americanos vnum locum vltra quinq; aut ſex menſes non incolere. Sed exportata materia, atq; herba *Pindo*, quibus caſæ eorum conſtant, vicos ſuos frequenter tranſportant, quibus tamen eadem ſemper ſeruantur nomina. Nos ipſi pagos nonnullos à priſtino loco mille paſſibus remotos conſpeximus. Ex quibus ſatis conſtat, non modo apud Americanos noſtros ingentia non ædificari palatia (quemadmodum à quodam ſcriptum eſt, Indos Peruẽſes domos ligneas tam magnificas habere, vt in illis cœnacula ſint longitudine paſſuum C L. latitudine vero L X X X.) ſed etiam à nullo caſam ædificari, quam & perficere, immo vltra vicies ſtruere ac deſtruere ante obitum non cogatur, ſi tamen iuſtam hominis ætatem attigerit. Iam ſi quæratur ab ipſis, curnam tam frequenter ſedes mutent? In promptu eſt reſponſio: Cæli mutationem ad valetudinem multùm conferre: præterea ſe, ſi ab maiorum conſuetudine recederent, confeſtim interituros. Ad agros quod attinet, *Mouſſacat* quiſq; aliquot quidem peculiares habet, quos pro arbitrio vbicunque viſum fuerit, ad componendos hortos ſeligit. Sed anxiam illam curam de fundis diuidendis, & limitibus

Pagorum apud Amer. tranſportatio.

Hiſt. Gen. Ind. lib. 2. cap. 60.

Quos agros peculiariter poſſideat Ameris.

tibus figendis, & definiendis agris auaris & leguleiis noſtratibus relinquunt.

De eorum ſupellectile non ſemel à nobis in ſuperioribus eſt dictum. Sed ne quid eorum omittamus, quę ad Oeconomiam Barbarorum pertinent, hoc loco recenſebo Americanarum mulierum in goſſypio (cuius apud eas vſus eſt multiplex tam in funiculis, quam in penſilibus ſuis cubilibus texendis) nendo artificium.

Goſſypium quo modo nent Amer. mulieres.

Extractum ex flocculis, pro omni carminatione digitis aliquantulum extendunt, tum humi aceruatim diſponunt (nam colis vti non norunt) pro fuſo virgulam habent digiti craſſitudine, pedali longitudine, qua orbiculũ ligneum transfigunt, goſſypium virgulæ ſummæ alligant, tum ad femur (vt fuſos ſuos ſolent noſtrates) inſtrumentum illud torquentes, è manu emittunt. Orbiculus ille per domos vel plateas inſtar verticuli deuoluitur. Atque eo modo filum nent, non modo craſſum ad cubilia xylina texenda, ſed & ſubtiliſſimum. Huiuſmodi ego in Galliam attuli, quo thoracem è candida tela ornari curaui: cuius tanta erat tenuitas, vt à quibuſuis pro lectiſſimo Serico haberetur.

Inis, cubilia xylina.

Cubilia Barbarorum quomodo ſternantur.

Cubilia ſua xylina *Inis* nuncupant. Feminæ, ad quas pertinet iſtud opificium, textrinas habẽt ab noſtratibus nonnihil abſimiles: neq; enim in planum ſunt conſtructæ, neque tot machinamentis conſtant, ſed editæ ad earum ſtaturam, ſuo more ordiuntur, tum ab imo texendi initium faciunt. Quædam ex cubilibus illis ad formam retium, alia denſiora inſtar telæ rariſſimę conficiunt. Quinque aut ſex pedum longitudinem obtinent, latitudinem vlnæ: extremo vtrique fibulæ xylinæ adduntur, quibus funes annectunt: ac trabibus ad hunc vſum in caſis accommodatis ſuſpendunt. In Caſtris degentes, aut in ſiluis ad venationem, aut in litoribus ad piſcatum ea ex arboribus ſuſpendunt. Hæc cubilia (nequid à nobis prætermittatur) vbi ſordes vel ex humano ſudore, vel ex fumo, ob ignis perennitatem contraxerunt, hoc abluuntur modo. Mulieres fructum quendam in ſiluis colligunt, forma ab cucurbitæ planæ non abſimili, verum longe ampliorem, adeo vt ægre ſingula poma altera manu geſtentur, hos fructus fruſtatim concidunt, atque in prægrande aliquod fictile vas coniectos aqua madefaciunt. Tum baculo vehementer mouent, atque ſpumam ex illis excitant, cuius ope (loco ſaponis) cubilia ſua ita mundant, vt niuem vel fullonicos pannos candore adæquent. Ceterùm expertis iudicandum relinquo, annon ſuauiùs, æſtiuo præſertim tempore, in cubilibus illis decumbatur, quam in lectis noſtris vulgaribus: an etiam temere in hiſtoria noſtra Sancerrana, affirmarim longe commodiorem eſſe eiuſmodi cubilium vſum in excubiis, quam & recepto more, milites in στιβαδίοις volutentur, nam & veſtes conſpurcantur, & pediculi comparantur; & quod magis eſt, ſi ad certamen ſit conſurgendum corpus quodammodo armis, quæ continuo militibus adhærent, conquaſſatur: quod in vrbis Sancerranę obſidione experti ſerio ſumus. Hoſtis enim per integrum annum ad portas noſtras permanſit.

Spuma quæ Saponis vicem ſupplet apud Americ.

Reliquam Americanorum Supellectilem, vt in pauca contrahamus, mulieres (quib. res domeſtica eſt curæ) Cannas ingentes parant, & prægrandia

Ingentia, mediocria & exigua fictilia vaſa mulieres Americ. fabricant.

fictilia vaſa conficiunt ad *Caouin* ſuum imponendum. Ollas quoq; varia forma effingunt, pelues paruulas & mediocres, paropſides, atq; id genus alia vaſa, quæ extrinſecus quidem minime ſunt polita, intrinſecus tamen adeo læuigata & alba, neſcio qua infectura, quæ cõtinuo indureſcit decorata, adeo vt ſingulorum noſtrorum induſtriam mulieres illæ facile adæquent. Præterea fucum neſcio quem Leucopæum aqua madefaciunt, deinde varias rerum formas in ſuis vaſis affingunt intrinſecus, atq; in iis præſertim, in quibus farinam, aliaq; ciborum genera aſſeruanda reponuntur. Eorum itaque vſus eſt gratiſſimus, immo longe præſtant illa vaſa ligneis, quibus non pauci hîc vtuntur. Hoc tamen pictrices illæ laborant vitio, quod vbi penicillo quicquid collibuerit effinxerunt, ſi rogentur eadem denuo pingere, minime poſſint: quod exemplum nullũ præter phantaſiæ ſuæ induſtriam propoſitum habeant. Hinc fit, vt picturarũ iſtiuſmodi duæ vix vnquam ſimiles reperiantur.

Pocula, aliaq; vaſa ex fructib. corbes & caniſtri.

Præterea (vt alibi dixi) Barbari cucurbitas aliaq; fructuum genera habent, quæ diuidunt atque concauant, illique pro poculis (quæ *Coui* appellant) aliiſq; varii vſus vaſis vtuntur. Corbes quoque habent amplas & mediocres, atq; adeo caniſtros, iuncis aut herbis ſubflauis, ab ſtramine triticeo non alienis aptiſſime contextos. Hos *Panacon* nominant, inq; illis farinam, aliaque quæ fuerint viſa, imponunt. De armis, veſtibus plumaceis, Inſtrumentoque *Maraca* iam eſt à nobis facta mentio, itaque vt breuitati conſulam, plura nõ addo. Ecce iam Caſas Barbarorum extructas atque ſupellectile inſtructas habemus, iam ipſi in illis ſunt inuiſendi.

Barbari comiter hoſpites excipiunt.

Eorũ quæ auctori cũ primũ Barbaros adiit, acciderũt, faceta narratio.

Sed paulo altiùs iſtud eſt repetendum. Etſi *Tououpinambaultij* hoſpites perquam humaniſſime excipiunt, tamen Galli, aliiq; aduenæ, qui eorum linguæ ſunt ignari, initio non parùm ſunt ob tam inſuetos mores attoniti. Ego quum primùm inter illos verſarer (quod vigeſimo circiter die poſt noſtrum ad caſtellam Colignium appulſum cõtigit) Interpres quidam ad vicos quoſdam in cõtinentem me deduxit, is, quem primũ vidi indigenarum lingua *Ybouraci*, Gallica vero *Pepin*, de naucleri cuiuſdam nomine, qui quõdam ad eum locum nauem onerarat, nuncupatur: quatuor tantùm paſſuum millibus ab caſtello noſtro diſtat. In ipſo ingreſſu me frequentes circumeunt Barbari, hiſque compellant verbis: *Marape-derere*, *Marape-derere*? hoc eſt, quo nomine vocaris? quæ quidem voces vere mihi erant Barbaræ, alius vero eorum galerum meum mihi ablatum capiti ſuo imponit, alius cingulum & enſem meum lateri nudo ſuo ſubligat: alius tunicam induit; meque ſuis clamoribus hebetant, atque meis induti ſpoliis huc & illuc diſcurſant. Ego tum meorum omnium iacturam feciſſe me arbitrabar, nec ſatis ſciebam quam tuto apud illos eſſem. Verùm vt ipſe expertus ſum, metus ille ex moris illorum ignoratione oriebatur, illi enim idem omnibus aduenis, præſertim iis, quos nondum conſpexerunt, factitare ſolent, ſed vbi animi gratia aliquãtiſper eo habitu obambularũt, ſingula præciſe reſtituunt. Tum fui ab interprete admonitus, illos vehementer optare, quod mihi nomen eſſet, intelligere: ſed in eo edẽdo ab nominibus apud nos vſitatis abſtinendum eſſe, vtpote quæ Barbari nec pronuntiare (Ioannis enim loco *Nian* dice-

dicebant) nec memoriҿ mandare poſſent: ſed aliquid eſſe proponendum quod illis eſſet notum. Res tam feliciter ſucceſſit, vt, quantum ſignificauit mihi interpres, qui linguæ Braſilicæ erat peritiſſimus (neque enim ſubtilius inquirendo hæc confinxi, vt impudenter calumniatur Theuetus, ineptiſſime de ſuo *Quoniambeco* Viror. Illuſt. libro diſſerens) nomen meum Lerij Oſtreum ſignificaret. Itaque reſpondi me, *Lery-ouſſou* vocari. Illi rem probare, atque interiectione ſua admirante *Thè!* crebro vſurpata, his me compellare. Præclarum ſane nomen! nec vnquam *Mair* vllum offendimus, cui tale eſſet nomẽ. Ac ſane Circe nuſquam hominem in tale oſtreum transformauit, nec qui tam ſedulo cum Vlyſſe diſſereret, quam ego ex illo tempore cum Barbaris diſſerui. Obſeruandum eſt autem eos adeo tenaci eſſe præditos memoria, vt ſi cuiuſquam nomen ſemel audierint, illud nunquam obliuioni mandent. Reliquos, quos in hoſpitibus excipiendis obſeruant ritus, poſtea recenſebo: iam quid mihi tum primùm inter Barbaros verſanti contigerit, explicabo. Ego cum interprete eo die vlterius ſum progreſſus, atque in pago *Euramiri*, Indigenarum lingua, Gallica vero Goſer de interpretis cuiuſdam nomine, qui eum aliquandiu incoluerat, diuertimus: occidente ſole appulimus, Barbaros ſaltantes, & *Caouinantes*, ob captiuum, quem eo die mactarent, offendimus. Carnium illius fruſta Boucano impoſita animaduerto. Quanto ibi horrore fuerim perculſus, minime quærendum arbitror. Attamen id minimum fuit, ſi cum ſummo metu, quo poſtea fui conſternatus, conferatur. Caſam ingredimur, cubilibus penſilibus inſidemus more recepto: feminæ eo, qui à nobis dicetur modo, lugent, Paterfamiliâs amicis nos excipit verbis. Interpres qui iſtis erat aſſuefactus, quique eorum compotationibus apprime delectabatur, me rerum omnium ignarum inſalutatum relinquit, atque ad ſaltantes ac *caouinantes* abiit. Ego vero qui defeſſus eram, poſtquam me farina, & quibuſdam aliis cibis nobis appoſitis refeci, in cubili decubui. Attamen & ſtrepitu Barbarorum ſaltantium & *caouinantium*, & captiuûm deuorantium, mox fui expergefactus, & (quod maximum) quodam qui captiui boucanatum pedem manu geſtabat ad me accedente, atq; à me (vt poſtea intellexi, tum enim verba illius minime capiebam) annon vellem ex eo edere quærente, adeo fui metu conſternatus, vt à ſomnolentia fuerim penitus liberatus. Ac ſane omnino credebam geſtu illo, quẽ in deteriorem partem rapiebam, ab Barbaro mihi indicari, fore vt mox carnes meæ eo modo vorarentur. Præterea vti metus ſuſpicionem parit, in mentem mihi exemplo venit, Interpretem prodidiſſe me, atq; in Barbarorum manus tradidiſſe. Quare, ſi qua fugiendi patuiſſet mihi via, ego impigre fugã capeſſiſſem. Sed vndiquaq; me Barbari, quorum mentem non ſatis noueram (nihil enim mali in me moliebantur) circumſtabant. Ego in metu confirmatus futurum ominabar, vt mox mactarer, quare totam noctem precibus ad Deum fundendis tranſegi. Cogitent lectores, qui de iis quæ à me narrantur, ſerio cogitabunt, nũ mihi longiſſima viſa merito fuerit. Prima luce Interpres (qui totam noctem cũ Barbaris genio indulſerat) ad me redit, atq; me pallidum atq; febri correptum videt. ibi quærit, num me malè haberem, annon placide quieuiſſem? Ego tũ acriter eum

Auctoris nomen Americ. lingua.

increpare, qui me inter Barbaros illos ſolum reliquiſſet, quorum ſermonem minime capiebam: quid multa? cum metum deponere non poſſem, obnixe rogo vt ſine mora illinc faceſſeremus. Ille vero bono me animo eſſe iubet: ac minime male in nos affectos eſſe Barbaros denunciat. Rem omnem Barbaris aperit, qui mihi totam noctem, vt aduentum gratularentur, adſtiterant: illi ſignificant, ſe de eo nonnihil ſubolfeciſſe, dolere tamen ſe, quod in tanto eorum metu noctem illam tranſegiſſem. Ac tandem in cachinnos prorumpunt, quod fuit metus illius mei ſolatium. Inde ad quoſdam alios vicos ego & Interpres ille perreximus. Sed iſthæc de primo meo inter Barbaros errore dicta ſint ſatis. Ad cetera reuertar.

Hi ſunt ritus, quos excipiendis hoſpitibus Barbari obſeruant. In primis oportet hoſpitem ſtatim, vbi in domum *Mouſſacat* illius fuerit ingreſſus, quem ſibi hoſpitem delegerit (quod in ſingulis pagis eſt faciendũ, nec ad alium eſt diuertendum, niſi illius in malam gratiam velis incurrere) cubili xylino penſili inſideat, ac tacitus ibi aliquantulum remaneat. Mox mulieres adueniunt, cubile cingunt, humique ſedentes manus oculis imponũt ſuis, atq; eo modo fauſtum hoſpitis aduẽtum deflentes, innumera in illius laudem proferunt. Verbi gratia: tu tantum vt ad nos accederes laborem ſuſcepiſti: tu bonus es, fortis es. Si vero hoſpes fuerit Gallus, addunt, merces præclaras permultas nobis attuliſti, quibus hîc caremus. In ſumma, vt dictũ eſt, mulieres illę, lachrymis obortis, adulatoriis huiuſcemodi ſermonib. hoſpites excipiunt. Hoſpes vero, qui in cubili xylino ſedet, ſi gratiam vult cũ hoſpite inire, compoſito vultu, niſi ſerio lachrymari voluerit (prout nõnullos ex noſtris vidi adeo fracto animo, vt feminarũ iſtarum vlulatu lachrimæ illis excuterentur) ſaltem quædã reſpondendo, & ſuſpiria trahendo fletũ ſimulet neceſſe eſt. Peracta hac lepidiſſima à mulierib. ſalutatione, *Mouſſacat*, hoc eſt, paterfamiliâs, qui etiam, vt in pictura videre licet, in fabricãda ſagitta vehementer occupatus, ne oculos quidẽ quaſi non animaduertens in hoſpitem per aliquod tempus coniecerit (blãditiæ à noſtris amplexibus admodum alienæ) tandem ad hoſpitem accedens, his eũ compellat verbis: *Ere Ioube*? hoc eſt, veniſti ne? tum, vt vales? quid quæris? &c. quibus quo ſit reſpondẽdum modo, inferiùs in colloquio Americ. dicetur. Quærit poſtea num eſurias? Si annuas, confeſtim cibos varii generis, puta, farinam, quæ illis panis vices præſtat, ferinam, volatilia, piſces, aliaq; id genus, in fictilib. tibi apponi iubet: verũ, quod menſis ſcamniſq; vſus non ſit apud eos, humi omnia illa apponũtur. Ad potum quod attinet, ſi *Caouin* volueris, domiq; fuerit, ſtatim tibi dabitur. Deniq; poſtquam mulieres fletibus hoſpitum aduentum ſtrenuè celebrarunt, ad eos accedunt fructus aut alia munuſcula ferẽtes, atq; ita tacite pectines, ſpecula, vitreos globulos, quibus brachia inuoluunt, exigunt.

Mulieres Americanæ hoſpitũ aduentum deflent.

Hoſpitis apud Amer. geſtus.

Mouſſacat, quomodo hoſpitẽ excipiat.

Porro ſi in eo vico pernoctare voles, *Mouſſacat* cubile mundiſſimum tibi ſuſpendi iubet, quod circum igniculos accendi curabit, atque noctu crebro ſuſcitari folliculis, quæ ipſi *Tatapecoua* vocant, ab orbiculis non abſimilibus, quibus ignis inuaſionem ab vultu arcent apud nos delicatiores feminæ. Non quod frigori obnoxia ſit illa regio, ſed propter noctis humiditatem, maxime

vero

vero quia moribus eſt ab illis receptum. Sed quando in ignis mentionem incidimus, quem illi *Tata*, fumum vero *Tatatin*, nuncupant, operæpretium puto præclaram illius excitandi rationem vt exponam. Ea non minorem meretur admirationem, quam Scoticus lapis, qui (vt refert ſingularitatum regni illius inueſtigator) ſtuppa aut ſtramine obuolutus ignem per ſe excitat. Ergo Barbari, quod eo admodum delectentur igne, vbicunq; ſint, ægre carent, ſiue domi, ſiue in ſiluis venantes, ſiue ad littus piſcantes, præſertim noctu: vehementer enim metuunt, ne incauti excipiantur ab *Aygnania*, à quo (vt iam diximus) crebro cæduntur, & affliguntur. Itaq; pro eo, quod nos lapide atq; chalybe ad ignẽ excitandum vtimur, cuius vſus ille eſt incognitus. Illi lignorum genera duo habent, quorum alterum eſt molliſſimum, alterum vero duriſſimum, quibus ad ignem excitandum hoc vtuntur modo: virgam ex præduri illius ligni pedali longitudine ab altera parte exacuunt ad fuſi modum, huius cuſpidem in fruſto aliquo mollis illius ligni defigũt, tum ſiue humi, ſiue ſtipiti impoſitum, virgam illam, manuum volis maxima celeritate voluunt, quaſi ſuppoſitum ligni fruſtum perforaturi: Illa tam celeri, tamq; violenta agitatione non modo fumus excitatur, ſed etiam ignis, itaq; admoto goſſypio, vel foliis quibuſdam ſiccis (fomitis noſtratis loco) commodiſſime ignis concipitur. Cuius rei ego ipſe feci periculum. Nec tamen mihi eſt animus ea confirmare, quæ Theuetus ſcripſit, Barbaros Americanos ante ignis vſum cibos fumo exſiccare conſueuiſſe, prout enim philoſophicum hoc ἀξίωμα, quod in prouerbium abiit vt veriſſimum habeo, ignem abſq; fumo non eſſe, ſic eum indoctum phyſicum iudico, qui nobis perſuadere nititur fumum abſq; igne exiſtere. Fumum hîc intelligo, cibis percoquendis aptum, cuiuſmodi ab Theueto innuitur. Nam ſi hac ſolutione nodo illo ſe expedire vellet, ſe id de exhalationibus intellexiſſe, etiamſi concedatur calidas eſſe, non tamen datur eas cibos exſiccare & percoquere poſſe: quinimo & carnibus, & piſcibus potius humiditatem ſint aucturæ. Quapropter, quid quæſo eſt lectoribus imponere, ſi hoc non eſt? Quando igitur adeo grauiter, tũ in Coſmographia, tum alibi de iis conqueritur Theuetus, quos, quia res ab ſe commemoratas pro ſua libidine non exponant, eo accuſat nomine, quod non ſatis diligenter in ſuis ſcriptis ſint verſati: Lectorem rogo, vt locum iſtum diligenter obſeruet de nouo iſto calido, ac imaginario fumo, quem ego ad ipſius ventoſum remitto cerebrum.

Scoticus lapis admirãda ratione ignem concipit.

Cur Barbari igne delectentur: atque de egregia illius apud eos excitãdi ratione.

Sing. Amer. c. 53.

Iam igitur ad *Tououpinambaultiorum* in hoſpitibus excipiendis curam redeamus. Poſtquam eo, quo diximus modo, hoſpites cibum ſumpſerunt, atque decubuerũt, ſi liberales ſint, viris cultros, forfices, atq; volſellas, ad barbam euellendam aptas: feminis pectines, & ſpecula; pueris hamos dare ſolent. Si vero cibariis hoſpes indigeat, vbi de pretio eſt conuentum, ea aſportare licet. Porro quia illi iumentis omnibus carent, omnes pedibus iter facere neceſſe eſt, ſi aduenæ fuerint defeſſi, atq; cultrum cuidam ex Barbaris obtulerint, ille confeſtim (nam ad gratificandum ſunt promptiſſimi) operam ſuam offeret ad defeſſum gerendum. Ego ipſe, cùm in terris illis verſarer, non ſemel baiulis illis vectus fui, & quidem bis mille paſſuum itinere. Quos ſi vt pauliſper requieſcerent mone-

Aduenæ quid hoſpitibus repẽdant.

Barbari aduenas humeris gerunt.

bamus,illi nos his verbis irridebant: Quid? nóſne tam effœminatos aut fracto animo eſſe cenſetis,vt oneri ſuccumbamus? te potiùs totum diem abſq; vlla intermiſſione geſtarem. Nos vero in cachinnos erumpentes gradarios illos bipedes mirabamur,atq; illis animum addentes,dicebamus: Pergamus igitur.

Gradarii bipedes.

Barbari natura du ce charitatem colũt.

Naturalem charitatem abunde inter ſe mutuo exercent: nam & piſces, & ferinam,& fructus,aliaq; quotidie alii aliis donant, immo vehementer dolerẽt, ſi vicinos iis rebus, quas ipſi habent, indigere cernerent. Atque etiam eadem liberalitate erga aduenas vtuntur. Cuius rei exemplum vnum afferre ſatis erit. De periculo quodam quod euaſimus, ego Galliq; alii duo, quod ſcilicet, mors nobis imminebat,ingenti lacerto nobis obuiam facto, capite huius libri nono memini: nos tum à via in mediis ſiluis per biduum aberrauimus, ac famem nõ mediocrem ſumus perpeſſi,tãdem ad vicum quendam,*Pauo* nomine,ad quem iam ante diuerteramus, peruenimus. Ibi nos liberaliſſime ab Barbaris fuimus excepti. Illi enim auditis incommodis,quæ perpeſſi eramus, ac præſertim ſummum in quo verſati eramus periculum, vt ab feris deuoraremur, maxime vero vt ab *Margaiatibus*,communibus noſtris hoſtibus,mactaremur,ad quorum fines per imprudentiam proxime acceſſeramus. Conſpectis quoque ſpinarum incommodis, quorum miſere cutis noſtra erat lacerata, adeo noſtra mala grauiter tulerunt, vt vere affirmare hoc loco poſſim blanditias fictas, quibus noſtrates miſeros conſolari ſolent,longe ab ſincera gentis illius, quam nos Barbarã appellamus,humanitate abeſſe. Illi enim limpida aqua pedes noſtros (quod antiquorũ morem mihi in memoriam reuocauit) abluerunt, ſingulis noſtrûm ſeorſim in penſili lectulo ſedentibus. Tum patresfamiliâs, qui iam cibos nobis apparari prouiderant,recentemq; farinam, quæ (vt aliâs dixi) cãdidi panis medullæ bonitate non cedit,corradi iuſſerant, confeſtim nobis nonnihil refocillatis præſtantiſſimos quoſq; cibos,puta ferinam,volatilia, piſces, fructuſq; exquiſitiſſimos,quibus continuo abundant,nobis apponi iubent.

Barbarorũ humanitatis inſigne exẽplum.

Præterea nocte adueniente *Mouſſacat* hoſpes noſter, pueros omnes à nobis,vt placidiùs quieſceremus,remouet. Poſtero autẽ die ſummo mane ad nos accedit,quæritque agite *Atouraſſap* (hoc eſt fœderati intimi) placidéne hac nocte quieuiſtis? Placidiſſime excipimus. Tum ille: adhuc quieſcite, filioli mei, heri enim vos admodum defatigatos eſſe animaduerti. In ſumma,verbis exprimere non queo, quam humaniter & blande à Barbaris illis excepti fuerimus, qui nos non minori proſequuti benignitate, ac Meliteñſes Barbari Paulum ceteroſque naufragos: de quibus Lucas in Actis Apoſtolicis. Ceterùm nos nunquam abſq; pera mercibus plena peregre proficiſcebamur, quæ nobis pecuniæ inſtar eſſent apud Barbaros illos. Itaque illinc abeuntes quæ viſa ſunt hoſpitibus donauimus: nimirum cultros,forfices,volſellas viris: pectines, ſpecula, armillas,& vitreos globulos feminis: pueris vero piſcatorios hamos.

Act.28. 1.2.

Quanti à Barbaris æſtimentur cultri, aliaque merces.

Hîc quid mihi aliquando apud eos contigerit narrare libet, vt quanti faciant merces illiuſmodi commonſtrem. Ego in quodam pago diuerteram, à *Mouſſacat* vero meo rogatus ſum,vt quid in pera mea haberem,ſibi indicarem, vaſque ingens fictile mercibus meis imponendis afferri iubet: vniuerſas depromo,

mo,ordineque diſpono: tum ille vehementer admiratus Barbaros reliquos aduocat,atque infit. Videte quæſo, ô boni, qualem virum apud me exceperim! an non liquidiſſime apparet illum prædiuitem eſſe, quandoquidem tantas opes apud ſe habet? Illæ tamen merces (vt comiti meo Gallo ſubridens ſignificaui) quas tanti Barbarus ille faciebat, nimirum cultelli ſex vario capulo, totidem pectines,tria ſpecula,aliaque minimi pretii pauca, vix Lutetiæ duobus argenteis capitatis væniiſſent. Ego tum,quia homines liberales (vt eſt à nobis dictum) amant,vt mihi auctoritatem & gratiam apud illos conciliarem,*Mouſſacat* meo cultrorum meorum præſtantiſſimum coram omnibus donaui, quem non minoris ille fecit,atque apud nos quilibet torquem aureum maximi pretii donatum faceret.

Barbari amici fidiſſimi. Iam ſi quæratur, an tuta nobis eſſet apud illos habitatio? reſpondeo eos prout inimicos tam inſano proſequuntur odio, vt captos mactent vorentq̃ue: ſic vice verſa tanto,tamque arcto amicos (in quorum eramus numero) amore complecti,vt potiùs quiduis ſubeant ad eos tuendos, quam vt vllo eos affici incommodo patiantur. Itaque eorum expertus fidem illis iam tum maxime fidebam, ac nunc facilius fiderem, quam pleriſque Gallis infidiſſimis, atque à proauorum fide degeneribus. Nominatim degeneres addo: nam bonis, quibus per Dei gratiam nõdum penitus eſt deſtituta Gallia, vllo modo detractum nolim.

Hiſtoria de periculo in ſpeciem imminẽte. Veruntamen vt nihil quod ad eorum mores attinet diſſimulem, rem hîc narrabo maxime mihi in ſpeciem periculoſam. Accidit vt ſex Galli caſu in vicum illum O*carantim* (de quo ſępe facta eſt mentio) conueniremus: ibi pernoctare ſtatuimus,ternique arcu contendimus,ea conditione, vt victi Indicis gallinis, aliisq; cibis in cœnam mulctarentur. Ego qui cum ſociis inferior in ludo fueram,gallinas venales conquiro. Puer quidem ex eorum numero,quos ſupra Roſea naui aduectos fuiſſe ad linguam Americanam ediſcẽdam demonſtraui, mihi occurrit,dicitq;: En tibi præpinguem Indicam anatem: Eam occide, pretiũ poſtea numerabis. Pareo, eoq; faciliùs, quod non ſemel in pagis aliis itidem Gallinas occideramus, quas cũ bona Barbarorum gratia cultris quibuſdam redemeramus: mortuam manu apprehendo,domumq;, in quã ad *caouinandum* frequentes Barbari cõuenerant ingredior: cuiuſnam ſit anas,preciũ numeraturus quæro: prodit vetulus quidam caperata fronte,ac ſuam eſſe ſignificat. Pro ea ſibi numerari quod velit pretium peto. Cultrum, inquit ille. Ego haud mora præbeo: Elegantiorem velle ſe ait. Denuo elegantiorem offero. Nec iſtum placere ait: Quid ergo à me exigis? inquam. Falcem,excipit. Ego qui pretium inauditum exigi à me videbam,quiq; apud me falcem tum non habebam, cultro contentus ſit moneo,meque aliud nihil daturum eſſe. Interpres, cui mores Barbarorum innotuerant (quamuis hac in parte, vt mox dicam, deceptus fuit) vehementer Barbarum iratum eſſe ſignificat; falcem quouis tandem pretio inueſtigandum eſſe, atque illi pendendam. Falcem ab puero, de quo nuper dixi,mutuo accipio,ac Barbaro trado. Renuit. Ego nonnihil iratus, tertio ab eo quæro quid igitur petat? Ille audaciſſime,te interficere volo,ait, pro vt anatem

meam occidiſti. Ea enim fratris cuiuſdam mei olim fuerat, atq; idcirco præ omnibus meis in pretio habebam. His dictis bardus ille domum abit, clauaq; ingenti lignea ſex pedum longitudine inſtructus ad me redit: denuoq; mortem mihi minatur. Ego tum valde fui attonitus, metum tamen meum diſſimulabam diligenter. Tum interpres cubili penſili, quod inter me & aduerſariũ meum erat interiectum, quid facto opus eſſet opportune monuit. Gladium tuum & arcum ac ſagittas oſtentando, inquit, his illum compella. Quo cum ſibi negotium eſſe putet? te fortem ac ſtrenuum eſſe, nec impune eum mortem tibi intentaturum: deniq; quod in animo erat diſſimulans, variis ſermonibus vltro citroq; habitis, nullo de diſſidio ſedando laborante, Barbarus ille meus ebrius, quippe totum diem *Caouinando* tranſegerat, dormitum abiit. Ego cum interprete ad ſocios noſtros contentionis meæ ignaros cœnatum me confero. Nihilominus tamen totum illud à Barbaro meo ioco factum fuerat. Norũt enim illi ſe, qui immortales cum Luſitanis inimicitias gerunt, ſi vel Gallum vnum occidant, mercibus penitus prohibitos iri. Ac ſane ille paulo poſt experrectus, per Barbarum quendam mihi ſignificat, me ſuum eſſe filium, quæq; abs ſe acta fuerant, eo tantùm animo geſta fuiſſe, vt quam ſtrenue in Luſitanos & *Margaiates* bellaturus eſſem, periculum faceret. Ego vero, vt occaſionem omnem ei idem vel in me, vel in alium quemuis tentandi tollerem, adde quod iſtiuſmodi luſibus delectari nemo ſolet: Reſpondeo me facile tali parente, qui exſerto gladio filiorum periculum faceret carere: immo etiam poſtridie eius diei domum quandam, in qua erat, ingreſſus, vt quam ægre illud ferrem, ſerio cognoſceret, eo præſente, aſtantibus cultellos, aque hamos dono, illum vero indonatum relinquo. Ex hoc igitur exemplo, eoq;, cuius ante memini, de periculo quod ſum imaginatus tum, cùmprimùm apud illos verſatus ſum, ſatis apparet ea, quæ dixi, conſtare, nempe amicis eos fidiſſimos eſſe. Iſtud quoq; obiter eſt notandum, quod Senes, qui ſecuribus, falcibus, ac cultris olim caruerunt, quibus tamen ad ligna ſecanda, ad arcus fabricandos, ſagittasq; parandas tam commode iam vtuntur, non modo Gallos humaniſſime excipiunt, ſed & iuniores, vt idẽ in poſterum præſtent, crebro hortantur.

CAP. XVIII.

Quam curam morbis ſuis adhibeant Barbari: de eorum ſepultura & exequijs: deque inſano eorum circa mortuos luctu.

Pages, Barbarorum medici.

TANDEM vt huic de Barbaris Americanis ſermoni finem imponamus: hoc quoque loco aliquid de eorum in morbis ſuis cura ac obitu dicendum eſt. Ergo ſi forte contingat, vt eorum aliquis in morbum incidat, partem dolore affectam vbi indicauit, ægroti intimus quidam ore exſugit, nõnunquam etiam ab impoſtoribus quibuſdam, quos illi *Pages*, hoc eſt, medicos aut chirurgos, appellant (ſunt autem à *Caraibibus*, de quibus antea diuerſum genus)

genus) miniſterium illud præſtatur. Dolorem quoque ſe extrahere dicunt, ac vitam producere. Febribus, aliiſque vulgaribus morbis aliquando laborant: at non ita frequenter atque nos ſolemus. Præterea cum inſanabili quodam morbo conflictantur, quem illi *Pians* vocant. Is plerumque à libidine prouenit: puerulos tamen eo infectos vidi, non abſimili ab variolis noſtratibus modo. Contagio hæc in puſtulas tandem abit digito pollice ampliores, quæ corpus vniuerſum, atque adeo faciem ipſam inuadunt. Itaque iis, qui hoc morbo affecti fuerint, tam inſignes ſuæ impuritatis notæ inuruntur, atque apud nos venerea lue laborantibus. Cuius rei exemplo fuit Neuſtrius quidam interpres, qui crebris ſeſe ſcortationibus cum mulieribus ac puellis Barbaris contaminarat. Is meritis digniſſimam reportauit mercedem: nam eius corpus vniuerſum, atque adeo vultus ipſe, tam erat deturpatus, vt elephantiaco morbo laborantem deformitate referret: tamque inſignes inuſtæ ſunt notæ, vt deleri nuſquam potuerint: hinc fit, vt morbus ille omnium pernicioſiſſimus ab illis habeatur. Sed ad rem. Ægrotanti cibum nuſquam præbent, niſi ab eo petatur, inedia licèt ſit periturus. Præterea morbus quantumuis ſit grauiſſimus, valentes non deſiſtunt ſaltando, cantando, bibendo, more recepto, miſerum ægrum ſtrepitu obtundere: nec conqueritur æger, quod ſe nihil profecturum eſſe norit. At ſi diem ſuũm obeat, cantus ille (ſi præſertim pater quidam familiâs fuerit) in lachrymas repente conuertitur, tantique eduntur gemitus, vt ſi forte in pago quodam diuertebamus luctus illius tempore, nobis vel aliò erat commigrandum, vel inſomnis nox erat ducenda. In primis autem non ſine admiratione mulieres exaudiuntur, quæ ſic vociferantur atq; exclamant, vt luporum aut canum vlulatus, non humanas voces edi dicas. Has autem effundunt querelas voce tremula: Obiit fortiſſimus ille, qui nobis tot captiuos deuorandos olim præbebat! Tum ceteræ, ô egregium venatorem, ô præſtantiſſimum piſcatorem, ô ſtrenuũ Luſitanorum & *Margaiatium* mactatorem! In ſumma, mulieres illæ ſeſe mutuo ad luctum incitantes, brachiaq; inuicem amplexantes, vt in ſubiecta pictura videre eſt, ab his luctibus ac præconiis non prius deſiſtunt, quam cadauer elatum fuerit.

Barbari ægrotos quomodo tractent.

Deniq; Barbaræ iſtæ mulieres Bearnenſium ritum in viris ſuis mortuis lugendis imitantur, quos quantum accepi, his proſequuntur querelis: *La mi amou, la mi amou; Cara rident, œil deſplendou*; *Cama leugé, bet danſadou*; *Lo mé balen, lo m'eſburbat; mati depes; fort tard cougat*, hoc eſt, mi amice, mi amice, vultu hilari, oculis ſplendentibus, cruribus pernicibus, egregie ſaltator, fortis ac ſtrenue, qui ſummo mane ſurgebas, atque ad multam noctem vigil decumbebas. Vaſcones quoque mulieres, quæ ſuperioribus iſthæc addunt, *Yere, yere, O le bet renegadou, ô le bet iougadou qu'here*, hoc eſt, heu heu, quam ſtrenuus erat deierator, quã inſignis luſor! Porro iis quas diximus querelis Barbarę mulieres crebro epodiũ hoc adiiciunt. Obiit, obiit is quẽ iam lugemus! Tum viri, heu! mortuus eſt, nec eum amplius videbimus, donec poſt montes cum ipſo, prout docent nos Caraibes noſtri, choreas agamus. Alia inſuper eiuſdem generis multa addunt. Eiulatus vero illi ad ſex horas producuntur, neq; enim mortuos ſuos inſepultos

Sepulchra, atq; in ſepeliēdo ritus Americanorū.

diutiùs ſeruare ſolent. Tum excauata foſſa non oblonga, vt ſolemus, ſed in orbem, dolii maioris inſtar, cadauer erectum ſepelitur. Patres vero familiâs defunctos cubili ſuo xylino obuolutos in mediis ædibus ſepeliunt, plumis, aliiſq; quibus dum vita manebat delectabantur, in ſepulchro reconditis. Permulta in hâc ſententiam antiquorum exempla huc afferri poſſent, à quibus idem olim erat factitatum: cuiuſmodi eſt illud, quod Ioſephus commemorat de pecuniis in Dauidis ſepulchro conditis: id etiam quod profanæ teſtantur hiſtoriæ de viris

Antiquit. lib.7.c.12.

Mundus cum cadauere ſepelitur.

illuſtribus, qui poſt obitum pretioſiſſimo quoq; mundo ornati ſepulti ſunt. Ac ne longiùs ab Americanis noſtris recedamus, Indi Peruenſes Reges ſuos ac *Caciicos* ſepelientes, magnam auri, argenti, atque gemmarum vim in eorum conijciunt ſepulchra: quæ cùm Hiſpani ſcrutarentur, ingentes inde diuitias contraxerunt. Quibus rapaciſſimis hominibus apprime id conuenit, quod Plutarchus de Semiramide commemorat. Semiramis Regina, quæ Babylonem condidiſſe dicitur, monumento quod ſibi pararat inſcripſit: Quiſquis rex pecuniis

Conſule Benzonem lib.3.c.22.

eguerit,

eguerit,aperto monumento quantum voluerit capiat. Darius potitus ea ciuitate,titulo credens,ſaxum ingens,quo claudebatur monumentum, vix amolitus,nihil quidem inuenit pecuniarum, ſed ex altero ſaxi latere hoc inſcriptum reperit: Ni vir malus eſſes,& pecunia inexplebilis, haudquaquam mortuorum loculos moueres. Sed ad *Tououpinambaultios* noſtros redeamus. Ex quo Galli ad eos commeare cœperũt, ab pretioſorum in ſepulchris repoſitione abſtinuerunt. Sed inauditam,ac vere diabolicam ſuperſtitionem retinuerunt. Prima à funere nocte,Barbari,quibus hoc perſuaſum eſt,fore vt *Aygnan*, ni alios cibos offenderet paratos,cadauer effoderet,ac deuoraret, vaſa nõ pauca farinæ, piſcium,carnium,aliorumq; ciborum diligenter paratorum, nec non potionis *Caouin* plena circa ſepulchrum apponunt. Quam libationem tamdiu faciunt, quo ad cadauer penitus conſumptum eſſe credant. A quo errore eò difficilius dimouebantur,quod interpretes quidam Neuſtrii,ſacrificorum Belis exemplo, non ſemel ante noſtrum aduentum cibos illos clam ſubripuerant. Quo facto Barbaros in errore adeo cõfirmarant, vt quamuis cibos illos veſpere appoſitos mane ſupereſſe demonſtraremus, magno tamen labore perpaucos ab errore dimouimus. Hoc autem Barbarorum ſomnium ab Rabbinorum commento nõ eſt alienum: nec ab eo quod Pauſanias cõmemorat. Rabbini enim ſcribunt cadauer hominis tradi in poteſtatem Cacodæmonis cuiuſdam,quem Zazel, aut Azazel nominant: quemq; principem deſerti in Leuitici libro dici affirmant. In cuius erroris confirmationem Scripturæ locos detorquent, quibus dicitur ſerpenti,puluerem comedes omnib. diebus vitæ tuæ; atq; ita ratiocinantur. Quãdoquidem corpus noſtrum è limo terræ deſumptum eſt,qui ſerpentis eſt cibus, ei ſubijciatur neceſſe eſt, quoad in ſpiritualem naturam transformetur. Pauſanias etiam auctor eſt interpretes Delphicos tradidiſſe Cacodæmonem quendam, quem Eurinomum appellant,mortuorum carnes deuorare ſolitum, atq; oſſa carnibus nudata relinquere. Qui errores ad Americanorum ſomnia proxime accedunt.

Error verè diabolicus.

Leu.16.3.

Gen.3.14.
Iſa.65.24.

Denique quoties Barbari,eo quo diximus modo, vicos ſuos alio comportant,ſepulchris mortuorum tegmina quædam ex herba *Pindo* imponunt. Quo fit,vt viatores cœmeterii formam quandam agnoſcant. Ad quæ loca, ſi quando in ſiluis errantes virorum defunctorum recordentur, tantos edunt eiulatus, vt procul exaudiantur. Tandem eas quò quantum ad ſatietatem fuerit,lugeant relinquo. Quando igitur Barbaros ad ſepulchrum vſque ſum proſequutus, de eorum moribus dicendi hic finem faciam. Lector tamen præter ea quæ attigimus, nonnulla poterit obſeruare in eo, quod ſubiicimus colloquio: quod ſcriptum fuit eo tempore,quo in America viuebam ope cuiuſdam interpretis, qui & linguæ Americanæ erat peritiſſimus (quippe ſeptem annos iam in illis terris vixerat) & linguam Græcam, à qua non paucas voces mutuantur Barbari, optime callebat.

Cap. XIX.

Colloquium in ipſo aditu Braſilienſis oræ inter indigenas Tououpinambaultios Tououpinenkin *Braſilice ac Latine conſcriptum.*

Tououpinambaultius.

Ere-ioube? Veniſti ne?

Gallus.

Pa-aiout, Sic eſt, veni.

T.

Teh! auge, ny-po, Bene dixiſti.
Mara-pe-derere? Quomodo vocaris?

G.

Cognomen auctoris lingua Americana. *Lery-ouſſou*, Oſtrea magna.

T.

Ere-iacaſſo pienc? Patriam ergo reliquiſti, vt hîc deinceps habitares?

G.

Pa. Ita eſt.

T.

Eori-decretani ouani repiac. Adeſdum igitur, & locum habitationis tuæ circumſpice.

G.

Auge-be, Bene eſt.

T.

I-ende repiac? aout I-enderepiac aout é eheraire. Teh! Oouerete Teuoÿ Lery-ouſſou yme en! Ecce igitur, fili mi, venit in has regiones noſtri memor, papæ!

Caramémo arcæ, aliaque vaſa. *Ererou de caramemo?* Attuliſti ne capſas? Eo vero nomine comprehendimus, quidquid includendis omnis generis veſtimentis aptum eſt.

G.

Pà arout. Etiam, attuli.

T.

Mobouy? Quot?

Quotquot habueris vſq; ad numerũ quinq;, verbis notare poteris, hoc modo. *Augepe*, 1. *mocouein*, 2. *moſſaput*, 3. *oioicoudic*, 4. *ecoinbo*, 5. Si duas tantũ habes, quatuor numerare non oportet. Satis enim erit ſi dixeris tria *mocouein.* Si quatuor habueris, ſic dices *oioicoudic.* Et ſic de reliquis. At vero ſi quinariũ numerum excedant, numerum quem voles totidem digitis tuis, aut ſi non ſufficiunt, ſociorum qui tibi adſtant iudicare poteris: non enim habent aliam numerandi rationem.

T.

Mae pererout, de caramémo poupe? Quid in capſis attuliſti?

A-aub:

G.

A-aub, Veſtimenta. *Veſtimenta.*

T.

Maravae? Cuius coloris?

G.

Sobouy-ete. Cærulei. *Colores.*
Pirenk. Rubei.
Ioup. Lutei.
Son. *Nigri.*
Sobouy-maſſou. Viridis.
Pirienkz. Variorum colorum.
Pegaſſou-aue. Coloris columbini.
Tin. Albi. Et de induſiis intelligitur.

T.

Mae pamo? Quid præterea?

G.

Acang aube-roupe. Galeros.

T.

Seta-pe? Multos?

G.

Icatoupaue. Innumeros: *Galeri.*

T.

Ai pogno? Id ne totum eſt?

G.

Erimen. Minime.

T.

Eſſe non bat. Omnia nomina.

G.

Coromo. Expecta paululnm.

T.

Neîn. Age igitur.

G.

Mocap, ſeu *Mororocap.* Ignea tormenta, Catapultas vtriuſque generis: Nam *Mocap* omne genus tormenti ſignificat: maiora etiam, quæ nauibus imponuntur ad repellendos piratarum inſultus. Pronuntiant autem aliquando per B. & in ſcribendo, ſi fieri poſſet, intermiſcendæ eſſent M. & B. *Tormenta bellica.*
Mocap-coui. Attuli etiam puluerem igneum. *Puluis pyroides.*
Mocap-couiourou. Cornua & alia inſtrumenta ad puluerem includendum. *Inſtrumenta ad puluerem cōtinendum.*

T.

Mara vae? Cuiuſmodi ſunt?

G.

Tapirouſſou-ak. E cornu bouis conflata.

T.

Augé gatou-tégue. Optime dictum.

Mâe pé ſepouyt rem? Quid tibi numerabitur pro ea re?

G.

Arouri. Ea inſtrumenta tantum attuli, quaſi dicas, nolo tam cito vendere.

T.

Interiectio. *Hê!* Interiectio eſt, qua vtuntur dum quis eos alloquitur, quaſi reſpondere velint, Libenter? Et tamen quieſcunt, ne importuni videantur.

G.

Arrou-itaygapem. Cultros ferreos attuli.

T.

Naoepiac-ichopén é? Nunquid eos videbo?

G.

Bégoé irem. Quando erit otium.

T.

Falces. *Néréroúpe guya-pat?* Nunquid falces attuliſti.

G.

Arrout. Attuli.

T.

Igatou-pé? Sunt ne pulchræ?

G.

Guiapar été. Eximiæ ſunt.

T.

Aua-pomoguen? Quis eas fabricauit?

G.

Pagé-ouaſſou remymognén. Ille qui tibi notus eſt, cuiuſque nomen tale eſt, eas fabricauit.

T.

Augé-terah. Id bene ſe habet.

T.

Acêpiati-mo-men. Papæ? Libenter eas viderem.

G.

Karamouſſee. Alio tempore id fiet.

T.

Tâcépiah taugé. Iam iam videam.

G.

Eémbereingué. Expecta adhuc.

T.

Eréroupé itaxé amo? Attuliſti ne cultros.

G.

Arroureta. Pleroſque attuli.

T.

Secouanrantin vaé? Sunt ne cultri capulo diuiſo?

G.

En-en

En-en. Non. *Jvetin.* Albo capulo.
Taxe miri, paruos cultros.

Pinda, hamos. *Moutemouton,* Subulas. *Arroua,* Specula. *Kuap,* pectines, *Moúrobouye te,* Armillas cæruleas. *Cepiah yponeum.* Cuiuſmodi hîc non extant. Eæq; pulcherrimæ ſunt inter eas, quas hîc vidimus ab eo tempore quo adferri cœperunt. *Hami, ſubulæ, ſpecula, pectines, armillas.*

T.

Eaſo-ia voh de caramemo t'acepiah de mae. Aperi arcam vt tua bona intuear.

G.

Aimoſſaenen. Occupatus ſum.
Acepiag-oucairen deſue? Alio die aperiam ad te veniens.

T.

N'árour icho p'Iremmae deſue? Nonne aliquando ad te bona adferam?

G.

Mae! pererou potat? Quidnam vis adferre?

T.

Sceh de, Neſcio. Quid tu?
Mae perei potat? Quid vis?

G.

Soô, feras. *Oura,* aues. *Pira,* piſces. *Ouy,* farinam. *Yetic,* rapas. *Commenda-ouaſſou,* magnas fabas. *Commendamiri,* fabas paruas. *Morgouia ouaſſou,* aurea & citrea mala. *Mae tirouen.* Omnes deniq; aut pleraſq; res. *Beſtiæ, aues, piſces, farina, rapæ, fabæ, mala aurea & citrea.*

T.

Mara-vae ſoo ereiuſceh? Cuius generis animal comedere aues?

G.

N acepiah queuon, gouaíre. Nolo ea comedere, quæ hîc proueniunt.

T.

Aaſſenon deſuoe. Ea tibi nominabo.

G.

Nein. Age vero.

T.

Tapirouſſou. Fera quam ſic vocant, quam ſemi aſinum aut ſemi vaccam dicere poſſis? *Tapirouſſou quale animal.*
Se-ouaſſou. Genus cerui ac Damæ. *Genus cervorum ac Damarũ.*
Taiaſou. Aper. *Aper.*
Agouti. Rufum animalculum nefrendis magnitudine. *Agouti.*
Pague. Fera eſt magnitudine nefrendis, nigro & albo colore diſtincta. *Pague.*
Tapiti. Genus leporis. *Tapiti.*

G.

Eſſe non oocaychesue. Nomina mihi aues.

T.

Iacou, eſt auis caponis magnitudine. Eius autem tres ſunt ſpecies, nempe *Iacoutin, Iacoupem, & Iacou-ouaſſou:* boni guſtus omnes inter ceteras aues. *Magnæ aues trium generum.*

Moûton. Syluester pauo. Sunt autem nigri & leucopæi, & corpus adeo magnum habent ac noſtri, auis rara.

Genus magnarũ perdicum. *Mocacoua*, eſt genus perdicis, quæ corpus magnitudine caponis habet.

Ynambou-ouaſſou, eſt etiam perdix fera, alterius magnitudinem æquans.

Ynambou, Perdix eſt non multum ab iis diſtans, quas in Gallia videmus. *Pegaſſou*, Turtur. *Paîcauc*, aliud genus turturis minoris. *Turtures.*

G.

Seta-pe pira ſenae? Eſt ne magnus bonorum piſcium numerus?

T.

Nan. Tot ſunt.

Kurema. Mulus.

Parati. Mulus altero melior.

Aaara-pep. Piſcis planus, delicatior aliis.

Atrara bouten. Alius lutei coloris, qui minoris eſt pretii.

Atrara-meri. Maxime parui, qui in dulci aqua viuunt, boniq; guſtus ſunt.

Ouara. Magnus piſcis boni ſaporis.

Kamouroupouy-ouaſſou. Magnus piſcis.

G.

Mamo pe deretam? Vbi nam degis?

T.

Vici circa ripas Ganabaræ. *Kariauh, ora-ouaſſou-onee. Iaueu-uraßic? piracam, opem, Eiraia itanem, taracouir apam, Sorapo-u.* Sunt nomina propria virorum, qui Ganabaram ſinum ingredientibus ad ſiniſtrum latus apparent, nec mihi commode explicari poſſe videntur.

Keri u Ahara u Kouroumoure, *Ita-auh, Ioira-rouem.* Vici in ripa eiuſdem fluuii ad latus dextrum.

Maiores vici in continenti ex vtroque latere hi ſunt.

Sacouarr-ouſſou-tuue, Ocarentin, Sa popem, Nouroucuue, Araſa tuue, Vſupotuue. Ac multi alii, qui ab iis, qui cum indigenis commercium habuerunt, cognoſci poterunt, & à patribusfamiliâs, quos falſo reges vocant, qui in illis vicis habitant.

G.

Mobouy-pe toupicha gatou-heuou? Quot magni ſunt in his regionibus, hoc eſt, fortes?

T.

Seta gue. Multi ſunt.

G.

Eſſenon aug? pequoube ychesue, Nomina mihi aliquem.

T.

Nân. Vocabulum ad reddendum eum attentum cui vis aliquid dicere.

Eapira-ui ioup. Nomen proprium hominis, quod nomen ſic exponas, caput ſemi caluum, & pilo admodum raro.

G.

Mamo

Mamo péſe tam? Vbi habitat?

T.

Kariauh-be, In vico quem ita appellant, eſt autem nomen fluminis cuiuſdam, à quo nomen vicus ſortitur, quia ad eum ſitus eſt. Significat autem *Karios* domum. Componitur autem ex voce *Karios*, & *auh*, quæ domũ ſignificat, extrahendo *os*, & addendo *auh*, erit *Kariauh*. *Be* autem eſt articulus ablatiui, & ſignificat locum, quem petis, aut in quem proficiſceris. *Kariauh-be, nomen compoſitũ.*

T.

Moſſen ygerre. Quod ſignificat cuſtodem medicinarum, aut ad quem medicinæ pertinent. Eo vero vocabulo vtuntur, quum mulierem veneficam deſignare, aut à Cacodęmone agitatam. Nã *Moſſen*, eſt medicina, *gerre*, proprietas. *Cuſtos medicinæ aut femina Cacodæmone obſeſſa.*

T.

Ourauh ouſſou auh arentin. Vici illius maxima penna.

T.

Tau-couar-ouſſou tuue-gouare. In quo cannæ inſtar magnarum arundinum leguntur.

T.

Ou-acan. Præcipuus locus eius vici, quod ſignificat caput ipſorum.

T.

Soouar-ouſſou. Folium ab arbore collapſum. *Diuerſarũ rerum nomina.*

T.

Morgouia-ouaſſou. Ingens malum citreum aut aureum, ſic vocatur.

T.

Maédu. Eſt flamma ignis.

T.

Maraca-ouaſſou. Magnum tintinnabulum. *Tintinnabulum.*

T.

Mae-uocep. Res quæ partim emerſit è terra, aut ex aliquo loco.

T.

Kariau piarre. Via quæ ducit ad Carios. Sunt vero ipſi præcipui inter eos, qui fluuium Ganabarum incolunt.

T.

Che-rorup-gatou, derour-ari. Maxime gaudeo te veniſſe.

Nein téréico, pai Nicolas iron. Mane vero cum domino Nicolao, ſic nominabant Villagagnonem. *Pai Nicolaus Villagagnon.*

Neréroupé dérémiceco? Adduxiſti ne vxorem? *Miceco, vxor.*

G.

Arrout-iran-chereco augernie. Adducam quum expedita erunt negotia mea.

T.

Marape derecouran? Quid tibi eſt negotij?

G.

Cher auc-ouam. Domus ad habitandum paranda eſt. *Domus.*

T.

Mara-vac-auh? Quod genus domus?

G.

Seth, Dae-ehereco-rem-couap-rengne. Nondum ſcio quid ſim facturus.

T.

Mein tereicouap derecorem. Cogita ergo quid ſit faciendum.

G.

Peretam-repiah-irée. Poſtquam veſtram regionem videro, & aliquandiu commoratus fuero.

T.

Nereico-ichope deauem a irom? Nonne cum tuis, hoc eſt, cum popularibus tuis habitabis?

G.

Maraui-amo-pe? Cur illud petis.

T.

Aipo-que. Non ſine cauſa dico.

Che poutoupa-gue deri. Id me male habet, quaſi dicas, id ſcire cupio.

G.

Princeps aut ſenex. *Nenpe amotareum-pe ororoubicheh?* Nunquid primarium noſtrum ſiue ſenem odio habetis?

T.

Erymen. Minime vero.

Serecogatou pouyr eim ete mo. Niſi res eſſet maxima cura digna, dicendum eſſet.

G.

Secouae apoaü e eugat engatoureſine, yporere cogatou. Eſt mos boni parentis, vt quod amat diligenter conſeruet.

T.

Bellum. *Nereſco-icho pirem ouariui?* Nonne in bellum poſthac es profecturus?

G.

Aſſo irenue. Aliquando proficiſcar.

Mara-pe perouagerre rere? Quod eſt nomen veſtris hoſtibus?

T.

Nomina hoſtiũ Tououpinamb. *Touaiat*, ſiue *Margaiat*, gens eſt, quæ eadem eſt cum illis lingua, apud quam Luſitani habitant.

Ouetaca vbi habitent. *Ouetaca*, vere ſunt Barbari, & degunt ad fluuium *Mach-he, & parai.*

Oueanem, hi Barbari ceteros antecedunt, in ſiluis & montibus habitant.

Cararia, inter alios excellẽtes. *Caraia*, hi nobiliores ſunt, atque etiam cibis, tum aliis rebus ad vitam neceſſariis præ ceteris omnibus abundant.

Karios, eſt populus, qui degit vltra *Touaiare*, ad fluuium Platam, cuius lingua eadem eſt cum Tououpinambaultiis & Tououpinenkin. Differentia idiomatis eſt inter eos, quos ſupra nominauimus. Ac primum quidem *Toupinambaultiis toupinenlzin, Touuaiarre, Tenreminon, &* Kario. Ferme eandem habent linguam.

Affinitas ac differẽtia lingu. inter Braſ.

Karaia. Diuerſam à reliquis habent & viuendi & loquendi rationem.

Ouetaca. Differunt ab vtriſque & viuendi & loquendi ratione.

Oueanem. Hi etiam diuerſum & victus & ſermonis ab aliis modum habent.

T.

Teh-oioah pœireca à paauué, iendéue.

Alius alium quærit, atque id magno noſtro bono. Nam vox hæc *iende-ue,* eſt dualis, quo Græci vtuntur, cùm de duobus fit ſermo: hic tamen reſoluitur voce nobis. *Modus loquendi.*

Ty ierob ah apóau ari. Exultemus quod nos homines inuiſunt.

Apóau ae mae gerre, iendeſue. Gens eſt noſtri commodi ſtudioſa, quæ nobis bona ſua largitur.

Tyréco-gatou iendeſue. Diligenter eam conſeruemus, hoc eſt, eam ita expiamus, vt ipſi ſatisfaciamus.

Iporencece-am recq iendeſue. Præclara ſe nobis res offert.

Ty maran-gatou apoau-ape. Huic populo nos dedamus.

Ty momourrou, me mae gerre iendeſue. Ne iniuriam faciamus Genti, quæ ſua bona nobis affert.

Ty poich apoaue iendeſue. Suppeditemus eis cibos ad viuendum.

Ty poeraca apoaue. Laboremus, vt prædam pro ipſis venemur. Vox *yporraca,* præcipue de piſcium venatione intelligitur, ſed eam ad alia etiam genera extendunt.

Tyrrout mae-tyronam ani ape, adferamus illis quidquid inuenire poterimus.

Tyre comremoich-meiende-mae recouſſa-ue. Ne illos male excipiamus, qui nobis adferunt bona ſua.

Pe-peroinh auu-mecharaire oueh. Ne mali ſitis pueri mei.

Ta pere coih mae. Vt bona conſequamini.

Tœrecoih peraire amo. Et veſtri etiam liberi.

Nyrecoih ienderamoyn mae pouatre. Nulla bona habemus ab auis noſtris.

O pap cheramouyn mae-pouaire aitih. Quæcunque mihi auus reliquerat proieci.

Apoau mae ry oi ierobiah. Magni æſtimans ea bona, quæ nobis afferuntur.

Jenderamouyn remie piae potategue aou-aire. Quæ cũ noſtri videre optaſſent, nec tamen viderunt.

The! oip otarhete ienderamouyn recohiare ete, iendeſue. Id bene eſt, quanta potior noſtra conditio patrum noſtrorum conditione?

Jende porrau-ouſſou vocare. Id nobis triſtitiam omnem eximit.

Iende-co-ouaſſou-gerre. Id efficit vt magnos hortos habeamus.

En ſaſſi piram, iendere memynon ape. Nõ amplius dolent pueruli noſtri quum tondentur.

Tyre coih apouau, ienderoua-gerre ari. Hos nobiſcum contra hoſtes deducamus.

Toere coih mocap, o mae-ae. Habeant catapultas, quod genus armorum ſibi vendicant.

Mara-mo ſentén gatou-euin-amo? Cur non eſsent ſtrenui?

Memé-taé morerobiarem. Eſt gens impauida.

Ty ſenenc apouau, maram-iende-iron. Experiamur ipſorum vires dũ nobiſcum erunt.

Ménré-taé moreroar roupiare. Illi ſunt qui debellant alios, id eſt, Luſitanos.

Agne-he oueh. Quaſi diceret, quidquid dixi verum eſt.

T.

Nein-tya-mouéta iéndéré caſſariri. Colloquamur de iis qui nos inuiſunt. Quod in bonam partem eſt accipiendum.

G.

Differẽtia inter Atour-aſſap, & Cotouaſſap.

Nein-che atour-aſſauep, age igitur mi ſocie: hic vero notãdum voces *Atour-aſſap* & *Cotouaſſap*, differre. Nam prior ſignificat perfectum fœdus inter eos ac nos pactum eſse, quo fit vt bona ſint communia, cuius filiam aut ſororem ducere in vxorem non poſsumus. Non ita vero de Coutouaſſap: ea enim appellatione nominis alicuius vtuntur, vt tibiæ, oculi, auriculæ, & alia pleraque eius generis nomina.

T.

Maé-reſſe, iende moueta? De quibus loquemur?

G.

Colloq. de variis rebus.

Sceh macrouem-reſſe. De multis ac variis rebus.

T.

Mara-pieng vvah rere? Quomodo vocatur cælum?

G.

Cælum, ſol, luna, ſtellæ, terra, mare, aqua dulcis & ſalſa.

Cælum.

T.

Cyh-rengne-taſſeuouh maetirouem deſue.

G.

Augebe, Recte.

T.

Mah, Cælum. *Couaraſſi,* Sol. *Iaſce,* Luna, *Iaſſi tata ouaſſou*, Stella matutina & veſpertina, quæ Lucifer vocatus. *Iaſſi-tata-miri.* Aliæ omnes ſtellæ paruæ. *Ybouy,* Terra. *Poirauem,* Mare. *Vh-ete*, Aqua dulcis. *Vh-éen*, Aqua ſalſa. *Vh-een buhk,* Aquæ, quas Nautæ vocant Sommaque.

T.

Ita, petra, metallum & domus fund.

Ita, proprie lapis eſt, accipitur etiam pro quolibet metallo & ædificii fundamento, vt *ach ita,* domus columna.

Yapurr ita, faſtigium domus.

Iura-ita, trabes domus.

Omne genus lignorum.

Igourah ſeu *ybouirah,* omne genus lignorum.

Ourapat, arcus.

Ourapat, arcus, & quamuis nomen ſit compoſitum ex ybouyrah, quod eſt lignum, & apat, vncum: tamen pronunciant *orapat* per ſyncopem.

Arre, aer. *Arr aip,* malus aer.

Amen, pluuia.

Amen

Amen poitu, tempeſtas pluuia ingruente. *Pluuia.*
Toup-en, tonitru: toupen *Verap* eſt coruſcatio. *Tonitru.*
Yori-hu, nubes aut brumæ. *Nubes.*
Ybneture, montes. *Montes.*
Quum, campeſtria loca, vbi nulli montes. *Planities.*

T.

Taue viri auh, domus. *Vh-écouap*, fluuius decurrens. *Vici & fluuii.*
Vhpaou, Inſula. *Inſula.*
Kaa, omne genus ſiluarum & nemorum. *Syluæ.*
Kaa-paou, eſt ſilua in media planitie.
Kaa-ouan, qui in ſiluis educatus eſt.
Kaa gérre, Cacodæmon eſt, qui ipſos vehementer vexat. *Kaa-gerre Cacodæmon.*
Ygat, linter ex cortice arborum, triginta aut quadraginta homines ad bellum euntes capiens: accipitur etiam pro naui, quam vocant *yguerroſſou*. *Ygat, Cymba.*
Puiſſa-ouaſſou, eſt rete piſcatorium. *Rete piſcatorium.*
Jnguea, eſt magna Cymba ad piſcandum.
Jnguéi, diminutiuum, Cymba quæ vſui eſt cum fluuii exundant.

T.

Nomoquot, mae taſſe nomi déſue, quæſo ne quid amplius nomines.
Emourbéou deretam icheſue, iam de tua patria & habitatione diſſere.

G.

Augêbé derengue eporen doup, bene eſt, primùm ergo interroga.

T.

Ja eh marape deretam-rere, hoc faciam. Quod eſt patriæ ac regioni tuæ nomen? *Colloquiũ de Gallia.*

G.

Rothomagum, Vrbs quædam nominis.

T.

Tan ouſcou pe-oum? eſtne magnus vicus? Nullam ponunt differentiam inter vrbem & vicum: quia ipſi nullas habent vrbes.

G.

Pa, ſic eſt.

T.

Moboij-pe-perouhichah gatou? Quot habetis Dominos?

G.

Augé-pé, vnicum.

T.

Mara-pe-ſere? Quod illi eſt nomen?

G.

Henry. Tempore Henrici ſecundi hæc nauigatio fuit ſuſcepta. *Henric. II.*

T.

Tére-porren c. Præclarum nomen eſt.
Mara-pe-peroubichan eta-euin? Cur non habetis plures Dominos?

G.

De principe ac ſubditis.

Moroéré-chih-gue. Non plures habemus.
Ore ramouim-aue. A temporibus maiorum noſtrorum.

T.

Mara pienh-pee? Vos vero quid?

G.

Oroicôgué. Nos eo contenti ſumus.
Orée mae-gerre. Et bene nobiſcum agitur.

T.

Epé noéré, coih pêroupichah maé? Veſter autem princeps bona ne habet?

G.

Oerecouh. Infinita habet.
Oré-maé-gerre ahépé. Quidquid habemus in ipſius arbitrio poſitum eſt.

T.

Oriuij pe ogépé? In bellum ne proficiſcitur?

G.

Pa. Ita.

T.

Colloq. de vrb. ac vicis.

Mobouy-taue-pe-ioucany mae? Quot vrbes aut vicos habetis?

G.

Setà gatou. Plures quam poſſim dicere.

T.

Nireſci nouih-ichopene? Nunquid mihi recenſebis?

G.

Ypo icopouy. Id nimis longum foret.

T.

Yporrenc pe-peretani? Locus veſtræ originis eſtne pulcher?

G.

Yporren-gatou. Pulcherrimus.

T.

Eugaya pe-per-auce? Veſtræ domus ſuntne ſimiles noſtris?

G.

Oicoe-gatou. Multùm abeſt.

T.

Mera-vaé? Cuiuſmodi ſunt ergo?

G.

Jta gepe. Sunt prorſus lapideæ.

T.

Touroufſou-pe? Sunt ne magnæ?

G.

Touroufſou-gatou. Maximæ.

T.

Vate-gatou-pé? Súntne multùm excelſæ?

G.

Mahmo.

Mahmo. Multum. Id vero vocabulum admirantis eſt.

T.

Engaya-pe-pet-ancynim? Interior pars accedit ne ad ſimilitudinem noſtrarum?

G.

Erymen. Non.

T.

Eſce-non de-rete renomdau eta-icheſué. Recita mihi ea, quæ ad tuum corpus pertinent. *De rebus ad corpus ſpectantibus.*

G.

Eſcendoup. Audi.

T.

J-eh. Paratus ſum.

Che-acan. Caput meum. *De acan.* Caput tnum. *Ycan.* Cap- ſuum. *Orea-can.* Noſtrum caput. *Pé-acan.* Veſtrum caput. *Anatcan.* F rum caput. Vt autem hæc pronomina melius intelligantur, perſonas ſingu ris & pluralis numeri tantùm declarabo.

Primùm.

Che. Eſt prima perſona ſingularis numeri, quæ in om i ſermonis genere, ſiue primitiuo ſiue deriuatiuo, poſſeſſiuo, aut alio deniq; nſeruit.

Che-aué. Caput meum aut capilli.
Che-voua. Mea facies.
Che-nembi. Meæ aures.
Cheſſhua. Mea frons.
Che-reſſa. Mei oculi.
Che-tin. Meus naſus.
Che-iourou. Meum os.
Che-retoupaué. Meæ genæ.
Che-redmiua. Meum mentum.
Che-redmiua-aue. Mea herba.
Che-ape-cou. Maa lingua.
Che-ram. Mei dentes.
Che-aioeué. Meum collum, aut mea gula.
Che-aſſeoc. Meum guttur.
Che-poca. Meum pectus.
Che-rocape. Mea pars anterior.
Che-atoucoupe. Mea pars poſterior.
Che-pouy-aſoo Mea ſpina.
Ché-rouſbony. Mei renes.
Che-reuire. Meæ nates.
Che-inuanpony. Mei hûmeri.
Che-inua. Mea brachia.
Che-papouy. Meus pugnus.

Che po. Mea manus.
Che-poneu. Mei digiti.
Che-puyac. Stomachus meus aut iecur.
Che-reguie. Venter meus.
Che-pourou-aſſeu. Vmbilicus meus.
Che-cam. Mammæ meæ.
Che-oup. Coxæ meæ.
Che-roduponam. Genua mea.
Che-porace. Cubiti mei.
Che-retemeu. Tibiæ meæ.
Che-pouy. Pedes mei.
Che-puſſempe. Vngues pedum meorum.
Ché-ponampe. Vngues mearum manuum.
Che-guy-encg. Cor meum & pulmo.
Che-encg. Anima mea aut mens.
Che enc gouere. Anima mea poſtquam è corpore exiit.

Nomina partium corporis pudendarum.

Che-rencouem.
Che-rementien.
Che-rapoupit.

Quæ quidem breuitatis cauſa non fuſiùs perſequar. Notandum vero eſt, nomina rerum accommodari non poſſe, niſi pronomina primæ, ſecũdæ ac tertiæ perſonæ vtriuſque numeri attribuantur.

Vt autem melius capiantur, hoc ſit exemplum.

Primo.

Che, Ego. *De*, Tu. *Ahe*, Ille.

Plurales.

Oree, Nos. *Peè*, Vos. *Au-ae*, Illi.

Quod ad tertiam perſonam *ahe*, eſt maſculinum. Et pro feminino & neutro *aè*, ſine aſpiratione. Et in plurali *Au-ae*, eſt maſculini aut feminini generis, & proinde communis.

De rebus ad domum & culinam pertinentibus.

De rebus ad familiã ſpectantibus.

Emiredu tata. Accende ignem.
Emo-goep-tata. Extingue ignem.
Erout-che-rata-rem, adfer fomites ad ignem ſuſcitandum.
Emogi-pira. Piſces coque.
Eſſeſʃit. Torre.
Emoui. Elixa.
Fa vecu-óuy-amo. Fac farinam.
Emogip caouin-amo. Compone potum.
Coein vpé. Vade ad fontem.
Erout-v-icheſue. Adfer mihi aquam.
Che-renni augepe. Da mihi potum.

Quere

Quere me che remyou-recoap. Veni vt mihi cibum præbeas.
Taie poeh. Manus meas lauem.
Tae-iourou eh. Abluam os meum.
Che-embouaßi. Eſurio.
Nam che iourou-eh. Non eſurio.
Ehe-vſſeh. Sitio.
Che-reaic. Caleo, Sudo.
Che-rou. Frigeo.
Che-racoup. Febricito.
Che carouc-aßi. Triſtis ſum.
Carouc tamen veſperam ſignificat.
Aicoteue. Me res quædam excruciat.
Che poura-ouſſoup. Peſſime agitur mecum.
Chero emp. Lætus ſum.
Aico memouoch. Ludibrio expoſitus ſum.
Aico-gatou. Res mihi cedunt ex ſententia.
Che remiac-ouſſou. Meum mancipium.
Chere miboye. Meus ſeruus.
Che-roiac. Qui ſunt minores me, & ad mihi miniſtrandum nati.
Che-porracaſſare. Piſcatores mei.
Che-mae. Bona mea, merces, ſupellex. Denique quidquid meum eſt.
Che-rémigmonem. Eſt induſtriæ meæ.
Che-rere-couarré. Meus cuſtos.

Che-roubichac. Qui eſt maior me, quem nos Regem noſtrum, ducem, principem denique vocamus.
Mouſſacat. Eſt bonus paterfamiliâs, qui peregrinos viatores excipit.
Querre-muhau. Potens in bello, & in quadam re perficienda ſtrenuus.
Tenten. Qui videtur in bello, aut in alia re fortis.

Che-roup. Pater meus.
Che-requeyt, Meus frater natu maior. *Che-rebure.* Minor natu. *De progenie.*
Che renadire. Mea ſoror.
Che-reue. Filius ſororis meæ. *Che-tipet.* Filia ſororis meæ.
Che aiche. Amita.

Ai. Mater mea. Dicunt etiam *Che-ſi,* Mater mea: & ſæpe quidem dum loquuntur de ipſa.
Che ſut. Socia matris meæ, quæ patris etiam eſt vxor.
Che-rayt. Mea filia.
Chéremeniynou. Filii filiorum meorum & filiarum.

Notandum eſt auunculum nomine patris vocari, & patrem nepotes & neptes ſuos filios ac filias appellare.

Quod Grammatici noſtri verbum nominant, apud Braſilienſes dicitur *guengaue,* quod idem eſt ac loquendi modus. Vt autem aliquam eius rei notitiam habeamus, exemplum in medium proferemus. *Verbũ apud Grãmaticos.*

Primum.

Singular. Indicat. aut demonſtrat.

Aico, Sum. *Ereico*, Es. *Oico*, Eſt.

Pluralis.

Oreito, Sumus. *Peico*, Eſtis. *Aurae oico*. Sunt.

Tertia perſona ſingularis & pluralis ſimiles ſunt, niſi quod in tertia *an ae*, pluralis numeri pronomen eſt addēdum, quod ſignificat *Illi*, vt apparet in præterito imperfecto, numeri ſingularis, quod reſoluitur per aduerbium *aquoeme*, id eſt, eo tempore.

Aico-aquoeme, Tunc eram.

Ereico-aquoeme, Tunc eras.

Oico aquoeme, Tunc erat.

Plus imperfectum.

Oroico aquoeme, Tunc eramus.

Peico aquoeme, Tunc eratis.

Aurae-oico-aquoeme, Tunc erant.

Pro præterito perfecto.

Singularis.

Accipiemus verbum *Oico*, vt ante & hoc aduerbium *Aquoe-mene*, quod eſt temporis præteriti & pluſquam perfecti.

Exemplum.

Aſſauouſſou-gatou-aquoemene, Eum perfectè amaui eo tēpore: *Quo-uenengatou-tegne*, Nunc vero nullo modo, quaſi dicas, debebat amicitiam meam colere, quando ipſum amabam.

Pro futuro. *Aco-iren*, Ero in poſterum. Et ita deinceps de ſingulis perſonis tam ſingul. & plural.

In Imperatiuo.

Oico, Sis. *Toico*, Sit.

Plurali.

Toroico, Simus. *Tapeico*, Sitis.

Aurae-toico, Sint. Pro futuro vero addere oportet, *Irén*, vt ante. Et imperando pro præſenti dicendum eſt, *Taugé*, quod eſt, Statim.

Pro optatiuo.

Aico-mo-men. Quam libenter eſſem. Et ſic deinceps.

Optatiuum reſoluimus per aduerbium *Iron*.

Exemplum.

Taico-de-iron, Tecum ſim, & ſic deinceps.

Participium.

Chérécoruré. Ens. Quod participium recte per ſe intelligi non poteſt, niſi addatur pronomen *de-ahe-et-aé*. Pluralis quoque *Oreé, pée, an aé*.

Vox indefinita pro infinito accipi poteſt. Sed ea raro vtuntur.

Coniugatio verbi *Aiout*, Exemplum indicatiui aut demonſtratiui in præſenti tempore.

Singu-

Singularis numerus.

Aiout. Venio, aut veni.
Ere-iout. Venis, aut veniſti.
O-iout. Venit, aut venit.

Plural. numerus.

Ore-iout. Venitis, aut veniſtis.
An-ae-o-out. Veniunt aut venerunt.

In aliis temporib. accipere debemus aduerbia, quæ poſt declarabimus. Nullum enim verbum coniugatur, quin per aduerbium reſoluatur, tum in præterito, præſenti imperfecto, pluſquam perfecto, Indefinito & futuro.

Exemplum præteriti nondum perfecti.

Aiout-agouéme. Tunc veniebam.

Exemplum præteriti imperfecti & perfecti.

Aiout-agouéméné. Veni, aut veneram eo tempore.
Aiout dimaé-né. Longum tempus elapſum eſt à quo veni.
Quæ tempora potiùs indefinita ſunt cenſenda.

Exemplum futuri.

Aiout-Iran-né. Veniam certe die. Poſſumus etiam dicere *Iran*, quamuis nõ addatur *né.*

Notandum eſt etiam, quod dum adduntur aduerbia, perſonæ repetendæ ſunt, vt ſic in præſenti indicatiui & demonſtratiui.

Exemplum Imperatiui ſingularis numeri.

Eori. Veni: habet tantùm ſecundam perſonam.
Eyot. Nam in hac lingua non poſſumus imperare tertiæ perſonæ, quam nõ videmus. Poſſumus quidem dicere:
Emo-out. Fac vt veniat.

Pluralis numeri.

Pe-ori. Venite.
Pe-iot. Venite.

Soni.

Eiot & *pe-iot*, Similem ſenſum habent, ſed prior, *eiot*, honeſtius eſt inter homines, quoniam vltimus *Pe-iot*, vſurpatur in vocandis beſtiis & auibus, quas domi alunt.

Exemplum optatiui: tamen videtur imperare.

Singula.

Aiout-mo. Libenter veniſſem. Et ſic de ceteris perſonis, vt in Indicatiuo: habet tempus futurum addito aduerbio:

Exemplum coniunctiui.

Ta-iout. Veniam.

Sed ad implendam ſignificationem addenda eſt hæc vox *Nein*, quæ eſt aduerbium exhortandi, imperandi, orandi, & incitandi. Verbum hoc indicatiuo caret: attamen ab eo formatur participium.

Tovvme. Veniens.

Exemplum.

Che-rourmé-Aſſoua-nitin.
Che-remiéreco pouére.
Vt veniens inuêni quod aliâs perdideram.
Senoyt-pe. Hirundo.
Inuby-a. Cornua lignea, quibus Barbari ſonitus cient.

FINIS COLLOQVII.

Inſuper vt faciliùs iudicium de rebus à nobis in hac hiſtoria commemoratis ferre poſſint, tum ii quibuſcum eundo, ac redeũdo nauigaui, tum ii omnes, qui me in America viderunt (è quibus non paucos ſuperſtites eſſe credo) ipſiq; adeo nautæ, aliique qui vel tantillum ad Sinum *Ganabara* ſub Capricorni Tropico vixerunt: In eorum gratiam colloquio catalogum hunc, qui nomina pagorum 22. ad quos non ſemel oberraui, adiungere viſum eſt.

Pagin. 2. quos in America peragrauit auctor.

Ac primùm quidem hæc ſunt eorum nomina, qui ſiti ſunt ad dexteram, ingredienti ſinum illum. *Cariauc.* 1. *Yaboraci.* 2. Quorum poſtremum Galli Pepinum nominabant, de nauarchi cuiuſdam nomine, qui nauem aliquando ad eum pagum onerarat.

Euramyry. 3. A Gallis Goſſet nominatur, de interpretis cuiuſdam nomine, qui aliquandiu ibi habitarat.

Pira-ouaſſou. 4. *Sapopem.* 5. *Ocarentin*, pagus amœniſſimus. 6. *Oura ouaſſou-oueé.* 7. *Tentimen.* 8. *Cotiua.* 9. *Pauo.* 10. *Sarigoy.* 11.

Alium præterea Talli petram vocant, ob rupeculam à mola non abſimilem, quæ ſiluam ingredientibus iter ad iſtum pagum indicabat. 12. Alium quoque Galli *Vpec* nominant, de Indicarum gallinarũ nomine, quas Barbari *Vpec* nuncupant.

Alium præterea ſagittarum vicum appellabamus, quod cum primùm ad eũ iter faceremus, in ſiluam ingreſſi, ſagittas multas ad proceriſſimæ cuiuſdam arboris putrefactæ cacumen emiſſas defixeramus, quæ in poſterum indicis vices nobis præſtarent. 14.

Qui ad dexteram.

Keri-u. 15. *Acara-u.* 16. *Morgouia-ouaſſou.* 17.

Qui in Inſulam magnam.

Pindo-ouſſou. 18. *Corouque.* 19. *Pirauijou.* 20. Alius præterea, cuius nomen mihi excidit, ſitus inter *Pindo-ouſſou, & Piraijou*, ad quem in quibuſdam captiuis emendis operam poſui. 21.

Alius quoque inter *Carouque* & *Pindo-ouſſou*, cuius etiam appellatio non occurrit. 22.

Quæ ſit tum pagorum, tum ædium forma, alibi demonſtrauimus.

Cap. XX.

De noſtro ab America diſceſſu: deque naufragijs & alijs non minimis periculis, quæ primum in reditu noſtro euaſimus.

POſtquam menſes octo in Inſula, quam occuparat Villagagno, viximus, ab eo eiecti fuimus. Itaq; in continentem ſeceſſimus, ad ſiniſtram Ganabaræ ſinum ingredientibus, ad eum locum quem nos *la briqueterie* nũcupamus, qui ab caſtello Collignio paſſibus M. diſtat. Ibi menſes duos in tuguriolis quibuſdam à Gallis piſcatum euntibus olim extructis degimus.

Lateritia, locus in America.

Per illud tempus Chappellæus & Boiſſius, quos apud Villagagnonem reliqueramus, ad nos veniunt, eandem ob cauſam eum deſerentes, ob quam nos ab illo diſceſſionem feceramus. Duo vero illi in noſtrum ſunt adſcripti numerum, qui naulum ſexcentenarum Gallicarum libellarum, vnà cum aliquanta commeatus copia cum nauclero, cuius naui tranſportati ſumus, pacti eramus.

Chappellæus, Boiſſius a Villagagnone abſcedunt.

Verùm antequam vlteriùs progrediar, id eſt à nobis dicendum, quod antea nos dicturos recepimus, nimirum quo ſe geſſerit modo in nobis dimittendis Villagagno. Legati regii nomen præ ſe ferebat, munuſque obibat in illis regionibus: quare Gallorum, qui eò veniebant, nullus quidquam cõtra illius nutum adgredi auſus erat. Ille igitur tantiſper dum nauis, qua reuecti fuimus, in anchoris ſtabat, ad Ganabaræ ſinum, quo in loco onerabatur, ex ſcripto nobis abeundi poteſtatem facit, & literas dat ad nauarchum, quibus illi ſignificat, ne cunctaretur nos naui deportare, id quidẽ illi per ſe licere: nam (inquiebat fraudulenter) quam gratus fuit mihi olim eorum aduentus, quo me id aſſequutum eſſe rebar quod optabam, eorum diſceſſione tàm delector, quãdo mecum non conſentiunt. Qua ſpecie inſidias nobis clam ſtruxerat. Arculam enim cerata tela obuolutam (qui mos eſt ab nauigantibus receptus) epiſtolis plenam, quas ad familiares ſcribebat, eidem nauarcho tradit: quibus dicã in nos conſcriptam clam interſerit, qua primo quoque obuio regio Iudici, vt in nos manus conijciat. Atq; ita merita noſtra in ſe collata Villagagno indigniſſima perfidia veluti obſignauit. Quam tamen (vt mox dicetur) in contrarium Deus conuertit euentum: maximo enim noſtro ſolatio, Villagagnonis vero ignominiæ ceſſit.

Villagagnonis indigniſſima perfidia.

Tandem Prid. Nonas Ianuarii, Anno 1558. nauem noſtram, Iacobæam nomine, Braſilio, pipere Indico, goſſypio, cercopithecis, Sagouinis, pſittacis, aliiſq; id genus, quæ iam pridem pleriq; noſtrum ſibi compararant, oneratã conſcendimus. Sed antequam è portu ſoluamus prætermittere nolo, vt magis ac magis pateat Villagagnonem vnum impedimento fuiſſe, quo minus Galli regionem illam tenuerint, Faribæum quendam nomine, Rothomagenſem, nauis noſtræ præfectum nauigationem illam ſuſcepiſſe religioſi nominis proccerum rogatu, vt terram illam exploraret, atq; habitationi idoneum locum deligeret. Ac ſane is nobis ſignificauit, niſi Villagagnonis defectio obſtitiſſet, vltra octingenta hominum capita longis Belgicis nauibus eò nauigatura mox fuiſſe:

Villagagno in cauſa eſt, cur a Gallis America nõ ſit occupata.

Ego vero facile credo, ſi Villagagno conſtanter in propoſito perſeueraſſet, è Gallia vltra capitum decem millia eò commigratura fuiſſe, quæ & Inſulam noſtram ab Luſitanorum inſultibus propugnaſſent (qua tamen non multo poſt diſceſſum noſtrũ ſunt potiti) ampliſſimoſq; ac fertiliſſimos agros ſub regia auctoritate in America incolerent. Quæ terra ſi id contigiſſet, antarcticæ Galliæ nomen, quod inditum fuerat, merito retinuiſſet.

Qua die ab America diſceſſerimus. Sed vt ad rem, eodem ipſo die, nimirum Prid. Non. Ian. ſoluimus, ac Deo duce, vaſto illi Occidentali Oceano rurſum nos committimus. Recenſione facta, capitum numerus ad quadraginta quinque eſt inuentus. Nauigium enim quo vehebamur oneraria erat nauis mediocris, cuius Nauarchus, nomine Baudouinus, de quo ante facta eſt mentio, nautas viginti quinque habebat, nos vero quindecim eramus. Nauigationem porro illam nonniſi imminentis periculi cum formidine ſuſcipimus: enimuero plerique noſtrûm ob infinitos, quos inter eundum exantlauerant labores, niſi adeo iniquus nobis fuiſſet Villagagno, vt in Galliam remigrarent, nunquam adduci potuiſſent: tũ quod ſincere Deum illic colere liceret, tũ etiam ſoli fertilitate experta: quarum rerũ in Gallia tũ erat, atq; eſt etiamnũ lõge maior difficultas. Hinc fit vt ego, qui patriã meam ſemper amaui atq; amo, Americæ valedicturus, hoc loco fateri cogar, me non raro Americanorũ conſortii teneri deſiderio, apud quos integritatẽ ac ſynceritatẽ maiorem ſum expertus, quã apud noſtrates pleroſq; Chriſtianum nomen præ ſe ferentes. Iam enim apud nos fides nulla ſupereſt, reſq; adeo noſtra tota immutata eſt, inq; diſſimulationibus, atq; verbis inanibus poſita.

Breuia. At quoniam ipſo nauigationis noſtræ initio Breuia erant nobis rranſmittenda (ſunt autem ſcopuli arenæ permixti) quæ in mare ad L X. paſſ. Mill. porriguntur, quæ etiam quam longiſſime poſſunt fugiunt nautæ, vento non ſatis ad altum tenendum ſecundo, vt tam graue declinaremus periculum, retro cedere propemodum coacti fuimus. Attamen poſtquam totos ſeptem dies fluctibus agitati oberrauimus, nec multùm promouimus, circa mediam noctem accidit nobis, vt nautis pro more alternatim aquam è ſentina ὑδραύλῳ haurientibus, quamuis diu multumq; in illo perſtitiſſent labore, eam tamen exhaurire nuſquã potuerunt. *Imminens naufragium.* Nauclerus noſter rem illam admiratus ad ſentinam deſcendit, quidnam rei illud eſſet ſciſcitaturus. Nauem rimoſam atque adeo aquis oppletam, vt iam paulatim demergi eam perſentiremus, comperit. Quare minime quærendum arbitror, vtrum ſingulis noſtrûm expergefactis, vbi imminens illud periculum, in quo verſabamur, innotuit, vehementer perculſi fuerimus, nec ne. Ac ſane tam certum erat ſubmerſionis mox futuræ indicium, vt ſalutis ſpe omni abiecta, plerique iam mortem expectarent.

Veruntamen Deo ita prouidente quidam (in quibus eram) vitam ſuam quam longiſſime poſſent producere decernunt: ſeque colligunt, ac duobus ὑδραύλοις nauem ad horam vſq; meridianam ſuſtentant, hoc eſt, duodecim horarum ſpatio, quo tanta abundantia in nauem influxit, quanta totis viribus à nobis potuit exhauriri. Immo cum Braſilium, quo erat nauis onuſta, aqua attigiſſet, ſanguinem bubulum rubore referens è canalibus effluebat. Tãtiſper igitur

tur dum tanta cum diligentia, quantam res ipſa flagitabat, neruos omnes contendimus, ſecundo flante vento ad reditum in Barbarorum oram, quã (vtpote non multũ à nobis remotam) illius diei hora vndecima conſpeximus, proram eò conuertimus. Interea nautæ, qui cum fabro lignario ſub foris erant rimulas, quæ aquæ ingreſſum præſtabant luſtrantes, tam nauiter officio functi ſunt, vt lardo, plumbo, panniculis, atq; id genus aliis, quæ illis non parce à nobis ſubminiſtrabantur, infeſtiſſimas quaſq; obturant: atque ita viribus iam deficientibus pauliſper leuati fuimus. Attamen vbi faber lignarius nauem vndiquaque diligenter recognouit, aſſeruit eam (vtpote vetuſtam & vermibus eroſam) ad tantam nauigationem minime eſſe parem, quãta erat ea, cui iam nos accincti eramus: auctorque fuit, vt vnde exceſſeramus eò rediremus, ibiq; vel nauem aliam è Gallia venturam opperiremur, vel nouam conderemus: de qua ſentẽtia acerrime eſt cerratum. Nihilominus tamen vicit naucleri ſententia, qui veritus vt ſi littus repeteret, nautis deſtitueretur, malle ſe affirmauit, vitam ſuã ad omnes caſus obiicere (quæ erat illius amentia) quam mercium, atque adeo nauis ipſius iacturam facere. Se quidem Philippo, aliisq; quibus præerat, ſi ad Americam oram redire animus eſſet, ſcapham ad eos vſus daturũ eſſe. Ad quæ propere Philippus ſe quidem Galliam repetere decreuiſſe, atque ſuis omnibus, vt idem facerent, auctorem eſſe reſpondit. Nauclerus vero alter excepit, nauigationem periculoſiſſimam eſſe: ac preterea preſentire ſe eam diuturniorem futurã quam vulgo crederetur: ac proinde commeatum tot hominibus alendis nõ ſuffecturum. Quibus auditis ex vniuerſo numero ſex conuenimus, qui nauigationis pericula, ac præcipuè famem imminentem reformidantes Americanam oram, à qua XX. tantùm paſſuum millia aberamus, repetere ſtatuimus.

Id conſilium vt exequeremur, haud mora, ſarcinas noſtras in ſcapham cõiicimus, quæ nobis data fuerat, cum farinæ exigua copia, atq; aliquantulo potu. Sed dum mutuo valedicentes bene alii aliis precaremur, quidam ex iis, qui cum Philippo remanſerant, ſummo quo me proſequebatur amore motus, manum mihi porrexit, atq; ita infit, obſecro te, vt nobiſcum remaneas, fac nos minime in Galliã eſſe appulſuros, attamen longe maior affulget ſpes ſalutis, ſiue ad Prouinciam Peruenſem, ſiue ad aliquam inſulam appellamus, quam ſi ad Villagagnonem reuertamur, apud quem (vt facile eſt coniicere) quieti nunquam eritis. His permotus cum longiori orationi locus non daretur, ego relicta in ſcaphã ſarcinarum mearum bona parte in nauem rurſus confeſtim conſcendo, atque ita periculum ſummum (vt dicemus) ab amico illo ſagaciter præuiſum, effugi. Quinque reliqui, quorum nomina nõ ſine cauſa hoc recenſebo loco, Petrus Bordonius, Ioannes Bordellus, Matthæus Vernellius, Andreas Fontanus, Iacobus Ballæus, ægre à nobis nec ſine lachrymis abſcedentes, Americanam oram repetiere. Ad quã nonniſi maximo labore tãdem appulerũt, atq; ad Villagagnonem redierunt; quorum tres primo loco nominatos ſuffocãdos curauit.

Gallorum quinque in Americã reditus.

Itaque rebus omnibus apparatis, vela damus, rurſumq; mari nos cõmittimus, putri ac vetuſta illa naui vecti, in qua ceu in ſepulchro mortem potiùs quam vitã operiebamur. Ac ſane præterquam quod maximo cũ labore Breuia

illa tranſgreſſi ſumus, per totum Ianuarium menſem cõtinuis procellis ac tempeſtatibus agitati fuimus, nauiſq; noſtra maximam aquæ copiam rimulis excipiebat, quam niſi continuo exhauſiſſemus, centies de die (vt ita dicam) periiſſemus. Labor autem ille non fuit vnius diei.

Inſula inculta arboribus atq; auib. abundans.

Maximo igitur illo labore vltra quadringenta paſſuum Mill. prouecti, Inſulam quandam incultam conſpicimus, in modum turris rotundam, quæ quãtum coniectura aſſequi poſſum, paſſus mille in ambitu habebat. Eam vero, cum ad dexteram præternauigaremus, arboribus non modo virentibus eo menſe Ianuario abundare animaduertimus, ſed etiam tanta auium copia, quarũ non paucæ malo rudentibuſq; nauis noſtræ inſidentes prehendi ſe atq; contrectari patiebantur, vt eminus columbarium forma referret. Aues in ea erant nigri, leucopæi, ſubalbi, atq; varii id genus coloris: omnes quidem inter volandũ amplitudinem non mediocrem præ ſe ferebant, verum captis quibuſdam vbi plumis eas nudauimus, corpore paſſerem amplitudine nõ ſuperante eas eſſe comperimus. Vltra quatuor paſſuum Mill. progreſſi, ad dexteram rupes acutas emergentes conſpicimus, quæ res metum dedit, ne plures illiuſmodi ſub aquis laterent, ad quos nauis alliſa frangeretur, quod ſi contigiſſet, ab ea exhaurienda immunes fuiſſemus. Toto nauigationis illius noſtræ tempore, quæ fuit quinq; menſium, terras nullas, exceptis inſulis illis, conſpeximus, quas Nauiculatores noſtri in ſuis chartis minime notatas ĩnuenerunt, ac forſitan etiam à nullis antea conſpectæ fuerant.

Sub finem Februarii menſis ad æquinoctialem circulum acceſſimus, adeo vt tribus tantum gradibus ab eo diſtaremus. Sed quia dies iam quinquaginta erant elapſi, cùm nauigationis partem tertiam nondum confeceramus, commeatus vero pars bona erat conſumpta, ambigebamus, vtrum ad S. Rochi promontorium deflecturi eſſemus, necne? quæ terra Barbaros quoſdam incolas habet, à quibus commeatum nos accipere poſſe nonnulli ſpem faciebant. Vicit tandem eorum ſententia, quibus viſum eſt vt vlteriùs progrederemur, vtq; cercopithecorum & pſittacorum, quos nobiſcum vehebamus, pars occideretur, atque ita commeatui parceretur.

S. Rochi promontorium.

Porrò quarto huius hiſtoriæ capite ſummos retulimus labores, qui nobis inter eundum fuerunt exantlandi, vbi ad circulum æquinoctialem acceſſimus. At vero quia ipſe expertus ſum, non faciliorem à polo antarctico huc tendentibus eſſe acceſſum, quę mihi de ea re probabiliter videntur, dicenda hoc loco adiiciam. In primis igitur illud ponendum eſt, circulum æquinoctialem, cuius ſitus eſt ab Euro ad Fauonium, quaſi dorſum ſiue ſpinam mundi eſſe, iis qui ab Aquilone ad Auſtrũ nauigationem inſtituunt, & contra (nam alioqui ſat ſcio, in globo nihil ſummum, nihil infimum eſſe) dico igitur & acceſſum ad mundi illam ſummitatem eſſe ab vtraque parte difficillimum, & in mari fluctus vtrinque æſtuantes, quos tamen in immani illa abyſſo cernere eſt difficile. Ventos quoque ab eo loco erumpentes, atque in contrariã partem flantes, naues ipſas Æquinoctialis circuli acceſſu prohibere. Cui meæ ſentẽtiæ id ſuffragatur, quod ſtatim vbi vel gradum vnum ab vtrauis parte tranſgreſſi fuerint nautæ, lætitia

Quid cauſæ ſit, cur circa Æquinoctialem lineã difficilis ſit nauigatio.

ſumma exultantes, ac de reliqua nauigatione bene ominantes ſeſe inuicem ad commeatum edendum hortantur: adeo vt naues in decliui globi verſantes, nõ ita difficulter agantur, atque ad ſummitatem illam tendentes agebantur. Adde quod maria omnia inter ſe quamuis conuexa (quæ tamen admiranda DEI prouidentia, ne terras obruant frenantur, licèt in terris fundata ſint, atque adeo ſupra ipſam terram elata, quam in varias Inſulas, & quaſi particulas diuidunt, quas item inter ſe quodammodo concatenatas quibuſdam filamentis & radicibus, vt ita loquar, in imis gurgitibus eſſe exiſtimo) cùm inquam hæc tanta aquarum moles vna cum terra ipſa ſuſpenſa, quæque duobus axibus ſuſtentata (quos axes in quadrangulis vtrique polo oppoſitos eſſe fingo, quorũ quatuor, decuſſes duas faciunt, quæ in orbem & ſemicirculum ſphęram totam ambiunt) perpetuo agitur motu, quod ex æſto marino apparet. Cùm igitur motus ille ſub Æquinoctiali circulo initium habeat, certiſſimum eſt, hemiſphærio meridionalium aquarum ad præſcriptos limites recedente eos, qui in medio globo verſantur, quaſi in æquilibrio nonnihil hac quoq; ratione ab curſu cohiberi. Addo inſuper, quod & alibi attigi, aëris intemperiem malaciaſque, quæ ſub æquatore crebro obtinent, non parum incommodi afferre: imo obſtare, quo minus celeri curſu tranſmittatur. Hæc ſunt quæ paucis ac quaſi obiter de hac re mihi dicenda fuere, de qua tamen in vtramq; partem controuerti facile eſſe exiſtimo. Ac ſane nemo eſt, quantumuis eruditus, qui de his rebus ſtatuere quidquam poſſit, quod non refellatur. Solus enim Deus, qui ingẽtem hunc orbem aqua terraq; conſtantem condidit, quemq; non ſine inſigni miraculo ſuſpenſum continet, arcana iſthæc omnia nouit. Ac ſane non eſt difficile argumenta, quæ paſſim in ſcholis de hac re agitantur, confutare: quæ tamen minime ſunt contemnenda, eo præſertim nomine, quod ingenia acuunt, dummodo iſthæc omnia non primam (quod faciunt Athei) ſed ſecundas eſſe cauſas meminerimus. Deniq; nihil certi hac in parte agnoſco, niſi id quod ſacræ tradunt literæ. Illæ enim ſpiritum illius auctorem habent, à quo veritas omnis manet, ac proinde ſolas illas indubitatas habeo.

Sed curſum noſtrum perſequamur. Cùm tandem ad Æquinoctialem circulum paulatim maximis cum laboribus perueniſſemus, Gubernator nauis, eleuationem noſtram aſtrolabio rimatus eſt: atq; aſſeruit nos ſub linea illa Æquinoctiali eodem ipſo die, quo ſol ad eam peruenerat verſari, nimirum 4. Id. Mart. quæ res vt apprime notanda, quæque ante illud tempus pauciſſimis contigiſſet, ab illo eſt obſeruata. Pluribus hæc perſequi non lubet, cuilibet tantùm æſtimandum relinquo, quantos æſtus tum perpeſſi fuerimus, quibus Sol eſſet pro Zenith. Præterea quamuis aliis anni temporibus Sol modo ad vnum, modo ad alterum ex tropicis exſpatietur, nullibi tamen ſiue mare ſiue terram ſpectes, æſtus infeſtior perſentitur, quam ſub illa zona. Satis id mirari non poſſum, quod à quodam alioqui fide (quantũ mihi cernere datum eſt) digniſſimo, eſt memoriæ proditum: Hiſpanos quoſdam per regionem quandam Peruanam iter facientes, non modo miratos eſſe, quod ſub æquatore niuem cõſpexiſſent, immo montes niue obtectos ægre ſuperaſſent, ſed etiam tantum frigus ex-

Sub Æquatore ipſo die Æquinoctiali verſati ſumus.

Hiſt. Gen. Ind. lib. 4. cap. 126.

perti eſſent, vt ſociorum ſuorum nonnulli gelu rigore fuerint examinati. Iam ſi vulgaris illa phyſicorum afferatur ſentētia, niuem in media aëris regione creari, quam faciat ad rem (quod cum bona eruditorum venia dictum ſit) non ſatis video. Sol enim perpendiculariter in illa linea radios ſuos in terram emittit, ac proinde aërem calefacit, qui niuem ferre non poteſt, nedum vt eam congelet, concreetq;. Nec magis mouet me, quod de montium altitudine atq; de Lunæ frigiditate vulgo dici ſolet.

Quare inſolidum quid illud eſſe ſtatuo, atq; ab Philoſophorum regulis exceptum: ſolutionem vero certiorem afferri minime puto ea, quam Deus ipſe Iobo affert, cui vt oſtenderet homines, quantumuis acutiſſimos præclaris ſuis operibus capiendis minime pares eſſe, ait: An meos theſauros penetraſti? An grandinis theſauros oculis perluſtraſti? Quaſi ſummus ille opifex Iobo diceret, Quod horreum mihi putas eſſe, quo iſthæc contineantur? túne iſtarum rerum cauſas rimari potes? Minime id quidem, tu imperitior es, quam qui iſthæc poſſis aſſequi.

Iob. 48. 22

Sed ad rem. Africus tandem ventus nos ab æſtibus illis ſummis eripuit, ac mox arcticum polum, cuius conſpectu annum integrum carueramus, intueri cœpimus. Ceterùm ne lectores diutiùs detineam, ea minime repetam, quæ à nobis ſunt commemorata, de permultis obſeruatū digniſſimis, de piſcibus volantibus, aliiſq; prodigioſiſſimis, non vnius generis, qui à nobis inter eundū ſub torrida illa zona viſi ſunt: verum eos ad narrationem illam remitto.

Iam igitur eorum, à quibus eripuit nos Dominus, periculorum narratio eſt repetenda. Iurgium ſubortum erat inter vnum ex præfectis nauis noſtræ, & nauiculatorem noſtrum, quo fiebat, vt neuter recte officio ſuo fungeretur. Cōtigit, vt nauiculatore ad 7. Cal. April. vicem ſuam explente vela omnia expandi, atque in altum erigi iuſſerit: turbinem vero imminentem non animaduerterit, qui repente in vela noſtra tanto impetū irruit (quæ vt contraherentur iuſſiſſe debuerat) vt naui in latus inclinata, adeo vt mali ſummum aquam attigerit, quin & rudentes, auium caueæ, aliæq; ſarcinæ paulo negligentiùs collocatæ in mare deciderint, non procul abfuimus ab exitiali ſubmerſione. Attamen rudentibus ſumma celeritate abſciſſis, nauis paulatim erecta eſt. Nihilominus tamen nos in ſummum diſcrimen tum deueniſſe merito affirmare poteramus. Illi tamen, quorum culpa totum illud nobis euenerat, non illo periculo manſueti facti ſunt, atque ad concordiam allecti. Sed contra ſimul atque à periculo exſoluti fuerunt, gratiarū actionis loco pugnam intentarunt inter ſe adeo obſtinatam, vt periculum eſſet ne tandem ad cædem deuenirent.

Humanū ingenium, niſi a Deo immutetur, indomitum.

Aliquot poſt diebus obtinente malicia, faber lignarius cum nautis, qui de nobis leuandis à tanto labore (dies enim ac noctes in naui exhaurienda ὑδρακάλοις occupabamur) ſoliciti erant, rimas, quas obturarent, diligenter perquirūt. Sed dum quandam ſarciunt, accidit, vt aſſer longitudine & latitudine pedis vnius auulſus ſit, aqua vero tanta copia, tantoque impetu in nauem irruperit, vt nautas ipſos è veſtigio abegerit, adeo vt illi fabrum lignarium reliquerint ſolum, ad

nos

nos vero,qui in foris eramus accedentes, re ipſa minime explicata ſummo cum pauore exclamabant,actum eſt de nobis,actum eſt de nobis.

Ad hæc Præfectus,cum nauarcho & Gubernatore, periculo vrgente aſſeres nauis,quæ foris ſunt tegumento, confeſtim in mare deiiciunt, quo faciliùs educeretur ſcapha. Braſilii quoq; maximam vim aliaſq; merces, quarũ precium ad Gallicarum libellarum millia decem accedebat. Illi igitur conſilium de naue relinquenda inibant, deq; ſalute quærenda in ſcapha: quam rurſum ne nimio onere opprimeretur metuebant. Quo factum eſt,vt nauarchus ſtricta machæra nos omnes ingreſſu illius prohibuerit: minatus,ſe brachium illi abſciſſurum, qui primus in illam ingreſſum moliretur. Igitur rabido mari permiſſos nos eſſe autumabamus. Prius tamen illud naufragium, ex quo ſingulari Dei ope emerſeramus,in mentem nobis redibat,hortabaturque,vt totis viribus in eo præſtaremus,ne nauis obrueretur: cùm tamen alioqui æque mortem atq; vitam opperiremur. Tamen tantũ effecimus, vt nauem incolumem retinuerimus. Atqui non omnibus erat ea animi fortitudo: nautæ enim plerique mortis illius, quod imminebat genus reformidantes,adeo obſtupuerant,vt rerum omnium curam iam abieciſſent. Ac ſane, merito quidem aſſeuerare poſſum impios illos atheos,qui paſſim inter pocula eos irrident,qui mari ſeſe committunt, quique tot pericula ſubeunt,ſi apud nos adfuiſſent, nugas illas & ludibria ſua confeſtim horrendis terroribus permutaturos fuiſſe. Mihi porro dubium non eſt, quin eorum,qui iſthæc aliaque quæ iam commemorauimus, pericula ſunt lecturi,plerique ex noſtrate forma exclament: Quam tutum eſt braſſicas in continente plantare! Quam faciliùs admiranda de Barbaris audiuntur quam viſuntur! Quam ſapienter olim Diogenes eos laudabat, qui nauigandi conſilio inito, minime tamen nauigabant! Atqui nondum noſtrorum hic fuit exitus malorum: tum enim cùm in iſtud incidimus diſcrimen, ab portu ad quem tendebamus vicies centena paſſuum millia aberamus. Fuerunt itaque multa alia nobis ſubeunda pericula: quinimo (vt mox dicetur) tantam perpeſſi fuimus famem, vt non pauci ex noſtris extincti ea fuerint. Sed interim ſubiicienda eſt ratio, qua iſtud euaſimus periculum: Faber noſter lignarius humilis quidem ſtaturæ vir,ſed animo forti, nauis ſentinam vt ceteri,minime reliquerat,ſed cõtra penulam ſuam nauticam vaſto illi hiatui admouerat, pedibuſque, vt aquæ viribus obſiſteret (quibus tamen non ſemel eſt à ſuo loco dimotus, atque in altum elatus) calcabat,tum quanta poterat vocis cõtentione eos aduocabat, qui in foris erant conſternati,atq; in ſummam iam deuenerãt deſperationem: monebatq; vt ſibi veſtes,xylina cubilia, aliaq; quæ vſui erant ſubminiſtrarent, quibus quam maxime poſſet, aquæ impetus tantiſper cohiberetur, dum aſſerem appararet, quo hiatus ille pernicioſus reſarciretur. Quibus diligenter ſuppeditatis,illius opera ab tam præſenti periculo liberati fuimus.

Caſus, qui ſubmerſionem nobis propemodum attulit.

Ab eo tempore ventis adeo aduerſis vſi ſumus,vt nauis noſtra modo ad Eurum,modo ad Fauoniũ depelleretur, cũ tamen ad Auſtrum tenderemus. Præterea Gubernator noſter illius artis non admodũ peritus à curſu aberrauit, atq; ita incertum curſum,donec ad Tropicum Cancri peruentum fuerit tenuimus.

Præterea per quindecim dies inter herbas mari innatantes verſati ſumus, quarum tanta erat denſitas, tantaque copia, vt niſi ſecuribus eas ſecantes, nauigio, quod illis frangendis erat impar, viam feciſſemus, futurum autumo fuiſſe, vt ibi ſubſtitiſſemus. Quoniam autem herbarum illa copia mare quodammodo turbidum efficiebat, nos in paludibus cœnoſis verſari credebamus: ac proinde Inſulas quaſdam in propinquo eſſe iudicabamus. Verum iacta bolide, cui funis quingentenarum vlnarum longitudine alligatus eſt, nec fundum attigimus, neq; etiam Inſulas vllas aut continentem animaduertimus. Ad hæc id cómemorare libet, quod ab Ind. Hiſt. de hac re memoriæ eſt proditum: Chriſtophorus Columbus, inquit, ea quam primum inſtituit nauigatione ad Indiam nouam cognoſcendam, Anno nimirum 1492. commeatus reparandi gratia ad vnam ex Canariis Inſulis diuertit, à qua paulo poſt digreſſus, cùm dies permultos nauigaſſet, tandē ad mare adeo herbidum deuenit, vt pratum referret. Quæ res non parum eum commouit, quamuis nullum ſubeſſet periculum. Sed herbarum illarum deſcriptionem ſubiungere placet. Colore ſunt ſubflauo, ad fœnum iam exſiccatum accedente, foliis à ruta hortenſi non abſimilibus: baccis iuniperinas referentibus: prælongis quibuſdam filamentis ac fibris colligātur, non abſimili ab hedera terreſtri modo, atq; ita radicibus expertes, mari ipſo innatant. Ceterùm non ſatis tuto tractantur, nonnunquam etiam ſordes neſcio quas rubras, quarum forma ad galli gallinacei criſtam accedit mari innatantes vidi, quarum adeo periculoſus erat contactus, vt ſi à nobis attrectarentur, manus confeſtim intumeſceret, ac rubore infeſtaretur.

Herbidū mare.

Hiſt. Gen. Ind. lib. 1. cap. 16.

Herbarū illarū marinarum deſcriptio.

Quiſquiliæ rubræ mari innatantes.

At quia nuper in ſermonem de bolide incidimus, de qua multa ab anilium fabularum commentis non admodum aliena ſæpius audiui, nimirum nauigātes ea iacta è terra quæ inhæret, quibus in regionibus verſentur agnoſcere, quod falſiſſimum eſſe de Occidentali mari aſſero. Itaque quod res eſt ſubiiciam. Bolis ergo inſtrumentum eſt trunculum pyramidalem forma referens, ac acuta parte perforatum, quod funibus attexitur, ſebum vero ab altera parte applicantes in profundum demergunt nautæ, quoties locum ſtationi idoneum nactos ſe eſſe putant. Cui, ſi arena adhæſerit, opportunam eſſe ſtationem colligunt: ſin minùs, limum aut rupes ſubeſſe cognoſcūt, cui anchora defigi minime poteſt, ac proinde alio eſſe properandum.

Bolis quid ſit, quiſue illius vſus.

Hæc habui dicenda ad erroris illius refutationem. Ii enim omnes, qui in alto Oceano nauigarunt, immēſam eſſe illius & inſcrutabilem, quantauis maxima funium copia adhibita, profunditatem norunt: quo fit, vt dies noctesq;, quam diu ſecundus eſt ventus, curſus ſit tenendus: obtinente vero malacia, cōſiſtere neceſſe ſit. Nauigia enim mari illi accómoda perinde ac naues actuariæ remis non aguntur. Ex quo patet nugas eſſe ea, quæ vulgo referuntur: bolide humum erui, qua in quibus terris nautæ verſentur, dignoſcant, cùm vaſti illi gurgites (vt ſupra dixi) ſint penitus imperſcrutabiles: quod ſi in mediterraneo mari, aut in ipſa terra, vt quidam de Africæ deſertis referūt, in quibus ſtellarum & pyxidis marinæ ductu viatores iter conficiunt, locum habeat: penes auctores fides eſto. Ego quæ de Occidentali Oceano dixi, vera eſſe confirmo.

Calchond. de bello Turcico.

Igitur

Igitur poſtquam herboſum illud mare prætergreſſi ſumus, veriti ne in piratas incideremus, tormenta aliquot ferrea aptauimus, aliaq; munimenta inſtruximus. Quæ res nouum nobis creauit periculum. Cùm enim tormentarius noſter puluerem igni admouiſſet, tandiu eum apud ignem reliquit, quoad vas, cui fuerit impoſitus, candeſceret, atq; adeo ignem cóciperet: cuius flamma vniuerſum nauigium noſtrum penetrauit. Adeo vt perparum abfuerit, quin ob picem, qua vndiquaq; oblitum erat nauigium, flammis correpti fuerimus, quibuſdam velis ac rudentibus infeſtatis, tribus quoq; nautis grauiſſime aduſtis, quorum vnus poſt aliquot dies vitam cum morte commutauit. De me quod attinet, niſi vultui meo pileum oppoſuiſſem, haud dubie aduſtione fuiſſet turpatus, niſi quid grauius mihi accidiſſet. At illius mei pilei beneficio ſummis tantùm auriculis capilliſque aduſtis incolumis euaſi. Quod quidem ad decimum ſeptimum Cal. Maias nobis contigit. Iam hoc loco aliquantulum eſt reſpirandum nobis per Dei gratiam ab naufragiis, ſubmerſione, incendioq; hactenus liberatis.

Cap. XXI.

De extrema fame, tempeſtatibus, aliisque non paucis periculis, à quibus in Galliam redeuntes diuina ope erepti ſumus.

POST tantiſque euitatis periculis è Scylla in Charybdim incidimus. Etenim cibariis noſtris iam ante non quidem opiperis pars media repête fuit detracta, eò quod tum temporis à Gallia decies centena paſſuum millia aberamus, quam moram nó tempeſtates tantùm nobis attulerunt. Nam (quod etiam alibi dixi) Gubernator noſter à curſu adeo aberrauerat, vt cum aſſereret nos ad Hiſpaniæ oram accedere, Inſulas Eſſoreas legeremus, quæ ab Hiſpanienſi ora ſexies centena paſſuum millia diſtant. Ille igitur error eò inopiæ nos redegit, vt ſub Aprilis menſis finem commeatu penitus careremus. Poſtremum igitur ſolatium fuit, vt Cellulam gypſatam, in qua commeatus recondi ſolent, euerreremus: in qua vermes & murium excrementa maiori copia quam micas reperimus, quiſquiliis tamen illis diligenter collectis, ac ſigillatim diſtributis, pulmentum conficiebamus, quod & nigredine & amaritudine fuliginem ſuperabat. Id genus cibi quam palato eſſet gratum, minime eſt quærendum. Per illud tempus quicunq; cercopithecos & pſittacos reſeruarát iis (quod iampridem à multis erat factum) veſci non dubitarunt. In ſumma, iam ipſo Maij menſis initio ex nautis noſtris duo fame necati ſunt, atq; pro nauigantiũ more in ipſo profundo ſepulti. Præterea tam dira vrgente fame totos viginti dies procellis ac tempeſtatibus adeo vexati fuimus, vt non modo vela omnia complicare, clauumq; obligare, ſed nauigium amplius regere impotes permittere illud flatibus atq; vndis coacti fuerimus. Quæ res effecit, vt per totum illud tempus, quantumuis vrgente fame, piſcis à nobis nullus fuerit captus. In ſum-

Vermes ac muriũ excrementa vna cũ micis panis colligũtur & edũtur.

Nautæ duo fame necati.

ma repente nos in diram famem incidimus extrinſecus vndis, intrinſecus vero aqua petimur. Quare in eorum gratiam, qui mare nõdum viderunt, quos merito mediam tantum mundi partem vidiſſe dixeris, hoc loco, id eſt, in memoriam reuocandum, quod Pſaltes de nauigantibus aſſerit:

Pſal. 107. 23.24.

At vos tranantes pictis vada ſalſa carinis,
Maris coloni diuitis,
Magna Dei vere miracula cernitis, alti
Diſperſa campis æquoris.
Nam ſimulac iuſſit, rapidi tota æquora venti
Ad ipſa tollunt ſidera.
Abripitur pariter ratis, & nunc nubila tangit:
Tumente vecta gurgite,
Tartara nunc contra præceps contendit ad ima,
Ipſiſque mergitur inferis, &c.

Per illud tempus cogente rerum inopia, admiranda concipiebant vota Nautæ: at nos ad verum illum Deum vota omnia dirigebamus, cuius benignitatem atque fauorem toties experti eramus: cuius etiam ope in media ipſa fame, non ſine inſigni miraculo ſuſtentabamur, à quo etiam vno mare ipſum ac tempeſtates ſedari poſſe noueramus.

Interim licet inedia ac proinde macie adeo cõfecti eſſemus, vt nauigationis obeundis miniſteriis vix ac ne vix quidem idonei eſſemus, egeſtas tamẽ ſingulos eò compellebat, vt quacumq; fieri poſſet ratione, de famelico ventre ſaturando cogitarent. Nonnullis in mentem venit, vt fruſtula parmarum ex tergo *Tapirouſſou*, de quo antea, in aqua decoquerent, ederentq;: at illa inuentio non ita ſucceſſit. Alii igitur eadem fruſtula excipientes prunis impoſita torrẽt, quod aduſtum erat cultro eradunt; quod optime ſucceſſit: corium enim illud nobis fame iam confectis ſuillam cutem prunis aſſatam ſapore referebat. Hoc facto experimento, quicunq; parmas eiuſmodi habebant, fruſtatim eas concidebant falcibus, aliiſq; inſtrumentis, fruſtaq; diligenter in ſacculis recondita apud ſe continuo geſtabant, immo in tanto apud eos erant illa pretio, atque loculi auro oppleti apud auaros & fœneratores noſtrates eſſe ſolent. Ioſephus de Hieroſolymitanis obſeſſis verba faciens, memoriæ prodidit, eos nec cingulis nec calceamentis abſtinuiſſe, Coriaque ſcutis detracta mandiſſe. At non defuerunt inter nos, qui & Coriaceos thoraces, ipſaque adeo calceamenta ederent. Immo pueri, qui nobis famulabantur, fame adeo preſſi fuere, vt à laternarum cornibus non abſtinuerint, quarum in nauigiis maxima ſuppetit copia, immo ſebaceis ipſis candelis, ſi quas offenderent, nõ pepercerunt. At nos ſumme debilitatos iugiter in exhaurienda naue laborare neceſſe erat, alioqui mox ſubmerſi fuiſſemus, inediamq; noſtram largo potu compenſaſſemus.

Parmæ ex tergo Tapirouſſou mandun-tur.

De Bell. Iud. lib. 7. cap. 7.

Thoraces coreacei & calceamẽta exedun-tur.

Laternarũ cornua candelæq; ſebaceæ cibi vices præſtant.

Porro ingentem bolidem tertio nonas Maias ſub ſolis occaſum in aere ardentem conſpeximus, cuius tanta erat velis noſtris reuerberatio, vt ea igne iam correpta eſſe crederemus: attamen nullo noſtro incommodo ſtatim euolauit. Iam ſi quæratur, vnde bolis illa ortum habuerit. Reſpondeo rei illius cauſam indagare

Bolis ignea in aere cõſpicitur.

indagare difficillimum eſſe,præſertim cùm terras nouas, ex quibus ichtyocollæ aduehi ſolent, Inſulamque Canada præterlegeremus, quæ regio eſt frigidiſſima, ex calidis exhalationibus ortam eſſe nemo dixerit. Nos igitur vt genere omni incommodorum affli&tarermur, Aquilone vento adeo infeſtati fuimus, vt totos dies quindecim calorem vix vllum perſenſerimus.

Tormentarius noſter ad 4. Cal. Maias, cùm ante tanta fuiſſet fame oppreſſus, vt pſittaci viſcera me præſente cruda paulo ante deglutiſſet, diem ſuũ obiit, nec terræ, ſed mari ſepulchrali, vt & ſuperiores mortui, mandatus eſt. Cuius mortem eò æquiore tulimus animo, quod opera ipſius facile careremus: etenim ſi Piratæ quidam eo tempore nos aggreſſi fuiſſent, non modo non propulſaremus eos, ſed vltro in deditionem venire ſummis votis optabamus (quæ erat noſtra miſeria) dummodo cibus ſuppeditaretur nobis. Sed prout Deo viſum eſt, nos per totam nauigationem illam affligere, vnicum conſpeximus nauigium, quod aſſequi minime potuimus: vela enim apparare maturè per imbecillitatem noſtram non licuit.

Ceterùm conſumptis illis, de quibus paulo ante memini, parmis, coriis, ipſiſque adeo arcarum tegumentis, breuiter quicquid famem explere poterat, nos vltimam nauigationis noſtræ lineam attigiſſe exiſtimabamus. Sed penuria artium inuentrix, quoſdam ex nobis mures vt venarentur compulit. Illi enim fame oppreſſi (quod micas ceteraque omnia, quæ corrodere ſolebant, diligenter collegiſſemus) turmatim per foros curſitabant. Nos vero cùm diligenter, tum ingenioſiſſime iis captandis variis decipularum generibus adhibitis inuigilabamus, nonnunquam etiam noctu felium more eos obſeruabamus. Quo factum eſt, vt quantumuis latentes perpauci manus effugerint noſtras. Ac ſane murem tum pluris quam bouem faceremus, in continente æſtimabamus. Vidi enim qui coronata tria, nonnunquam quatuor, in ſingulos mures numerarent. Immo quendam obſeruaui, qui cùm Chirurgus noſter mures duos ſimul cepiſſet, hac voluit cum illo agere conditione, vt ſi murium ſuorum alterum commodare vellet, cùm primum ad portum appelleremus, galerum, thoracem, femoralia, & tibialia ipſi penderet. Ille tamẽ (quod veſtes vitæ ſuæ poſthaberet) conditionem reſpuit. Denique mures frequentes ac minime exenterati in aqua marina elixabantur, qui tamen maiori nobis erant in pretio, quam ſint in continente veruecini armi.

Mures captantur atq; manduntur.

Præterea quo magis ac magis pateat, nihil quod edule eſſet à nobis contemni, de quodam narrabo, qui cũ Præfectus noſter murem ſatis grandem appatraſſet, quatuor exſectis pedibus, quos in foris reliquerat, eos diligentiſſime collegit, pruniſque aſſauit, aſſeruitque ſe perdicum alas tam ſciti ſaporis minime vnquam ediſſe. Ac ſane, quid eſt quod non tanta inedia oppreſſi mandiſſemus, aut potius voraſſemus, qui ad explendam famem oſſa ipſa olim proiecta, aliaſque id genus ſordes ſummopere optabamus? Nec dubium eſt, quin ſi nobis virides herbę aut fœnum adfuiſſet, brutorum more ea mandiſſemus. Atqui non ſolùm cum malo hoc conflictabamur, totis enim viginti diebus, quibus fame illa infeſtati fuimus, neq; vinũ neq; aqua dulcis in naui noſtra viſa eſt,

Murium pedes diligentiſſime colligũtur.

reſtabat tantum exiguus ſiceræ cadus, quem præfecti noſtri adeo parce diſtribuebant, vt ſi vel Monarcha quis tum nobiſcum fuiſſet, ceteris largiorem potum non obtinuiſſet: ſingulis autem cyathus quotidie aſſignabatur. Cùm itaq; non minùs ſiti quam fame infeſtaremur, quotieſcunq; decidebat pluuia linteis expanſis, ferreoq; globulo in medio ſito, vt commodiùs in vaſa ſubiecta inſtillaret, aquam excipiebamus. Immo eam, quæ per foros effluebat, diligenter colligebamus, nec obſtabant ſordes, quę eam longe turbidiorem ea, quæ per vicos in vrbibus præterfluit, reddunt, quominus à nobis ebiberetur.

Sitis fame intolerabilior.

Sancerrana fames.

Deniq; quamuis ea fames, quã Anno 1573. in obſidione Sancerrana perpeſſi ſumus, in earum numerum, quæ grauiſſimæ habentur, recenſeri debeat, vt videre eſt ex hiſtoria, quam de ea re nos ipſi edidimus, quamuis diuturnior, non tamen æque grauis, atq;, de ea qua nunc agimus, fuit. Sancerræ enim neq; aquę neq; vini laborauimus inopia, præterea herbæ quædam ac radices, vitiumque gemmæ nobis ſuppetebant. Ego ſane ſi ob cauſæ iuſtæ patrocinium, obſidione alicubi tenerer, tantiſper dum Deo creatis rebus benedictionem ſuam imperriri viſum eſſet, quid pelles, membranæ, bubalini thoraces, aliaque eiuſmodi ſuccum aliquantulum habentes, quibus tamen quotidiano vſui, quamuis minime familiaribus, in illa obſidione famem tolerauimus, expertus, minime vnquam famis metu in deditionem hoſtibus venirem, dummodo earum rerum copia ſuppeteret. At in illa noſtra nauigatione longe diuerſa erat ratio: eò enim redacti fuimus, vt nil nobis reſtaret, præter Braſilium lignum, præ omnibus aliis lignorum generibus ſiccum, atq; humore expers. Nihilominus tamen non defuerunt inter nos, qui fame ad extremum adacti, cibi alîus inopia, lignum illud dentibus atterere conarētur. In quibus erat Philippus dux noſter: qui cum fruſtulum ori admouiſſet, altum trahens ſuſpirium, me his cõpellauit verbis: Heu mi Leri, pecuniã in Gallia ad quater mille libellas olim credidi, cuius apocham vtinam conſcribere tenerer, & mihi pro ea panis vnus cum cyatho vini mihi præberetur. Petrus autem Richerius Paſtor, qui nõ ita pridem Rupellæ ad Dominum migrauit, in cellula ſua proſtratus iacebat, adeoq; erat viribus omnibus expers, vt caput ad Deum oraturus minime poſſet attollere, attamen ita proſtratus indeſinenter precibus ad eum fundendis intentus erat.

Braſilium lignũ corroditur.

Philippi votum.

Richerii debilitas.

Antequam ſermoni huic finem imponam, id obiter obſeruare libet, quod in aliis quidem, maxime in meipſo animaduerti, qui binas fames expertus ſum, easque eiuſmodi, vt nullum vnquam horridiores euaſiſſe credam. Corporibus inedia debilitatis, & deficiente natura, ſenſibus alienatis, ſpiritibuſq; diſſipatis, non modo feroces, ſed & moroſi & iracundi fiunt homines. Illa porro iracundia merito rabiei genus dici poteſt: Quo fit, vt appoſite vernaculo noſtro ſermone is fame dicatur furere, qui fame premitur. Præterea quoniam experientia res omnes expreſſiùs edocet, video nõ ſine cauſa Deum, populo ſuo minantem famem niſi ſuis pareat præceptis, diſerte exprimere futurum, vt viri illius, qui fuerat mollis, & delicatus, valde malignus ſit oculus in fratrem ſuum, & in vxorem ſibi chariſſimam, atq; in filios ſuos, adeo vt non det vlli ex eis de carne filiorum ſuorum quam comedet. Nam præter ea, quæ in Hiſt. Sancer. commemorauimus

Inedia rabiem generat.

Deut. 28. 53.54.

morauimus exempla de parentibus, qui ex liberis ſuis vnum comederunt, deq; militibus quibuſdam, qui poſtquam cadauera eorum, qui bello cæſi fuerāt, deguſtaſſent, ſe decreuiſſe, ſi malum illud diutiùs perſtitiſſet, viuis manus afferre, affirmare poſſum nos durante illa Nautica fame vix ac ne vix quidem pacate alii cū aliis colloqui potuiſſe, licet Dei timore cohiberemur, immo quin (quod Dominus condonet nobis) malignis oculis alii in alios fuerimus. *Prodigioſa multa famis tempore in mentem pleriſque venerant.*

Sed vt reliquum nauigationis noſtrę curſum deſcribere pergam: Contigit rebus noſtris in peius ruētibus, vt nautæ alii duo 17. Cal. Maias fame necati fuerint. Quo tempore ex noſtris nonnulli fuere, qui tam diuturnum errorem noſtrum in aquis ſecum reputantes, nulla obiecta terra animo ſuo fingebant nos in nouo verſari diluuio. Cùm igitur nautas illos mortuos in mare præcipites dari animaduertimus, eūdem nobis exitum omnibus impendere credebamus. Ego in tanta rerum inopia, qua, vt dixi, cercopitheci ac pſittaci, quos vehebamus, confecti fuere, ad illud vſque tempus pſittacum plumis decorum, anſeris magnitudine, articulate voces multas humanas imitantem, ſtudioſiſſime conſeruaram: eum Gaſpari Collignio offerre ſperabam, atque ea ſpe quinque dies cautiſſime occultaram, nullo ei præbito cibo. Hunc tum vrgente fame, tum quod vererer, ne mihi noctu furto ſurriperetur, poſt alios omnes occidi. Ille mihi amiciſque aliquot meis per tres quatuórve dies alimento fuit: integer autem à nobis fuit eſus, nullam enim particulam præter plumas eiecimus, adeo vt non carnes tantum, ſed & viſcera & pedes ipſos, atque adeo vngues, vncumque roſtrum corroſerimus. Auis iſtius mortem ægerrime poſtea tuli: dolorem auxit, quod quinto ab eius obitu die terram conſpeximus. Cùm igitur illius generis aues facile careant potu, vel tribus nucibus totum illud tempus vitam illius ſuſtentare potuiſſem. *Nautæ fame enecti.*

At vero, dicet quiſpiam, quid nobis cum tuo pſittaco? nóſne perpetuo in miſeriis illis veſtris ſuſpenſos tenebis? Annon tandem aliquando malorum & quidem omnis generis ſatis? Nunquid aut vita aut morte finis tandem dabitur? dabitur vtique: Deus enim, qui (non ſane vulgari cibo) corpora noſtra ſuſtentabat, opem nobis tulit opportuniſſimam, effecitque immenſa ſua bonitate, vt 8. Calend. Iun. cum iam ad foros ferme languore confecti iaceremus, Britanniam inferiorem conſpexerimus. Veruntamen quod non ſemel à Gubernatore noſtro decepti fuiſſemus, qui terræ loco nubes nobis ac chimęras indicarat, quæ propere euanuerant, ſpeculatore iterum atque iterum pro more exclamante, Terram, Terram, vix tamen vere illud dici credebamus. Atqui ſecundo flante vento prora obuerſa mox certo cognouimus, continentem in propinquo eſſe. Iam vero vt liquido appareat, quantam in miſeriam quantumque in diſcrimen adducti fuerimus: quamque opportune Deus ſit nobis opitulatus, huc referre lubet, quod nauclerus noſter edita voce affirmauit ſtatim, vbi gratiarum actiones ob imminentem liberationē noſtram egiſſet: ſe nimirū omnino decreuiſſe, ſi diem vnum adhuc in illo tam miſero ſtatu permanſiſſemus, nō quidem ſorte agere (vt ab nonnullis, in tales redactis anguſtias eſt aliquādo factū) ſed aliquem ex nobis clam interficere, qui ceteris eſui eſſet. Quæ res mini- *Qua die continentem conſpeximus.* *Prodigioſum decretum.*

me me commouit, conſcius enim mihi eram (quamuis omnes macie eſſemus confecti) me ab illo periculo tutum ſatis fuiſſe, niſi forte cutem & oſſa nuda pro carnibus habere voluiſset. Quoniam autem nautæ noſtri Rupellam appellere decreuerant, vt ibi Braſilium ſuum lignum venderent, cùm iam à Britannia ſex paſſuum millibus tantum abeſsemus, Nauclerus cum Philippo & quibuſdam aliis ſcapha vecti ad oppidulum proximum (Hodiernam vocant) contendunt, cibaria comparaturi. Inter quos duo ex noſtris, quibus pecunias ſpeciatim numerraueram ad cibaria quædam mihi comparanda, vbi ad continentem appulerunt, nauem noſtram famis domicilium eſse rati, diſerte teſtati ſunt ſe in eam pedem nunquam relaturos: quod ab ipſis eſt factum. Relictis enim in naue ſarcinis ſuis, ab illo tempore eos nunquam vidimus. Attamen eorum vnus, qui ſolus mecum è quatuordecim illis, quorũ nomina initio recenſui, hoc anno 1584. quo hiſtoriam hanc corrigo recenſeoque, quanto cum labore priſtinæ reſtituti fuerint valetudini ad me ſcripſit. Nobis quid hac in parte contigerit, mox narrabo. Nobis in anchoris noſtros operientibus ad nos acceſſere piſcatores quidam, à quibus cibaria petimus, illi ſe à nobis irrideri arbitrati, immo ne iniuria aliqua afficerentur veriti, fugam capeſſunt; at nos quos vrgebat fames, eos vt conſiſterent cogimus, inque eorum lintrem irruimus. Tum illi extrema quæuis ſibi imminere credebant. Nos vero pacate omnia agere, cumq; cibariorum nihil præter cibarii panis fruſta aliquot comperiſsemus, vnus ex illis inuentus eſt, qui expoſita extrema qua premebamur fame, adeo ferum ſe præſtitit, vt pro panis illius fruſtulo, quod vix obulo væniſset, ſeſtertios duodecim nõ dubitarit à me exigere. Noſtri autem mox cum cibariis ad nos redeunt, quam auide à nobis fuerint excepta, neceſse non eſt dicere. Tum in propoſito perſeuerantes, nimirum vt Rupellæ littus peteremus, iam paſsuum ſex millia nauigaremus, cũ ab Nautis, qui nos aſſecuti ſunt, admoniti fuimus, Piratas quoſdam ad oram illam vagari. Quare poſt tot tantaque pericula, quę Dei ope euaſeramus, ſi vltro in periculum nos coniiceremus, vidẽtes illud nihil aliud eſse, quam Deum tentare, illo ipſo die 7. Cal. Iunias portum intramus Blauuetenſem, in Britannia: ad quem per illud tempus naues permultæ è variis regionibus reduces appellebant: quæ & tormenta diſplodebant, aliaque nauigantibus ſolemnia celebrabant, atque ob portas victorias triumphabãt. Inter quas vna erat ex vrbe Sammalea, cuius nautæ Hiſpanicam ex terris Peruanis reducem ceperant. Ea pretioſis quibuſq; mercib. erat onerata, cuius pretiũ ad ſexaginta aureorũ nummorũ millia æſtimabatur. Cuius rei fama, cùm per vniuerſam Galliã ſparſa fuiſſet, mercatores non pauci Pariſienſes, Lugdunenſes, aliique eò ad merces illas coemendas commeabant. Quæ res commodiſſime nobis euenit: accidit enim, vt cùm è naui egrederemur mercatorum illorum plerique iis auditis quæ perpeſſi eramus, & nos præ infirmitate minus ad greſſus figendos idoneos ſuſtentarint, & opportuniſſime admonuerint, vt ab nimio eſu diligenter nobis caueremus, paulatimque vires noſtras pauculo cibo repararemus, iure ex veterum gallinarum decoctione, lacte caprino, aliiſque ad viſcera dilatanda accommodatis. Ac ſane cum iis omnibus, qui tam ſalubri paruerunt conſilio, bene eſt actum. Nau-

tæ vero, qui repente ventrem cibo impleuere, non tulerunt impune: nam è viginti, tot enim incolumes terram attigerunt, plures decem ſibi mortem accerſiuiſſe autumo: nos vero (quindecim eramus numero) qui, vt iam dixi, nauem illam in America conſcenderamus in Galliam remigraturi, ad vnũ omnes terra mariq; incolumes tum ſeruati ſumus. Hoc quidem verum eſt, nos nonniſi cute & oſſibus tum conſtitiſſe, adeo vt alii alios intuentes cadauera è ſepulchris eruta videre videremur. Adhæc vbi cælum terreſtre perſenſimus, tantum ciborum nos cepit faſtidium, vt (nam de me nominatim verius referre poſſum) in diuerſorium tandem delatus, oblatum mihi vinum vbi olfeci, deliquium animi paſſus ſim, inque arcam, quæ in propinquo erat delapſus. Qui vero aderant, futurum vt animam mox agerem exiſtimabant, habita præſertim debilitatis meæ ratione. Atqui minimo affectus fui caſu illo incommodo. Itaq; in lectum decubui; tamq; ſuauiter dormiui, vt nonniſi ſequenti die, & quidẽ multa luce experrectus fuerim: quamuis ante decem menſes in lecto nõ decubuiſſem, quod ideo cõmemoro, quod faciat contra eorum opinionẽ, qui putant eos, qui ab mollibus cubilib: deſueuerũt, ea repetentes initio dormire minus poſſe. Blaueti igitur quatuor diebus tranſactis, Hannebonem nos conferimus, quod oppidulum ab Blaueto quatuor paſſuum millibus diſtat. In quo totos quindecim dies quieuimus, noſq; ex medicorum præſcripto curauimus. Quantumuis tamen diligenter nobis caueremus, nemo noſtrum effugere potuit, quin tumore per totum corpus infeſtaretur, me cum tribus aliis exceptis, qui ab vmbilico ad pedes vſq; eo morbo laborauimus. Inſuper cum διαρροίᾳ & ſtomachi ſolutione cõflictabamur, adeo vt intra corpus nihil conſiſteret eorum quæ immittebantur. Tamen medicamẽti genus nobis eſt indicatum, quo poſtquam vſi ſumus, confeſtim ab eo morbo ſanati fuimus: eſt autem eiuſmodi: Ius hederæ terreſtris eſt accipiendum cum oryza probe cocta, in ipſa olla pannis veteribus reſtincta, deinde ouorum vitellis permiſtis, denuo igni admouenda. Confectionem illam cochlearibus ad modum pultis ori admouebamus. Ac ſane nos omnes morbo illo extinctos futuros fuiſſe, niſi medicamentum illud adhibitum fuiſſet facile credo. Hæc ſunt deniq;, quæ de nauigatione illa noſtra habui referenda: quæ ſane inter minimas non eſt reponenda, ſi animaduertas nos gradus ſeptuaginta tres nauigaſſe ab Aquilone ad Auſtrum. Verum ne palmam merentibus præripere videamur, quantula eſt, ſi cum ingenti illa Ioannis Sebaſtiani De Cano Hiſpani, aut (vt quidam volunt) Veneti, vel etiam vt aliis placet, ab vrbe Guetaria in Cantabria Prouincia oriundi, qui vniuerſo orbe circundato, quod ni fallor, contigerat ante eum nemini (poſt eum quidem de Dracho Anglo idem referunt) qui in patriam redux pro inſignibus orbem terræ depingi curauit, cum hac inſcriptione, *Primus me circumdediſti.*

Famẽ conſequitur ciborum faſtidium.

Medicametum ad reſtringendã aluum accommodum.

Ioan. Sebaſt. de Cano, Hiſpanus, et Drachus Anglus, vniuerſum terrarum orbem circũdederunt. Conſule Hiſt. Gen. Ind. ca. 98. Iren. Popelin. De tribus mũdis.

Ceterùm iis à me lectis, quæ Hieronymus Benzo de ſua in Peruenſem terram, aliaſque orbis illius regiones peregrinatione, quæ fuit annorum quatuordecim, ſcripſit: commune hoc mihi cum illo eſſe animaduerti, quod (vt ipſe hiſtoriæ ſuæ initio refert) annos viginti duos natus eſſet, cùm multorum exemplo peragrandi orbis cupidus, ac præſertim viſendæ eius mundi partis nuper re-

Statim poſt Benzonis reditũ accingit ſe ad iter Amer. Auctor.

pertæ, cui Indiæ Occidentalis nomen factum eſt, explere animum ſecum tandem conſtituit? Ego vero eodem ſtudio impulſus, totidemque annos natus, in Braſiliam nauigationem ſuſcepi, pro vt ipſe hiſtoriæ huius initio adnotaui: ſed aliud eſt longe maiori dignum obſeruatione, quod nimirum Benzo (licet ille de nobis nihil, nec nos de ipſo vnquam audiuiſſemus) affirmat ſe idibus Septembris Anno 1556. in Hiſpaniam, peractis ſuis peregrinationibus, appuliſſe: nos vero ad 4. Idus eiuſdem menſis, eodemqne anno in Braſiliam profecturi, domo diſceſſimus. Iam igitur ſi quis temporum ſeriem obſeruare velit, eorum qui in Americam nauigarunt: nos ſtatim poſt Benzonis reditum eſſemus collocandi. Porro cùm Benzonis hiſtoria Latino ſermone primùm, ac poſtea Gallico Vrbani Caluetonis amiciſſimi mei opera extet ex Italico conuerſa, cui titulus eſt, *Noua noui orbis hiſtoria*, adde quod auctor ipſe inter eos, qui multa obſeruarunt, atq; obſeruata elegantiſſime ſcriptis mandarunt, poſtremum nō obtinet locum: neceſſe penitus eſſe exiſtimo iis, qui Americanorum mores probe noſſe cupiunt, atque adeo quam immaniter miſeræ illæ gentes ab Hiſpanis, à quibus ſubactæ ſunt, excipiantur, vt hiſtoriam illam diligenter perlegant. Ille autem eo maiori eſt dignus laude, quod hiſtoriam ſuam concludat præſtantiſſima gratiarum actione, quam ad Deum dirigit. In quo ſe minime ingratum in eum fuiſſe, à quo beneficium hoc acceperat, vt res adeo nouas, tamque à nobis remotas terras viſeret, per totum quatuordecim annorum ſpacium, cuius etiam ope tot pericula euaſiſſet. Illius tamen clariſſimum nomen obſcurare nititur Theuetus, veritatis (ſi quis alius noſtra memoria extitit) acerrimus hoſtis, ſuo virorum illuſtrium libro, quem nuper edidit. Ille enim de Franciſco Pizarro Hiſpano, à quo Attabalippa Peruenſium rex fuit deuictus, verba faciens, totam Benzonis hiſtoriam ita in dubium reuocat (à cuius tamen facundia longiſſime abeſt) vt meras fabulas eſſe dicat. Quæ res forte à Theueto de induſtria eſt ſuſcepta, quod Galliam patriam ſuam debito non proſequatur affectu, cuius tamē lepidiſſimus Benzo famæ eſt ſtudioſiſſimus, aduerſus eos, qui quod minimo negotio Indos illos ſubegerint, ceteras omnes gentes tam facile ſe deuincere poſſe iactant.

Theuetus Benzoni obtrectat.

Sed vt ad nos redeam, finem ac requiem laborum cōſequutos nos eſſe forſitan quis exiſtimet: attamē niſi ille idem, cuius ope à tot naufragiis, tempeſtatibus, extremaque fame aliiſq; incommodis, quæ nos inter nauigandum aſſidue vexarunt, liberati ſumus, nos ad littus appulſos ſeruaſſet, extrema quæque nobis impendebāt. Iam ſupra dixi Villagagnonem tradidiſſe dicam in nos perſcriptam, præfecto nauis illius qua reuecti ſumus, vna cum mandatis ad obuios quoſq; magiſtratus, vt in nos animaduerterent, ignique addicerent. Contigit autem, vt Philippo Duci noſtro cum Magiſtratibus (ab religione quam profitebamur non abhorrentibus) cui arcula illa epiſtolis dicæ illi adiunctis plena tradita fuerat, neceſſitudo intercederet. Quo factum eſt vt optime ab illis excepti fuerimus, contra quam cupiebat Villagagno, imo etiam fortunis ſuis non pepercerunt, quin noſtris, quibus opus erat, eas largirentur: Philippus quoque ab illis pecunias mutuo accepit, atque ita Deus ille, qui aſtutos in aſtutia deprehendit,

Prouidentia Dei admiranda.

hendit, nos ab illo periculo liberauit, effecitque vt ſcelerati Villagagnonis perfidia detecta, id totum ad illius contumeliam, noſtrum vero ſolatium redundarit. Tanto igitur accepto beneficio ab illius manu, qui nos toties terra marique ſeruauit. Nautis noſtris Hanebone excedentibus, vt Neuſtriam patriam ſuam repeterent: Nos etiam, vt ab Britannis illis recederemus, quorum idioma non minùs nobis erat Barbarum, atque fuerat Americana lingua, ad Nannetes properamus, non quod per celeres iter illud confecerimus: tanta enim erat infirmitas noſtra, vt equis, quib. inſidebamus regẽdis minime pares eſſemus. Quocirca mercenarii, à quibus regerentur, ſingulis fuerunt mercede conducendi.

Quoniam autem quodammodo reſtauranda erant corpora noſtra, non minùs portentoſis flagrabamus appetitibus, atque ii ſunt, quos de prægnantibus mulieribus referunt: quorum, niſi ad finem properarem, exempla admiranda referre poſſem: quin etiam plerique ab vino ita abhorrebant, vt ab eo per menſem integrum abſtinuerint. Tandem vbi ad Nannetum vrbem peruenimus, quaſi inuerſi eſſent ſenſus noſtri vniuerſi, aures oculique noſtri adeo hebetes repente facti ſunt, vt formido inceſſeret, ne in ſurdos atque cæcos euaderemus. Huc referri poteſt, quod Ionathan Saulis filius dicebat: illuminatos fuiſſe oculos ſuos, poſtquam aliquantulum mellis guſtaſſet: quibus verbis non obſcure ſignificabat oculos antea fuiſſe inedia hebetatos. Verum tamen ab primi nominis medicis quibuſdam, aliiſque claris viris, qui ad nos frequentiſſime accedebant, tanta cũ diligentia curati fuimus, vt nulla tantorũ malorum veſtigia nobis adhæſerint: quin imo de me poſſum affirmare, exacto ab eo tẽpore menſe me optimum aurium oculorumque vſum habuiſſe. Hoc quidem verum eſt, me ab eo tempore ſtomachi debilitate ſemper laboraſſe: quæ etiam fame illa Sancerrana, cuius paulo ante memini, adeo eſt cõfirmata, vt minime dubitem, ea me nunquam liberatum iri, donec me totum Deus feliciſſima reſurrectione inſtauret. Itaque apud Nannetes, quo in loco (vt dictum eſt) optime excepti fuimus, recuperatis valetudine ac viribus, noſtrûm ſinguli quo viſum fuit abiêre.

Naturæ reſtauratæ appetitus mirabiles.

Surditas oculorumque hebetatio ex fame orta.

1. Sam. 14 27. 29.

Denique, quandoquidem (vt ex hac Hiſtoria ſatis apparet) & in genere & ſpeciatim tot periculis, totque mortis abyſſis ereptus ſum, an non merito cum ſancta illa Samuelis matre exclamare poſſum, Iehouam morte afficere, & in vitam reſtituere, demittere in ſepulchrum & educere? poſſum ſane. Et quidem, ni fallor optimo iure, ſi quis alius noſtra memoria. Attamen ſi huius eſſet loci, addere poſſem Deum immenſa ſua bonitate me ab infinitis aliis, in quibus verſatus ſum, diſcriminibus eduxiſſe. Quare, ſi mare elementum adeo furens, me non abſorpſit, ſi Barbari anthropophagi, quibuſcum ferme annum vixi, me non deuorarunt, fameſque extremæ, quas toleraui, me non necauerunt: an nõ patria mea Gallia, tygride immaniór erit, ſi violentam atque immaturam mihi afferat mortem? Vtcunque tamen ſit, ego, qui mortem filiorum Dei (in quorum numerum me aſcitum certo ſcio, coram eo pretioſam eſſe noui, totum me ipſius voluntati permitto. Hæc tandem ſunt, quæ à me tum in ipſo mari, eundo, ac redeundo, tum in terra America, apud Barbaros obſeruaui. Me autem

1. Samuel. 2. 6.

non latet tam amplum argumentum, reſque adeo varias à me commemoratas eo ſtylo, eaque qua decebat grauitate minime fuiſſe deſcriptas: imo etiam lubens agnoſco, me hac tertia editione nonnunquam ea, quę paucis fuerant perſtringenda, fuſius quam par erat, perſequutum eſſe, & cótra in extremum aliud peccantem ea, quæ longiorem poſtulabant orationem, plus æquo contraxiſſe. At lectores rogatos velim, vt ſtudium meum æqui bonique conſulant, quod orationis non ſatis comptæ damna reſarciat: cogitentque quam dura mihi rerum, quæ in hac Hiſtoria commemorantur, fuerit experientia.

Regi autem æterno, immortali, inuiſibili, ſoli ſapienti Deo honos ſit & gloria in ſecula ſeculorum, Amen.

FINIS.

EXEM-

EXEMPLAR DVARVM LITTERARVM, QVIBVS BREVITER EXPLICANTVR, ET NAVIGATIO NICOLAI VILLAGAgnonis Equitis Melitenſis, in illam Americæ Prouinciam, quæ vltra AEquatorem ad Tropicum vſque Capricorni extenditur: & mores conſuetudineſque Incolarum eius regionis.

Scriptæ quidem illæ ad flumen GANABARA (Luſitanis RIO de GENERO dictum) & in Galliam miſſæ a quodam e Villagagnonis domeſticis: nunc vero recèns Latio donatæ a

C. C. A.

FRANCOFVRTI
Typis Ioannis Wecheli,
M D XCII.

C. C. A. BENIVOLO LECTORI.

Cum Theodorus de Bry, cuius nomen tibi proculdubio notũ ex Virginianæ & Floridenſis Hiſtoriarum, quas elegantiſſimis figuris ornauit, euulgatione, Braſilianam etiam Hiſtoriam a Stadio quidem & Lerio conſcriptam, ab ipſo vero ſimilibus picturis illuſtratam, in publicum emittere vellet: non ingratum tibi futurum exiſtimaui, ſi ad eius Hiſtoriæ calcem, duarum Epiſtolarum, a Nicolao Barré (cuius Floridẽſis hiſtoria meminit) Gallico ſermone ſcriptarum, exempla (quia eiuſdem argumenti, & de Villagagnonis in eandem Prouinciam nauigatione breuiter agunt) adiungerem. Eas autem Anno M D LVII. hoc eſt, ſequente illum quo ſcriptæ fuerunt, eodemque ſermone editas auide legi, pro innato mihi ad res peregrinas percipiendas deſiderio, & hactenus diligenter apud me ſeruaui: nunc vero Latinas facere volui, vt qui Gallicum idioma non callent, ipſarum etiam lectione frui poſſint. Boni igitur conſule tenuem hunc meum laborem in tuam gratiam ſuſceptum, & viue.

PRIORIS

PRIORIS EPISTOLAE EXEMPLVM.

CVM à valle Argentueil, ad quam, inuicem valedicturi nō ſine communi omnium noſtrûm mœrore, comitati eſtis, diſcederem: vos ad felices veſtras Muſas rediiſtis, ego inſtitutum iter proſequutus ſum, meam tamen fidem obſtringens, me, ſimulatque eo quo tendebamus perueniſſem, vobis ſcripturum. Eam igitur liberare, ingratitudiniſque vitium fugere cupiens, nec immemor videri volens beneficiorum à vobis acceptorum: quātum temporis anguſtia permiſit, quid nobis in illa Nauigatione acciderit, hac epiſtola vobis breuiter ſignificare volui.

Anno Domini M D L V. Villagagno, paratis omnibus rebus ad ſuum inſtitutum neceſſariis, & attributis illi ex Regis Henrici II. mādato magnis duabus nauibus, quarum ſingulæ ducentorum doliorum capaces, & tormētis bellicis probe inſtructæ, ad earum tuitionem, tum vt aliquam eorum partem iſtic, quo profectionem inſtituebat, relinqueret, oneraria præterea naue cētum amphorarum, quæ annonam & cetera neceſſaria veheret, comitibus multis nobilibus viris, artificibus, & nautis, eas conſcendit, & merces impoſuit. Omnibus ergo recte cōſtitutis IIII. Id. Iulii ſub tertiam pomeridianam, è Gratiano portu, in quo claſſis parata fuerat, ſoluere, & explicare vela iubet. *Prima nauium conſcenſio.*

Bona tum erat tempeſtas, & ſpirabat Aquilo, noſtræ nauigationi accommodus, quo perſeuerante, Occidentalem Indiam attingere potuiſſemus. Sed poſtero die & ſequentibus, Auſtroafricus, inde, quo nobis rectà dirigendum erat iter, flare cœpit adeo vehemens, vt in maritimam illam Angliæ oram, quæ vulgo Gallis *Blanquet* appellatur, propelleret, vbi iactis anchoris ſubſiſtere ſtatuebamus, *Blanquet.* ſperantes eius vehementiam mitigatum iri: verum fruſtra, immo ſumma cum feſtinatione nobis fuerunt vellendæ, vt in Galliam redeuntes Diepam appelleremus. Turbida iſta tempeſtate, nauis qua Villagagno vehebatur, fluctibus concuſſa, tantum aquæ trahebat, vt minori quam ſemihoræ ſpatio, circiter quadringentas aquæ ſitulas è ſentina educere neceſſe eſſet: quod ſane mirandum, & hactenus inauditum de naui è portu ſoluente. Hac de cauſa Diepenſem portum ingreſſi ſumus, ſed cum magna difficultate, quia eius aqua tres

duntaxat orgyias alta eſt, noſtræ vero naues ad duas orgyias cum ſemiſſe in aqua ſidebant, præterea ventus admodum vehemens aditum præpediebat: ſed Diepenſes (pro ſolito & laudabili ipſorum more) adeo frequentes affluxerunt ad rudentes trahendos, vt ipſorum auxilio portũ intraremus XVI. Kal. Sextiles. Ex illo, pleroſque nobiles noſtri comitatus ſatias cepit maris, fidem firmantes prouerbio, Mare vidit & fugit; pleriq; etiam militum & artificum, iſtarum rerum pertæſi, ſeceſſerunt.

Regreſſus in Diepenſem portum.

Secunda nauiũ conſcenſio.

Nos trium hebdomadarum ſpatio iſtic abſumto, ſecundum ventum expectantes, & reparandis nauibus occupati, Aquilone denuo flante, ſecundo vela fecimus, ea ſpe, vt ſuperatis illis maris anguſtiis, in vaſtum Oceanum penetraremus: ſed venti perinde nobis aduerſi violentia, voto potiri non permiſit, immo eundem portum, ex quo ſolueramus, repetere coëgit, in quo hæſimus ad XIX. vſq; Kal. Septembres.

Tertia nauium conſcenſio.

Interea ſinguli recentem annonam & reliqua neceſſaria compararunt, vt tertio mari nos committeremus. Prædicto igitur die Diuinam clementiam & benignitatem agnoſcentes (nam quemadmodum noſtris precibus illum ſollicitaueramus, tempeſtatem maris ſedauit, & cælum aduerſus nos furens compeſcuit) atque animaduertentes ventum in ea ſtatione conſtantem aliquamdiu futurum, maiori, quam antea, ſpe, tertio nauibus conſcenſis, vela fecimus: fuit vero is ventus nobis adeo ſecundus, vt anguſtias illas inter vtramque Britanniam, vulgo Gallorum nautarum *La Menche* dictas, Aquitanicum & Cantabricum ſinum, Hiſpaniam, Luſitaniam, Sacrum promontorium, Calpen, Maderæ inſulas, & Fortunatas, quæ vulgo Canariæ cognominantur, ſuperauerimus. Tenariffæ montem, à veteribus Atlas appellatum (à quo ſecundum Coſmographos Atlanticum mare denominatum) obſeruauimus: nam prçcelſus eſt, & viginti leucarum ſpatio conſpici poteſt. Illi ad ænei tormenti iactum facti ſumus vicini Dominico die, qui fuit viceſimus à tertia noſtra in naues cõſcenſione. Diſtat is à Gratiano portu mille & quingentas leucas, ab Æquatore vero XXVIII. gradus ad Septentriones. Naſcuntur, vt aiunt, in ea inſula ſacchari abũdantia & generoſa vina. Hiſpano parere ſatis intelleximus: nam cùm iſtic anchoras iacere vellemus, ad petendam recentem aquam, & quædam neceſſaria, ex caſtello ad radices cuiuſdam montis ſito, duobus aut tribus globis ſumus petiti, quorum vnus Prætoriam noſtram nauem perfodit. Inſtabat meridies, ingenſq; erat æſtus nullo ſpirante vento: illorum itaque ictus ſuſtinendi fuerunt. Sed contra tormentis exploſis ita ipſis reſpondimus, vt multis in arce ædificiis corruptis, feminæ pueris permiſtæ præcipiti in agros fuga ſibi conſulere cogerentur. Si noſtros lembos & cymbas eductas habuiſſemus, arbitror nos in pulcra illa inſula hæſuros fuiſſe. Nemo noſtrûm vulneratus fuit, præter tormentarium quendam, qui tormenti ænei genus vulgo *Cardinac* appellatum explodere volens, ſibi vulnus inflixit, quo decimo poſt die extinctus eſt. Tandem cùm animaduerteremus, nihil iſtinc quam ictus reportaturos, altum petiimus, ad Barbariæ (quæ pars Africæ eſt) maritimam oram tendentes, atq; ſecundo vento perſeuerante, prætergreſſi ſumus flumen Ligerim in Barbaria,

Mons Atlas veterũ.

Eius diſtãtia a Gratiano portu.

Barbaria, pars Africæ.

Promon-

Promontorium album,quod ſub Tropico Cancri eſt,& v i. Id. Septembres ad altitudinem Promontorii Æthiopici peruenimus, vbi maximum æſtum experiri cœpimus. A Tenariffa ad hoc Promontorium trecentæ leucæ numerãtur. His ſummis ardoribus ſuborta eſt in Prætoria naui peſtilens febris, ex putidæ & corruptæ aquæ potu,à quo,qui illa vehebantur,abſtinere nequibant. Fuit vero ea febris adeo contagioſa & pernicioſa, vt ex centum capitibus ſola decem fuerint ab illa immunia,& ex nonaginta ægris quinque morerentur: res profecto commiſeratione digna & deploranda: adeo vt ipſe Villagagno in noſtram nauem ſe recipere cogeretur, in qua omnes ſani & alacres eramus, triſtes tamen ob infortunium in ſocia naue acceptum. Abeſt hoc Promontorium à Torrida Zona x i i i i. gradibus, & ab Æthiopibus habitatur. Iſtic deſiit ventus ſecundus, & ſex continuis diebus fuimus afflicti malacia, ſole autem ad occaſum tendente ſęuis turbinibus & imbribus tam fœtidis, vt quibus cutis madeſceret, amplæ excitarentur puſtulæ: ea de cauſa vix ab acatio ſiue maiore velo abſcedebamus. Deus tamen nobis adfuit: nam Auſtroafricum immiſit, qui, licet aduerſus, vtilis tamen fuit, quia nimis ad Occidentem vergebamus; & cũ frigidiuſculus eſſet, plurimum corpus & animum noſtrum refecit, illoque Guineæ oram legimus, paulatim ad Zonam torridam accedentes, quam (præter veterum opinionem) adeo temperatam comperimus, vt qui veſtes induiſſet, ob æſtũ eas exuere non cogeretur, neq; qui careret, illas ob frigus ſumere.

Prom. album ſub Tropico Cancri.

P. Æthio. diſtãtia ab Æquatore.

Guinea.

Nos v i. Id. Octobris centrum illud mundi ſuperauimus apud inſulas D. Thomæ, quæ directe ſub Æquatore ſunt, vicinæ Prouinciæ *Manicongo.* ★ Et licet hoc iter nobis commodum non eſſet: aduerſo tamen vento obſequẽdum fuit, & eo deflectendum, ſic vt pro trecentis leucis, quę rectà tendentibus nobis erant emetiendæ, mille & quadringentas fere conficeremus. Immo ſi ad Bonæ ſpei Promontorium, quod x x x i i i. gradibus citra Æquatorem eſt, in Orientali India, iter inſtituiſſemus, prius eo perueniſſemus, quã in Braſiliam. Quinque citra, & aliis quinque gradibus vltra Æquatorem, in tantam piſcium, eorumque varii generis abundantiam incidimus, vt interdum illis inhærere noſtras naues arbitraremur: ex horum numero erant Delphini vtrumque genus, Balenæ, Squatinæ, Auratæ, Albacores Hiſpanis dicti, Pelamides, & hirundines marinæ, quas gregatim volantes conſpeximus inſtar noſtratium ſturnorum. Iſtic nos defecerunt aquæ præter eas, quæ ex riuulis collectæ, adeo fœtidæ & corruptæ, vt nullus putor cum iis comparari poſſet: quoties autem nobis erant bibendæ, oculos claudebamus, & nares obturabamus.

★ VI. tamẽ gradib. vltra Æquatorem eſt.

Promont. Bonæ ſpei 37. grad. cis Æquat.

In his difficultatibus verſantes, & fere animum deſpondentes Braſiliam attingere poſſe, ob magnam diſtantiam (nam nongentis aut mille adhuc leucis ab illa aberamus) Deus noſtri miſertus, Euroauſtrum immiſit, qui dirigere nos coëgit proram ad Fauonium, quo nobis erat tendendum. Ceterùm adeo ſecundo vſi ſumus eo vento, vt Dominico die mane, qui incidebat in x i i i. Kal. Nouembres, elegantem inſulam, in marina charta Aſcenſionis nomine donatam, conſpiceremus, octo gradibus cum ſemiſſe ab Æquatore diſtantem: ex cuius conſpectu exultantes didicimus vbinam verſaremur: viciniores tamen illi

Aſcenſionis Inſ.

non ſumus facti, quam magnæ leucæ diſtātia. Admiratione profecto dignum, inſulam videre quingentis leucis à continente diſcretam. Dies igitur, noctéſq; noſtrum iter proſequentes ſecūdo hoc vento, factum eſt, vt Dominico die mane III. videlicet Non. Nouembres Occidentalis India, Orbis quarta pars nobis in conſpectum venerit, America dicta, ab eo qui primus illam obſeruauit anno M CCCC XCIII. Facile quis æſtimare poteſt, quanto gaudio fuerimus perfuſi, conſiderata noſtra miſeria, & quanto tempore in itinere hæſeramus: à ſingulis ergo gratiæ Deo actæ. Altitudinem porro XX. graduum habet Regio illa à nobis obſeruata, quæ à Barbaris *Pararbe* appellatur, & à Luſitanis, natione que continua bella cum noſtris confœderatis gerente, incolitur. Inde reſtabant adhuc tres gradus ad Tropicum Capricorni, qui octoginta leucas cōficiunt.

America quādo inuenta.

Pararbe.

Quarto igitur Id. Nouembris ingreſſi ſumus flumen *Ganabara*, à ſimilitudine lacus ſic appellatum, ſub ipſo Tropico Capricorni. Iſtic excenſione facta, Dominoque laudibus & gratiarum actionibus redditis, quingenti aut ſexcenti incolæ omnino nudi, & arcubus ſagittiſque inſtructi, nobis aduentum gratulati ſunt, & facultates ſuas obtulerunt, ſolennes & feſtiuos ignes ſtruentes, quod adueniſſemus eos aduerſus Luſitanos, alioſque infeſtiſſimos hoſtes propugnaturi. Ipſe locus peramœnus eſt, & natura munitus: nam fluminis oſtium anguſtum, & ſeſquimiliare Italicum forſitan patens, vtrimque præalto monte clauditur: meditullium occupat rupes centum pedes longa, ſexaginta lata, in qua Villagagno Propugnaculum è trabibus conſtruxit, in quod tormentorum bellicorum partem tranſtulit, ne hoſtes damnum inferre poſſint. Adeo vero latum eſt hoc flumē, vt totius orbis (opinor) nauibus commodam & tutam ſtationem præbere poſſit. Sparſæ ſunt in eo amœniſſimæ inſulæ, arboribus perpetuo virentibus ornatæ; tum etiam prata, in quorum vno (quod à propugnaculo tormenti æneri iactu abeſt) nos omnes cum reliquis tormētis bellicis fuimus expoſiti: metuebamus enim, ſi in continente ſedes figeremus, vt Barbari, ad occupandas noſtras merces, facto impetu nos trucidarent.

Propugn. Villagagn.

Terra Milium illud duntaxat producit, quod vulgo apud nos frumentum Turcicum dicitur, & quandam radicem, ex qua Milio commiſta vinum conficiunt. Habet vero ea radix, **Maniel* appellata, fruticem ebuli altitudine, folia Pæoniæ mari adeo ſimilia, vt initio eam eſſe arbitrarer. Ex eadē radice fit mollis farina, non minus grati ſaporis quam panis. Conſpexi herbam, *Petun* vocatam, folia ſymphyto maiori æqualia habentem, quorum ſuccum hauriunt, & fumum attrahūt, poſſuntque illius herbæ vſu, octo aut nouem dierum famem tolerare. Naſcuntur etiam duo fructus genera, gratiſſimi ſaporis: vnum *Nana* dictum, cynaræ amplitudine, dulci quidem ſucco plenum, ſed difficilis concoctionis, quem profert Aloë non diſſimilis planta, ſpongioſa tamen: alterum *Pacona* ⋆ appellatum, ficubus congener, probę concoctionis, cuius ſtirps foliis Hydrolapati eſt. Præterea fabæ craſſæ & minutæ, vtræque edules, ſacchari cannæ, non tamen frequentes, & aurea, citria, limoniaque mala, ſed parce admodum, quia incolæ in colenda terra negligentiores ſunt. Inter alias ſtirpes, obſeruaui

**Mandioca reliqui.*

** Muſa eſt.*

uaui portulacam, myrtum, & ocymum: reliquæ ſunt adeo peregrinæ, vt, ſi etiam adſit M. Ioannes herbarum demonſtrator Lutetianus, multum negotii in iis nuncupandis ſit habiturus. Metallica nos reperturos confido: nam Luſitani quinquaginta leucis ſupra hanc regionem, & aliis quinquagenis infra, aurum, argentum, & æs inuenerunt. Irrigant iſtam regionem tam amœni fluuii aquæ dulcis & potulentæ, vt ſaniorem bibere non meminerim. Aër eſt temperatus, calido tamen vicinior quam frigido. December illis æſtas, nimirum cùm Sol in ſuum Tropicum venit, illiſque pro Zenith eſt. Toto illo tempore, quo Sol ad illos accedit, ſub veſperam, per trium horarum ſpatium, cadunt illis imbres, & tonitrua exaudiuntur: quando vero ad ſuum Æquinoctium, & Tropicum Cancri regreditur, amœniſſimam apud eos eſſe tempeſtatem perhibent. Et hæc quidem de ſoli vbertate, aëriſque ſalubritate & diſpoſitione: ſupereſt vt de Incolarum conditionibus, ſtatutis, & moribus dicamus. *Braſilianorum æſtas.*

Nullam ſub Sole nationem magis Barbaram, & ab omni ciuilitate alienam cenſeo: nam ſine vlla Numinis notitia, ſine ſolicitudine, ſine lege, ſine vlla religione viuunt, perinde ac bruta animalia, quę ſolo ſuo ſenſu ducuntur. Nudi incedunt viri & feminæ, ſine vllo pudore, obſcænis partibus nulla re tectis. Ipſorum idioma dictionibus abundat, ſed numeris carent: nam quinarium exprimere volentes, quinque digitos oſtendunt. Bellum inferunt quinque aut ſex nationibus, è quibus ſi quos capiunt, pulcherrimis virginibus elocatis, tot funes collo innectunt, quot lunis illos conſeruare volunt. His elapſis, vinum ex milio & radicibus conficiunt, quo conuocatis omnibus amicis, inebriantur. Deinde qui illum cepit, lignea claua trucidat, atque in partes ſectum igni torret: has carnes auide vorant, nectar, ambroſiam eſſe dictitantes. Ceteroquin, ſerpentibus, crocodilis, buffonibus, & magnis lacertis veſci ſolent, quos non in minoribus delitiis habent, quam nos capos, lepores, & cuniculos. Eorum confœderatio in centum leucas extenditur: hoſtes, præter Luſitanos, habent Onitachas, Onyamas, Margaias, Taliarbas, quorum mores noſtrorum confœderatorum moribus reſpondent. Totidem, quot volunt, vxores ducunt, liberumq; vxoribus eſt, leui occaſione maritos deſerere. Magni faciunt noſtras veſtes, arma, & quæcumque à noſtris aduehuntur, contemnentes aurum, argentum & gemmas omnis generis, quæ apud nos magno ſunt in precio. Eorum arma ſunt arcus & ſagittæ oſſiculis aſperatæ. In alueis, ſiue lintribus μονοξύλοις triginta aut quadraginta pedes longis nauigant: adeo porro periti ſunt natatores, vt ſi ipſorum lintres mergantur, non admodum ſolliciti ſint. Pro opibus habent albas paruarum marinarum cochlearum lineas, & ornamenta è plumis concinnata, quibus ad bellum profecturi ſe adornant: deinde Braſilianum lignum, quo aduenas naues onerant. Præcelſa eſt hæc arbor (nam quaſdam conſpexi centum pedes altitudine, ſex craſſitudine æquantes) folio buxi. Niſi Deus ipſorum miſereatur, difficilime (vt puto) ad Chriſtianam fidem conuertentur, & illis adimetur fera illa ſeſe mutuo deuorandi conſuetudo. Cateruatim viuunt, quingenti aut ſexcenti ſimul conuenientes, & oblonga domicilia, veteribus mapalia dicta, ædificantes. Qui ex eadem familia ſunt oriundi, libenter ſimul

Braſilianorum barbaries. *Crudelitas* *Hoſtes.* *Lintres.* *Opes.* *Qui ſunt eiuſdem familiæ ſimul habitant.*

habitant. Xyli magnam habent copiam, ex quo penſilia cubilia cõtexunt, quibus incumbere non minus commodum, quam pluma ſuffarcinatis lectis. In ſingulis pagis præſtantiſſimus quiſque, hoc eſt, qui plures hoſtes ceperit & occiderit, omnium ſuffragio Rex creatur. Omnia ſunt inter illos communia: ſed quando nobis aliquid conferunt, aliqua re compenſare ipſis oportet, alioqui moleſte ferunt.

Quos habeant Reges.

Hæc, amiciſſimi, nunc commentari & ſcribere licuit de noſtra Nauigatione, quæ vt boni conſulatis, vos etiam atque etiam oro. Vlterius, ad trigeſimum ſeptimum aut trigeſimum vſque gradum progredi, Deo annuente, ſperamus. Quidquid iſtic obſeruauero, vobis etiam perſcribam; vt eo fruamini, donec in patriam rediero. Interea vobis à Deo longam & felicem vitam precabor, atque veſtræ beneuolentiæ me commendabo. Ad flumen Ganabara in Braſilia Franciæ Antarcticæ Prouincia, ſub Tropico Capricorni. Kal. Februarii, M D L V I.

Vobis amiciſſ.

N. B.

Accepta die Iouis ad x. Kal. Auguſti eiuſdem anni.

ALTERIVS EPISTOLAE EXEMPLVM.

OBLATAM occaſionem prætermittere nolui, mihi amiciſſimi, quin vobis breuiter ſignificarem, quibus & quantis periculis nos Deus pro ſua clementia liberauerit: vt, quando in eiuſmodi, aut alia pericula incidetis, noſtro exemplo, ipſius benignitati confidere diſcatis.

Biduo poſt Nauium diſceſſum, qui fuit pridie Non. Februar. M D L VI. deprehenſa eſt coniuratio facta ab omnibus artificibus & mercenariis, quos aduexeramus (erant autem triginta numero) aduerſus Villagagnonem & reliquos, qui cum ipſo eramus, quorum octo duntaxat erant ad reſiſtendum idonei. Eius autem coniurationis auctor fuit Interpres Villagagnoni donatus à Nobile quodam Nortmanno, qui ipſum huc vſque comitatus erat. Conſuetudinem habebat ille idem Interpres cum Braſiliana femina, quam nec dimittere, nec pro legitima vxore retinere volebat. Villagagno porrò probi viri & Deum metuentis officio functus, initio in conſtituenda ſua familia, ſub capitis pœna inhibuit, ne quis ſuorum cum iſtis infidelibus ſtupri cõſuetudinem haberet, ſed in vxorem duceret. Vixerat autem is interpres reliquorum more, in ſumma Epicureorum abominatione, diuini timoris fideique expers toto ſeptennio. Propterea tædebat eum dimittere ſuum ſcortum, & hactenus actæ vitæ valedicere, vt frugi vir in Chriſtianorum cœtu deinceps viueret. Principio igitur Villagagnonem noſque ceteros veneno tollere inſtituerat, niſi ab vno ex coniuratis fuiſſet inhibitus. Deinde ad mercenarias operas & artifices ſe contulit, quos ob graues labores ſibi impoſitos, & parce ſubminiſtratum cibum, inuitos iſtic viuere non ignorabat. Nam cùm ex Gallia nulla annona eſſet allata, qua in continente viuere poſſent, ſtatim primo die ſubducta eſt ſicera, & cruda aqua ad potandum propinata: pro pane autem bis-cocto, data eius regionis farina, ex herbæ cuiuſdam, folia Pæoniæ maris habentis, & humanam altitudinem ſuperantis, radicibus cõflata. Quæ ſubita mutatio valde inſolens fuit, præſertim artificibus, qui ſui quæſtus & commodi cauſa duntaxat aduenerant: huc accedebant aquæ potulentæ penuria, aſpera & deſerta loca, atque intolerandi labores impoſiti ad ſtructuram ædificiorum, quæ inhabitaremus. Facile igitur illos ſeduxit, cùm proponeret ſummam quam habituri

Coniuratio in Villagagnonem & eius domeſt.

Interpres profligatiſs. vita.

Artifices & mercenarias operas corrũpit.

eſſent libertatem, quas opes adquirerent, Barbaris abunde diſtribuendas, vt libere & pro arbitrio deinde ipſis viuere liceret. Itaq; conſpiratione facta, illico, pulueri tormentario, qui in cella propere ædificata, ſupra quam omnes iacebamus, adſeruabatur, ignem ſubiicere voluerunt: nonnulli tamen diſſuaſerunt, quia ſimul perirent omnes merces, ſupellex, & quidquid pretioſum habebamus, ſine vlla ipſorum vtilitate. Statuunt ergo nos ſomno oppreſſos aggredi, & iugulare. Sed huic rei vna etiam oboriebatur difficultas, quod Villagagno tres Scotos haberet ſatellites. Hos igitur corrumpere etiam ſtuduerunt. Sed illi ipſorum conſiliis bene perſpectis & exploratis, coniurationem mihi produnt, ego viciſſim Villagagnoni & meis comitibus. Remedium autem ſtatim adhibitum, quatuor è primariis coniuratorum comprehenſis, quibus in omnium conſpectu ſtatim ferreæ compedes iniectæ. Poſtridie, vinctorum vnus, facinoris ſibi conſcius, ad aquas adrepens, & ſeſe in eas præcipitans, miſere periit: alteri gula laqueo fracta fuit. Alii mancipiorum inſtar nunc ſeruiunt: reliqui ſine murmure viuunt, & multo diligentius, quam antea, laborant. Coniurationis auctor Interpres aberat, ſed deprehenſam coniurationem intelligens, ad Barbaros ſe contulit, cum quibus nunc habitat, & ceteros eius regionis interpretes, viginti aut viginti quinque numero, ſeduxit. Hi quibuſcumque poſſunt rationibus, nos calumniari & moleſtia afficere non deſinũt, vt videlicet harum rerum pertæſos in Galliam redire cogant.

Coniuratio proditur.

Interpres ad Barbaros ſe confert.

Ceteros interpretes ſeducit.

Quia porro Barbari à noſtro aduentu peſtilenti & contagioſa febre correpti fuere, qua plures octingentis perierunt, ipſis perſuaſum ab interpretibus, Villagagnonem id facere. Ea de cauſa tantum odium in nos conceperunt, vt, ſi in continenti habitaremus, bello ſint haud dubie nos adgreſſuri. Sed loci quẽ incolimus acceſſu prohibentur: exigua enim eſt inſula ſexcentos paſſus longa, centum lata, vndiq; mari cincta, & à continente ſeiuncta ad tormenti ænei iactum: quæ cauſa eſt, vt ad nos accedere nequeant, cũ furor ipſos corripit. Ipſum etiam locum ſuapte natura munitum, propugnaculis ita firmauimus, vt nos in ſuis cymbis acceſſuri, præ formidine torpeant. Illud tamen accedit incommodi, quod potulenta aqua careat: ſed huic etiam difficultati ſubuenire iam cœpimus ſtructura ciſternæ, quæ tantũ aquæ cõtineat, vt omnibus qui hîc viuimus, ad ſemeſtre ſufficere queat. Iacturam prꝫterea fecimus vnius nauiculæ, tum etiam cymbæ, quæ ad ſcopulos alliſæ, magno noſtro incommodo: quia lintribus deſtituti, neq; aquam, neq; ligna, neque annonam inferre poſſumus. Poſtremo faber lignarius & duo mercenarii ad Barbaros transfugerunt, vt liberius viuere poſſint. Nihilominus tantam conſtantiam nobis dedit Deus, vt horum conatibus reſiſtamus, & de ipſius miſericordia non diffidamus. Eius autem permiſſu hæc contigiſſe non eſt dubium, vt declararet, quanta difficultate quouis loco radices agat Dei verbum, ad eius rei ſolidam gloriam ſibi vindicandam: at vbi ſemel radices egerit, in æternum permanet. In cauſa fuerunt hi motus, quo minus regionem (vt conſtitueram) obſeruare potuerim, an vllas metallicas venas, aut alias res ſingulares habeat: ſed alio tempore fiet. Imminere nobis dicuntur Luſitani: verùm Deus pro ſua benignitate nos conſeruabit.

Inſula à Villagagnone habitata.

Vtrumque

Vtrumque veſtrum autem obſecro, vt prolixa epiſtola me doceatis, quid rerum agatis, quæ ſint veſtra conſilia, & quonam ſecedere decreueritis, ad ſtudiorum veſtrorum fructum percipiendum, vt, cùm Deo viſum erit, me ex hac regione in Galliam reuocare, vos conuenire, & veſtra conſuetudine vti poſſim. Deum interea oro, vt omni felicitate vos cumulet. Ad flumen Ganabara, in Braſiliana Franciæ Antarcticæ Prouincia, ſub Tropico Capricorni VIII. Kal. Iunij M D LVI.

Vobis amiciſs.

N. B.

IN IOANNIS STADII, ET IOANNIS LERII HISTORIAS BRASILIENSES, RERVM ET VERBORVM INDEX locupletiſſimus.

A.

Abbati Boſſange regulus. 93
Acaiou, fructus edulis. 198
Acara ouaſſou, piſces optimi. 91
Acetum è cannis ſacchari. 200
Ackakey, Cercopithecorum genus. 129
Acores Inſulę.11. regis Portugaliæ imperio ſubſunt. ibid.
Acus nautica. 147. eius præſtantia ibidem.
Acutia, vicus Barbarorum. 22
Adulteri qua pœna afficiantur apud Barbaros. 235
Æquator (ſeu Æquinoctialis circulus) vnde dictus. 156
citra Æquatorem nauigatio difficilis. 154
circa Æquatorem naues difficilimè aguntur. 156
ſub Æquinoctiali vterq; polorum latet. 156
Aër temperatus ſub Tropicis, & quare. 200
Æſtus inter Tropicos perpetuus. 102
Æſtus maximus ſub Æquinoctiali. 155
Ageſilai eximia ſententia. 196
Agouti, nefrendis genus. 180
Aiourous, pſittacorum genus. 186
Albacoræ, piſces. 152
Albakore, piſces maiores. 4
Alimenta Barbarorum infantiū. 236
Alkindar Miri. 42
Alkindar Ioan. Stadio infeſtus, 67. ex oculis laborat, 67. viſum recuperat. 67
Alkatraſes Inſula. 24
Alkatraſes aues, 25. nullo negotio capiuntur. ibid.
Ameni-iou, xylon. 199
Americæ amplitudo. 204
Americus Veſpucius Americæ inuentor. 157
Americani potatores eximii. 175. IV. ſextarios Caouini exhauriunt. 176
Americani non ſunt villoſi. 158
Americanum ſolum tritico & vino accommodatum, 173. ad frumēta noſtra ob pinguedinem ineptum. 174
Amurati, Turcici Imperatoris, crudelitas. 218
Ananas, plantæ deſcriptio, 200. optimus totius Americæ fructus. 201

Anati

Anati, fructus Barbarorum. 33
Anati, milium amplum. 173
Anatum India ferax. 185. cur iis nõ veſcantur Americani. ibid.
Animalia quænã apud Barbaros. 129
Animalia inſolita multa in Barbarorum regione. 130
Animalia Americæ prorſus noſtris diſſimilia. 178
Animarum immortalitatem credunt Barbari. 222
Anni diſtinctione carent Barbari. 120
Antipodes noſtra ætate Euangelium audiuerunt. 232
Antonius Agodinus Gallicienſis. 46
Anus Barbaræ adipem humanum auidiſſime lingunt. 214
Aou-ai, lignum tetri odoris. 197
Apoſtoli totũ orbem peragrârũt. 232
Apes culicum magnitudine. 131. mel optimum conficiunt. ibid.
Apum tria genera. 131
Apraſſe Barbaris ſaltare eſt. 42
Aproſitus Inſula. 148
Aquæ Braſilienſium optimæ. 177
Aqua marina potui inutilis. 155. eius mirabilis natura. ibid.
Arabouten, Braſilia arbor. 194
Araroye, pennarum faſciculus. 167
Araſoya flabellum ex auium pennis. 44.
Arat, auis excellenti pluma. 185
Arauers, Papiliones. 189
Arbores quomodo exſcindant Barbari. 194
Arbores Americanæ multæ venenatos fructus ferunt. 197
Arcus cuiuſmodi habeant Barbari. fol. 205.
Arignau miri, gallinæ noſtrates. 184
Arignau ouſou, gallinæ Indicæ. 184
Arignau-ropia, ouum. 185
Arirab, vicus. 50
Arma Barbarorum. 122
Armillæ ex oſſium fruſtulis. 169
Aroua, ſpecula. 169
Artus Coellius Marino præfectus. 5
Arundines in India Oriẽtali mirę magnitudinis & craſſitudinis. 200
Aſſumtio, locus Rio de Plata. 20
Aſtutia Barbarorum in decipiendis exteris. 158
Atouraſſap Barbaris, inter quos bona ſunt communia. 234
Atramentum quale Barbaris. 131
Attabalipæ Peruenſium regis admiranda fortitudo. 209
Attun, vermiculi genus ex ſordib. natum. 130. partibus humani corporis infeſtum. ibid.
Auaritiam noſtrorum rident Barbari. 195. 196.
Auellanæ ſub terris naſcentes. 202
Auium mira varietas. 131
Auium cantus Americani obſeruant. 158
Auium multitudo in Maq-henſibus inſulis. 161
Auratæ vnde dicantur. 152. omnium marinorum ſuauiſſimi piſces. 153
Aurea mala magno numero creſcunt apud Americanos. 199
Aypi, radix. 171
Ayri, hebeni ſpecies ſpinoſa. 196

B.

Baculus Iacob, inſtrumentum nauticum. 156
Balænæ monſtroſæ. 163
Balæna in vado adhæreſcens. 163. eius caro inſipida. 163
Balæna inſtar ſcopuli emergit. 157
Barbari infidi, & ab omni virtute alieni. 94
Barbari futurorum prædictiones idôlis ſuis attribuunt. 45

Barbari quando expeditionẽ ſuſcipiant. 33
Barbari ſibi mutuo diffidunt. fol. 159
Barbari primoribus dicto audientes ſunt. 111
Barbari quibus blanditiis merces à Gallis extorqueant. 169
Barbari ſemper ſagittis & arcu inſtructi incedunt. 107
Barbarorum ſtatura. 164. rerum mundanarum neglectores. 164
villoſi non ſunt. 164.165
vnde natus hic error. 166
variis coloribus corpus inficiũt. 166
corpus incîdunt. 167. ex parte nudi, ex parte induti incedunt. 168.
abſque pane & vino laute viuunt. 171. quoties eſuriunt, edunt. 176.
inter edendum non bibunt. ibid.
immortales inimicitias gerũt. 204
ſagittas validiſſime emittunt. 206
ſagittis piſces transfigunt. 191. ſine ordine, inconfuſe tamen in militiam proficiſcuntur. 206. ad prœliũ venientes vlulant. 207
Barbari aduenas humeris gerunt. 243.
Barbari ſuam agnoſcunt obcæcationem. 233
Barbari inexcuſabiles in extremo iudicio. 232
Barbari Dei cultui adhærere promittunt. 231
Barbarorum cæcitas. 118
Barbari cum lacrimis excipiunt reuerſos. 50
Barbari vnde originem traxerint. 233.
Bogeſſy, colli ornamentum. 113
Boiga de Todoſlos ſanctos, vicus à Portugallenſibus conſtructus. 103
Boiſius claſſi præficitur. 145
Bolis ardens in aere conſpicitur. 276.
vnde ortum habuerit. 277
Bombax quomodo proueniat. 132
Bonitæ piſces. 152
Braſilia ex parte inter Tropicos iacet. 102.
Braſiliæ amplitudo. 103. amœnitas. ibid. feris abundat. 103
Bratti piſces à Barbaris appellati. 33
Brickioca à Luſitanis reſtauratur. 31
Buttugaris portus. 11
Byaſſape portus. 25. eius ſitus. ibidem.
Byyw, liba. 109

C.

Cacodæmones an ſint. 224
Cacodæmones Barbaros infeſtãt. 223. apparent eis brutorum ſpecie. ibid.
Caiou a braſſicæ. 202
Caluariarum acerui apud Barbaros. 215.
Calumniæ exitus qualis. 73
Camomoupouy-ouaſſou, piſcis prægrandis. 191
Canada Inſula. 277
Canaria Inſula amœna. 149. pro Atlãtide à nonnullis habetur. ibid.
Canariarum Inſularũ nomina. 101
Cancri terreſtres. 190
Canes nulli apud Barbaros. 182
Canide, auis cærulea. 186
Cannibali Tououpinambaultiis vicini. 232
Canomi-miri, pueruli. 170
Cantabri in quo Ouetacatibus ſimiles. 160
Cantus Barbarorum. 226
Capita hoſtium veſtibulis tuguriorũ Barbarorum præfixa. 50
Capo de S. Auguſtin, promontoriũ. 5
Capo de Gel, vrbs Barbariæ. 4

Capo

Capo Verde, id eſt, Capitis viridis Inſulæ, 101. in Æthiopia ſitæ. 12
Capreoli noſtris ſimiles apud Barbaros. 129
Captiui coloniæ cauſſa in Americam deducti. 2
Captiui quomodo tractetur à Barbaris. 81
Captiuorum verba ſollemnia. 83
Captiuus cædi deſtinatus quomodo tractetur. 123
Captiuos quomodo tractent Barbari, 210. per vicos circumducunt. 211. Captiuus moriens ſe vlciſcitur. ibid.
Caraibes, Pſeudoprophetæ Barbarorum. 225
Caribas, gens peſſima. 183
Carinée portus. 25
Carios ad meridiem ſita natio. 16
Carios, gens malitioſa, 103. regio paulo rigidior, 103. quibus indumentis vtantur incolæ. ibid.
Carios ferina & piſcibus abundat. 20.
Carnes humanas fumo indurant Barbari. 86
Caſæ Barbarorum quomodo cõſtructæ. 105.106
Caſarum Americ. forma & ſtructura. 227
Catharina de Vattauilla, nauis Gallica. 97
Cattiuaro, animal amphibium. 130
Cauxium mare. 146
Cay, Cercopitheci. 183. eorum in tuẽdis paruulis induſtria. 183
Cera Barbarorum nigra. 189
Cercopithecorum tria genera. 129
Ceyba, arbor ingens. 194
Chamus auctor generis Barbarorum cenſetur. 233
Charitatem colunt Barbari. 244
Choyne, arbores fructum Maraca ferentes. 197
Citrea mala magno numero creſcunt in Braſilia. 199
Citrullæ Americanæ. 203
Claua lignea Barbarorum. 205
Claudius Mirandus Gallus, 69. fratrem Io. Stadii ſe ſimulat. 69
Clypeus ex marina teſtudine. 154
Coaty, longo roſtro animal. 184
Collignium, caſtellum. 163
Commanda-miri, piſa minora. 203
Commenda-ouaſſou, faba Braſiliana. 203.
Commutandi cum Barbaris ratio. 159
Concordia Barbarorum. 112
Conſilia quomodo ineant Barbari. 119.
Conuentus Barbarorum ad Lunam. 54.
Cõuentus Barbari quarto vel quinto quoque anno celebrant, 225. & quibus cæremoniis. 226.227
Copau, arbor nuci ſimilis. 197
Coquendi ratio apud Barbaros. 110
Cortex arboris nauis vſum præbens. 119.
Coſmographorum error in deſcribendo Fortunatarum Inſularum ſitu. 148.
Coſmographorum error in depingendis Barbarorum aſſationibus. 214.
Crepundia Americanorum infantiũ. 235.
Crines quomodo abſque forfice detondeant Barbari. 113
Crucis ſignum in Barbaria conſpiciũt Luſitani. 19
Cubilia Barbarorum quomodo ſternantur. 239
Culinæ Barbarorum quales. 179
Cumanenſium regio vbi ſita. 188

Cunei Barbarorum. 108
Cynici cuiuſdam impudentia. 237

D.

Dæmonem timent Barbari. 107
Dattu animalculum. 129
Delicatorum hominum ſtudia. 155
Delphines ad naues alludunt. 97
Delphines nauem circumdant. 157
Dentium dolore infeſtatur Ioan. Stadius. 49
Deum nullum agnoſcunt Barbari. 221
Dierum diſcrimen apud Barbaros nullum. 120
Diluuii notitia aliqua apud Barbaros eſt. 118.229
Diuitiæ Barbarorum. 116
Don Diego de Senabria, claſſis præfectus. 11
Dorado, piſcis genus. 4
Doynges, piſcium genus. 77

E.

Enduap, natium tegumentum. 114
Equis caret America. 209
Eſſeniorum de animarum immortalitate ſententia reprehenditur. 222
Eſſoreæ Inſulæ. 275
Expeditio Barbarorum. 77

F.

Faba Braſiliana. 203
Fames in naui Luſitania exorta. 11
Famis horrendæ hiſt. 275.276.277. & ſeqq.
Famuli apud Gallos inſano more circumcurſitantes. 176
Farina ex radicibus. 8
Farina ex piſcibus. 108
Femina Barbara crucem Ioan. Stadii demolitur. 87
Feminæ Barbarorum veſtes pertinaciter reiiciunt. 170
Fernambuco portus. 5
il Ferro Inſula. 101
Feſtum quomodo celebrent Barb. 117
Flammulæ apparentes nautis bonum omen. 5
Florida quantum diſtat ab America. 201.
Fœneratores Americanis immaniores. 219
Folia ingentis magnitudinis. 198
Forte-ventura Inſula. 101
Fortunatæ Inſulæ. 148
Franciſcus de Champs, nauclerus. 97
S. Franciſci flumen. 19
Frienſe Promontorium. 160.161
Frigus nullum in America. 200
Fumus, Tatatin Barbaris. 243
Funtſchallum Inſulæ Maderæ oppidum. 4

G.

Gallinarum ferax America. 185
Gallus apud Barbaros degit. 47. deuorandum pronunciat Stadium. 47
Galli piperi colligendo intenti. 46
Gallica nauis à Luſitanis inuaditur. 11
Gallorum cum Braſilianis comercium. 45. cum Luſitanis inimicitias exercent. 45
Ganabaræ ſinus. 161. eius deſcriptio. 162.
Garaſu oppidum à Barbaris obſidetur. 6. eius ſitus. ibid.
Garaſu obſidio ſoluitur. 9
Genipat fructus gummoſus. 166
Georgius Fenero Luſitanus à Barbaris voratur. 81
Gerau, Palmarum genus. 196
Gigantum ad flumen Platam celeritas. 160
Gladios ferreos parui faciunt Barbari. 206.
Gomara, hiſtoriæ Indicæ ſcriptor. 233
Gonambuch, auis minima. 187

Gorgones,

Gorgones, Inſulæ, nunc Capo Verde dicuntur. 101
Goſſypium quomodo neant Americanæ mulieres. 239
Gran Canaria, Inſula. 101
Guap vel Kuap, pectines. 169
Guinea, Æthiopia regio. 101

H.

Hami, quibus vtuntur Barbari. 193. eos magni faciunt. ibid.
Hay, deforme animal. 184
Heliodôrus Heſſus, Eobani filius. 35
Henricus Brand Bremenſis. 2
Heſperion cornu, Capo Verde dictũ in Æthiopia. 12
Heſperides Inſulæ. 101
Hetich, radices optimæ. 202
Hieronymus de Praga à Barbaris aſſatur. 81
Hiuomaé, Guaiaci ſpecies. 197
Homicidii pœna quę apud Barbaros. 110.
Honfleur oppidum Normaniæ. 97
Hoſpites comiter excipiunt Barbari. 240.
HumanitatisBarbaror. inſigne exemplum. 244
Huuaſſou, locus aſper. 157

I.

Iacare, Crocodili Americani. 181
Iacous, Phaſiani. 185
Iacobus & Dominicus de Praga, fratres Chriſtiani capiũtur à Barb. 79
Ián-ouare, fera hominibus infeſta. 182.
Ichthiocollæ vnde aduehantur. 277
Idôla Barbarorum futurorum præſcia ab ipſis creduntur. 45
Ieppipo Waſu. 42. duriter tractat Stadium. 55
Ieppipo Waſu familia ægrotat. 58
Ittiki, radices boni ſaporis. 132
Ignem quomodo eliciãt Barbari. 107
Igne delectantur Barbari. 243
Ignis Tata Barbaris. 243
Ignem quomodo excitent Barbari. 243
Inaures Barbarorum. 167
Inconſtantia Barbarorum. 231
Inedia rabiem generat. 278
Infantes quomodo geſtãt Barbari. 114
Infantibus quo ritu indent nomina. 115
Infantes vorant Barbari. 215. 216
Infantes an faſciis inuoluendi. 236
Ingange, Dæmon Barbaris. 107
Inimicitiæ inter Gallos & Luſitanos vnde ortæ. 147
Ingenio, tuguria in quibus ſaccharum conficitur. 35
Inni, lecti penſiles. 38
Inſularum Fortunatarum ſitus. 184
Inubia, cornua ingentia. 206
Ioannes Brachuſius, Germanus. 2
Ioannes Ferdinandus, Cantaber, cum Barbaris degit. 20
Ioannes Humbertus Nauarcha. 146
Ioannes Meunius, nauclerus. 156. ſine litteris egregius gubernator. ibid.
Ioannes Sanches Cantaber. 69
Ioannes Stadius Vlyſſibonæ quieti ſe dat. 11
ad Portum S. Marię Bæticæ vrbem appellit. 11
Hiſpalim venit. 11
ad S. Lucam portum peruenit. 12
tempeſtate conflictatur. 15
ad Barbaros ſcaphâ mittitur. 22
caſtello tuendo præficitur. 31
ab Hiſpano in Inſula S. Vincentii inuiſitur. 35
in Barbarorum manus incidit. 35
ab eis captiuus abripitur. 35
de eo altercantur Barbari. 36
in mortis diſcrimine verſatur. 36

ad pias cogitationes incenditur. 35
in anguſtiis Deo hymnum canit. 38.
precibus ſuis tempeſtatem auertit. 39.
à mulieribus Barbarorum vexatur. 40
epulis deſtinatur. 42
vinculis à Barbaris mulierculis conſtringitur. 42
detondetur. 42
ad ſaltationem accingitur. 44
Ipperu Waſu traditur. 45
contra idôla Barbarorum diſſerit. 45.
Gallorum confœderatum ſe dicit. 46.
ad Deum preces fundit. 47
accuratiſſime aſſeruatur. 48
dentium doloribus vexatur. 49
mortem optat. 49
coram rege Konyan Bebe ſiſtitur. 50.
magno plauſu à Barbaris excipitur. 50.
regi Konyan Bebe blanditur. 50
eundem de hoſtibus ſuis præmonet. 51
cantare cogitur. 51
fugam meditatur. 53
ægrotos fruſtra ſanare tentat. 60
melius haberi iubetur. 60
à vetulis Scheraeire vocatur. 61
mancipium morti deſtinatum de Deo erudit. 64
tempeſtatem excitaſſe à Barbaris arguitur. 65
ab eſu humanarum carnium Barbaros deterret. 67
ad nauim Luſitanorum in colloquium mittitur. 69
merces ab iis accipit. 70. de bello Brickiocaceſes admonet. 70
mitius tractatur à Barbaris. 70
aufugere conatur. 75
ad Barbaros redit. 75
expeditioni adiungitur. 77
captiuos duos Chriſtianos conſolatur. 81
vaticinandi peritus à Barbaris creditur. 82
Chriſtianos à cæde eripere ſatagit. 83.
crucem ligneam erigit. 87
piſcationi adhibetur. 88
tempeſtatem precibus auertit. 88
fugæ occaſionem Chriſtianis captiuis monſtrat. 90
à Gallis inuiſitur. 93
inuitis Barbaris abducitur & liberatur. 94. 95
in conflictu vulneratur. 97
Diepam proficiſcitur. 97
Londinũ aduehitur, & inde Antuerpiam. 99
Ionquet, ſal Barbarorum. 203
Ioſephus Ornio, Genuenſis mercator. 35
Ipperu Waſu dono Io. Stadium accipit. 42
Itawu regulus Luſitanum vorat. 92
Itero-enne, locus maritimus. 62
Iudæorum immanis crudelitas. 214
Iumentis carent Americani. 194
Iuni Pappeeywa arbores. 131
Iunonia, vna ex Inſulis Fortunatis. 148.
Iwara Pemme claua mactationi captiuorum deſtinata. 124

K.

Kannittare, capitis redimiculum, fol. 113.
Karayæ, natio. 105
Karaya natio ex palmis ſalem conficit. 110

Karwattuware Gallus quidam à Barbaris nominatus. 47
Karwattuware ad Stadiũ reuertitur. 62. Stadium liberare conatur. 62. 63.
Kawi, potus Barbarorum. 33
Kenirima, radices aridæ. 109
Kenrimakui regulus Barbarorum. 61. de Ioan. Stadio ſomniat. 61
Key, Cercopithecorum genus. 129
Konyan Bebe, rex Barbarorum. 50
Konyan Bebe faſtu & ambitione laborat. 50. fortitudinem ſuam iactat. 51
Kurema, mulli genus. 191

L.

Labia perforant Barbari. 113. lapillis exornant. ibid.
Lacertæ Americanæ maximæ. 181. edules. ibid.
Lacerta immanis magnitudinis. 182.
Lamerotta Inſula. 101
Lapides varii generis ex labiis appendunt Barbari. 50
Lapides olim cultrorum vſum Americanis præbebant. 214
Laridum quadrageſimæ non eſt ſuis marini adeps, ſed Balænæ. 153
Lateritia, locus in America. 267
Lecti Barbarorum. 107
Leitpirakaen, piſcium genus. 77
Leopardi infeſti Barbaris. 130
Leripes, oſtrea. 163
Librum quomodo Barbari appellauerint. 65
Ligna roſei odoris. 197
Ligna varii coloris. 197
Lignorum duo genera apud Americ. 243
Lingua Balænæ in Galliam tranſmiſſa. 163
Lintres corticei. 207
Litteræ, excellentiſſimum Dei donũ. 221.
Litui Barbarorum, fiſtulæ ex oſſibus humanis. 206
Lunam metuunt Barbari. 54
Lunæ facies formidabilis apparet. 54.
Lunæ vicibus tẽpus definiunt Barbari. 231
Luſitani de Ioan. Stadio apud Barbaros inquirunt. 57. reſponſum frigidum referunt. ibid.
Luſitanorum erga Gallos crudelitas. 62
Luſitani quomodo cum Barbaris negotientur. 69
Lyſſes piſces ab Hiſpanis dicti. 33

M.

Macacoua, Perdicum genus. 185
Mactationis captiuorũ deſcriptio. 72.
Mackukawa, auis. 124
Madera Inſula regi Portugaliæ paret. 4. vini & ſacchari fertilis. 4
Magi Barbarorum. 117. eorum impoſtura. ibid.
Mahometi monſtroſa crudelitas. 218
Mais, Peruanum triticum. 173. eius mira fœcunditas. ibid.
Mambukabe pagus à Tuppin Ikinſiis vaſtatur. 55
Mancipium quoddam Io. Stadium apud Barbaros calumniatur. 72. ægrotans mactatur à Barbaris. 72
Mandioca, radix. 9
Mandiocæ radicis deſcriptio. 109
Maniot, radix. 171
Manobi, auellanæ. 202
Maq-he regio. 160
Maraca, crepitacula ex fructibus. 168
Mare an in ſe habeat ſingulas animalium ſpecies. 192

Margaiates Gallis inimiciſſimi. 157
Marganas, Pſittaci, apud nos frequẽtes. 186
Margou-ia, poma aurea. 199
Maria Bellete, nauis Gallicana. 92. in itinere periit. ibid.
Marinum oppidum. 5
Markayas, hoſtes Barbarorum. 50
S. Maro, è regione Brickiocæ Inſula. 31.
Maſtiche in dumetis naſcitur. 206
Matrimonia quomodo contrahant Barbari. 234
Matrimonia Barbari cum quibus non ineant. 234
Matte pue, cochlearum marinarum genus. 113.114
D. Matthæus Euangelium apud Cannibalas annunciauit. 232
Matthiolus quomodo Muſam arborem deſcribat. 199
Mauritaniæ terra humilis & plana. 149.
Maurongaus, citrullæ rotundæ. 203
Mayenbipe Inſula. 77
Medici cuiuſmodi apud Barbaros, fol. 246.
Melle quomodo vtantur Barbari. 189
Memoriæ ſubſidia an vtilia. 222
Meniſci ex oſſibus candidis. 166
Menſtruis carent Americanæ mulieres. 237. & cur, coniectura. ibid.
Merces quas à Barbari negotiatores accipiunt. 75
Merces noſtrates quanti faciant Barbari. 244.245
Metre humane quidam Barbaris dictus miracula edidit apud Barbaros. 113
Mingau, puls. 110
Mitylenæ quando expugnatæ. 218
Mockaein, carnes coctæ. 110
Modulationes Barbarorum in ſollemnibus conuentibus. 226.228.229
Mokaen, caro toſta Chriſtianorum. 85.
Monetæ nullus vſus. 116
Monilia Barbarorum. 50
Μονόγαμοι Barbari pleriq;. 115
Montium Braſiliæ altitudo. 103
Mortem contemnunt Barbari. 64
Mos Barbarorum in adornandis epulis. 64
Mouton, auis rara. 183
Mulierum Barbararum nomina vnde deſumta. 114
Mulieres Barbarorum quomodo captiuos accipiunt. 40
Mulieres Americanæ viros laboribus vincunt. 235. grauidæ à laboribus non ceſſant. ibid.
Mulieres Americanæ dæmoniacæ fiunt. 226.227
Mulieres Barbaræ fuco vniuerſum corpus illinũt. 114. comam alũt, ib. auriculas perforant. ibid.
Mulieres vatidicæ Barbarorum. 118 ecſtaſin ſimulant. 118
Mulieres Americanæ qua in re noſtris præſtent. 234
Mulierum noſtratium mores. 235
Mullorum duo genera. 191
Mungu Wappe, locus maritimus. 62
Mus tribus coronatis venditur. 277
Mures à nautis famelicis vorãtur. 275
Muſa arbor eiuſque deſcriptio. 199
Muſſurana, funis ad vinciendos captiuos. 64
Myoparo piraticus capitur. 149

N.

Nambibeia, muliebre ornamentum. 114.
Natandi peritiſſimi Barbari. 192
Naues quomodo conſtruant Barbari. 119

Nauiga-

Nauigatio in Braſiliam quomodo inſtituenda. 101.102
Nauigantibus nullæ deliciæ propoſitæ. 155
Nauigantium pericula. 148
Nauis oneraria in portu perit. 23
Nautæ duo fame necati. 275
Nautarum rapacitas. 147
Nautarum crudelitas. 149
Negotiandi cum Barbaris ratio. 69
Neuſtrii naumachiæ peritiſſimi. 150
Nicotiana non eſt Petum. 201. vnde primum allata. ibid.
Nigua quid. 189
Niue caret America. 200
Nomina Barbari cum feris communia habent. 114. ad numerum cæſorum hoſtium augent. 114
Nomina cuiuſmodi imponant infantibus Barbari. 236
Nuditas Americanorum an ſit libidinis illex. 171
Nuditas contra S. ſcripturam. 171
Numerorum vſus nullus apud Americanos. 128

O.

Obſtetrices nullæ apud Barbaros. 114
Ocarantim vicus. 245
Occaraſu mons. 83
Ollæ cuiuſmodi apud Americanos. 240.
Ombrios Inſularum Fortunatarum vna. 148
Orapat, arcus Barbarorum. 205
Oſtrea præſtantiſſima. 163
Oua ab Americanis venenata habentur. 185
Ouara, piſcium genus. 191
Ouetacates Gallis inimici. 158
Ouetacatium feritas. 159
Ouſſa, cancri terreſtres. 190
Ouy-entan, farina durior. 172
Ouy-pou, farina mollior. 172

P.

Paco, poma, ficus ſapore. 198
Paco-aire, frutex tenera. 198. folia habet ampliſſima. ibid.
Pag, animal maculoſum. 180
Pages, Medici Barbarorum. 246
Paicacu, turtures. 185
Palma Inſula vna ex Canariis. 12. eius ſitus. 101
Palmarum IV. aut V. genera. 196
Palmę encephalum nautis loco cibi eſt. 19
Pana-pana, piſcis capite deformi. 192
Pane quo vtantur Barbari. 109
Paraibe fluuius. 77.105
Paraibæ. 159
Parati, mulli genus. 191
Parmæ ex tergore Tapirouſſou. 178
Papiliones apud Barbaros. 189
Pacca animalis dens. 108
Paygi, vates Barbarorum. 117
Pediculos vorant Barbari. 114
Pegaſſou, palumbi. 185
Pelles tonitruorum liber Barbaris dicitur. 65
Pennæ auium magno ſunt in pretio apud Barbaros. 116.131
Perdices Americani. 185. eorum duo genera. ibid.
Petaſitis folium latiſſimum. 198
Perot appellantur Luſitani à Barbaris. 35
Perottus Io. Stadii fratrem ſe ſimulat. 93.
Peru regnum auro fertiliſſimum. 11
Petrus Roſſelius, negotiator. 97
Petrus Bordonius, tornator peritiſſimus. 198
Petum herba magnarum virium. 201. eius fumus cerebrum purgat. ibid.
Petum vera in Gallia nulla. 201
Phaſiani Indici. 185
Phaſianorum tria genera. 185

Pinriadus nauarcha. 2
Piper Braſilianum quomodo proueniat. 132
Piper Indicum non eſt oblongum. 202.
Piperis duo genera. 132
Pipere viridi vtplurimum vtuntur Barbari. 110
Pipere ad fugandos hoſtes vtuntur Barbari. 123
Pira, piſces. 191
Pirakui farina ex toſtis piſcibus. 33
Piraui iou, Inſula. 212
Piſcandi ratio apud Barbaros. 107
Piſce Bolador, id eſt, piſces volatiles. 4.
Piſcis prodigioſus. 161
Plumaceus ornatus Barbarorum. 113
Politia Barbarorum qualis. 238. nullis legibus conſtituta eſt, ſed à ſola naturæ luce pendet. ibid.
Polygamia apud Barbaros vſitata 234
Potus conficiendi ratio. 175.111
Portulaca Americana noſtræ ſimilis. 203.
Portus S. Mariæ, vrbs Bæticæ. 11
Prandium præter caſam fugiens, prouerb. 149
Precatio Ioan. Stadii. 99
Precum efficacia. 17.19
Pricki, Cercopithecorum genus. 129
Pſittaci humanæ vocis periti. 186
Pſittaci mira hiſtoria. 186
Pſittacorum multitudo. 161
Pſittacorum trio genera apud Americanos. 186
Ptolemæi Lathuri immane facinus. 217.
Puellæ impuberes deſpondentur. 116
Puerperæ Americanæ laboris patientiſſimæ. 236
Puluis tormentarius incenſus nauigium corripit. 275

Q.

Quoniam, dicuntur fœminæ Barbaris. 169

R.

Rabies ex inedia. 275
Radices, Iettiki dictę. 132. in lupuli modum creſcunt. ibid.
le Ratier rupes munitiſſima. 162
Reciprocatio fluctuum mirabilis. fol. 148.
Requienes piſces. 153. damnoſi. 154
Reſurrectio mortuorum à Peruenſibus Barbaris creditur. 224
Rio de Ienero, portus. 75
Rio de Plata regio Americæ. 11
Roberga minor, nauis. 145
Romanus itineris ad Prouinciam Rio de Plata peritus. 25
Roſea, nauis. 146
Rupes Smaragdus credita. 160

S.

Sabaucaie, nucis Indicæ ſpecies. 197
Sacchari cannæ in Braſilia naſcuntur. 200.
Sacrum Promontorium. 148
Sagæ noſtræ cum mulieribus Americanis dæmoniacis cōparantur. 226
Sagittarii peritiſſimi in America. 205
Sagittarum cuſpides ex oſſibus piſcium. 122
Sagittis cuiuſmodi vtantur Barbari. 205
Sago apud Marotum quid, & vnde. 184.
Sagouin, pulcrum animalculum. 183
Salaſar, Capitaneus. 20
Salis nullus vſus apud Barbaros. 203
Saltationes Barbarorum quibus ritibus fiant. 228
Sancerra Galliç per annum integrum obſeſſa. 239
Sancerrana fames. 278

Santel-

Santelmo, id eſt, corpora ſancta, flammulæ nautis apparentes. 5
Sarigoy, fœtidum animal. 180
Sarwoy, fera apud Barbaros. 129
Scarificatione qua vtantur Barbari. 108.
Scheraeire quid Barbaris. 61
Scheriff Mauritanorũ rex vrbem Capo de Gel Portugaliæ regi eripit. 4
Schirmireni, Portus S. Catharinæ. 19
Scorpiones in America frequẽtes. 190 aduerſus eorum ictus remedium. ibid.
Scoticus lapis admirãda ratione ignẽ concipit. 243
Scripturæ vſus magnum Dei beneficium. 221
Scuta Barbarorum. 122
S. Sebaſtiani Inſula. 77
Senes reuerenter habent Barbari. 204
Seouaſſou, ceruorum genus. 180
Serpentes vorant Barbari. 181
Setubal, vrbs Luſitaniæ. 2
Silueſtres in Fernambuco ſeditionem mouent. 6
Sippo ſarmenta. 8
Sirenes an ſint in mari. 193
Socrates liberorum ſuorum Deo cõmittit. 196
Socratis ſentẽtia de memoriæ ſubſidiis reprehenditur. 222
Solis altitudo apud Tuppin Ikinſios. 16.
Somnia obſeruant Barbari. 77. 120
Soo, animantes feræ. 178
Sorices ſciurorum magnitudine. 180
Sowaraſu, regulus. 93
Spiritus Sanctus, caſtellum Luſitanorum. 159
Sponſalia quo ritu celebrentur à Barbaris. 116
Spuma quæ ſaponis vicem ſupplet apud Americanos. 239
Strategemata Barbarorũ in militiam proficiſcentium. 207
Stryges Græcorum. 189
Su, ſtella polus Antarcticus à Neuſtriis dicitur. 156
Sues marini. 153. eorum duo genera. ibid. ingens copia. ibid. qua ratione capiantur. ibid.
Sues vmbilicum in dorſo habent. 180.
Supellex Barbarorum qualis ſit. 239
Superſtitiones Barbarorum craſſiſſimæ. 229. 230
Suprawai, portus. 15. ab Inſula S. Vincentii XVIII. miliarib. abeſt. ibid.

T.

Tacape, claua lignea. 205
Tackwaraſutibi, vicus Barbarorum. 91.
Taiaſſou, aper Americanus. 180
Talionis pœna apud Barbaros. 238
Tamaraka fructus, Barbarorum numina. 40. 117
Tamaraka vicus Barbarorum. 8
Tamouata, piſcis monſtroſus. 191. 192
Tapemiry, plaga maritima. 159
Tapirouſſou, fera aſinum referẽs. 178
Tapitis, leporis genus. 180
Taramiri regulus Georgium Ferrerium aſſat. 86
Tatou, ſquamis armata fera. 180
Tempeſtatis inſignis deſcriptio. 17
Tempus qua ratione diſtinguant Barbari. 120
Teneriffe inſula. 101
Tercera inſula. 11
Teſtudinum marinarũ ſub zona torrida quantitas. 154
Teuire, conuicium Barbarorum erga Deum. 51
Teygaſu Tattu, apri. 129
Theuetus notatus. 162. 175

Theueti error in deſcriptione herbæ Petum. 202
Theuetus reprehenditur. 243
Thomas de Suſe Capitaneus. 32
S. Thomæ Inſula à Portugallenſibus inhabitatur. 12
Tiberaun, piſcis marinus. 122
Tickquarippe pagus. 64
Tigrides in Barbaria. 129
Tippiti, palmæ genus. 109
Tockaun, folia ex quibus retia contexunt Barbari. 107
Tocon herba, arcubus neruorum loco. 205
Ton, inſecti genus. 189. vngulas pedũ & manuum infeſtat. 189
Tonitru terrentur Barbari. 222
Tonitrua horrenda in Braſilia. 200
Toucan, auis deſcriptio. 167
Toucan, auis roſtro monſtroſo. 187.
Touis, Pſittacorum genus. 187
Toupan, tonitrua. 200
Tououpinambaultii, Barbarorum nomen. 164
Touous, lacertæ Americanæ. 181
Trichides prodigioſæ. 148
Tritones num in mari reperiantur. 193.
ſub Tropicis cælum clementiſſimum. 200.
Tubæ Barbarorum. 121
Tuguria quomodo conſtruant Barbari. 105
Tuguria quomodo muniant Barbari. 106
Tuppin Ikinſii. 16. Luſitanorum confœderati. ibid.
Tuppin Ikinſii cum Tuppin Imbis decertant. 37
Tuppin Ikinſii in hoſtes ſuos expeditionem ſuſcipiunt. 53
Tuppin Imbarum regio ſub 24. vltra Æquatorem gradu ſita. 101
Tuppin Imbarum cum Tuppin Ikinſiis conflictus. 79
Tuppin Imbæ iuxta flumina & ſiluas ædificant. 105
Tuppin Imbæ quas nationes vicinas habeant. 105
Turacanus, legatus Turcicus trophæum ex capitibus humanis erigit. 217.
Typpoy, induſia nationis Carios. 103
Tyuire, conuicium Barbarorum. 23

V.

Valboa Hiſpanus canibus Barbaros fugat. 183
Vaſa quomodo conficiant Barbari. 111.
Vaſanum, maris ſinus. 164
Venti in mari Braſiliano, ſole in meridie verſante, à meridie flant, ad meridiem declinante, à ſeptemtrione irruunt. 13
Venti per quinque menſes vno ex loco ſpirant. 13
Venti inconſtantes circa Æquatorem. 154. 155
Ventorum tempeſtas exoritur. 65
Ver perpetuum apud Braſilienſes 157
Verba quibus Barbari in prœlio ſe mutuò inclamant. 119
Veſpertiliones noſtris maiores apud Barbaros. 130. dormientes infeſtant. ibid.
Veſpertilionis facera hiſtoria. 188
Veſtium luxuries ad libidinem prouocat. 171
Vicus Barbarorum quot caſis cõſtet. 106.
Vignol, cochlea prægrandis. 169
Villagagno rupem munire conatur. 162. eius habitatio. 163
Vindictæ cupidiſſimi Barbari. 204

Vino

Vino incautè ſe obruunt Americani. 177.
Viri obſtetricantur mulieribus. 235
Vitam hilarem ducunt Americani, & curis vacuam. 233
Vladi, Moldauiæ reguli, inaudita immanitas. 219
Vltionis diuinæ exemplum. 98
Vlyſſibona, vrbs Luſitaniæ. 101. eleuationem poli habet 39. grad. ibid.
Volatiles piſces. 151. 152
Vpec, Anates Indiæ. 185
Vrakuciba, ligna. 107
Vratinge Waſu, Regulus. 42. 61. eius nominis interpretatio. ibid. Barbaris ſomnium de Io. Stadio narrat. 61
Vrbanitas Barbarorum. 158
Vrbioneme Inſula S. Vincentii. 25
Vulturnus ventus quomodo à nautis appelletur. 17
Vwara Pirange, aues. 36. 131
Vwara crebro colorem mutant. 36
Vwattibi vicus Tuppin Imbarum. 40 51.
Vxores inuicem donant Barbari. 115
Vythân, farina. 109

W.

Waygannas natio in montibus habitans. 103. nullis certis vtitur ſedib. 103. in hoſtes crudelis. 104
Weittaka vicini Tuppin Imbarũ. 105
Wilhelmus de Moner, præfectus nauis Gallicanæ. 97

X.

Xyliferæ arbores. 199
Xylon quomodo proueniat. 132

Y.

Yettin, culices. 190
Yga ywera, arbores. 119
Ygat, linter corticeus. 207
Yneppaun, vaſa Barbarorum. 109
Ywara Pemme, claua Barbarorum ad mactandos captiuos. 42
Ywara, tuguriorum munimenta. 40

Z.

Zelotypia nulla apud Barbaros. 234.

FINIS.

IMPRESSVM FRANCO-
FVRTI AD MOENVM, APVD
IOANNEM WECHELVM, IMPENSIS
THEODORI de BRY.

M D XCII.

PECIAL 87-B
lio 24379
9
513
92